T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN DİPLOMASİ KARİYERİ (1802-1812)

AYŞEGÜL TOKMAK

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜHEYLA YENİDÜNYA GÜRGEN

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül TOKMAK tarafından hazırlanan **Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomasi Kariyeri (1802-1812)** Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **13.06.2019 (Perşembe)** günü saat .....15:30..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *....KABUL EDİLMESİNE.... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Doç. Dr. Özkan KESKİN	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Aziz TEKDEMİR	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla YENİDÜNYA GÜRGEN	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10260313
Yazar Adı / Soyadı	AYŞEGÜL TOKMAK
T.C.Kimlik No	31225450844
Telefon	5363133153
E-Posta	segul456@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomasi Kariyeri(1802-1812)
Tezin Tercümesi	Mehmed Said Galib Efendi's Diplomatic Career(1802-1812)
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	134
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜHEYLA YENİDÜNYA
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

27.06.2019

İmza:.....

Tez Başlığı: Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomatik Kariyeri (1802-1812)

Yazar: Ayşegül TOKMAK

ÖZET

XIX. yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı İmparatorluğu'nda, Batıya açılma, reform programına model arayışları, isyanlar ve merkeziyetçilik politikalarının ağırlık kazandığı süreç olmuştur. Dönemin en önemli simalarından olan Mehmed Said Galib Efendi'nin faaliyetleri aynı zamanda bir dönemin panoraması olmuştur. Bu çalışmada Mehmet Said Galib Efendi'nin diplomatik faaliyetleri ele alınarak III. Selim devri sonlarından II. Mahmut devri ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nin dış siyaseti, içeride yaşanan siyasi, askeri ve sosyal çalkantıların perde arkası sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Fransa, Rusya, Mütareke, Elçi

Thesis Title: Mehmed Said Galib Efendi's Diplomatic Career (1802-1812)

Author: Ayşegül TOKMAK

ABSTRACT

Mehmed Said Galib Efendi is one of the prominent figures of the process which witnessed the Ottoman Empire's policy of opening up to the West, searching for a model for the reform program, and riots and centralism. His activities are also the panorama of a period. This study addresses the diplomatic activities of Mehmet Said Galib Efendi, who lived in the first quarter of the nineteenth century and was an Ottoman statesman, in order to take a look behind the scene of the Ottoman Empire's foreign policy and domestic political, military and social turmoil from the end of the reign of Selim III to the mid- Mahmud II era.

Keywords: Diplomacy, France, Russia, Armistice, Ambassador

ÖNSÖZ

XIX. yüzyıl Osmanlı Tarihi, araştırmacılar açısından gittikçe artan bir ilgi ve çalışma alanı haline gelmiştir. XIX. yüzyıl çalışmalarının özellikle Tanzimat ve sonrasıyla ilgili olması, yüzyılın başlangıcındaki dönemin nispeten gölgede kalmasına yol açmıştır. III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808) ve II. Mahmut'un saltanatının ilk yıllarını (1808-1822) kapsayan ve *"karanlık devir"* olarak da nitelenen bu süreci arşiv belgeleri ışığında inceleyen çalışmalar azdır. Reform hareketlerinin ivme kazandığı ve muhteva bakımından önceki dönemlerden farklılaştığı bu dönemin aktörleri olan devlet adamlarına ait biyografiler ise oldukça ihmal edilmiştir. Devrin karakteristiğinin temel unsurları olan biyografik çalışmaların artması, önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bu sürecin arka planının aydınlanması açısından oldukça önemlidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Batıya açılma, reform programına model arayışları, isyanlar ve merkeziyetçilik politikalarının ağırlık kazandığı XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde; Büyükelçilik, Ri'kab Reisülküttaplığı, Kethüdalık, Sadrazamlık ve Erzurum Valiliği gibi önemli görevleri nedeniyle devletin iç ve dış siyasetinde söz sahibi Mehmed Said Galib Efendi, devrin en baskın siyasi figürlerindendi. Bu noktadan hareketle, dış politikaların şekillenmesindeki baskın unsur olarak öne çıkan Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomatik Faaliyetleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte; biyografi çalışmalarında karşılaşılan zorluklar ve Galib Efendi'nin hayatının ilk dönemleri, ailesi, gibi konulara yer verilmiştir. Birinci bölümde; siyasi kariyerinin ilk basamağı olan Paris Büyükelçiliği, ikinci bölümde Slabozia Mütarekesi'ndeki faaliyetleri, üçüncü bölümde Rusçuk Yaranı ve Bükreş Anlaşması kapsamındaki diplomatik faaliyetleri incelenmiştir.

Gerek Lisans eğitimim, gerek Yüksek Lisans tez çalışmam süresince

desteğini esirgemeyen, değerli yorum ve bakış açısıyla çalışmaya katkıda bulunan, ayrıca değerli zamanını benim için ayıran, her daim güler yüzüyle yanımda olan tez hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Süheyla Yenidünya GÜRGEN'e teşekkürlerimi sunarım. Son olarak hayatımın her anında yanımda olan ve desteklerini hiç esirgemeyen değerli aileme şükranlarımı sunarım. Tüm gayret ve dikkatimize rağmen çalışmada karşılaşılabilecek eksikliklerin ve kusurların iyi niyetimize verilerek hoş görülmesini dilerim.

Ayşegül TOKMAK

Edirne/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..I

ABSTRACT……..II

ÖNSÖZ…….…….....III

İÇİNDEKİLER…….....V

KISALTMALAR……...VII

GİRİŞ……..1

I. BÖLÜM

MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN DİPLOMASİYE OLAN İLK ADIMI

A. FRANSA MURAHHASLIĞI……..…6

1. Mehmed Said Galib Efendi'nin Elçilikten Önceki Kariyeri…….…….....6

2. Osmanlı-Fransa İlişkileri……9

3. Mehmed Said Galib Efendi'nin Murahhas Olarak Atanması……13

a. Paris Yolculuğu……..18

4. Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomatik Temasları……..22

a.Prusya Elçisi Lucchesini İle Görüşme……22

b. Fransız Resmi Makamlarla İlk Temas……...23

c. Paris Anlaşması'na Dair Yapılan Görüşmeler……...26

aa. Tarife Maddesi…….29

II. BÖLÜM

SLABOZİA MÜTAREKESİ (24 AĞUSTOS 1807)

A. MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN SLABOZİA MÜTAREKESİ'NE ATANMASI……33
1. Mehmed Said Galib Efendi'nin Slabozia Mütarekesi Esnasında Yaptığı Görüşmeler……..……41
a. Mütareke Maddeleri……44

III. BÖLÜM

MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN DİPLOMASİDEKİ ÖNEMİ

A. RUSÇUK YARANI VE FAALİYETLERİ……..……51
B. BÜKREŞ ANLAŞMASI (28 MAYIS 1812)……..……..60
1. Bükreş Anlaşması'na Dair Mehmed Said Galib Efendi'ye Verilen Talimat…63
a. Yergöğü'de Yapılan Görüşmeler……..64
b. Bükreş'te Yapılan Görüşmeler…….76
C. BÜKREŞ ANLAŞMASI'NIN SONUCU…….85

SONUÇ……..89
KAYNAKÇA……92
EKLER……..98

KISALTMALAR

A.} MKT	**:** Bab-ı Asafi Mektubi Kalemi
A.}AMD.	**:** Bab-ı Asafi Amedi Kalemi
a.g.e.	**:** Adı Geçen Eser
a.g.m.	**:** Adı Geçen Makale
A.}SKT	**:** Bab-ı Asafi Sadaret Kethüdalığı
bkz.	**:** Bakınız
BOA.	**:** Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.DH.	**:** Cevdet Dâhiliye
C.HR.	**:** Cevdet Hariciye
Çev.	**:** Çeviren
DİA.	**:** Diyanet İslam Ansiklopedisi
HAT	**:** Hatt-ı Hümayun
Haz.	**:** Hazırlayan
KK	**:** Kamil Kepeci
Nr.	**:** Numara
S.	**:** Sayı
s.	**:** Sayfa
TTK	**:** Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılın başından XIX. yüzyılın ortalarına kadar yenilik, değişim, gelişim, dönüşüm, entegrasyon terimleriyle ele alınan ve genel manada modernleşme olarak adlandırılan bir geçiş dönemi[1] yaşamıştır. Oldukça sancılı ve ağır sonuçlar getiren bu dönem; aynı zamanda devletin yönetim şekline ruh veren bir süreç olmuştur.[2] Bu süreç içerisinde devlet yönetiminde iki kavramın birbiriyle çatıştığı görülmektedir. Bunlardan ilki devletin Altınçağ'ında[3] oluştuğu varsayılan ve yönetimin temel dinamiklerini belirleyen, aynı zamanda Osmanlı gelenekçiliğini ifade eden Nizâm-ı Kadîm[4] anlayışıdır. Bahse konu diğer kavram ise; belirgin bir şekilde Lale Devri ile Osmanlı siyasi literatürüne giren ve devletin askeri, siyasi ve diplomatik zihniyeti açısından Avrupa'ya entegrasyonunu içeren Nizâm-ı Cedîd[5] kavramıdır. Osmanlı'nın yönetim esaslarının yeniden belirlendiği bu süreçte meydana gelen zıtlık doğal olarak devlet kadrolarında da ikilemi ve çatışmayı doğurmuştur. Osmanlı devlet personelinin büyük bir kısmını askeriyeden çok diplomasi kurumlarından gelen bürokratlar doldurmaktaydı. Diplomasi kadrolarının bu denli artışa geçmesi devletin artık cihat anlayışını yavaş yavaş terk etmeye başlayıp barışçıl yollara girmesini gözler önüne sermektedir.[6] Fakat; bu barışçıl

---

[1] Erhan Afyoncu, "Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokrasi", *Türkiye Günlüğü*, S.58, Ankara Kasım-Aralık 1999, s.183-185.

[2] Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 26. Baskı, İstanbul Şubat 2018, s. 96-98.

[3] Kanun-ı kadîm olarak adlandırılan bu kavram Klasik dönem Yavuz Sultan Selim(1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman'ın(1520-1566) devirlerini kapsamaktadır. (Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2006, s. 16; Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Katibi Ebubekir Ratib Efendi(1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Mart 2011, s.13.)

[4] İdeal yönetim anlayışı olarak geçen Kadîm sözlük anlamında eskimeyen ve bilinmeyen anlamına gelmiş olarak hiçkimsenin başlangıcını bilmediği bir kavramdır. (Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2002, s. 92); *"Kadim oldur ki anın evvelin kimesne bilmeye."* bkz. "Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesi", *Milli Tetebbular Mecmuası*, I, s. 98; Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.30.

[5] Kemal Beydilli, "Nizâm-ı Cedîd", *DİA*, XXXI-II(2007), s. 175; Niyazi Berkes; *a.g.e.*, s. 52-53.

[6] *"...Bu dönemde Divan-ı Hümayun'da iki karşıt görüşün gündemde bulunduğu görülüyor. Viyana'da ve Prusya'da elçilik yapan, 1774 Küçük Kaynarca barış görüşmelerinde, Başmurahhas olan Ahmet Resmi Efendi'nin Hûlasatû'l İtibar isimli eserinde yönetimdeki savaş çığırtkanlarını yermekte, daima barışı tercih eden akıl ve tecrübe sahiplerini övmekte, dört buçuk yüzyıldır izlenen kızıl elma hedefli cihad politikası yanlılarını kızıl elmayı ağaçtan toplanan elma sanan safdillere benzeterek alaya almaktadır. Yönetim kadrolarındaki savaş yanlıları çok daha kalabalık ve etkiliydi..."* Bkz. Orhan

yollara girişmek Osmanlı Devleti kadroları için hiç de kolay olmayan bir durumdu. Gerek kadîm gelenekten gelenler ve gerek cedîd yani; yeniliği savunanlar arasında hizipler meydana gelip birbirlerinin görevlerini suistimal edecek kadar ileriye gitmişlerdir. Dolayısıyla; Osmanlı diplomasisi gerek köklü ideolojik referansları, gerek kurumsal yapısıyla devlet teşkilatının genelinde görülen değişim ile paralel giden bir süreç içerisinde şekillenmiştir. Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse diplomasi hem bireysel manada hayatta kalma hem de devletin hayatta kalması için gerekli olan bir dayanak idi. Örneğin; elçi sıfatıyla gönderilen bir görevlinin diplomatik maharetler neticesinde ödüllendirildiği makamının yükseldiği veyahud başarısızlıkla sonuçlanan görüşmeler neticesinde görevinden alaşağı edildiği görülmekteydi.

Kronikler ve günümüz eserlerinde XVIII. yüzyıl Osmanlı idari ve diplomasi tarihi üzerine pek az bilgi bulunmaktadır. Virginia Aksan'ın; bu konu hakkındaki yorumu dikkate şayandır. Osmanlı idari ve diplomasi tarihi hakkında yazılanların ve araştırılanların henüz emekleme çağında olduğunu söyleyerek bu konuya daha fazla özen gösterilmesi gerektiğini, bu özen neticesinde dönemin reformcuları ve aynı zamanda büyük diplomatları olan görevlilerin hayatlarına dair bir ışık tutulacağına değinmiştir.[7]

Osmanlı Devleti'nde diplomasinin ilginç bir süreç izlemiş olduğunu ve bunun neticesinde devlet kademelerinde diplomasinin hayatta kalmak suretiyle kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin modern diplomasiye entegrasyonunun zor olmasının sebeplerinden biri de kadîmcilerin savundukları ve özlemlerini her daim dile getirdikleri Altınçağ'da devletin asker kuvvetiyle ve İslam'ın verdiği maneviyat ve üstünlük duygusu neticesinde cihat anlayışını benimsemeleri olmuştur. Türk'ün kılıcı her zaman evlâdır prensibini benimseyen Osmanlı Devleti batılı devletlere karşı olan kibiri[8], kendi kendine yeterlilik prensibi

---

Koloğlu, "Fransız Devrimi ve Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 14.

[7] Virginia Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Ocak 1997, s.19-22.

[8] İlber Ortaylı, *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi Seçme Eserleri III*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı, İstanbul Ocak 2017, s. 25.

her daim ön planda olmuştur.[9] Fakat; XVII. asrın başlarından itibaren Osmanlı asabiyeti[10] artık sönmeye yüz tutmuştur.[11] Zaferin ya da devlet yönetiminin artık bir takım atlıların ya da zırhlı askerlerin garp üzerine ilerlemesinden ibaret olmadığını kavramaya başlamışlardır.

XVIII. yüzyılda, tehlike çanları gitgide daha fazla çalarken, Osmanlıların kibiri biraz olsun azalıyordu. Osmanlı elçileri barış anlaşmaları imzalamak, ittifaklar kurmak ve diğer diplomatik girişimler için Avrupa'ya gitmeye başlamışlardır ve elçilerin sözlü ya da yazılı raporları neticesinde Avrupa'da olup biten anlaşılmaya ve ayrıca kavranmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin şanına halel getirmemek, zaaf içindeki devletin yeniden yapılandırılmasını üstlenen Osmanlı sefirlerinin işlerini zorlaştıran önemli bir engeldi.[12] Aynı şekilde çok sayıda Avrupalı diplomat ülke sınırlarına girip Osmanlı yönetici zümre ile birebir iletişimde ve temasta bulunmuşlardır. İletişim halinde olmaları Osmanlıların Avrupa yaşam tarzını görmeye başlamalarında etkili olmuştur.[13]

---

[9] Selim Hilmi Özkan, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 153.

[10] Göçebe toplumları oluşturan bireyler birbirlerine çok bağlıdırlar. İbn-î Haldun bu durumu *"asabiyet"* kavramı ile açıklamıştır. Ona göre asabiyet geliştikçe bireylerin birbirine olan bağlılıkları da artar. Bu bağlılık göçebe toplumların yaşam tarzlarından kaynaklanmaktadır. Bağımsız yaşayan göçebe bir kabile, dıştan tehlikelere karşı kendisini korumak ve doğal ihtiyaçlarını karşılamak için kuvvetli bir dayanışma içerisinde olmalıdır. Böyle bir kabile kendi mensuplarına, dışa karşı uyanık olmayı, kendi aralarında ise dayanışma içinde olmayı telkin eder. Bu şartlar içerisinde göçebe insanı, dışa karşı haşin ve mücadeleci, içe karşı ise merhametli ve yardımsever insandır. Göçebe toplum ihtiyacı kadar üretir. Konut barınmayı, gıda yaşamayı, giyecek örtünmeyi sağlayacak kadardır. İhtiyaç maddelerinde çeşitlilik ve lüks yoktur. Göçebe insan rahatlığa ve bolluğa alışmadığı için kanaatkardır. Kabilenin çıkarını kendi çıkarlarından üstün tutar, egoist değildir, diğerlerini düşünür ve yüreklidir. Bkz. İbn-î Haldun, *Mukâddime*, Cilt II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s. 1-2.

[11] "Cevdet Paşa'nın İbn-î Haldun'dan alarak kullandığı bir terim ile söyler isek; Osmanlı asabiyeti artık sönmeye yüz tutmuştur. Tarihin artık bir takım atlıların ya da zırhlı askerlerin garp üzerine ilerlemesinden ibaret olmadığını kavramaya başlamışlardır." Ayrıntılı bilgi için bkz. Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s. 43; Yüzyıllarca var olan diplomasi kavramı 1699 yılında hem Avrupa diplomasisinin ehlileşmesi hem de Osmanlı Devleti'nin entegrasyona doğru adım atmasının başlangıcını oluşturmuştur. 1699 yılının bu denli önemli oluşu Osmanlı'nın artık devlet aksaklıklarının kabullenilmesi ve dönemin tüm devletleri tarafından da biliniyor olmasıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek genişleyen toprakları ve gücü bu dönemden sonra zayıflamaya başlamıştır ve artık dış münasebetlerde kendi kendine yetecek kudretinin olmadığı anlaşılmıştır. (İsmail Soysal, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.10)

[12] Fatih Yeşil, *a.g.e.*, s.6.

[13] Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, Çeviri: Hür Güldü, 1. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul Nisan 2008, s.9.

Gerek yabancı devletlerden gelen elçiler ve gerek Osmanlı Devleti'nden Avrupa'ya giden elçiler gözlemler yaparak kültürler arası bir tünel oluşturmuşlardır ve bu tünelde çıkarları doğrultusunda görevlerini idame ettirmişlerdir. Diplomatik faaliyetlerin ne denli kaygan zeminde meydana geldiğini gösteren bu çağda tarih bize diplomasinin bu babda yükselişe geçmesini; ulaşılan yüksek makam, kuvvet ve serveti gösterirken aynı zamanda bu tür yüksek makamları, bütün iktidar ve itibarın zirvesinde olan Padişahın onayını, teveccühünü kazanmak için şahsi rekabetlerin yaşandığı bir mekan olarak karşımıza çıkarır.[14]

Tüm bunların ışığında çalışmaya konu olan Mehmed Said Galib Efendi'nin özel hayatına dair elimizde sadece bilgi kırıntıları vardır. Osmanlı tarih yazıcılığında görülen biyografi sahasının kısıtlılığı burada karşımıza çıkmakla beraber bireyin iç dünyası ile sosyal yaşamına dair bilgi vermek oldukça güçtür. Gerek kroniklerde gerekse arşiv kayıtlarında veriler, bireyin devlet kademelerinde görev almasıyla başlamıştır. Elimizdeki verilerin kısıtlı olması sebebiyle Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri ve kronik eserler çalışmanın zeminini hazırlamaya yardımcı olmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde Mehmed Said Galib Efendi'nin diplomasinin tam merkezinde bulunduğu ve diplomasi diline olan hakimiyeti açıkça görülmektedir. Üç Padişahın (III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud) iktidarlarında diplomasi sahnesine çıkan Mehmed Said Galib Efendi, Osmanlı Devleti'nin en kritik zamanlarında devlet kadrolarında yerini almış ve merkezde Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm'ı Cedîd'e dönüşün gerçekleştiği sancılı süreçte en etkin rolü üstlenmiştir. Aşağıda da denileceği üzere; Mehmed Said Galib Efendi, Fransa Sefareti ve Elçiliği, Paris Barış Anlaşması, Rusçuk Yaranı, Slabozia Mütarekesi, Bükreş Anlaşması gibi devleti temelden etkileyecek birçok olayın içinde bulunan bir devlet adamıdır.

Öncelikli olarak diplomasiye olan ilk adım başlığı altında toplanılan bilgiler neticesinde Osmanlı Devleti'nin diplomasiye olan bakışı daha doğrusu önyargısı incelenmiştir. Osmanlı'nın bu önyargısı cihat anlayışı kapsamında askeri gücünün doruğunda olmasından ayrıca; benimsenen İslam dininin ve kültürünün getirdiği üstünlük duygusu neticesinde oluştuğunu söylemek mümkündür. Tüm bu

[14] Fatih Yeşil, *a.g.e.*, s.6.

önyargıların yanında bir de sağduyulu ve yeniliğe açık aydınlar topluluğu bulunmaktaydı ve önemli aydınlarımızdan biri olan, devletin en üst kademelerinde görevde bulunan Mehmet Said Galip Paşa'nın diplomatik serüveni, Osmanlı'nın yaşadığı buhranlara ve bu buhranların başrolünde bulunan Fransa'nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi ve faaliyetleri oldukça dikkat çekicidir.

I. BÖLÜM

MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN DİPLOMASİYE İLK ADIMI

A. FRANSA MURAHHASLIĞI

1. Mehmed Said Galib Efendi'nin Elçilikten Önceki Kariyeri

Mehmed Said Galib Efendi'nin bürokrasi sahnesine çıkmadan önceki hayatına dair olan elimizdeki veriler oldukça sınırlıdır. Yakınçağ'ın başlarında çeşitli üst düzey devlet kademelerinde yer alan görevlilerin hayatları hakkındaki verileri bütünüyle ortaya çıkarmak oldukça güçtür. Biyografi yazımında karşılaşılan kronik odaklı bir diğer zorluk ise; vakanüvis-devlet ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Devletin atanmış memurları olan vakanüvisler ancak iktidarın ve patronaja dayalı hamî-mahmî ilişkilerinin izin verdiği ölçüde kalem oynatabilmişlerdir. Böylece anlatılanlarda insan ögesi neredeyse yok denecek kadar azalmış, sadece devlet odaklı olaylar örgüsü verilmekle yetinilmiştir. Gerek kroniklerde, gerekse arşiv kayıtlarında bireye dair kayıtların, kişinin devlet kademelerinde görev almasıyla birlikte, yani varlığının resmi kayıtlara girmesiyle birlikte yer almaya başlaması da bu devlet odaklı anlatımın dışa vurmasıydı. Müslüman aile hayatının tabiatı gereği mahrem olması ve Osmanlı'da toplum yapısının bireyden ziyade cemaat üzerine odaklanması bireyin özelinin ortaya konulması önünde en büyük engeldir. Bireyin ardında sefaretname ya da layiha bırakması ise dünya görüşünü, devlet ve din algısını, siyasi duruşunu ve Dar'ûl-harbe bakışını yansıtması açısından oldukça önemlidir.[15]

Sadaret Mektubî Kalemi Başhalifesi Seyyîd Ahmed Efendi[16]'nin oğlu olan Galib Efendi'nin doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber 1763 yılı

---

[15] Süheyla Yenidünya Gürgen, *Devletin Kahyası, Sultanın Efendisi Mehmed Said Hâlet Efendi*, Dergah Yayınları, İstanbul Ekim 2018, s. 14-15; Virginia Aksan, *a.g.e.*, s. 4; Enver Ziya Karal, Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2017, s. XI.

[16] 1774 yılında vefat etmiş olan Mektub-î Sadaret-î Alî Kalemi Başhalifesi Mehmed Said Galib Efendi'nin babasıdır. Bkz. Orhan Fuad Köprülü, "Mehmed Said Galib Paşa (1763-1829), *DİA*, XIII, 1996, s. 329.

genel itibariyle doğum tarihi olarak kabul edilmektedir.[17] Galib Efendi; eldeki verilere bakıldığında kısa boylu, güler yüzlü, terbiyeli, kalemi ve idaresi güzel olan bir memur olarak neşredilmiştir.[18] Bununla beraber en karışık siyasi meselelerde bile hiç telaş göstermeden vakıfâne ve vakurâne hareket etmesi dönemin ruhu açısından oldukça dikkat çekicidir.[19]

İstanbul doğumlu olan Galib Efendi; babasının ölümünden sonra halefî olan Abdullah Berri Efendi tarafından himaye edilerek Sadaret Mektubî Kalemi'nde istihdam edilmiştir.[20] 1787 yılında ise Rusya ile yapılan savaş sırasında orduya hacegân rütbesi ile katılmıştır. Yaş Antlaşması'nın olduğu yıllarda yani; 1790/1791'de mükâleme meclisi olup ordu dönüşü serhalife görevine getirilmiştir.[21] Bu görevinde çok az bir süre kalan Galib Efendi devlet kademelerindeki hizip çatışmaları[22] neticesinde 1796 yılında cebeciler katipliği görevine başlamıştır.[23] Daha

---

[17] İsmail Hakkı Uzunçarşılı Belleten dergisindeki makalesinde Mehmed Said Galib Efendi'nin doğum tarihini 1763 olarak belirtmiştir ve yine aynı şekilde Orhan Fuad Köprülü'nün, İslam Ansiklopedisi'ndeki makalesinde de bu tarih baz alınmıştır. Mehmed Süreyya ise; Sicill-i Osmani'de 1763/64 olarak belirtmiştir. Babası Ahmed Efendi'nin 1774'te öldüğü her üç kaynakta da belirtilmesine rağmen İsmail Hakkı Uzunçarşılı Galip Efendi'nin bu dönemde 10 yaşında olduğunu dipnot olarak düşmüştür. Bu veriler ışığında 1764 yılı doğum tarihi olarak akla gelmekle beraber tüm kaynak taramalarında Galip Efendi'nin doğum tarihi 1763 olarak esas alınmış olmasına rağmen İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verileri oldukça dikkat çekicidir. Tüm yazma eser ve kaynak taramalarında yapılan araştırmalar neticesinde 1763 yılı göze çarpmaktadır. (Orhan Fuad Köprülü, *a.g.m.*, s. 329; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'den Gönderdiği Şifreli Mektuplar", *Belleten*, C.1, Sayı:1, Nisan 1937, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 357; Mehmed Süreyya, *Sicill-î Osmanî*, C.2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Mayıs 1996, s. 544.)

[18] Son Osmanlı Sadrazamları'ndan Küçük Said Paşa, Merhum olan Avrupa'ya murahhaslık veya sefaretle giden devlet adamları içinde en ziyade Galib Efendi'yi beğendiğini, kendisinin siyasi ve edebi tarihimizde mümtaz bir mevki sahibi olduğunu söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı…", *a.g.m.*, s. 359.

[19] *A.g.m.*, s. 359.

[20] Babaları kalemîye mensubu olan kâtip adayları için kaleme adım atma süreci diğerlerine göre nispeten daha kolaydır. Babası kalemîye mensubu olmayan gençlerin ise, kaleme başvurmadan önce önemli bir kişiden iltimas mektubu alması şart idi. Dönemin kalemîye memurlarının tümü kâtip çocukları değildi; ama intisap ve akraba kayırma yöntemi yaygındı. Bkz. Carter V. Fındley, *Kalemîyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, Çeviri: Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, Ekim 2016, s. 48-49; Fatih Yeşil, *a.g.e.*, s. 23; Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 232-235.

[21] Arşiv belgeleri Mehmed Said Galib Efendi'nin bu yıllarda devlet hizmetinde bulunduğunu doğrular niteliktedir. Bkz. BOA., HAT, nr. 1193/46905-04.

[22] Osmanlı bürokrasisinde hizip mücadelelerinin kayıtlara geçen en belirgin işaretleri ansızın gerçekleşen nasblar, te'dibler, nefyler, müsadereler ve menkub olan hayatlardır. Osmanlı bürokratik hayatının sonunu belirsizleştirense, hiç şüphesiz kâtibin merkezde bulunan pirine ya da başka bir ifadeyle kulun Padişah'ına yakınlaşmasıdır. Nitekim; iktidara yakınlık bir taraftan kişinin önemini belirlerken diğer taraftan da aynı kişiyi, Sultan'a arz-ı ubudîyyet eylemek isteyen diğer kullarla mücadele etmek zorunda bırakıyordu. Bu nedenledir ki; Osmanlı katipleri arasında oluşan hizipler

sonraki yıllarda III. Selim'in nüfuzlu adamlarından valide kethüdası Yusuf Ağa'nın[24] himayesiyle amedciliğe atanmıştır. Sicill-î Osmanî'de[25] ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın makalesinde[26] H. 15 Ramazan 1212-M. 3 Mart 1798 yılında amedicilik[27] görevine atandığı geçmektedir. Orhan Fuad Köprülü[28] ise; 1795 yılında Mektubi-î Sadaret-î Alî Kalemi'nde başhalife olduysa da ertesi yıl bu görevinden alınarak cebeciler katipliğine ve ardından amedciliğe getirildiğini söylemektedir.[29]

Arşiv belgelerinde Mehmed Said Galib Efendi'nin amedciliğe atanması Paris Sefareti öncesine dayanmaktadır ki; 1798 yılı bu açıdan doğru kabul edilebilir bir tarihtir.[30] Kişiliğine dair elde edilen bilgi kırıntıları bir araya geldiğinde ise karşımızda zeki, gayretli, güvenilir ve işinde mahir bir kişi çıkar. Galib Efendi'nin merkez bürokrasisindeki adım adım yükselişi devlet kadrolarında da dikkat çekmekteydi. Öyle ki; dönemin en karışık siyasi olaylarının yaşandığı Osmanlı Devleti'nde; başarılı bir diplomat olarak Fransa'ya olan sefareti tüm kalemîye koridorlarında yankı uyandırmıştır.

---

politik/ideolojik farklılıklardan çok şahsi bağlılıklara vurgu yapar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Yeşil, *a.g.e.*, s. 423; Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 122-123.

[23] Galib Efendi, Başhalifelik memuriyeti esnasında nüfuzlu ricalden İbrahim Nesib Efendi'nin himaye ettiği Refik Efendi Başhalifelik'e getirilmek istendiğinden cebeciler katipliğine atanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet İlkin Erkutun, *Mevrid'ül-Uhud 1812 Bükreş Andlaşması İle İlgili Galib Paşa Evrakı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. XV.

[24] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Nizâm-ı Cedîd Ricâlinden Valide Sultan Kethüdası Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdazade Arif Efendi", *Belleten*, Cilt: XX, Sayı: 79, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara Temmuz 1956, s. 486-510.

[25] Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s. 544.

[26] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı…", *a.g.m*. s. 360.

[27] Osmanlı devlet teşkilatında Divan-ı Hümayun'a bağlı Amedî Kalemi'nin amiri. Tanzimattan önce divan kâtiplerinin şefi olan Reis'ülküttab'ın özel kalem müdürü durumundaydı. Amedci; Reis'ülküttab'ın Sadrazam'a, Sadrazam'ın da doğrudan doğruya Padişah'a yazacağı yazıların önemli olanlarını temize çeker, daha az önemli olanlarını ise bizzat Sadrazam adına kaleme alırdı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Necati Aktaş, "Amedci", *DİA*, III, 1991, s. 12, BOA., HAT, nr.119/4825.

[28] Orhan Fuad Köprülü, *a.g.m.*, s. 330.

[29] Verdû'l Hadaik'de Galib Efendi'nin amedciliğe kadar olan hayatı şu şekildedir: *"Müşarün-ileyh bin yüz seksen tarihinde mektub-ı sadr-ı alî baş halifesi bulunan Seyyid Ahmed Efendi merhumun necil-î necib ve ferzend-i edibidir. Bin yüz yetmiş sâlinde alem-î suhude vasl ve sin-î temyize dahil olduktan sonra oda-i mezbure devam ve tahsil-î fennî kitâbet ve înşaya ihtimam edüb iki yüz iki tarihinde vakî'seferde Orduy-u Hümayun'a azimet ve bazı menasıb-ı divaniye ile iktisab-ı memduhıyyet eyleyüp, iki yüz on senesi evailinde kalem-î mezkure halife on iki Ramazan'ında amedci olmuş ve on altı evasitinde seferetle Fransa'ya gönderilmiştir."* Bkz. Ahmed Rıfat, Verdü'l Hadaik, İstanbul 1283, s. 22.

[30] Siyaset sahnesine çıkmasından önceki hayatına dair ulaşılabilen bilgiler değinilen hususlardan ötürü oldukça sınırlıdır. (Bkz. Süheyla Yenidünya Gürgen, *a.g.e.*, s. 37.)

2. Osmanlı-Fransa İlişkileri

1789-1802 tarihleri arasında görülen Türk-Fransız diplomasi münasebetleri yakınçağa damgasını vurmuştur. Gerek; Fransız İhtilali sonrası Napolyon'un[31] Mısır'ı işgali ve gerek; Osmanlı Devleti'nin şanına halel getirmeme düşüncesiyle herhangi bir devlete elçi gönderimini pek onaylamayan devlet kadrolarının söz konusu işgalden sonra fikirlerini değiştirerek elçi göndermeye sıcak bakmaları dönemin en dikkat çekici hususlarıdır. Mısır Seferi sonrası Fransa ve Osmanlı Devleti arasındaki müzakereler diplomasinin doruğu olarak betimlenmektedir. 1802 yılında fevkalade murahhas sıfatıyla Paris'e gönderilen Mehmed Said Galib Efendi'nin sefaret sırasında karşılaştıklarına geçmeden evvel Osmanlı Devleti ve Fransa arasındaki ilişkilere değinmekte fayda vardır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın, Fransa'ya ticari imtiyazları verdiği 1535 yılından itibaren genel olarak ticari ilişkiler düzleminde devam eden Osmanlı-Fransa ilişkileri İhtilal Fransa'sının yayılmacı politika izlemesi nedeniyle büyük bir kırılma ve değişim yaşamıştır.[32] İtalya Seferi sonucunda Fransa ve Avusturya arasında imzalanan Compo-Formio Anlaşması ile Venedik mirasına sahip olan ve Yedi Ada'yı ele geçiren Fransa, Osmanlı Devleti ile sınırdaş olmuştur. Bu sıralarda bir general olan Napolyon, hayalini gerçekleştirmek ve önce Akdeniz'e, sonra tüm Doğu'ya sahip olmayı amaçladığı zihnindeki Büyük Doğu Projesi'ni harekete geçirebilmek için Osmanlı Devleti topraklarının özellikle Mısır'ın hayati öneme sahip olduğunu biliyordu. Bu doğrultuda Directoire yönetimini Mısır'ın işgali için ikna eden Napolyon, Mısır'ı işgal etmiştir. Osmanlı Devleti ise; kadim dostu Fransa'nın bu son hareketinden dolayı büyük bir sükût-ı hayale uğramıştı. Özellikle daha tahta geçmeden evvel Fransızların kıymet ve faaliyetlerini

[31] Napolyon Bonaparte(1769-1821); 15 Ağustos 1769 tarihinde, Korsika'nın Ajaccio şehrinde doğan bir Fransız devlet adamıdır. Babası, eski bir İtalyan ailesinden mütevazi bir avukattır. Fransız İhtilali sırasında 20 yaşında olan Bonaparte, tereddüt etmeden ihtilale katılmış ve 25 yaşında Tuğgeneral olmuştur. 1798/99 yıllarında Mısır seferini yapmış ve 1799 sonbaharında Fransa'ya dönerek diktatörlük ilan etmiştir. O dönemin kaynaklarından Napolyon hakkında bilgi edinmek bir hayli zordur. Ya çok nefret ediliyor ya da çok takdir ediliyordu. Tarih hürriyete muhtaç olduğu gibi hakikate ulaşmak bir hayli zordur. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 350-351.

[32] Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 39-42; Orhan Koloğlu, *a.g.m.*, s. 14-17.

her zaman takdir eden[33] III. Selim[34] tahta geçtiğinde de[35] Nizâm-ı Cedîd adı altında giriştiği reform programında rol model aldığı ve askeri anlamda faydalandığı Fransa'nın Nil'in eseri olan[36] Mısır'ı işgal etmesi ile adeta düşünceleri yıkıma uğramıştır.[37] Nitekim, Fransa tarihinde Mısır seferi kadar gizli tutulan bir sefer

[33] Osmanlı Devleti'nin asabiyetinin sönmeye yüz tuttuğu yıllarda yenileşme çabaları ve bu uğurda değişen şartlara ayak uydurma isteği bulunmaktadır. Yakınçağ'ın başlarında; güçlü ve düzenli bir merkezi devlet oluşturmanın temelinde orduda bulunan aksaklıkların iyileştirilmesi yatmaktadır. Avrupaî düzendeki yenilikler ilk olarak ıslahatçı subaylardan öğrenilmiştir. Yeni sahra taktikleri ve topçu eğitiminin teknik yönünü Osmanlılara gösteren Baron François de Tott olmuştur. Fransızlara ve aynı zamanda Osmanlılara hizmet eden bir Macardır. Osmanlı asker ve subaylarının cehaleti karşısında hüsrana uğrayan Tott şöyle demiştir: *"Paşaların kibirli cehaleti yetmiyormuş gibi bir de astlarının aptal küstahlıkları var ve savaş meydanına akıl almaz büyüklükte ama kötü yüklenmiş ve çok kötü çalışan parçalardan oluşan bir topçu kafilesiyle giden Türkler, düşmanlarının topunun her ateşlemesiyle adeta biçiliyor ve uğradıkları felaketlerin intikamını ancak Rusları korkakça hilelerle suçlayarak alabiliyorlardı. Yakınına bile varamayacağımız ateş güçlerinin üstünlüğüyle bizden kuvvetliler diyorlardı, ama şu rezil bataryalarını terk edip cesur erkekler gibi karşımıza bir çıksınlar bakalım, bu kafirlerin biz müminlerin kılıcına karşı direnip direnemeyeceklerini çok geçmeden anlarız. Bu acınası fanatikler sürüsü, Ruslar kendilerine kutsal Ramazan ayında saldırdılar diye bile sitem ediyorlardı."* Bkz. Vırgınıa H. Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, III. Basım, İstanbul Ocak 2017, s. 210; Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 123.

[34] *"III. Selim'in babası III. Mustafa astroloji ve gizli bilimlere merak sardırmıştı. Bunlardan edineceği bilgilerle Moskofları yenecekti. Fransa ve Prusya'dan ısrarla astroloji kitapları ve müneccimler gönderilmesini istemişti. III. Mustafa'nın müneccimlere tutkusu o hale gelmişti ki kendisinden sonra tahta oturacak Şehzadesi'nin bir cihangir olması için onun ana rahmine hangi dakikada düşmesi gerektiğini müneccimlere tespit ettirmişti. III. Selim doğarken kapıda bekleyen hekimbaşı, çocuğun vaktinden önce dünyaya geldiğini gördü, parmağı ile saatin yelkovanını azıcık iterek Padişah'ı kandırdı. Şehzade büyüdükten sonra etrafını saran dalkavuklar bu cihangirlik masalına babası gibi onu da inandırmışlardı. III. Selim'in Nizâm-ı Cedîd işine sarılmasında bu cihangirlik hülyasının rolü olduğu aşikardır."* Bkz. Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s. 132; Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Dersaadet 1309 (İkinci Baskı), VIII, s. 148; Kemal Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, Editör: Seyfi Kenan, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul 2010, s. 27-57.

[35] Yıllarca kadim dostu olarak bildiği Fransa'nın siyaseti akabinde yalnız kalan Osmanlı Devleti siyasi yalnızlığa düşmüştür. Babıâli, işgalin yarattığı şok etkisiyle ilk anda ne yapacağına karar verememekle beraber Fransa'nın izlediği politika çerçevesinde kararını vermiştir. Fransa'dan izahat bekleyen Babıâli'ye işgalin sebeplerini açıklamak üzere bizzat Dişişleri bakanı Talleyrand'ın geleceğinin bildirilmesine rağmen bunun sadece sözde kalması, öte yandan Rusya'nın Fransa'ya savaş ilan edilmemesi halinde Memleketeyn'e (Eflak-Boğdan) gireceğini bildirmesi durumu daha da zorlaştırıp bardaktan taşan son damla oluyordu. İngiliz Amiral Nelson'un Fransız donanmasını ortadan kaldırdığı Ebukır Zaferi, Babıâli'nin karar vermesini hızlandırmıştır ve 25 Eylül 1798 tarihinde Fransa'ya savaş ilan etmiştir. Bkz. Edouard Drıault, *Napoleon'un Şark Siyaseti Selim-i Salis, Napoleon, Sebeastıanı ve Gardane*, Mütercim: Köprülüzade Mehmed Fuad, Çeviriyazı: Selma Günaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 5; Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 95.

[36] Enver Ziya Karal, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları:63, Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri VIII, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul 1938, s. 9.

[37] Süheyla Yenidünya Gürgen, *Mehmet Sait Halet Efendi Hayatı İdari Ve Siyasi Faaliyetleri (1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 10-11.

yaşanmamıştır. Seferin başarılı olmasında hızlı olduğu kadar gizli tutulması da bir o kadar önemliydi. [38]

25 Eylül 1798 tarihinde Fransa'ya savaş ilan eden Osmanlı Devleti, Fransa'yı Mısır'ından ancak Rusya ve İngiltere ile ittifakları sayesinde çıkarabilmiştir. Böylelikle, Avrupa diplomasi sisteminin vazgeçilmezi olan ittifaklar prensibini kabul eden Osmanlı Devleti müttefikleri sayesinde Fransa'yı, Mısır'dan çıkarmıştır. İki ülke arasında Mısır Meselesi'ni nihai bir şekilde çözmek amacıyla barış müzakerelerine başlanmıştır.

Mısır meselesinin çözüme kavuşturulması için yapılan görüşmeler, Mısır Seferi esnasında devleti yanlış yönlendiren ve bundan dolayı bizzat Padişah'ın sitemlerine de maruz kalarak kendisini tarihe acemi diplomat olarak yazdıran Ali Efendi'nin[39] diplomasi sahnesine tekrar çıkmasına sebep olmuştur. Nihai barış

---

[38] Din-û devlet anlayışı henüz tam olarak gelişmese de ister savaş ister barış olsun Avrupaî tarzda siyaset izlemeye karar veren Osmanlı Devleti, müttefik arayışlarına girmiştir. Fransa'yı, Mısır'dan çıkarmak için Rusya ve İngiltere ile yakınlaşan Osmanlı Devleti, bu sefer de Mısır'da İngiltere, Yedi Adalar Cumhuriyeti'nde ise Rusya ile karşı karşıya kalmıştır. İngiltere ve Rusya müttefikten çok bir düşman gibi davranıyordu. Babıâli'yi istedikleri gibi yönlendirmenin yanı sıra İngiltere Mısır'da, Rusya ise Yedi Ada'da hakimiyet sahalarını genişletmekteydi. İngiltere Aralık 1798'de ve Rusya'da Ocak 1799'da Osmanlı Devleti ile ittifak yaptılar. Tarihte ilk defa olarak Rus donanması Boğazlardan geçti ve Osmanlı donanması ile birlikte Yedi Ada'yı zapt etti. İngiliz gemileri de ihtiyaçlarını Osmanlı limanlarından sağlıyordu. Bu hazırlıkları gören Napolyon, Gazze ve Yafa'yı aldıktan sonra Akka önlerine kadar gelmiştir. Akka'yı, Cezzar Ahmet Paşa komutasındaki Nizâm-ı Cedîd askeri savunuyordu, Osmanlı ve İngiliz donanması da Cezzar Ahmet Paşa'ya denizden yardım ediyordu. Napolyon, Akka'yı kuşatma altına aldı ve bu kaleyi düşürmek için iki ay uğraştı. Denizle bağlantısı kesildiğinden, Mısır'dan da çok uzaklaşmış olduğundan ve Kölemen çeteleri de Napolyon kuvvetlerini arkadan vurmaya başladığından, Napolyon'un askerleri büyük sıkıntı içine düştü. Napolyon, Cezzar Ahmet Paşa ile anlaşmak için kendisine birkaç defa mektup yazdı ise de, Paşa bu mektuplara cevap bile vermemiştir. 25 Mayıs 1799'da kuşatmaya son vererek Mısır'a dönmek üzere harekete geçti. Akka hezimeti Napolyon'un ilk yenilgisi oluyordu. Mısır'a dönüş tam perişanlık içindeydi. Açlık, susuzluk ve hastalıktan asker büyük kayıplara uğradı. Napolyon, yolda yaralıları götüremeyeceğini anlayınca Fransız doktorundan yaralılara afyon verip bırakmasını istediğinde, Fransız doktoru, *"Benim mesleğim iyileştirmektir, öldürmek değil."* diye cevap vermiştir. Bkz. Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914, Timaş Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2014, s. 76-77.

[39] *"Ali Efendi kendisine söylenenlere o kadar inanmıştı ki; Napoleon'un, İskenderiye'ye ayak basmasından bir ay sonra bile İstanbul'a yolladığı raporunda, Napoleon'un idaresindeki donanmanın Malta'yı zapt ettiğini kaydetmekle iktifa etmekte ve Tulon'da hazırlanan seferin hakiki hedefi hakkında başka bir şey yazmamaktadır. İstanbul'da Fransızların Tulon'a asker çıkardıkları daha evvel haber alınmış olduğundan Ali Efendi'nin vak'alar karşısında bu miyop görüşü fevkalade hiddet uyandırmış ve III. Selim gibi kibar, terbiyeli bir hükümdar bile Ali Efendi'nin raporuna büyük yazı ile ne eşek herif imiş ibaresini yazmıştır. İşte; Mısır'ın tahliyesini ve Osmanlı-Fransız sulhunu müzakere edecek Osmanlı murahhası bu zat idi."* (Bkz. Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 129; Ercüment Kuran, "1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri", *Çağdaş Türk Diplomasisi…"*, s. 56-57; Yılmaz Altuğ, "1856'dan Önce Osmanlı Devleti'nde Modern Hukuk", *a.g.e.*, s. 101.)

anlaşmasının ön protokolü 9 Ekim 1801 tarihinde Ali Efendi ile Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand arasında imzalanmıştır.[40] Bu antlaşma şartlarının ilk koşulu Osmanlı ve Fransız ilişkilerinin eskiden olduğu gibi dostluk çerçevesinde kalmasıdır. Dört maddeden oluşan ön barış antlaşmasının ilk maddesi dostluğun ve barışın oluşması ve Mısır'ın Fransa ordusu tarafından tahliye edilerek tamamıyla Osmanlı'ya iade olunmasıdır. Fransa tarafından Mısır'da imtiyaz isteğinde bulunulması ilk maddeden dostluğun kalıcı olmayacağının sinyaliydi. Fransa; Yediada Cumhuriyeti'ni ve Venedik'e ait olan alanları tanımış ve Babıali'nin güvenini kazanarak Rusya ile de ılımlı politika güdülmesi sağlanarak ikinci maddenin şartları oluşmuştur. Üçüncü madde de antlaşma sonrası harp esirlerinin geri bırakılması ve son olarak dördüncü madde de kapitülasyonların tekrar yenilenmesi şartı dikkat çekmektedir. Ön barış anlaşmasının onayı için ise Paris Barış Anlaşması'nın Osmanlı Devleti temsilcisi Galib Efendi beklenmekteydi. Galib Efendi geldikten sonra hem ön barış anlaşmasındaki maddeler gözden geçirilecek hem de yeni fikirler sunularak şartlar eklenecek ya da değiştirilecektir. Mehmed Said Galib Efendi, Fransa'ya ulaşmak için sabırsızlanırken, Napolyon tarafından Babıâli'ye gönderilen Albay Sebastıani de, dostluğun eskiden olduğu gibi devam etmesi isteğini İstanbul'a iletmekle görevlendirilmiştir. Sebastıani'yi gönderen Napolyon bu dönemde Osmanlı Devleti'nin güçlenmesini istiyordu. Nitekim,

---

[40] *"...Fransalılar Ali Efendi'ye kemafi's-sabık elçi muamelesi eder oldular ve vech-i meşruğ Londra'da İngilterelü ile Fransalu beyninde akd olunan esas musalahanamesinin imzasından bir hafta sonra yani teşrin-i evvel-i frenginin dokuzunda Fransa Hariciye Nazırı Talleyran Paris'de Ali Efendi ile dahi bir esas muahedesi akd etmişler idi. Şöyleki: Bütün Mısır iklimi Fransa asakirinden tahliye ve Devlet-î Alîyye'ye red ve teslim olunarak Devlet-î Alîyye'nin memalik ve arazisi bu cengden mukaddem olduğu vech üzere bi tamamha mahfuz kalmak ve Mısır'ın ol vechle tahliyesinden sonra taraf-ı Devlet-î Alîyye'den aher düvel hakkında her ne müsaade olur ise Fransalu hakkında dahi cari olmak ve Cezair-i Seb'a-i müctemia cumhurunun ve karada kain sabıkan Venediklü mahallerinin nizamı Fransa Cumhuru tarafından kabul ile nizam-ı mezkurun vikayesine Fransa Cumhuru zamen ve kefil olub Fransa Cumhuru'nun bu zaman ve kefaleti Rusya Devleti'nin kefaleti gibi canib-i Devlet-î Alîyye'den tasdik ve kabul kılınmak ve kable'l-sefer tarafeyn meyanelerinde cari olan şurud-u şeraiti esasiyesinin bir muahedename imzalamışlar idi. Müteakıben Cezair ve Tunus ocaklarıyla Fransa Devleti beyinlerinde birer mukavelename imzalamışlardır. Ancak; vech-i bal'a İngiltere'de imza olunan esas musalahanamesine İngilterelü tarafından Mısır ve Cezair-i Seb'a hakkında bir madde derç edilmiş olduğundan Devlet-î Alîyye musalahasının vaz esas edilmiş demek olduğunu cihetle Paris esasından saif'i nazarla Devlet-î Alîyye'nin uhud ve şurutu Londra esasına bina olunmak üzere Devlet-î Alîyye maslahatının dahi mükalemeye memur olan İngiliz murahhasına ihale olunmasını Dersaadet'teki İngiliz elçisi Babıâli'ye teklif edüp halbuki Devlet-î Alîyye işini bir ecnebi murahhasına ihale etmek kat'a caiz olamayacağından Babıâli İngiltere elçisinin bu teklifini guş'u kabul ile imza edemedi. Binaenaleyh Amedi Vekili Galib Efendi Paris'e gidübde orada İngiltere ve Rusya murahhaslarını iktiza ederek şan-ı Devlet-î Alîyye'ye muvafık suretde akd-ı musalaha eylemek üzere ba'ruhsatname-i hümayun Fransa'ya gönderildi..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VII, s. 141-142.

Osmanlı Devleti'nin İngiltere ve Rusya'ya karşı gerektiğinde kalkan görevi görmesini arzu etmekteydi. Öte yandan Sebastıani, Babıâli'deki görevlilere İngiltere'nin Mısır'ı tahliyesinin ne zaman olacağı, Rusya ile samimiyetlerinin ne denli olduğunu öğrenmekle de görevlendirilmişti.[41]

Ancak; söz konusu ön protokolün İngiltere ve Rusya baskısı nedeniyle Babıâli tarafından onaylanmaması nedeniyle Seyyîd Ali Efendi'nin diplomatik hayatının muhtemel ilk ve son başarısı da avuçlarından kayıp gider. Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşma için Babıali'nin halihazırda Paris'te bir elçisi varken yeni birini görevlendirmesinin sebeplerinden biri de bu olsa gerektir. Seyyîd Ali Efendi'nin diplomatik kariyerinin başladığı ve bittiği yer olan Paris yeni atanan Mehmed Said Galib Efendi için ise parlak diplomasi kariyerinin ilk adımı olacaktır. Aşağıda görüleceği üzere Paris elçiliği öncesindeki kariyeri ile adeta adım adım bu görev için hazırlanmıştır.

3. Mehmed Said Galib Efendi'nin Murahhas Olarak Atanması

25 Haziran 1802 tarihinde Fransa ve Osmanlı Devleti arasında imzalanacak olan Paris Anlaşması, Mısır'da meydana gelen Osmanlı Devleti-İngiltere-Rusya arasında askeri olarak yaşanan mücadelenin diplomasiye yansımış haliydi. Mehmed Said Galib Efendi, Paris Anlaşması'nda Osmanlı Devleti'ni temsil etmek üzere murahhas[42] olarak atanmasıyla birlikte kendisini bu mücadelenin ortasında bulmuştur.[43]

---

[41] İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 312-317.

[42] Bkz. BOA., HAT, nr. 140/5818.

[43] Kendisini tam da bu karışık siyasetin içinde bulan Mehmed Said Galib Efendi, murahhas olarak Paris'e atanmasıyla birlikte siyaset sahnesine büyük adımlarla giriş yapmıştır. Bu durumu Ahmet Cevdet Paşa, tarihinde şu şekilde belirtmiştir: *"Devlet-î Alîyye ise hiçbirisiyle bozuşmak istemezdi. Zira İngilterelu henüz İskenderiye'yi tahliye etmeyüp Rusya askeri dahi hala Cezair-i Seb'adan çıkmamış oldukları cihetle Devlet-î Alîyye kendü müttefikleri hakkında şüpheye düşerek anlara karşu Fransa'yı dahi bütün bütün elden çıkarmamak isterdi. Binaenaleyh amedi vekili Galib Efendi Paris'e gidüpte orada İngiltere ve Rusya murahhaslarını ırza ederek şan-ı Devlet-î Alîyye'ye müvafık surette akd-ı musalaha eylemek üzere ba ruhsatname-î hümayun Fransa'ya* gönderildi." Bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VII, s. 142.

Osmanlı Devleti'nin müttefikleri olan Rusya, Yedi Ada'yı ve İngiltere ise İskenderiye'yi savaş sona ermesine rağmen tahliye etmiyorlardı. Bu ortamda Fransa'yı da tamamen gözden çıkarmak istemesi mümkün değildi. Bu şartlar muvacehesinde Galib Efendi'yi Paris'de çok zor bir görev bekliyordu. Osmanlı murahhası, Fransa ile bir anlaşma imzalamanın yanı sıra Paris'de bulunan Rusya ve İngiltere elçilerinin de bu anlaşmaya rıza göstermelerini sağlayacaktı. Çünkü Rusya; Osmanlı Devleti ve Fransa arasında olacak anlaşmanın kendisinin ve İngiltere'nin aracılığı ve kefaletleriyle yapılmasını istiyor idi. Fransa, 8 Ekim 1801'de Rusya ile yapılan ön barış anlaşmasında Rusya'nın tavassutunu kabul etmesine rağmen[44] şimdi buna karşı çıkıyordu. İngiltere ise; Osmanlı-Fransız nihai barışının kendi aracılığı ve kefaletiyle Amiens'de çözüme kavuşturulmasını istiyordu. Babıâli bu ihtimalleri anlaşmanın önünde bir engel olarak gördüğü için Paris'de bulunan Rusya murahhası Morkof'un, Galib Efendi'ye destek olması için Reisülküttab'ın Rus dışişleri bakanına bir mektup yazmasını kararlaştırmıştı. Söz konusu mektup Rus elçisi vasıtasıyla yollanmıştır.[45]

1802 Osmanlı-Fransa Anlaşması, III. Selim için büyük bir fırsat olmasıyla beraber Fransa yanlısı siyaseti tekrar şekillendirmek ve sonuçlandırmak da avuçlarının içerisindeydi. Nihayetinde; İngiltere ve Rusya'nın baskılarından kurtulabilecek, Nizâm-ı Cedîd muhaliflerinin de sesini kısabilecek hatta kesebilecektir. Paris'e gönderilecek olan elçiye çok ama çok fazla iş düşmekle beraber dikkatli olması da gerekmekteydi. Bunu gerçekleştirmek için de diplomasi de en az muhatapları kadar mahir olmalıydı. Nitekim; savaştan yeni çıkmış iki devletin anlaşabilmesi bir hayli güçtü. III. Selim bu görev için Amedî Mehmed Said Galib Efendi'yi[46] ruznamçe-i evvel payesi[47] verilerek atamıştır. Bu atamada sözüne inanılır,

---

[44] İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 313.
[45] BOA., HAT, nr. 169/7155.
[46] BOA., HAT, nr. 158/6586; *"...bu def'a taraf-ı Devlet-î Alîyye'den Paris tarafına bir murahhas irsali iktiza eylediği asitanede mukim riayetlu elçi bey canibinden şimdiye dek tarafınıza iş'ar olunmuş olmakla tekrara hacet olmayub zikr olunan murahhaslığa mütehhayyıza saltanat-ı seniyyeden mahrem-i serair olub hala Devlet-î Alîyye'de amedçilik hidmetiyle riyaset-i umurunun müdürü olan izzetlü ref'etlu Seyyîd Mehmed Said Galib Efendi intihab ve taraf-ı hazret-i şehriyaiden ruhsat-ı kamile-î vası'a ile tayin ve tesyir olunmakla murahhas mumiileyh Devlet-î Alîyye'nin müteber ve mu'temed ve mevsuk'ül-kelamı olduğuna binaen hasbe'l-iktiza maslahat memuresine dair ve sa'ir..."*; *"...saltanat-ı seniyede mültezim idüğü bediblar sizin safvet ve hayırhahlığınız mucerreb ve meşhud olduğundan Devlet-î Alîyye'nin def-î gaile-î sefireye eylemesi hususunda dahi icab-ı dikkat ve*

güvenilir ve her daim itimad edilen[48] diplomasi ilmine vâkıf, İstanbul'da bulunan yabancı devlet temsilcilerinden de pek çoğunun hayranlığını kazanmış olması etkili olduğu kadar Nizâm-ı Cedîd hizbinin bir üyesi olması da önemlidir.[49] Ayrıca; Galib Efendi'nin Amedi sıfatıyla Fransa-Osmanlı ilişkilerine vakıf olması hatta Paris elçisi Es-Seyyid Ali Efendi'ye gönderilen tahriratların onun elinden çıkması Paris elçisi olarak seçilmesinde etkili olmuştur.[50]

Stanford J. Shaw; Galib Efendi'nin bu göreve atanmasını İngiliz elçisi Lord Elgin'in teklif ettiğini belirtir. Ancak son dakikada Fransa elçisi Ruffin[51], Fransız elçiliğinde çalışan tercümanlardan Franchini ve eski Eflak prensinin kardeşi ve uzun zamandır Fransa'ya faydası dokunan Prens Maruzi'yi Galib Efendi'nin sekreteri ve tercümanı olarak heyete dahil ettirmeyi başarmıştı.[52] Böylece Galib Efendi'nin maiyyetinde bir ölçüde Fransa nüfuzunun etkili olmasını sağlamıştır.

Galib Efendi, Paris'e hareket etmeden evvel yazdığı mufassal bir tahriratla hal-i hazırda Osmanlı Devleti ve Fransa arasında var olan sorunları madde madde kaleme almış ve karşılaşması muhtemel durumlarda nasıl davranması gerektiğini sormuştur. Söz konusu belge aynı zamanda Galib Efendi'ye verilen talimatları da içermektedir. Galib Efendi'nin öncelikli olarak merak ettiği Fransa'nın, Ali Efendi ve Talleyrand arasında Paris'de 9 Ekim 1801'de imzalanan ancak; Babıâli tarafından onaylanmayan[53] ön barış anlaşmasının onaylanması hususunda ısrar edilmesiydi.

---

hale göre teshil-i maslahatı mucib olacak esbaba riayet edeceğiniz" BOA., HAT, nr. 140/5818; Bu önemli göreve atanan Amedî Galib Efendi; 27 Zilkade 1216 yılında İstanbul'dan yola çıkmıştır. Cevdet Tarihi'nde Galib Efendi'nin yerine Amedî vekili olarak Mahir Efendi'nin geçtiği belirtilmektedir: *"Amedî vekili Galib Efendi Paris'e gidübte orada İngiltere ve Rusya murahhaslarını ırza ederek şan-ı Devlet-î Alîyye'ye muaffik surette akd-ı musalaha eylemek üzere ba-ruhsatname-î hümayun Fransa'ya gönderildi. Ve Orduy-u Hümayun Dersaadet'e gelmek üzere olub ol halde ise amedî vekaleti bi'ttabi la'v olacağından Galib Efendi uhdesine asaleten amedcilik memuriyeti bil-tevciye Orduy-u Hümayun'da asaleten amedci olan Mahir Efendi amedî vekili itibar edilmiştir."* Bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VII, s. 142; BOA., HAT, nr:119/4802.

[47] BOA, HAT, nr.119/4802.

[48] Şanizade Mehmed Ataullah, *Tarih-i Şanizade*, 1284/1867, s. 121.

[49] Galib Efendi'ye barış anlaşmasını imzalaması, fakat İngiliz ve Rus temsilcilerle iş birliği içinde davranarak onları hiçbir şekilde kızdırmaması talimatı verilmiştir. Oraya vardığında İngilizler ve Fransızlar zaten halihazırda bir anlaşma yapmışlarsa barışı sağlamak için her ne şekilde Babıâli adına bu anlaşmayı imzalama yetkisi kendisine verilmişti. Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 374.

[50] BOA., HAT, nr. 143/5981.

[51] BOA., HAT, nr. 1335/52067.

[52] Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 374.

[53] Baron De Testa, *C. I*, s. 495-496.

Babıâli, Galib Efendi'nin böyle bir durumla karşı karşıya gelmesi halinde herşeyden önemli olan İngiltere'yi uzaklaştırmamak olup mümkün mertebe razı etmektir. Galib Efendi, buna göre davranacak ve İngiltere'nin tepkisini çekmeksizin hareket etmeli idi. Galib Efendi'nin dile getirdiği ikinci husus ise 8/9 Ekim 1801'de Fransa ile Rusya arasında imzalanan ön barış anlaşmasından sonra nihai Osmanlı-Fransa anlaşmasında Rusya'nın tavassutunun kabul edilmesi ve daha sonra ise Petersburg'da alınan bir kararla işin içine İngiltere'nin de dahil edilerek söz konusu anlaşmanın her iki ülkenin tavassut ve kefaletiyle Paris'de yapılmasının belirlenmiş olmasıydı. Hatta İngiltere'nin tavassutunun kabul edilmemesi halinde Rusya bu görevi tek başına üstlenecek, Amiens'de yapılacak İngiltere anlaşması sonunda İngiltere Devleti yalnız kefaletiyle kendi senedine ilave ettirecekti. Alınan bu kararlar Osmanlı-Fransa anlaşması doğrultusunda Paris'e varır varmaz Rus ve İngiltere elçilerinin kendisini bu hususta zorlayacağını düşünen Galib Efendi, Fransa'nın hiçbir aracıyı kabul etmeyeceğinin de aşikâr olduğunu belirtmekteydi. Böyle bir durumla karşılaştığı takdirde Paris'e vardığı zaman her üç devletin niyetini anladıktan sonra İngiltere ve Rusya'nın tavassut ve kefalette ısrar etmesi halinde kendisi de Fransa'ya bu hususta ısrar etmesi Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya güvenmediği manasına gelecektir. Bu durumdan rahatsız olan Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin düşmanlarıyla ittifak yapması ihtimal dahilindeydi. Böyle bir duruma mahal vermemek için tavassut ve kefalet hususunda Rusya ve İngiltere elçilerinin Fransa ile muhatap olmalarını isteyecekti. Bu talebi reddedildiği takdirde, Fransız makamlarına Osmanlı Devleti'nin İngiltere ve Rusya ile hal-i hazırda var olan ittifaknamelerinde kefalet şartının olduğunu ve bunun anlaşma içinde geçerli olacağını ayrıca, Fransa'nın Rusya ile yaptığı ön barış protokolüne göre, Rusya'nın tavassutunu kabul ettiğini ifade edecektir. Fransa'nın bu sebepleri haklı bulmaması halinde Rusya ve İngiltere ile ortak karar alacağını en kötü ihtimalle sadece görüşmeleri onlara iletmekle yetineceğini bildirmiştir. Ancak; Galib Efendi, Osmanlı Devleti-Rusya-İngiltere arasında olan ittifaka göre olması gerektiğini iddia edeceği tavassutun karşılıklı bir hüküm olduğunu, buna göre Fransa'nın Amiens mükalemelerinde Osmanlı temsilcisinin bulunması gerektiği hususunda diretmesi halinde bu teklifin yarardan çok zarar getireceğini ilave etmiştir. Babıâli, Galib Efendi'nin tüm tekliflerinin yerinde olduğunu tıpkı tasarladığı gibi davranabileceğini beyan etmiştir. Tavassut ve

kefaletin sorunsuzca kabul edilmesinde ise bir sorun olmadığına ancak; İngiltere anlaşmasına Osmanlı Devleti'nin kefaletinin kesinlikle kabul edilmemesini tembihlemiştir. Galib Efendi'nin bir diğer sorusu ise; Paris'e vardığı sırada Amiens Anlaşması'nın tamamlanmış olması ve Osmanlı barışına dair bir madde olmaması halinde Paris ön barış protokolünü onaylayıp onaylamaması hakkındadır. Bir diğer ihtimal ise; önce İngiltere elçisinin bu hususstaki niyeti öğrenilerek hareket etmesidir. Böylelikle Rusya'nın tavassut talebini usulüne uygun olarak bertaraf edip Fransa'nın istediği gibi aracısız anlaşma yapılabilecektir. Rusya ve İngiltere elçisine gerekçe olarak kendi sulhlerinin tamamlanmak üzere olduğunu ancak; Osmanlı Devleti'nin bunu gerçekleştiremediğini, dolayısıyla Paris ön barışını kabul etmeye mecbur kılındığını söyleyecekti. Müttefiklerini kızdırmadan diplomatik nezakete uygun olarak böyle bir takdir yetkisinin olup olmadığını merak eden Galib Efendi, İngiltere'nin Amiens Anlaşması'nı yapmasına rağmen Osmanlı-Fransa anlaşmasının Londra protokolüne göre yapılmasında ısrar etmesi halinde kendisi Amiens'de buna dair bir şart koydurmadığı için teklifi kabul edilmeyebilir ancak; tüm bunların haricinde ısrarına devam ettiği takdirde ne yapacağını sormaktadır. Babıâli; Galib Efendi'nin Paris'e vardığında Amiens Anlaşması neticelendiği takdirde derhal hiç tereddüd etmeksizin ve İngiltere elçisinin teklifini almaksızın anlaşma görüşmelerine başlamasını ve bu durumdan İngiltere-Rusya elçilerini sadece haberdar etmesinin yeterli olacağını belirtmiştir.[54] İngiltere'nin, kendi anlaşmasını bitirdikten sonra Osmanlı-Fransa anlaşmasına esas olarak Londra protokolünde ısrar etmesi halinde bunun dikkate alınmamasına, hal-i hazırdaki durumun şartlarına göre davranılmasını istemiştir.

Galib Efendi'nin, Amiens Anlaşması'nın tamamlanmaması halinde hangi yolu takip etmesi gerektiğini sorması üzerine Babıâli bu takdirde İngiltere ve Rusya'nın tavassut ve kefaletlerinin kabul edilmemesinin ittifakların feshi manasına geleceğini ifade etmiştir ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Fransa ile yapacağı

[54] Babıâli tarafından İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen mektupta Paris'de bulunan Mehmed Said Galib Efendi'nin yazacağı her hususa Babıâli'den yazılmış gibi itimad edilmesi isteniyordu. Bkz. *"…taraf-ı dostanenize her ne madde tahrir eder ise taraf-ı Devlet-î Alîyye'den yazılmış gibi itibar ve itimâd olunması matlub dostanemiz olduğundan başka…"* BOA., HAT, nr. 140/5818.

sulhün erteleneceği belirtilmiştir. Her halükârda Osmanlı-Fransa anlaşmasının imzalanması Amiens Anlaşması'nın imzalanması şartıyla olacaktır.

Galib Efendi'nin, Babıâli'nin tavsiyesine ihtiyaç duyduğu en önemli husus ise; Fransa'nın İngiltere'ye vaad edilmiş olan Karadeniz ticareti imtiyazını kendisi içinde talep etmesi halinde nasıl davranacağı hakkındadır. Fransa'nın buna dair bir maddeyi anlaşmaya koydurmaya çalışmasını engelleyebileceğini ancak; Fransa'nın bu şartı kabul edilmeksizin anlaşmaya yanaşmaması halinde ne yapması gerektiğini sormaktadır. Babıâli böyle bir durum halinde Rusya'nın rıza göstermeyeceğini bahane ederek böyle bir maddenin anlaşmaya kesinlikle konulmaması gerektiğinin ve işin İstanbul'a havale edilmesini istemiştir. Beç'de, Nemçe(Avusturya) vükelasının mülakat talebi halinde üstünkörü görüşmesinde de bir bahis olmadığı belirtilmiştir.[55]

a. Paris Yolcuğu

Murahhaslık göreviyle Paris'e atanan Mehmed Said Galib Efendi, 1802 yılının Mart ayı sonlarında Paris'e doğru yola çıkmıştır ve yolculuk anılarını da sefaretname[56] olarak kaydetmiştir.[57] Sefaretnameler o yüzyıllarda olduğu gibi günümüzde de dikkat çeken metinlerdir. Zira; kendi içinde kapalı olarak yaşayan Osmanlı'nın farklı dünyalarla yüz yüze gelişini ihtiva ettiğinden ayrıca günümüz toplumuyla değerlendirme açısından eleştiri ve önerilere de her daim açıktır. Mehmed Said Galib Efendi'nin sefaretnamesi yarım kalmış bir halde bulunmaktadır. Yarım cümleyle bitirilen metnin devamının elde olmaması veyahut yazılıp yazılmadığına dair elde herhangi bir bilgi mevcut değildir.[58] Galib Efendi;

---

[55] BOA., HAT, nr. 143/5981; Ayrıca bkz. İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 328-337.

[56] *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, Cilt 1, nr. 9, 4 Kanun-i Evvel 1332/17 Aralık 1916, s. 161-163; nr. 10,24 Kanun-i Evvel 1332/6 Ocak 1916, s. 180-181; nr. 11, 31 Kanun-i Evvel 1332/13 Ocak 1917, s. 204-206; nr. 12, 5 Kanun-i Sani 1332/18 Ocak 1917, s. 222-223; nr. 13, 14 Kanun-i Sani 1332/27 Ocak 1917, s. 236-239; nr. 15, 28 Kanun-i Sani 1332/10 Şubat 1917, s. 259.

[57] Faik Reşid Unat, Osmanlı *Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1968, s. 181-182.

[58] Eldeki veriler neticesinde ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *"Amedî Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Mektuplar"* adlı makalesinde Galib Efendi'nin şifreli mektupları neşredilmiş ve bunun sonucunda önemli bir boşluk doldurulmuştur. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 357.

yolculuğunu oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Gerek karşılama ve uğurlama törenleri, gerek at ve araba bulmakta yaşadıkları güçlükleri ayrıntıyla aktarması dikkatli bir gözlemci olduğunu da göstermektedir. Sefaretnamesine Allah'a hamd, Peygamber'e salavatla başlayan Galib Efendi, ilk cümlelerinde memuriyetinin sebeplerini ve bu seyahate ne için çıktığını belirtmiştir.

Mehmed Said Galib Efendi aynı zamanda geçtiği bölgelerde bulunan ayanları da gözlemlemeyi ihmal etmemiştir. Nitekim, Osmanlı Devleti bu dönemde ayanlara söz geçiremez vaziyette idi. Bu ayanlardan biri olan Tirsiniklioğlu İsmail Ağa[59], Galib Efendi tarafından iyi gözlenmiş ve onun hakkında yazmış olduğu raporlardaki ileri görüşlülüğü oldukça dikkat çekicidir. Yolculuk esnasında Sadrazam'a yazdığı bir mektupta Tirsiniklioğlu'ndan *"...Bu Tirsinikli oğlunun tarz ve tavrı gayet fena..."*[60] şeklinde bahseden Galib Efendi, diğer raporlarında da bahse konu kişinin devlet içinde devlet gibi davrandığını civar kasabalardaki ayanları etrafında toplayarak hil'ât giydirdiğini kaydetmiştir. Aynı zamanda Tirsiniklioğlu'nun nasihat ile yola gelmeyeceğini, sadakatinden bahsettiği yazılarının tamamen aksini yaptığını belirterek önlem alınması gerektiğini açıkça yazmıştır.[61]

---

[59] Rusçuk yakınlarında bir köy olan Tirsinik'de doğmuş olan Rusçuk ayanı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "Tirsiniklioğlu İsmail Ağa", *DİA*, XLI, 2012, s. 35-131.

[60] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 18.

[61] *"...Tirsinikli oğlu İsmail Ağa şimdiye dek zabtetmiş olduğu kasabat ve kuradan maada Şumnu ve Hezargrat kazalarını dahi bu esnada gereği gibi zapt edip hatta Şumnı Ayanını(Mehmed Ağa) Ruscuğa celp ile kürk ilbas ve Yılık oğlu Süleyman Ağa'nın aleyhinde olmalarını tenbih etmiş olmakla şimdi Şumnu takımı dahi Yılık zadeye izharı buğz ledelhace müdafaa zımnında kazası hududuna asker vazetmiş oldukları ve şimdilik kendi takımının bu mıkdar hareketiyle Tirsiniklioğlu iktifa edip Şumnıya ahar teklifi olmadığı kasabai merkumeye vürudumda tahkik olundu. Şumnı Ayanı Mehmed Ağa ahmakça bir adam olmağla zatında mutedil görünür. Şumnı takımı Tirsinikli oğluna ittibadan memnun değil. Lakin Çavuşzade gibi müdebbir olmadığından zaruri muvafakat etmişler. Tirsinikli oğlu bendenizden evvelce mahsus Şumnı'ya gelip birkaç gün ikamet ve kenduye irtibatlarını tekit edip Hazergrad'a dahi uğrayup andan Tırnova'ya gitmiş..."* (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 12-17.) Mehmed Said Galib Efendi, İstanbul'a gönderdiği raporlarında Tirsiniklioğlu hakkında bir irade çıkacak olursa eğer bunun Silistre veya Niğbolu'da idam iradesi olması gerektiği hakkında öneride bulunmuştur. Mehmed Said Galib Efendi, Rusçuk'ta iken Çelebi Ağazade Mehmet Ali Bey ile Tirsiniklioğlu ve Yılıkoğlu meselesine dair görüşürken o sırada Tırnova'da bulunan Tirsiniklioğlu'na bayram tebriği için gideceğinden bahsetmiştir. Mehmed Said Galib Efendi; bunun üzerine Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'ya, Çelebi Ağazade Mehmet Ali Bey vasıtası ile haber göndermiştir. *"...İsmail Ağa ile görüşmek isterdim mukadder olmadı; mahsus arzı hulus ederim; inşaallahü taala avdette mülakat olunur. Kaldı ki Yılıkzade maddesinde bazı mülahazaya zehabını işittim; kendüsi burada olsa iman ile anladır idim ki zehabı gibi değildir; Yılıkoğlu'nun zamanla Silistre'ye memuriyeti mücerret Battal Ağa'nın ihracı için olup ağayı merkumun hilafı rıza harekatına binaen biddefeat taraf-ı Devlet-î Alîyye'den Hakkı Paşa canibinden (Rumeli Valisi Koca Hakkı Paşa) irade*

1802 yılı Nisan ayı sonlarında Nemçe(Avusturya) sınırına varan Galib Efendi, askeri bir törenle karşılanmıştır. Ancak; Galib Efendi ve maiyyetindekiler karantina engeli ile karşı karşıya kalmıştır. Karantina kurallarına göre; gelen yolcular hastalık ihtimalinin olduğu zamanlarda 40 gün, hastalık olmadığı zamanlarda ise, 3-5-10 gün kadar bekletilmekteydi. Galib Efendi ve maiyetindekiler ellerinde olan iki tavsiye mektubu sayesinde karantinaya alınmadan yola devam etmişlerdir. Güzargahı üzerinde Sebin, Siteş, Orasia, Dobra, Façed, Rika olmakla beraber sonrasında Tameşvar Kalesi, Peşte, Budin üzerinden Beç'e ulaşmıştır. Burada İngiltere elçisiyle Amiens Anlaşması hakkında görüşmüştür. Amiens hakkında yapılan bu görüşme Galib Efendi'nin bir an önce Paris'e varıp duruma hâkim olma isteğini arttırmıştır. Galib Efendi, bir an evvel Paris'e gitmekte sabırsızlandığını ve mümkünü olsa kuş olup uçacağını da notları arasına dahil etmiştir.[62]

Mehmed Said Galib Efendi, Lostarya'ya vardığında yoğun bir kalabalıkla karşılaşmıştır. Halkın aşırı ilgi ve merağı karşısında Galib Efendi ve heyeti şaşkınlıkla, zorlanarak kalabalık içerisinden geçebilmişlerdir. Arabalara yol açmak için birkaç askerin heyete eşlik ederek kalabalığı dağıttığı ve bu sayede yolun açıldığı bilinmektedir. Galib Efendi ve maiyetindekiler Strassbourg'dan çıkarken 19 top atışı olmuştur.[63] Bir yandan da Sebin'den beri gördükleri aşırı ilgi ve alakaya da alışmışlardı.

---

olunup muvafakat etmediğinden ve ahali dahi Yılıkzade'yi istediğinden tezelden Battal'dan kurtarmak için Yılıkzade mütesellim nasb olundu. Devlet-î Alîyye'nin ahar iradesi yoktur; Devlet-î Alîyye İsmail Ağa'dan hizmet memulünde olup hatta (Vidin) maddesi onun ve sair bazıların taahhüdüne itimaden meydana çıkarılmışken şimdi İsmail Ağa ol maslahatı terk suretine götürmesine Devlet-î Alîyye bir vech ile memul etmez. Kendüsinin hakkında teveccüh derkar olup işi memul olunur iken anın böyle zehabı ve hizmeti terk etmesi münasip olmadığını bilmez zat değildir; tarafımdan böyle söyliyesiz…" a.g.e., s. 33-34.

[62] *"…Elçii mersum hanem küçük olduğundan uymadı yoksa sizi burada misafir edüp Beç'den gidinceye dek ikram eder idim; olduğunuz Lostarye'de bir müddet ben dahi oturdum sıkıntılı olduğunu bilirüm, lakin hanemin tahammülü olmadığından burada dahi zahmet çekmenizi mülahaza ettim demekle çakerleri dahi teklifimiz yoktur, Beç'de çok eğlenecek değilim bir an akdem mahalli memuremize varup maslahatımızı itmam arzusundayım…"* Bkz. Belkıs Altuniş Gürsoy, "Amedî Galib Efendi Sefaretnamesi", *Atatürk Kültür Türk ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Erdem Dergisi Aydın Sayılı Özel Sayısı III*, Cilt:9, Sayı:27, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ocak 1997, s. 914.

[63] *"…Osmanlı görmemiş olduklarından temaşaya inhimaklerini beyan ve itizar ve Lostarya kapusu önüne birkaç nefer süvari katan, arabalarımıza yol açmak için tayin eylediğini ihbar itmegin çakerleri dahi Sebin'den beru seyirci cemiyetine alışmış olduğumu ve dostların temaşaya gelmesinde beis olmadığını kendüye beyan idüp menzil bargirleri vürudiyle Lostarya'dan hareketime kadar zikrolunan katanaların kapu önünde keştü güzarından başka ceneralı mersum dahi bekleyüp hini harekette elimden tutup halki açarak hintoyuma isal ve irkap eyledikten sonra veda etmekle yevmi merkumda*

Strassbourg'dan Paris'e yorucu ve stresli bir yolculuktan sonra 50 günde varacağını düşündüğü şehre 62 günde varabilen[64] Galib Efendi selefi Ali Efendi, tarafından da karşılanmıştır. Galib Efendi ve mihmandar general ile birlikte kendi arabasına binmiştir. Heyette bulunanlar da diğer arabalara dağılmışlardır. Paris valisi tarafından Ali Efendi'ye tahsis edilen konağa yerleşen Galib Efendi, maiyetindeki tercümanı, Fransız hariciye bakanı Talleyrand'a göndererek, gelişini resmen haber vermiştir ve ertesi gün için bir randevu talep etmiştir. Bu arada kendi görevi hakkında bilgi almak isteyen Ali Efendi, İstanbul'a gitme vaktinin geldiğini anlamıştır.[65]

---

vaktı asırda İstirazburg'dan dahi mütevekkilen alallahülmüin hareket ve azimet kılındı…" Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 369; Öte yandan Osmanlı'ya karşı duyulan barbarlık ve vahşilik yaklaşımı bu merağı tetikleyen başka bir unsurdur.

[64] *"…Asitane-î Saadet'ten müsteinen billahiteala hareketimin altmış ikinci günü Asitane'ye beş yüz elli saatten mütecaviz mesafe olan Paris şehrine Saadetlu Ali Efendi'nin sakin olduğu haneye vasıl oldum ki der-i saadette elli günde varid olmak üzre vaki olan ifademden on iki gün ziyade olmasının esbabı bundan sonraca takdim edeceğim maruzatı mufassaladan malum-ı alî buyurulur…"* Bkz. *a.g.m.*, s. 375.

[65] Strassbourg'dan Paris'e yorucu ve stresli bir yolculuktan ortalama beş gün sonra Paris'e varmıştır. Beç'den itibaren mihmandar tayin olunacakken, İstanbul'daki Fransa maslahatgüzarı yanlarına tercüman Frankini'yi tayin ettiğinden bu husus tehir edilmiştir. Sonradan Franki'den mihmandar olmaz denilerek, Galib Efendi'yi sınırda karşılamak üzere bir general yola çıkarılmıştır. Bu durumu haber alan Galib Efendi teferruatla ilgilenmediğini belirtmiştir. Daha öncede belirttiğimiz üzere Galib Efendi'nin tek ve nihai amacı Amiens görüşmeleriydi. Ditri veya Diter denilen yerde yemek molası veren Galib Efendi, Fransa'nın kafileyi karşılamak için gönderdiği general ve tercümanla karşılaşmıştır. General ve tercüman Galib Efendi ve heyetini karşılamak için bizzat Bonaparte tarafından görevlendirilmişti. General kendisine verilen emir gereğince, Strassborg-Paris arasında yapılan bütün harcamaları ödemek mecburiyetinde olduğunu söyleyerek bu hususta ısrar etmiştir. Fakat; Mehmed Said Galib Efendi hesap tutmadığını ifade ederek bu isteği nazikçe reddetmiştir. Paris'e varıldığı gün, bu şehirde oturan Osmanlı elçisi Ali Efendi, Galib Efendi'yi il dışında karşılamıştır. Heyeti şehir dışında karşılayan Ali Efendi, Galib Efendi ve mihmandar general ile birlikte kendi arabasına binmiştir. Bkz. *a.g.m.*, s. 373-374; *"…Evvelki dostluğu tekit maslahatı hayriyesiçün taraf-ı Devlet-î Alîyye'den memuriyetle vüruduma mebni mükalemeye şurua hazır olduğumu ve Baş Konsolos'a bir kıta name-'i mahsus-ı hümayun-ı hamil ve lisanen bazı ifadeye memur olduğuma binaen mülakat iltimasında idügimi lede'l-işar iptida Ministro ruhsat-ı kamileniz var mıdır deyu sual etmekle tarafı saltanat-ı seniyyeden murahhas olduğum cevabı verilicek ruhsatınız neden müsbet olacaktır dimekle çakerleri dahi ruhsatname-i hümayunu hamilim mükaleme-i uhuda mübaşerette kaide üzre ibraz olunur dediğimde Baş Konsolos'a teslim edecek itimatnameniz var mıdır deyu istifsar birle çakerlerinde sefaret payesi var mıdır anı anlamak murad eylediği münfehim olduğundan cevabında ikamete memur elçi olmadığımdan adeta sefaret itimatnamesi olan name-i hümayunu hamil değilim lakin yedime ita buyurulan ruhsatname-i hümayundan başka Baş Konsolos cenaplarına teslim etmek üzre demin beyan eylediğim name-i mahsus-ı hümayunu hamilim; işbu name-i hümayun bu nevi itimat name-i alidir dediğimde Ministro dahi yarın değil ol bir gün parede(Parade) yani asker taliminden sonra vakti mecmuı süfera Fransız Kralı sarayı olan (Tüileri) nam mahalde cem olup Baş Konsolos ile görüşdüklerini mukaddemce tahkik ve ol güne irişmekten Baş Konsolos mahzuz olacağını mihmandar mukaddem söylemesi bunun için olduğunu fehm eylemiş olduğum[dan] maada Fransalu ve hususa Bonaparta esasın (Amiens sulh esasının) ademi tasdikından ve cihet-i saireden gayet muğber olduğunu tashih eylediğime ve bi't-tahsis Eflak ve Buğdan havadisi*

1. Mehmed Said Galib Efendi'nin Diplomatik Temasları

a. Prusya Elçisi Lucchesini İle Görüşme [66]

Galib Efendi, Paris'e vardığının ertesi günü (21 Haziran 1802) gelişini bildirmek üzere Rusya elçisi Morkof ve İngiltere elçisi Merri?'ye haberci yollamıştır. Her iki elçiden de hal-i hazır durum hakkında kendisini bilgilendirmelerini rica etmiştir. Aynı gün Prusya elçisi Lucchesini[67] ve ön barış anlaşmasını III. Selim'e kabul ettirmek üzere İstanbul'a giden ancak başarılı olamayarak dönen Albay Horace Compte Sebastiani[68] ile de görüşmüştür.

Rusya elçisi haberciye tavassut teklifinde bulunmuş ve Galib Efendi'nin derhal kendisiyle görüşmesini istemiştir. Haberci bu hususta Galib Efendi ile henüz konuşmadığını söyleyerek konuyu kapatmıştır. İngiltere elçisi ise tavassut teklifinde bulunmamıştır. Galib Efendi, aynı minvalde Prusya elçisi Lucchesini'ye de bir haberci göndermiş ancak; Lucchesini habercinin kendisine gitmesini beklemeden Galib Efendi'yi ziyaret etmiştir. Yapılan görüşmede Galib Efendi Prusya ve Osmanlı Devleti'nin dostluğundan bahis ile Lucchesini ile işbirliği neticesinde çalışmak istediğini bildirmiştir. Aynı zamanda Fransa'nın niyetini öğrenmek istemiştir. Lucchesini kendisinin yani; Galib Efendi'nin elçi olarak kabul edildiğine göre Osmanlı Devleti ile arasını düzeltmek istediğinin aşikar olduğunu ancak; Karadeniz ticareti hakkında tekliflerini kabul ettirmek istediklerini, bundan başka bir talepleri olmadığını ifade etmiştir. Fakat; konuyu gayet iyi bilen ama kendisi ve devleti

---

(Vidin valisi Pazvandoğlu isyanı dolayısıyle hasıl olan karışıklık) için Ministro'nun Ali Efendi'ye resmen tekzip cevabı tecrübeye göre mugni olamadığına mebni ve cemiyeti merkumede Bonaparta ile münferiden mülakat ile biraz şey söylemek iktiza eylediğinden çakerleri Ministro'ya cevaba mübaderet ile parede günü galiba süfera cemiyeti vardır; ol mecliste Baş Konsolos ile mülakat birle name-i hümayunu münferiden teslim eylemem münasip olur; zira bazı husus dahi ifade olunacaktır diyerek münferiden mülakata vesile tahsil ve hemde ademi sefaret takribile süfera resminde bulunmamak hususunun def'i ve hususa name-i hümayunun ol mecliste alenen itası uymadığından başkaca teslimi suretine teşebbüs olundukta Ministro, parede resmi günü Baş Konsolos ile mülakat edüp sair nesne söylemiyerek heman suret-i memuriyetinizi ifade edersiz; badehu münferiden mülakatınıza bir gün tahsis olunur demekle arası uzamamak için çakerleri dahi pek güzel böyle olur, lakin cemiyet savuştuktan sonra münferiden tekrar mülakat olunup name-i hümayunun teslimi dahi icra olunsa güzel olmaz mı dediğimde Ministro dahi ol gün vakit yoktur, başka güne muhtaçtır, Baş Konsolos'a ifade edüp size ihbar ederim dedikten sonra…"(*a.g.m.*, s. 373.)

[66] BOA., HAT, nr. 137/5660.

[67] BOA., HAT, nr. 137/5660.

[68] BOA., HAT, nr. 137/5660.

hakkında bağlayıcı olabilecek bir bilgi vermek istemeyen Galib Efendi, ne kendisinin ne de Babıâli'nin bu konuda bir bilgisi olmadığını ve dolayısıyla bu hususa dair bir talimatı bulunmadığını ifade ederek böyle bir isteği kabul etmeyeceğini söylemiştir. Üstelik Fransa'nın böyle bir söz konusu iddiasının haklı olmadığı, daha önce belirlendiği üzere eski hudutların kabul edilmesinin yeterli olacağını ifade etmiştir.

Galib Efendi, aslında, Lucchesini'nin görüşmede tartışılan tüm konuları Talleyrand'a aynıyla aktaracağını düşündüğü için Fransa'nın taleplerini en başından kesebilmek amacıyla böyle bir tavır sergilemiştir.[69]

a. Fransız Resmi Makamlarla İlk Temas

Yolculuğu esnasında Amiens barış görüşmelerini haber alan ve yaşadığı şoka rağmen diplomatik tavrını bozmayan Galib Efendi'nin aklında olan tek şey bir an önce resmi temaslara başlayabilmekti. Galib Efendi, tercüman ve Seyyid Ali Efendi ile birlikte Talleyrand'la görüşmeye gitmiştir. Napolyon'a verilmek üzere yazılmış Padişah'ın hususi mektubunu ve hediyelerini yanında bulunduran Galib Efendi, yüz yüze görüşmek istediğini bildirmiştir. Talleyrand'la olan görüşme sonunda Frenk adetlerine uygun olarak dış kapıya kadar uğurlanan Galib Efendi, Talleyrand'dan da Bonaparte ile yüz yüze görüşme sözü almış ve bu konu hakkında bilgilendirileceği söylenmiştir.

Napolyon ile ilk resmi teması Paris'e vardıktan iki gün sonra gerçekleşmiş olan Galip Efendi mutad üzere Prada adı verilen bir davette Napolyon ile görüşmüştür.[70]

Galib Efendi memuriyetinin iki sebebi olduğunu tekrar söylemiştir. Birinci sebebi, iki devlet arasındaki dostluğun ve karşılıklı yardımlaşma anlayışının yenilenmesidir. İkinci sebep ise, Napolyon'un yaptığı iyi işleri gören Padişah'ın onun hakkındaki dostluk ve takdir hislerini açığa vurmak istemesidir. Beraberinde getirdiği

[69] BOA., HAT, nr. 137/5660.
[70] Söz konusu görüşmenin seremoni kısmı hakkında bkz. Uzunçarşılı, *a.g.m, s.*383.

hediyeleri[71] takdim eden Galib Efendi, name-i hümayunu öpüp başına koyduktan sonra tercümesiyle birlikte Napolyon'a teslim etmiştir.[72]

Mektubun tercümesini hemen açıp okuyan Napolyon, hem bu mektuptan hem de Galib Efendi'nin seçilip gönderilmiş olmasından dolayı duyduğu memnuniyeti ifade ederek aslında Osmanlı ile savaşmak niyetinde olmadığını beyan etmiştir. Sırf İngilizlere zarar vermek ve baskı yapmak için Hint tarafına doğru ilerleyişinin yanlış anlaşıldığını savunmuştur. Bu durumun aslını bilmeyerek savaş ilan edildiğini ekleyen Napolyon, Rusya, İngiltere ve Nemçe'nin Osmanlı'ya görünüşte dost olduklarını esasında düşman olduklarını söyleyerek Osmanlı Devleti ile Fransa'nın 300 yıldan beri dost olduğunu bunun bozulmaması gerektiğini de eklemiştir. Fakat; 1799 yıllarında Mısır eriğinden vazgeçildi[73] denilmesine rağmen Napolyon'un daha gençlik yıllarında Doğu hayali ve sevgisinin, planları çok açıktır.[74]

Karşılıklı iyi niyetleri açığa vuran konuşmalardan sonra Galib Efendi, Eflak ve Boğdan'ın Fransa tarafından işgal edildiği rivayetinin dolaştığını söylemiştir.[75] Napolyon bunun gerçek olmadığını belirterek Osmanlı Devleti'ne zarar verecek herhangi bir durumun olmadığını dile getirmiştir. Üstü kapalı bir şekilde nasihat ve vaatlerde bulunan Napolyon, Osmanlı Devleti ile İngiltere yakınlaşmasını çok tehlikeli bularak onaylamıyordu. Bunun farkına varan Galib Efendi, bir müddet sonra vedalaşarak dışarı çıkmıştır. Talleyrand ile kapıda karşılaşan Galib Efendi onunla da

---

[71] *"Zira Fransa ile Osmanlı Devleti arasında Mısır'ın işgalini sonlandırmak üzere yapılacak antlaşma için Babıâli'yi temsilen giden Galib Efendi ile sadece dışişleri bakanı, başkatibi ve tercümanına hediye gönderilmesi, bir takım dedikodulara ve hoşnutsuzluğa neden olmuştu."* Ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyla Yenidünya Gürgen, *a.g.e.*, s. 63; BOA., HAT, nr. 5770.

[72] *"...Şevketlü Efendimiz Baş Konsolos cenablarının saffeti asarını müşahede buyurduklarından mahzuziyet mülukanelerini mucip olup kenduye hasıl olan itibarlarını alenen izhar içindir ve tahriren dahi vedadı Cihandarilerini ifham için mahsus işbu namei hümayunlarını benimle irsal buyurdular diyerek Nem-i Hümayunu hazreti Tacidariyi bittevkir koynumdan ihraç ve kıyamen lebi tazim ile takbil ve nihadei seritebcil kıldıktan sonra Bonaparta'nın yanına götürüp kenduye teslim olundukta tarafı devletinizden mahtumen verilmiş tercemesiyle maan sureti..."* (Uzunçarşılı, *a.g.m.*, 391.)

[73] Virginia H. Aksan, *a.g.e.*, s. 246.

[74] İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 161.

[75] *"...yine tarafı çakeriden, Baş Konsolos cenablarından mahremane bir madde sual edeceğim madde şudur ki Paris'e vürudumda Eflak ve Buğdan havadisi işittim ve şayi bulduğumdan istigrap eyledim; elyevm Devlet-î Alîyye Fransa Cümhuriyle müsalaha olmuş olduğundan başka madde-i merkume Fransa Cümhuru maslahatına dahi mübayin idügine mebni men'ine ihtimam olunacağı vazıhdır..."* (Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 392.)

bir süre sohbet ettikten sonra kendisine refakat eden general ile birlikte konakladığı eve dönmüştür.[76]

Napolyon ve Galib Efendi daha sonra iki defa daha görüşeceklerdir. Ancak; bu görüşmelerde Galib Efendi'yi en çok şaşırtan husus Napolyon'un, III. Selim, sadrazam, kaptan-ı deryaMısır valisi Hüsrev Paşa, Cezzar Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Şeyhülislam Efendi, eski Mısır kadısı ve merhum Köse Mustafa Paşa'nın kethüdası hakkında sorular sorması olmuştur.[77] Galib Efendi, Napolyon'un Osmanlı Devleti'nin hem merkez hem de taşradaki yönetici elitleri hakkında bu kadar çok bilgiye sahip olmasına hayret etmekle diplomasideki mahareti neticesinde soruları çok üstü kapalı bir şekilde cevaplamıştır. Napolyon'un verdiği tavsiyeler arasında en dikkat çekici olanı şüphesiz III. Selim'in sarayda oturmayı bir kenara bırakarak

---

[76] *"...kalkup veda eylediğimde Bonaparta dahi kıyam edüp veradan birkaç hatve ileru gelerek teşyi etmek cihetile kaıde üzre tekrar veda birle odadan çıktığımda Taleyran yine hariçte olan odada beklemek üzere olduğundan tekrar aşinalık ile güzar olunmakla Pirefeto ibtida vardığımız odaya götürüp hinto tehiyyesine kadar yarım saattan mütecaviz tevkif etmek hasebiyle Talleyran olduğu odaya geldiği akabinde Bonaparta tarafından çağırılup anın yanına avdet ve ol esnada mihmandar ceneral dahi gelüp bendenizi götürmeğe memuriyeti haberi vardıkta yerinde bulunmayup işği olmak cihetiyle irişemediğini ve henüz haber alup geldiğini beyan ve Bonaparta'nın yanına girüp çıktıktan sonra hinto hazırlandığını Prefeto ihbar birle yine bendeniz sağda ve mihmandar ceneral solda ve evvel götürn Ceneral Beyzade ile karşumızda olarak gittiğim altı bargirli hinto ile marezzikir süvariler iki tarafta olarak hane-i çakeriye avdet olunmagla ceneralı mersuman bir mikdar tevkif ve ikramdan sonra ait olup yine arabacılar ve Bonaparta hademesinden beraber gelen iki neferin iktiza eden bahşişleri badehu irsal kılındı..."* (*a.g.m.*, s. 396.)

[77] *"...Efendi-i mumiileyh kelama mübaşeret etmek üzere iken iptida Bonaparta Devlet-î Alîyye tarafından ize gelmiş haber var mıdır ve Rumeli ahvali ne veçhiledir; bir Paşa ısyan edüp Edirne'yi zapt etmiş ve Kaptan Paşa Hazretleri Serasker olarak Rumeli'ye çıkmış malumınız mıdır deyu sual etmekle: Efendi-î mumîileyh dahi bu esnada Devlet-î Alîyye tarafından tahrirat zuhur etmedi; binaberin bunlara dair sahih haberim yoktur bu hususlarda ben dahi gazetelerden vesair mahalde efvahi olrak işdiyorum; lakin bu havadisin ekserisi indimde mübalağadan maduttur; dediğini takiben mersum dahi: Vakıa ısyan etti denilen Paşa'nın külliyeti olmamak gerektir; lakin böyle ihtilal fena şey olduğundan buna Devlet-î Alîyye pek dikkat etmek lazımdır, diyerek bu Paşa kimdir ve şimdi Edirne'nin müdiri midir? Deyu sual etmekle: Efendi-i mumaileyh cevabında bunların şimdi dediğim veçhüzre eğerçi sahihini bilmiyorum; ancak güya Gürcü Osman Paşa'yı bu tarafta söyleyorlar; bu Paşa'nın bundan akdem Edirne'de olan Hakkı Paşa ile nefsaniyeti vaki olup zatinde dahi anut meşrep olduğundan mansabı olan Bosna'ya gitmekte betaet ederek mücerret icrayı nefsaniyet için Hakkı Paşa'nın mansabı dahilinde ayak sürüdüğünü Rumeli'den mürurumda biliyorum; ol esnada Hakkı Paşa, ademi idaresine mebni azil olunmuş olduğundan nefsaniyet maddesi dahi bertaraf olup Osman Paşa ahar mansaba gittiğini işitmiştim; eğer tavrı serkeşi izhar etmiş ise Devletlu Kaptan Paşa Efendimiz dahi Asitane'den çıkmış olduğu halde istishap buyurdukları asker vafi olacağından kat'ı nazar bir taraftan müşarünileyh Efendimiz sarfı himmet ve bir taraftan Rumeli Valisi Ali Paşa Hazretleri ikdam buyurarak bimennihi taala az vakitte defi gailei usat edeceklerini memül ederim dediğimde mersum Bonaparta, bu Osman, Devlet-î Alîyye'den asker ulufesi olarak akçe ister imiş ve Asitane'de olan yeniçerilerin dahi ulufesi verilmediğinden biraz kılükal etmişler..."(a.g.m.*, s. 397.)

ordusunun başına geçmesi ve üç-dört bin Memlukten oluşan bir özel ordu kurmasıdır.[78]

b. Paris Anlaşması'na Dair Yapılan Görüşmeler

Mehmed Said Galib Efendi'nin Paris Anlaşması görüşmelerine dair gönderdiği tahriratların çoğu Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde şifreli halde olup[79] yapılan araştırmalara rağmen şifre anahtarına ve çözümlenmiş hallerine ulaşılamamıştır. Dolayısıyla bu hususta söyleyebileceklerimiz çözümü olan sınırlı sayı da tahriratlara ve İstanbul'da yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Elde edebildiğimiz sınırlı veriler ışığında Galib Efendi'nin üzerinde en çok mesai sarfettiği husus Karadeniz'de Fransa'ya ticaret hakkı tanınması olmuştur. Talleyrand Karadeniz'de Fransız ticaret gemilerinin[80] serbestçe dolaşabilmeleri için ruhsat verilmesi isteğini antlaşmanın ilk şartı olarak sunmuştu. Bu şart Fransa'nın Mısır seferinde yitirdiği itibarını tekrar kazanma çabasıydı. Galib Efendi, Amiens Anlaşması'na dair Babıâli tarafından gönderilen iltihak senedini alarak akabinde söz konusu anlaşmada Devlet-î Alîyye'ye mutabık olan hususun tasdiki hakkında bir yazı kaleme alarak Talleyrand'a göndermiştir. Babıâli'ye göre; Fransa anlaşma yapmakta istekliydi. Ancak; Karadeniz'de ticaret hakkı daha önce İngiltere'ye vaad olunmuş idi. Lakin, Fransa'ya verilmesi muzır olduğu beyanıyla Fransa'ya ticaret hakkı verilmemesi için İngiltere'yi öne sürmüş olan Galib Efendi, Babıâli tarafından tenbih edilmesine rağmen yine de Fransa'nın ısrarlarına maruz kalmıştır.

Galib Efendi'ye daha önce verilen talimatta Karadeniz'de ticaret hakkının İngiltere'ye verildiğini, aynı hakkın Fransa'ya tanınması halinde devlete büyük zarar geleceği açıklanmıştır. Talimatın devamında Fransa'ya bu hakkın tanınmaması için

---

[78] *"...Şevketlü Padişah Hazretleri bizzat ortaya çıkup usatı tathir etmek lazımdır. Böyle olmayınca bitmez halisane söylerim...Fransa Kralları bir müddet bu sureti terk edüp işlerini memurlara ihale ile daima sarayda otururlar askere görünmezler idi; nihayeti iyi olmadı, ihmal münasip şey değildir..."* Bkz. *a.g.m.*, s. 400-401; *"...Mersum Bonaparta tarafı hümayuna mahsus olarak üç dört binlik Memluk asker tedarik olunsa emniyet olup güzel olur..."* (*a.g.m.*, s. 402.)

[79] BOA., HAT, nr. 169/7217, 163/6791, 141/5845, 1093/44373.

[80] BOA., HAT, nr.138/5715, 138/5719, 137/5660.

İngiltere'nin de bu haktan vazgeçirileceği aksi takdirde her iki devlete de aynı hakkın tanınması gerektiği ilave edilmiştir. Ancak; Galib Efendi'nin gönderdiği tahriratta Fransa'nın, Karadeniz ticareti için oldukça ısrarcı davrandığı anlaşılmaktadır. Nihayetinde, Galib Efendi'ye işi daha fazla uzatmayarak, Fransa'nın istediği doğrultuda Karadeniz ticaret hakkını kabul etmesi bildirilmiştir.[81]

Babıâli'nin bu kararında Paris'te bulunan Prusya elçisi Lucchesini'nin İstanbul'daki Prusya elçisine Fransa'nın Karadeniz ticaretini elde etmekten başka bir amacı olmadığını, taleplerinin kabul edilmesi halinde diğer hususlarda kolaylık göstereceklerini bildirmesinin de etkili olduğu görülmektedir.[82]

Talleyrand, Galib Efendi'yi tereddüte düşürmüş ve akabinde Babıâli'ye gönderdiği mektubunda bu hususta bahsetmiştir.[83] Mehmed Said Galib Efendi'ye anlaşma için tam yetki verilmesine rağmen devlet için çok kritik bulunan madde, Padişah'dan gelen haber neticesinde onaylanmıştır. Nitekim; Nizâm-ı Cedîd programını yürütmek isteyen III. Selim'in, Fransız askerlerinden öğrenecek birçok malumatı var idi. *"...Karadeniz ticaretine ruhsat verilip bir saat akdem maddeyi kateylemesini yazasın..."*[84] diye söze başlayan III. Selim'in kararında ne denli emin olduğu aşikardır. Mehmed Said Galib Efendi'nin asıl çekincesi Nizâm-ı Cedîd yanlısı olması ve Fransız askeri yeniliklerinin savunucusu olmasına rağmen Karadeniz'de tüccar gemilerinin Fransa bayrağıyla geçecek olmasıdır. Bu durum onu bir hayli derin düşüncelere sokmuştur.

25 Haziran 1802'de, Galib Efendi ve Fransa Hariciye Nazırı Talleyrand arasında imzalanan Paris Barış Anlaşması üç maddeden oluşuyordu.[85] Başlayan esas görüşme şartlarının ilki her iki devletin de bundan sonra dostluk çerçevesi içerisinde kalacak olmalarıdır. Anlaşma şartları üç bölümden oluşmaktaydı diyebiliriz. Çünkü;

---

[81] BOA., HAT, nr. 138/5708.
[82] BOA., HAT, nr. 138/5715.
[83] *"...Amedi Efendi kullarının tahriratı varid olup huruf ile muharrer olduğundan hal olunmakda henüz tekmil olmamış ise dahi Fransalu'ya Bahr-i Siyah ticaretine ruhsat verilmedikçe musalaha akd olunmayacak mertebe Fransalu'nun ısrarı..."* Bkz. BOA., HAT, nr. 138/5715; BOA., HAT, nr. 137/5660.
[84] Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 404.
[85] Anlaşmanın sureti için bkz. BOA., HAT, nr. 11/354.

anlaşmanın esas başlıkları barışın sağlanması, kapitülasyon hakkı ve ittifak sağlanması idi.

Anlaşma metinleri 8 Eylül 1802 tarihinde taraflar arasında mübadele olunmuş, aynı tarihte Osmanlı Devleti'nin 15 Mayıs 1802 tarihinde hazırlayarak gönderdiği Amiens Anlaşması iltihak senedi de Fransa tarafından kabul edilmiştir.[86]

Daha önce Amiens'de kabul edilen Mısır'ın iadesi ve Yediada Cumhuriyeti'nin tanınması maddeleri tekrar metne dahil olmamıştır.[87] Her iki devletin harp süresince elde olan esirleri ve malları yapılacak anlaşma ile iade edilecektir. Harp esirlerinin karşılıksız olarak iadesi istenmiştir. 80 gün içinde anlaşma tasdiknamelerinin karşılıklı alınıp verilmesi kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın imzalanması neticesinde harpten sonra her iki devletin dostluğu tekrar sağlanmıştır. Fakat; Napolyon'un ihtirası ve Osmanlı'nın bu dönemdeki zayıflığı bu dostluk ve ittifakın samimiyeti ve devamına engel olmuştur.

Talleyrand'ın diplomatik kurnazlığı Galib Efendi'yi çok zorlamıştı. Fakat; Galib Efendi'nin de Tallleyrand'dan geri kalır yanı yoktu. Üzerinde anlaştığı herhangi bir madde de değişiklikler yapacak kadar kurnazlığa giden Talleyrand'ın hareketleri Galib Efendi tarafından soğukkanlılıkla karşılanmıştır. Müsveddelerin imzalanması[88] neticesinde Galib Efendi işin tekrar uzamaması için asıl olan belgeleri Talleyrand'a derhal imzalatarak,[89] vakit kaybetmeden Babıâli'ye göndermiştir.[90]

---

[86] BOA., HAT, nr. 138/5664.
[87] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 362-363; İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 336-337.
[88] BOA., HAT, nr.138/5708.
[89] BOA., HAT, nr.138/5664, 140/5807-F, 138/5665, 138/5717; Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 46.
[90] *"...Murahhas-ı Devlet-î Alîyye Galib Efendi müsalaha şurutunu Paris'te Umur-ı Ecnebiyye Nazırı Taleyran ile leylen mükalemede itmam eyledikte temessük tebyizine vakit olmamak hasebile Mersum Taleyran ferdaya talik edip şurutı merkumu birkaç defa itmam olunmuşken bir taraftan madde çıkardıklarından yine bir madde zuhurundan ihtirazen Efendi-i mumaileyh müsveddenin hatm ve imzasına mersumu irza birle evvel-i emirde müsveddesi hatmü imza ve mübadele olunmuş ve ferdası asıl temessük tebyiz ve tekrar mübadele olup müsvedde-i merkumu Efendi-i mumaileyhin hıfzında kalmış olduğuna binaen bu defa anları dahi tarafı çakeraneme takdim etmekle merfui pişgahı mekarim destgahı cihandarileri kılınmagin nazari iksir eseri..."*(Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 404-405.)

aa Tarife Maddesi

İstanbul'da ise; Reisülküttab Efendi, Fransa elçisi ile gayri resmi bir mukamele yapmıştı. Söz konusu mükâlemede; tarife maddesi, İstanbul'daki Fransız tüccarlara vermeye mecbur tutulacakları meblağ ile Talleyrand ve Galib Efendi arasındaki görüşmeler tartışılmıştır.

Osmanlı Devleti ile Fransa arasında mevzubahis olan tarife maddesi bir sonuca ulaşamamıştır. Diğer devletler bu durumu Osmanlı Devleti'nin aleyhinde kullanmaktaydılar. Fransa elçisi Brune ise kendisini verilen talimatlar arasında bu hususa dair bir bilgi olmadığını, İstanbul'a geldikten sonra ise de bu konuda Paris'den herhangi bir talimat almadığını ifade etmiştir. Bu hususta Osmanlı Devleti'nin haklı olduğunu beyan eden Fransa elçisi Brune, resmi olarak yetkisi bulunmadığı için devletini bağlayıcı bir karar veremeyeceğini ve bu hususta anlaşma yapılmayacağını bildirmiştir. Reisülküttab ise, elçinin geldiği ilk günden beri Babıâli'yi bu konuda oyaladığını ve bunun fark edildiğini nazik bir üslupla elçiye söylemiştir.

Babıâli; Galib Efendi'ye diğer devletlerle çözüme kavuşan ancak; Fransa ile sürümcemede kalan gümrük tarifeleri[91] hakkında Talleyrand'la görüşmesi için bir talimat yollamıştı. Bunun üzerine Galib Efendi, Paris'den ayrılmadan birkaç gün evvel Talleyrand ile Osmanlı Devleti ve Fransa arasında bir çözüme kavuşturulamayan gümrük tarifeleri hakkında bir görüşme yapmıştır. Galib Efendi ve Talleyrand arasında bu hususta meydana gelen görüşmede Talleyrand sorunun İstanbul'da bulunan büyükelçileri Brune tarafından çözüme kavuşturulacağını resmen ifade etmiştir. Bu görüşme üzerine Galib Efendi henüz Paris'de olan Brune ile bir görüşme yaparak tarife hususu hakkında Talleyrand'ın ifadesini kendisine bildirmiştir. Ancak; Brune'nin bu hususa dair bir talimatı olmadığını ifade etmesi

[91] Babıâli, 1802'de yabancı ülkelerin elçilerine bir nota verdi. Artık Anadolu'da ticaret yapacak yabancılar da Osmanlı reayası olan tüccarların ödemekle mükellef bulunduğu vergileri ve harçları ödemeğe mecbur olacaklardı. Bu madde 1805 tarifesinde zikredildiği gibi 1809 Kal'a-î Sultanîye Muahedesi'nin altıncı maddesinde de yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mübahat Kütükoğlu, Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri I(1580-1838), Ankara 1974, s. 56; Süheyla Yenidünya Gürgen, *a.g.e.*, s. 86-87.

üzerine Galib Efendi, Talleyrand'dan bu konuda da bir talimat almasını talep etmiştir.[92]

Osmanlı Devleti, 1802'de yabancı ülkelerin elçilerine bir nota vererek, artık Anadolu'da ticaret yapacak olan yabancılarında Osmanlı reayası olan tüccarların ödemekle mükellef bulunduğu vergileri ve harçları ödemeye mecbur olacaklarını bildirmiştir.[93] Yeni usul diğer devletler tarafından kağıt üzerinde kabul edilmiş, Fransa'nın durumu belirsiz kalmıştır. Babıâli de, Paris'de bulunan Galib Efendi'ye gümrük tarifeleri hakkında Talleyrand ile görüşmesi için bir talimat yollamıştı.

Galib Efendi, sadece anlaşmanın imzalanmasına yönelik çalışmalarda bulunmamıştı. Cedîdcilik şemsiyesi altında bulunan Galib Efendi, Nizâm-ı Cedîd hakkında da fikirlerle dolup taşmaktaydı. Rumeli'deki karışıklıkların durumu, Fransa basınının Rumeli konusundaki ısrar ve baskısı, Paris'de bulunan Galib Efendi'nin canını çok sıkmakta ve endişelendirmekteydi. Hatta bu hususta Napolyon ile görüşerek Monitör gazetesinde yazılmak üzere iki mektup göndermiştir.

III. Selim'in, Mehmed Said Galib Efendi'ye olan güveni boşa çıkmamıştı. Çok yetenekli ve ıslahatların aydın bir destekçisi olan Galib Efendi, diplomasideki cengaverliği ile de Babıali'de ün salmıştı. Fransa ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki anlaşma nihayet 25 Haziran 1802 tarihinde imzalanmıştı. İki güç arasındaki barış ve dostluğun yeniden kurulmasıyla beraber savaştan önceki bütün anlaşmalar ve kapitülasyonlar yenilenmiştir. Aynı zamanda Fransa, Karadeniz Boğazı'nda da ayrıcalıklı konuma gelmiştir. Ancak; Fransa'nın elde ettiği bu imtiyaz İngiltere'nin tepkisine sebebiyet vermiştir. İngiltere elçisi vekili, Babıâli'ye gönderdiği takririnde Osmanlı Devleti ile Fransa arasında yapılan Paris Anlaşması'nın yedinci maddesine göre Fransa tebaasının gümrük tarife uygulamasından bir süreliğine daha muaf tutulması neticesinde hoşnut olmadığını açıkça bildirmiştir. Bu durumun İngiltere tebaası ticaretini büyük bir zarara uğratacağını Mısır'ı işgal eden Fransa'nın tebaasının, Osmanlı Devleti'nin sadık bir müttefiki olup, Osmanlı topraklarının kurtulması için gayret sarfetmiş, Fransa'yla

[92] BOA., HAT, nr. 258/14821.
[93] Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 56.

yaptığı anlaşmada Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü şart koşmuş olan İngiltere tebaasından daha fazla hakka sahip olmasının kabul edilemeyeceğini bildirmiştir. Bu hususu Galib Efendi'nin hatasına hamleden ve derhal düzeltilmesini isteyen İngiltere elçisi vekili aksi takdirde Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti ile müttefik olmak yerine savaşacaklarını, bunun ise Osmanlı Devleti için korkunç sonuçlar doğuracağını, Osmanlı yönetici elitlerinin aklından çıkarmaması gerektiğini belirtmiştir. İngiltere elçisi vekili teklifi kabul edilip gerekli düzeltme yapılıncaya kadar İngiltere tebaasının da yeni tarifeden muaf tutulduğuna dair bir emrin çıkartılmasını resmen talep etmiştir.[94]

III. Selim'in aklında ise; eskimiş askeri güçlerin bir an evvel yeniliğe doğru adım atması[95] ve Nizâm-ı Cedîd programının hızlandırılmasıydı.[96] Fransız ihanetinin reform düşmanlarının nefretini daha da körüklemesine sebep olması fakat; nihayetinde Amiens Barış Anlaşması'nın sonuçlandırılması bu havayı biraz olsun rahatlatmıştı.[97] Galip Efendi, anlaşma imzalandıktan sonra gönderdiği takririnde iki ülke arasında anlaşma yapılmasının Paris'te büyük bir sevinç yarattığını ve top atışıyla kutlandığını yazarak aynı törenin İstanbul'da da yapılmasını talep etmiştir.[98] İstanbul'da da toplar atılarak[99] kutlamalar yapılmış ve Galib Efendi'nin ünü bir hayli yayılmıştı. Babıali koridorlarında hem övgü hem de kıskançlıkla bahsedilen Galib Efendi'den, III. Selim çok memnun idi. Bu esnada Napolyon, mutad üzere III. Selim'e bir mektup göndermiştir. Mektupta iki ülke arasında anlaşmasının sağlanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.[100]

Mehmed Said Galib Efendi, bu başarısı neticesinde Büyük Tezkerecilik[101] unvanını elde etmiş ve ikinci derece devlet ricaline yükselmiştir. Fransa'da kaldığı 4

---

[94] BOA., HAT, nr. 169/7219.
[95] *"Paris Barış Anlaşması, on yıl önce Jassy'de imzalanan barış anlaşması gibi, III. Selim'in bir sürü eyalette çıkan ve savaşın getirdiği olayların kamçıladığı ayaklanmaları bastırmasına hiç yardımcı olmadı; canlanmış bir ateşle yeniden ortaya çıkıp III. Selim'in başına bela oldular ve bir kez daha onu şartlar başka olsaydı gerçekleştirebileceği ıslahatları yapmaktan alıkoydular."* Ayrıntılı bilgi için bkz. Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 378.
[96] *A.g.e.*, s. 376-377.
[97] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s. 124.
[98] BOA., HAT, nr.140/5807.
[99] BOA., HAT, nr.140/5808.
[100] BOA., HAT, nr. 166/6969, 1487/64.
[101] BOA., HAT, nr. 140/5807.

ay süresince hakikatten büyük misafirperverlik ve itibar görmüş ve Napolyon'un kendisine olan şahsi sempatisi ise diğer devlet temsilcilerinin büyük kıskançlığına sebebiyet vermiştir.

II. BÖLÜM

SLABOZİA MÜTAREKESİ (24 AĞUSTOS 1807)

"…Eski düşmen dost olmaz, eğer olur ise de dürüst olmaz…"[102]

A. MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN SLABOZİA MÜTAREKESİ'NE MURAHHAS OLARAK ATANMASI

Mehmed Said Galib Efendi'nin Fransa'dan dönüşü esnasında Osmanlı Devleti'nin iç ve dış ilişkilerdeki durumu hiç parlak değildi. Gerek Fransa ile yeni gelişen ilişkiler ve gerekse İngiltere ve Rusya cephesindeki olaylar Osmanlı Devleti'ni hem içeriden hem de dışarıdan gittikçe zorlamaktaydı.[103] Osmanlı Devleti, Fransa'nın diplomatik oyunları sayesinde eski müttefiki Rusya'ya 1806 yılında savaş ilan etmişti. İngiltere ise; doğal olarak Rusya'yı destekliyordu. İngiltere ve Rusya'ya karşı, Fransa-Osmanlı Devleti-İran arasında yapılacak olan bu üçlü gizli anlaşmanın imzalanması için Paris'e gönderilen Vahid Efendi'nin karşılaştığı manzara hiç parlak değildi. Rusya'yı anlaşma masasına oturtan Napolyon, Osmanlı Devleti'ni değil anlaşmaya taraf yapmak Vahid Efendi'ye haber dahi vermemişti.[104] Napolyon ile Çar Aleksandr arasında geçen Tilsit Müzakereleri'nin en önemli konusu, Osmanlı Devleti'ne ait toprakların iki ülke arasındaki paylaşımıydı. Bu ise; Osmanlı Devleti'nin iç meselelerinden kaynaklı bir durum halini de almış idi. Nitekim;

---

[102] Asım Efendi, *Tarih-î Asım*, İstanbul 1867, I, s. 438.

[103] Osmanlı Devleti'nin Arnavudluk'a asker çıkarmasını ve Ali Paşa'yı bastırmanın imkanının bu şekilde olacağı belgelerde de karşımıza çıkmaktadır. Bizzat Fransa Elçisi Reisülküttab Galib Efendi'ye bu isyanın nasıl bastırılacağını ayrıntılarıyla anlatması dikkate şayandır. Eğer bu isyanın bastırılamaması neticesinde Devlet-î Alîyye'nin itibarının sarsılacağını bildiren elçi bu durumun çözüme kavuşturulmasını veyahut Osmanlı Devleti, Ali Paşa'yı orduda görevlendirsin ki bu kuvvetini Devlet-î Alîyye için kullansın denilmiştir. (Bkz. BOA., HAT, nr. 1193/46905-Ç.)

[104] Napolyon, Osmanlı Devleti olmadan Rusya ile anlaşma yapmayacağına dair vaatlerde bulunmaktaydı. Babıâli ise bu vaatlere Fransa elçisi Sebastiani'nin teminatlarına güvenmekteydi. Babıâli'de; Rus ve İngiltere nüfuzunu tamamen bertaraf ederek kendi hakimiyetini de sağlamlaştırmıştır. Sebastiani, merkezde öyle bir güven kazanmıştı ki bunu sarsmak kimsenin haddine değildi. (Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 228.)

devletin içinde bulunduğu buhran dış ilişkilerde de dikkat çekerek paylaşım planları yapılmaktaydı.

III. Selim'in, Nizâm-ı Cedîd programına yönelik tepkiler de hayli yoğunlaşmış ve tarihe Kabakçı Mustafa İsyanı[105] olarak geçen bu isyan merkezde dengeleri değiştirerek[106] Nizâm-ı Cedîd programının sonunu getirmiştir.[107] Asilerin Nizâm-ı Cedîd yanlılarının idamını istemesi sonucunda,[108] Nizâm-ı Cedîd kadroları tasfiye edilmiştir.[109] Cedîd kimliğiyle tanınan ve hâlihazırda Reisülküttap olan Galib

---

[105] Kemal Beydilli, "Kabakçı İsyanı", *DİA*, XXIV, 2001, s. 8-9; *"Nizâm-ı Cedîd'e karşı çıkan ayaklanma eski ahşap bir binanın bir köşesine düşen küçük bir kıvılcımın bir yangına dönmesini andırır. Yangının şiddeti, esen rüzgarlarla büyüyüp de durdurulamaz ölçüye geldiği zaman anlaşıldı…"* Ayrıntılı bilgi için bkz. Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s. 125.

[106] Kabakçı İsyanı'nın vuku bulmasında devletin iç dinamiklerinin etkisi olduğu kadar Asım Efendi ve Cevdet Tarihi'ndeki veriler, isyanın dışarıdan destek gördüğünü; Fransız, Rus, İngiliz ve Rum lobilerinin muhalefet gruplarını desteklediğini ortaya koymaktadır. Sadaret Kaymakamı Köse Musa Paşa isyanın fitilini ateşleyen, Şeyhülislam Ataullah Efendi ise, isyanı parlatan idi. (Süheyla Yenidünya Gürgen, *a.g.e.*, s. 154-155; Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 18; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 152; Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 4-5.)

[107] Tüm kronik kaynaklarda Kabakçı İsyanı'nın başlangıç noktası Fransa'nın Mısır'ı işgali olmuştur. Nizâm-ı Cedîd'i gavurlaşma olarak algılayan bazı ilmiye mensupları, yeniçeri, halk gibi muhalif grupların rahatsızlıkları, bu programın rol modeli olan Fransa'nın Mısır'ı işgaliyle had safhaya ulaşmıştır. Yine bu işgal nedeniyle, Rusya ve İngiltere ile ittifak yapılmak zorunda kalmış ve Babıâli'de bu hiziplerin gücü katlanmış III. Selim ve Atabegan-ı Saltanat'ın güç ve prestij kaybetmesine neden olmuştur. (Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 3; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 150); Netaciyü'l-Vuku'at'da, Nizâm-ı Cedîd'e karşı ilk isyan emaresi olan Edirne Vakası'nın gelenekçi kanadı temsil eden Sadrazam Hafız İsmail Paşa tarafından bizzat planlandığı ve Paşa'nın Rumeli'deki ayanları özellikle kışkırttığı kaydedilmektedir. Bu olay, yönetimin kendine gelmesini sağlamadığı gibi, III. Selim'in Nizâm-ı Cedîd'e muhalif olan Ataullah Efendi'yi Şeyhülislam, Köse Musa Paşa'yı ise Rikâb-ı Hümayun Kaymakamı olarak ataması İstanbul içindeki kolluklarda ve Boğaz Kalelerindeki Nizâm-ı Cedîd askerlerinin sayısını arttırması, hatta yeni orduya has kıyafeti bütün yeniçerilere giydirmek için girişimlerde bulunması, Şamlı Ragıp Paşa'nın maiyetindeki kavaslarına Nizâm-ı Cedîd elbisesi giydirmeğe teşebbüsü zincirler halinde sıralanmıştır. (Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vuku'at*, Dersaadet 1327, IV, s. 42.)

[108] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 116; *"Bunun üzerine Kabakçı kendisine Kaymakam tarafından verilmiş bir listeyi yüksek sesle okudu. Her isim okundukça hazirun vahşiyane izhar-ı meserret ve memnuniyyet ediyordu. Yeniçerilerle yamaklar bu emirleri icra etmek üzere takım takım etrafa yayıldılar. O gün ve ertesi gün listedeki başlar peyderpey Kabakçı'nın ayağına geliyordu. İbrahim Efendi yanına bir küp mücevher alarak bir Yahudi'nin hanesine iltica etti, Yahudi mücevherata malik olmak için efendiyi teslim etti. Usat kalbini çıkararak ağızlarında çiğnediler. Ser-i maktuu alaylarla şehre götürülerek saray etrafında dolaştırıldı. Hacı İbrahim Efendi, sayfiyesinin lağımına saklanmış ise de, hizmetçilerinden birinin ihaneti üzerine yakalanıp itlaf edildi. Ahmed Bey'i parça parça ederek ayaklarının altında çiğnediler. Sultan Selim'in katib-i hususisi, saklanmış olduğu bir Hristiyanın evinin damından sokağa düşerek sakatlanması üzerine hemen başını kestiler. Şakir Bey sarayda kalmıştı. Yeniçeriler Saray-ı Hümayun önüne gelerek başını istediler. Sultan Selim teslim etmek istemedi. Fakat; Şakir Bey kendini feda ederek isyanı teskin etmiştir."* Bkz. Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 179; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 113.

[109] Ticaretle uğraşan yeniçeriler ve Kadîm ticari bağlarına zarar gelmesinden korkarak Nizâm-ı Cedîd'i ortadan kaldırmak istemekteydiler. Köse Musa Paşa; bir yandan yamakları el altından huylandırıyor: *"Sizler yeniçeriden sayılırken Frenk kılığına girip dinden çıkmış askerlere karışıp gitmeniz size yakışır mı?"* diye onları kışkırtıyor; öte yandan da yeniçeri ocaklarına: *"Yamakları da*

Efendi'nin ismi de idam listesinde bulunmaktaydı. Ancak; o esnada Mehmed Said Galib Efendi, 1806 Osmanlı-Rus seferi nedeniyle, orduyla birlikte Eflak-Boğdan sınırına gitmişti.[110]

İstanbul'da gelişen bu olaylar sırasında orduda da hareketlenmeler başlamış ve Nizâm-ı Cedîd yanlılarının idamı bile düşünülmüştür. Cevdet Tarihi'nde derme çatma ordu olarak bahsedilen yeniçerilerin[111] İstanbul'daki taraftarlarının karışıklık çıkartarak III. Selim'i tahttan indirme müjdesini bekledikleri aşikardır. Şeyhülislam Ataullah'ın, asilerle yaptığı son görüşmede, tüm olumsuz gelişmelerden III. Selim'in mesul olduğuna dair hal fetvası alınmasıyla, oyunun son perdesi de oynanmış olmaktaydı.[112] IV. Mustafa'nın tahta geçtiği haberi duyulur duyulmaz orduda bulunan Pehlivan Ağa,[113] yeniçeri ağalığına getirilmiştir. Pehlivan Ağa'nın göreve gelmesiyle yeniçeriler ayaklanma çıkarmış ve İstanbul'daki arkadaşlarından bahsederek *"...Anlar İstanbul'da olanı öldürdüler, biz de burada Nizâm-ı Cedîdcileri öldürelim..."*[114] diyerek orduda bulunan III. Selim taraftarlarını öldürme teşebbüsünde bulunmuşlardır.[115] Asım Efendi; yeniçerilerin halini esrar çekmiş fesat insanlar olarak nitelendirmiştir.[116] Fakat; orduda bulunan Galib Efendi'nin, Alemdar

---

Nizâm-ı Cedîd'e sokmaya başladılar, kalabalıklaşıyorlar. Ocaklarınızı söndürecekler" diye haber salıyordu. Devletin idaresinde bulunan Sadaret Kaymakamı ve Şeyhülislam bu isyanın canlı sembolleri idi. Yamaklar, Trabzon'dan getirilen askerler ve Laz olarak ifade edilmiştir. Yamakların çoğu Laz taifesindendir. Yamaklar, Gürcü, Boşnak ve çoğu da Karadeniz sahili ahalisinden olarak tanımlanmışlardır. (Bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 153-155; Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 24.)

[110] III. Selim her şeyin farkında olmasına rağmen naif karakteri tepki göstermesine engel olmaktaydı *"III. Selim durumdan haberdar edildiği vakit büyük acı duydu. İmparatorluğun maddi ve manevi kuvvetlerini kendisine karşı birleşmiş görüyordu. Kime güvenmeli ve neye dayanmalı idi. III. Selim korkak değildi. Derin bir tevekkülü tercih ediyordu."* Ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 82.

[111] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 107.

[112] Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 35-37.

[113] Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 531.

[114] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 69.

[115] Nitekim, Pehlivan Ağa'nın gizli bir Nizâm-ı Cedîd savunucusu olduğu söylenmektedir. "Sultan Selim'in sadık bir yandaşı ve Nizâm-ı Cedîd'in gizli bir destekçisi olan Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa, bu küstahlıklara karşı çıktı. Başkentteki yeniçerileri, meşru hükümdarlarını tahttan indirmek için ayaktakımından yamaklarla iş birliği yaptıklarından ötürü kınadı. Bunun üzerine ordugahta yeniçeriler arasında Yeniçeri Ağası'nın zorla bastırmaya çalıştığı bir ayaklanma yaşandı. Yeniçerilerin bütün subayları yeniçeri ağasının aleyhine taraf tuttular ve Ağa bunun üzerine yaşanan arbedede çok geçmeden yenik düştüğü ölümcül yaralar aldı." Bkz. Johann Wilhelm Zınkeısen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt. 7, Çeviri: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, 2011, s. 332-333.

[116] *"...Asitane'de ve orduda şu'unat-ı sığar u kibar dahi başka hey'etlere münkalib olup, hususan Ocaklu ta'ifesi şiddet-i şadmaniden aleme sığmayup, her biri bir güne tavr-ı nahvet ü tenemmür ve şumuh-ı enf-i tecebbür birle esrar çekmiş eşrar gibi harekat-i na-ma'kuleye ibtidar ve: "Var mıdır*

Mustafa Paşa'ya haber salması ile 5000 kişilik bir kuvvetle Silistre'ye gelmiştir.[117] O'nun; yani, Alemdar Mustafa Paşa'nın gelmesi ile büyük bir facia önlenerek yeniçeriler sindirilmiştir ve Alemdar Mustafa Paşa'nın orduda yaşanan kargaşayı bastırması Sadrazam olarak atanan Çelebi Mustafa Paşa[118] tarafından soğuk ve mesafeli karşılanmıştır.[119] Aynı zamanda Sadrazam olamadığı için buruk olan Alemdar, Rusçuk'a geri çekilmek zorunda kalmıştır.[120] Alemdar Mustafa Paşa'nın, Rusçuk'a geri çekilmesinden sonra Sadrazam'ın yeni görevini tebrik için[121] çadırına yalnız giden Galib Efendi, herhangi bir suikasta uğramamıştır. Ancak; Galib Efendi'nin idamına dair hatt-ı hümayunun varlığı[122] neticesinde ordudan firar ederek tıpkı diğer Nizâm-ı Cedîd yanlılarının yaptığı gibi Alemdar'ın yanına sığınmasına ve Rusçuk yaranını[123] oluşturan ekibin bir üyesi olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Ancak; Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa; Galib Efendi ve onunla birlikte hareket eden Kethüda Refik Efendi'nin firarlarının üstünü örtmüş, Babıâli'ye kendisinin onları azl ederek Rusçuğa gönderdiğini bildirmiştir.[124]

---

meydan-ı 'aşkın bir dilaver serveri? İşte meydan, işte er, merdim deyen gelsün beri!"..." Bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 919.

[117] Aklı başında ordu mensupları baktılar ki iş fena; Alemdar Paşa'ya haber saldılar. O da beş bin seçkin atlı ile bir sabah Silistre'ye çıkagelince ağzı kalabalık zorbaların birden sesi kesildi. Bu durum karşısında ordunun kendisine teslimini umarken İstanbul'dan bir sonradan yetişmenin Serdar-ı Ekrem tayin olunduğunu haber alınca gücenip Rusçuk'a döndü. Artık azan yeniçerilere dur diyecek hiçbir güç yoktu. Alemdar küsmüş, başını alıp gitmiş, sınırdaki orduyu besleyecek erzakı da göndermeyi iyice ihmal eder olmuştu. Hizmetin hiçbirşeye yaramadığını anlamış, gücünün üstünde iş yapmaya davranmak için hevesi kalmamıştı. (Bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s. 120.)

[118] *"Bayraktar Mustafa Paşa, Sadrazam ve yeni ordunun Seraskeri olarak atanmayı bekliyordu. Fakat; ordunun ayaklandığı haberi 18 Haziran'da İstanbul'a ulaşınca, Ataullah Efendi kendi adamlarından birinin Sadrazam olarak atanmasını sağladı. Bu kişi Çanakkale müstahkemlerinin o sıradaki komutanı olan Çelebi Mustafa Paşa idi."* Bkz. Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 532.

[119] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 65-71.

[120] *"Böylece Tuna'nın kontrolü tamamen Bayraktar Mustafa Paşa kuvvetlerinin eline terk ediliyordu."* bkz. Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 532; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, 247-249.

[121] *"...Ferdası Kethuda Refik Efendi ve Re'is Galib Efendi bi'r-refaka tebrik-i ibkay-ı mansıb zımnında yeniçeri ordusuna 'azimet ve Ağa Paşa ile tarh-ı külfet ederek, üns ü ülfet hılalinde yeniçeri neferatının, Sadrıa'zam tarafından emn-i derunları olmamağla..."* Bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 920.

[122] *"...Mumaileyhin Der-î Alîyye'de olmadığını iş'ar eylediklerinde, olduğu mahalden ser-i maktu'u gelmesine karargir olup hatm-i kelam ve defter-i mezkur Bab-ı Ali'ye..."* Fahri Çetin Derin, "Kabakçı İsyanı'na Dair Yazılmış Bir Tarihçe", *Belleten*, S. 6, Ankara 1942, s. 253–261.

[123] Rusçuk Yaranı olarak bilinen ve Alemdar Mustafa Paşa'nın desteği ile III. Selim'i tekrar tahta geçirmeyi amaçlayan bu oluşum hakkında tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı bilgi verileceğinden burada değinilmemiştir.

[124] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 76.

Orduda bu gelişmeler yaşanırken merkezde de III. Selim'in halli ve IV. Mustafa'nın cülusuyla sonuçlanan isyan sadece tahtta değil tüm idari kadroda değişikliğe sebep olmuştur. III. Selim devrindeki yenilikçi kadro neredeyse tamamen tasfiye edilmiş, yerlerine özellikle Fransa ve Nizâm-ı Cedîd programına olan muhalefetleriyle tanınan bir kadro gelmiştir. Böyle bir yönetim kadrosuyla karşı karşıya kalan ve III. Selim ile yakınlığı ile tanınan Fransız elçisi Sebastiani, isyanı bildirmek üzere Napolyon'a gönderdiği mektubunda yeni hükümetin Fransa, Rusya ve İngiltere de dahil olmak üzere, bütün Hristiyan milletlerine muhalif gelenekçi bir kadroya sahip olduğunu bildiriyordu.[125] Sebastiani, Fransa'ya gönderdiği mektuplarında IV. Mustafa'nın devleti yönetecek kabiliyette olmadığını defalarca yazmıştır.[126] Napolyon kendini bile idareden aciz olan bir devlet olarak tanımladığı Osmanlı Devleti için artık yapabileceği bir şey olmadığını öne sürmüş ve Osmanlı topraklarını Ruslara pazarlık konusu etmeyi de kendisinde hak görmüştür.[127] Ancak; sonuç Sebastiani'nin tahmin ettiği gibi olmamıştır. Kendisinin stratejik hamleleri neticesinde Babıâli ve dolayısıyla saray tamamen Fransa'nın güdümüne girmiştir.[128]

Yeni hükümet her ne kadar ilk anda Fransa'ya karşı mesafeli davranıp Kadîmci gelenek etrafında toplandıysa da devletin çıkarları gereği İngiltere ve Rusya ile savaşın, Fransa ile de iş birliğin ve dostluğun devamına karar vermiştir. Yapılan ilk mükaleme meclisinde, taht değişikliğinin Osmanlı Devleti'nin iç meselesi olduğu ve bunun kesinlikle dış ilişkileri etkilemeyeceği beyan edilmiştir.[129] Sebastiani'nin ilk zamanlardaki endişesi de bu şekilde ortadan kalkmış ve III. Selim dönemine nazaran daha fazla itibar gösterilmeye başlanmıştır. Kabakçı Mustafa İsyanı esnasında gerçekleşen Fransa ve Rusya arasındaki Tilsit Müzakereleri[130], Osmanlı

---

[125] Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 230.

[126] *"...Sultan Mustafa selefinin zekasına malik değil. Memleketi akıbet-i meş'umeye sevk edecek. Sülale-i Osmaniyye'nin son ve yegane varisi olan Sultan Mahmud son derece sar'avidir. Bu sülale tabiatiyle sönecek gibi duruyor..."* Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 182-183.

[127] Napolyon ve Aleksandr'ın görüşmeler esnasında dolaşırken bir kitaplığa girdikleri ve burada Napolyon'un, Osmanlı Devleti haritası açarak parmağını İstanbul üzerine koyup *"İstanbul! İstanbul! Hiçbir vakit seni terk edemem sen merkez-i hükümet-i alemsin"* dediği rivayet edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 224.

[128] "…Fransa artık yalnızca Babıâli'ye ihanet eden sadakatsiz bir müttefik olarak görülmektedir. Buradaki genel kanaat bu yöndedir. Bu kanaati silmek imkansızdır ve Türkler artık Fransa'dan Rusya'dan nefret ettiklerinden fazla nefret etmektedirler…" Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 382.

[129] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 230

[130] Virginia H. Aksan, *a.g.e.*, 186.

Devleti açısından tam bir nötr halde kalma durumu idi. Napolyon; Osmanlı Devleti'nden ayrı olarak bir anlaşma yapmayacağına, böyle bir durum söz konusu olduğunda ise Babıâli'yi temsilen Paris'de bulunan Vahid Efendi'nin görüşmelere çağırılacağına dair defalarca yazılı ve sözlü taahhütte bulunmasına rağmen müzakere esnasında bu sözlerini çiğnemiştir. Rusya ile tek başına bir anlaşma imzalayarak, Vahid Efendi değil görüşmelere çağırılmak bu durumdan haberdar bile edilmemiş ve Osmanlı Devleti hiçe sayılmıştır. Napolyon, Rusya İmparatoru'nu tam anlamıyla yanına çekebilmek için elindeki en büyük kozu oynayarak Osmanlı Devleti topraklarını Rusya'nın avuçlarına sermiştir.[131] Osmanlı Devleti'nde iç karışıklıklar olurken, Napolyon ve Rus Çarı arasında Osmanlı toprakları üzerinde paylaşım fikirleri geziyordu.[132] Napolyon'un tek sıkıntısı, Rusya ile tek başına anlaşma yapmayacağına dair defalarca taahhütlerde bulunduğu Osmanlı Devleti'ne bu oldubittiyi kabul ettirmekti.

Napolyon'un; Osmanlı Devleti'ni feda ettiği bu sırada, gelişen durumlar karşısında Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye olan yakınlaşmasından çekinip, planlarının altüst olmasından endişelenerek Babiâli'ye karşı ılımlı bir politika gütmeye başlamıştır. Talleyrand ve Sebastiani bu sebeple ılımlı politika sergileyerek, Osmanlı Devleti'nin bir an önce Rusya ile bir mütareke imzalamasını baskılamaktaydı. Babıâli ise; Rusya ile yapılacak olan mütarekede hiçbir arabulucu istememekteydi. Fransa devreden çıkartılarak imzalanacak olan Osmanlı-Rus anlaşması Napolyon'un çıkarlarına uymamakla beraber hem Rusya hem de Osmanlı üzerindeki gücünü kaybetmesine sebebiyet verecek olduğundan bu karara ılımlı yaklaşmamaktaydı. Fransa elçisi olan Sebastiani, bunun üzerine sıkıştığı zaman başvurduğu diplomasi dili olarak benimsediği tehditlere tekrar sarılarak, dostluğun son bulacağını, savaş durumunun gerçekleşebileceğini tekrarlamaktaydı.

Yakın zamanda gerçekleşen taht değişikliği ve İstanbul'da gerçekleşen isyan neticesinde Babıâli; yeni bir savaşı göze alacak durumda değildi. Cevdet Tarihi'nde bu husus Napolyon'un hatırı için mütareke imzalandığı, ordunun duçar olup savaşa

[131] Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 366.
[132] Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, V, s. 96.

takatinin kalmadığı[133] ve Napolyon'un kucağına düşüldüğü olarak[134] not edilmiştir.[135]

Babıâli'de yapılan toplantıda elçinin tüm istekleri reddedilmesine rağmen; Fransa dışişleri tarafından gönderilen, Babıâli'nin Fransa'ya sırtını dönmesi halinde kaybedecekleri yönünde açıkça bir tehdit içeren mektubun kararın değişmesinde etkili olduğu açıkça bellidir. Cevdet Paşa, bu dönemde Napolyon'un Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü politikasını revize ettiğini ve bu suretle Osmanlı Devleti'ni omuzlarından attığını belirtmiştir.[136] Fransa'nın, Osmanlı askerlerinin geri çekilmesi gerektiğini bildirmesi ve barış müzakerelerinin başlaması gerektiğini söylemesi üzerine Ordu Kaymakamı Bekir Paşa, Devlet-î Alîyye'nin verdiği emir ile askerleri geri çekmiştir. Fakat; Babıâli yine de Fransa'nın ittifak yanlısı siyasetinden şüphe duymaktaydı. Bu şüpheyi gidermek maksadıyla ittifakın olduğuna dair bir nota Babıâli'ye gönderilmesine rağmen şüpheler hiçbir zaman yerini güvene bırakmamıştır. Rusya ve Fransa İmparatorları'nın kendi aralarında yaptıkları toplantılar da bu şüphenin boşuna olmadığını göstermektedir. Yaşananlar sonucunda bu oldubittiyi kabul eden Babıâli; Rusçuk Yaranı'na katılmadan evvel orduda Reisülküttab[137] olarak bulunan Mehmed Said Galib Efendi'yi, nişancılığa[138] atayarak mütareke müzakerelerinde Osmanlı Devleti'ni temsil etmek üzere Yergöğü

---

[133] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 226-227.

[134] *"...Devlet-î Alîyye'nin bu muharebeye girişmesi Napolyon'un hatrı için olduğu halde bunda Rusyalu ile müferiden musalaha etmesi Devlet-î Alîyye'ye bade'l ibrar olmuş ise de bu esnada Devlet-î Alîyye'nin duçar olduğu müşkilat-ı dahiliyeden naşi temdid sefere vakti müsaid olmadığından her nasıl olur ise olsun gavail-i harbiyeden kurtulmak arzusunda bulunduğuna mebni Napolyon'un bu vefasızlığını ıraz ve müsamaha ile geçiştirmek icab-ı vakt-ü halden olmasıyla hemen tavassutunu kabul ederek ..." a.g.e.*,VIII, 226.

[135] *"...ne çare ki Devlet-î Alîyye, Napolyon'un hatırı için kendü müttefiki olan İngiltere ve Rusya devletlerini elden çıkarmış müteakiben ihtilalat-ı dahiliyeye uğrayub ne yapacağını şaşırmış olduğu cihetle yine Napolyon'un kucağına düşmekten gayrı çaresi kalmamışdı..." a.g.e.*, VIII, s. 238.

[136] *"...Napolyon dostluğu iddiasında bulunduğu Devlet-î Alîyye'yi omuzdan atmış ve Avrupa politikası büsbütün tebeddül etmiş olduğundan..."* Ayrıntılı bilgi için bkz. *a.g.e.*, VIII, s. 228.

[137] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 5, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 353.

[138] BOA., HAT, nr. 253/4395; *"...Ve mah-ı cumadelulanın on beşinci günü Refik Efendi, Ordu-yi Hümayun'da Kethudalık'dan ma'zul ve Tevki'i-i Divan-ı Hümayun 'Osman Efendi ol makama mevsul olup, Çavuş-başı-i sabık Mehmed 'Arif Efendi'ye de Riyaset ve Yeğen İbrahim Ağa'ya Çavuş-başılık ve Reis-i sabık Galib Efendi'ye Nişancılık seza ve..."* Bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 929; Fatih Ünal, "Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, s. 575; BOA., HAT, nr. 1365/54038; Nihat Karaer, "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri, *OTAM*, 30/Güz 2011, s. 1-23.

civarında[139] Slabozia köyüne göndermiştir.[140] Cevdet Paşa; Mehmed Said Galib Efendi'nin ataması hakkında "*Kabakçı Mustafa isyanı esnasında öldürülmesi talep edilen III. Selim dönemi devlet adamlarından birine ihtiyaç duyuldu*" diyerek Galib Efendi'nin cedidci kimliğine dikkat çekmektedir. [141]

Bu görüşmeler esnasında Rusçuğa mütareke memuru olarak varmış olan Galib Efendi, bilhassa Fransa dışişleri bakanı Talleyrand'ın önceden bu mütareke için göndermiş olduğu cevap yazısını da beraberinde getirmiştir.[142] Mehmed Said Galib Efendi, Fransa'nın isteği ve zorlamaları doğrultusunda mütareke imzalanacağının farkındaydı. İleri görüşe sahip olan Galib Efendi, şartların ve devletteki hizipleşmelerin bu konuda karışıklık çıkarmaması için mütarekenin başlama zamanını bilerek uzatmıştır. Tilsit Anlaşması'nda, Fransa-Rus yakınlaşmasının meydana geldiğini tahmin eden ve tahmininde yanılmayan Galib Efendi, mütarekeye giderken yolda dahi gardını almıştır. Mütarekenin yapılacağı bölgede Osmanlı karşıtı iki devletin de çıkarları doğrultusunda istekleri olacağını biliyordu. Napolyon'un emellerinin çok daha büyük olduğunu bilen Galib Efendi, gayet temkinli yaklaşmaktaydı.[143] Babıâli; Fransa'ya güvenmekten başka şansı olmadığı için sırtını yine Fransa'ya dayayarak mütareke esnasında dostluk göstermesi beklenmiştir.[144] Fransa'nın, Osmanlı Devleti'ni yüzüstü bırakacağından şüphesi olmayan Galib Efendi, diplomasideki tüm hünerlerini mütareke süresince göstermiştir. Galib Efendi'nin içinde bulunduğu durum göz önüne alınacak olursa bu bilgileri elde etmesi hayli güç idi. Fakat; Galib Efendi, gerek seyahatleri ve gerek

---

[139] *"...olduğundan izale-i vücudları arzu olunan Sultan Selim ricalinden birinin tayinine ihtiyaç görüldü bu cihetle Galib Efendi mükalemeye memur oldu..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 214.

[140] "Alemdar'ın yanında bulunan sabık Reisülküttab Galib Efendi bu işe memur edildi ve neticede Ağustos 1807 tarihinde Yergöğü civarında dokuz ay müddetle bir mütareke imza edildi. Mütareke şartları yedi madde idi." Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 77; Slabozia Mütarekesi hızlı bir şekilde çözüme kavuşmalıydı. Bu göreve layık olan Ordu Reisülküttabı Galib Efendi mütareke şartları için hemen askerlikten terhis edilerek görüşmelere başlanmıştır. (Bkz. BOA., HAT, nr. 836/37731.)

[141] *"...bundan akdemce emr-i mütarekeye ruhsat-ı havi şeref efzayı vürud olan hatt-ı hümayun-ı kerametmekrun-ı şahanelerine imtisalen Reisülküttab Said Galib Efendi kullarına nişancılık-ı tevcih ve mütareke akdine memur kılınub ruhsatname itasıyla Rusçuğa irsal ve iktiza eden vasayıa tahrirat ile ifade olunmuş ise de..."* BOA., HAT, nr. 1361/53654.

[142] BOA., HAT, nr. 158/6586.

[143] *"...Napolyon'un maneviyat-ı meşruhası hep sonradan asarıyla sabık olmuş şeylerdir bunlardan başka kim bilür zihninde daha ne hülyalar var idi hala emel-ü arzusuna had-ü nihayet olmadığı derkar idi..."* Ayrıntılı bilgi için bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 232.

[144] BOA., HAT, nr. 836/37731.

görevi icabı gittiği yerlerde önemli dostluklar kurarak, devletlerin konsoloslukları, bölgelerden gelip geçenler ve tüccarlar vasıtasıyla bilgi alışverişi kurmuştur.[145] Mehmed Said Galib Efendi'nin edindiği bilgiler neticesinde, kendi kendine mukayeseler yaparak yorumlarda bulunması ve bu yorumlarının hakikate varması zeki bir diplomat olduğunun da göstergesiydi.

1. Mehmed Said Galib Efendi'nin Slabozia Mütarekesi Esnasında Yaptığı Görüşmeler

Mütareke temsilcilerinin, yapılan araştırmalar neticesinde Rusçuk civarında Islabozi(Slabozia) adlı çiftlikte toplandıkları görülmüştür.[146] Mehmed Said Galib Efendi'nin yanısıra mütarekede bulunan isimler şu şekildeydi; Rusya Devleti'nin temsilcisi General Serciyo Lascaroff, Fransa İmparatoru tarafından memur edilmiş Colonel Adjudant ve Commandant Guilleminot(Kumanda Gelmeno).[147]

Galib Efendi, mütarekeye başlamadan evvel Babıâli'ye yazdığı bir mektubunda Rusya'nın yüz elli seneden beri Devlet-î Alîyye'ye karşı işgalci bir politika güttüğünü ve İngiltere'nin de yanında her daim bulunduğunu ayrıca bu savaş esnasında da İngiltere'nin Rusya'nın yanında olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bu mütarekede, İngiltere ve İspanya elçilerinin de Fransa taraftarı olduğunu söylemiştir. Görünürde Babıâli'nin müttefiki olarak gözüken Fransa'nın uyguladığı politika ise, gerçekte öyle değildi. Rusya ile ikili ittifaklar kuran Fransa, Osmanlı Devleti'ne Sırp gailesini bastırması için bu meselenin kendilerine bırakılmasını ve gaileyi bastırmak

---

[145] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XVIII.

[146] *"...Rusçuk civarında vak'i Islabozi nam-ı çiftlikde mülakat müzakerey-i maslahata şuruğ eylediklerinde..."* BOA., HAT, nr. 1364/53873; Zınkeısen ise; Curcevo yakınlarındaki Slabozia'da bir kır evinde bir araya geldiklerini söylemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 370; Stanford J. Shaw ise; müzakerelerin Yerköy yakınlarında Slabosia Kalesi'nde başladığını söyler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 539; BOA., HAT, nr. 1361/53654.

[147] *"...Saltanat-ı Seniyye'den hala Tevki-i Divan-ı Hümayun 'izzetlü meveddetlü Seyyid Mehmed Sa'id Galib Efendi terhis ve Rusya Devleti tarafından haşmetlü Rusya İmperatoru'nun müsteşar-ı hassı ri'ayetlü Ceneral Serciyo Laskaro, ba-ruhsat tahsis olunmağla, Fransa İmperatoru müşarun ileyh tarafından işbu mütarekeye da'ir mecalis-i mükalemeye me'mur kılınan Kolotel Ajotan Kumandan rağbetlü Kilmino hazır olduğu halde bi'l-mükaleme zikri ati şurut-ı mütarekeyi rabt edüp..."* Bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 935-936; *"...Mütareke akdine dair Galib Efendi kulları Rusya murahhası Serciyo ve Françe mutavassıtı Gelmeno ile mahal-i mükaleme tahsis kılınmış olan..."* BOA., HAT, nr. 1364/53873.

maksadıyla yardımda bulunacaklarını söylemiştir. Ayrıca; Galib Efendi, Sırpların bu derece galeyana gelmelerine sebebin Rusya ve özellikle Nemçe'nin top ve zahire yardımında bulunmaları olduğunu söylemiştir.[148]

Müzakereler Galib Efendi'nin yetki belgelerinin İstanbul'dan geç gelmesi nedeniyle üç hafta sonra (12 Ağustos 1807) başlamıştır. Tüm temsilcilerin katılımıyla başlayan müzakerelerde oldukça gergin bir bürokratik ortam bulunmaktaydı. Galib Efendi; Tilsit Anlaşması'nda Rusya-Fransız işbirliği olduğunu ve gizli maddelerin imzalandığını alenen ifade etmiştir. Galib Efendi'nin bu açıksözlü tavrı karşısında durgunlaşan Rusya murahhası, bu sefer Osmanlı Devleti'ni Eflak-Boğdan ve Sırp meselesinde sıkıştırmaktaydı. Fakat; Galib Efendi, bilhassa Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne iadesi karşılığında mütareke imzalanacağını bildirmekteydi.[149]

Sırp maddesinin mütarekede öne çıkması neticesinde, böyle bir durumun söz konusu olamayacağını bildiren Galib Efendi, aracı olan Fransa'nın mutavassıtı Gelmeno'ya bu şekilde bir maddenin kabul edilemeyeceğini ve bir daha tekrar edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Lakin; Fransa'nın iki yüzlü tavrı mütareke süresince de ortada olmuştur. Gelmeno'nun *"Ne yapalım ısrar ediyorlar"* demesi bu tavrın vücut bulmuş hali idi. Galib Efendi, Rusya'nın askeri yönden güçlü olduğunu ve bunu bilerek müzakerelerde Sırp maddesini öne çıkardığını belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki askeri gücünün zayıflığı tüm devletler tarafından bilinmekteydi. Fransa elçisinin, İmparator'a yazdığı bir mektupta, Sırp maddesini kabul ettirmenin hayli güç olduğunu ve Galib Efendi'nin bu maddeye olan net cevabını iletmiştir. Fransa mutavassıtı Gelmeno'ya, Sırp maddesi hakkında, Fransa elçisine bir mektup yazmasını isteyen Galib Efendi bunun yazılmayacağını tahmin ederek kendi de bir mektup yazıp elçiye göndermiştir. Nitekim; Galib Efendi bu görüşünde de haksız çıkmamıştır. Gelmeno *"mektubu gönderdim cevap gelmedi"* diyerek Sırp maddesini kabul ettirmek için oyalama politikası gerçekleştirmiştir. Galib Efendi yazdığı mektuba cevap gelmez ise bizzat kendisinin elçiyle görüşeceğini Babıâli'ye bildirmiştir. Bu esnada Rus murahhası Serciyo, Rus İmparatoru'nun Sırp içerisindeki askerlerini geri çekmeyeceğini ve bu maddenin

[148] BOA., HAT, nr. 145/6101.
[149] Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 213.

kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. Fransa elçisinden gelen cevapta ise Sırp maddesinin şimdilik ertelenmesi ve geri kalan üç madde için mütareke imzalanması gerektiği bildirilmiştir. Serciyo ise; Sırp maddesi ilave ve imza edilmedikçe müzakerelere devam etmeyeceğini beyan etmiştir.[150]

Mehmed Said Galib Efendi; Babıâli'ye ön mütarekedeki maddeleri içeren bir şukka göndermiş ve bu şukka Sadrazam tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Asıl müzakere maddelerinin de bu şekilde olması için çabalayacağını bildiren Galib Efendi, Sirozlu İsmail Bey'den gelen mektup neticesinde, Rus generalinin Sırpların kendi soylarından geldiklerini ve bu sebeple Sırpların, Ruslara katılmasının istenildiğini öğrenmiştir. Babıâli, Fransa'nın dahi Sırp maddesinin mütareke şartları arasından kaldırılmasını istediğini ve Fransa mutavassıtının bu yönde hareket etmesi gerektiğini Galib Efendi'ye bildirmiştir. Lakin; Galib Efendi Babıâli'nin Fransa elçisinden bu konu hakkında mutavassıta haber vermesi gerektiğini ve mektubun mutavassıta gönderilmesini istemiştir. Yazdırılan mektubun yola çıktığını bildiren Osmanlı Sadrazamı, Galib Efendi'ye bu konu için herhangi bir sıkıntısı olmayacağını da eklemiştir. Mehmed Said Galib Efendi, verilen haberlere rağmen çok zor şartlar altında bu maddenin kaldırılmasını sağlamıştır.[151]

Slabozia Mütarekesi'nin en önemli maddeleri barış görüşmelerinin hemen başlatılması ve Eflak-Boğdan'da dahil olmak üzere Rusya'nın işgal ettiği yerleri 35 gün içerisinde tahliye etmesiydi. Buna karşılık Osmanlı Devleti de anlaşma yapılıncaya kadar Eflak-Boğdan'a asker sokmayacak, kalelerde ise gerektiğinden fazla asker bulundurmayacaktı. Rus askeri çekildikçe Osmanlı askeri de Tuna'nın sağ tarafına çekilecekti. Diğer maddelerde ise; Rusya'nın Bozcaada'yı iadesi, Akdeniz'deki ve Tuna'daki donanmasını kaldırması ile savaş esnasında ele geçirilen gemilerin, eşyaların ve esirlerin mübadelesi esasa bağlanmıştı. Galib Efendi'nin bu anlaşma maddelerini imzaladığı taslak Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa tarafından Ağustos 1807'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.[152] Galib Efendi'nin mütareke

[150] BOA., HAT, nr. 253/14395, 1009/42401-İ.
[151] BOA., Kamil Kepeci Defter (KK.d) 18, s. 19-20.
[152] Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Çelebi Mustafa Paşa'nın Slabozia Mütarekesi'nde Sırplı maddesine dair tasdiknamesi için bkz. BOA. A.{AMD, 53/18; Slabozia Mütarekesi'nin tasdiknamesi için bkz.

maddeleri hakkında yazmış olduğu müzekkeresi oldukça önemlidir. Galib Efendi, Rusya'nın istila ettiği yerleri gasp ve tehditle ele geçirdiğini, mertçe savaşmadan bölgeye hakim olduğunu söylemesi hayli dikkat çekicidir.[153] 24 Ağustos 1807 tarihinin gecesinde Fransa elçisi ve Galib Efendi'nin bir görüşmesi olmuştur. Bu görüşmede Eflak ve Boğdan'ın tahliyesi maddesi ve harbin sonlanması için bir an evvel mütareke yapılması gerektiği konuşulmuştur.[154]

Bu suretle, tehditvari konuşmalar neticesinde Rusya'nın mütarekeyi yarıda kesmek istemesi lakin; Fransa'nın buna onay vermemesi oldukça dikkat çekicidir. Fransa görünürde arabulucu rolünü oynamak zorunda kalmıştır. Nitekim; Rusya'nın geri çekilmesi demek Fransa'nın başına yeni işler ve yeni meseleler açılması demekti. Rusya geri çekilirse tekrar Osmanlı-Rus ittifakı meydana gelmesinden korkan Fransa, bu suretle Rusya'yı geri çekilmemesi konusunda mütareke esnasında sık sık uyarmaktaydı.

a. Mütareke Maddeleri

Dokuz ay olarak karar verilen mütareke süresi, 3 Nisan 1808 tarihinde son bulacaktı. Yedi maddeden oluşan mütarekenin ilk maddesi Osmanlı-Rus savaşının son bularak harbin olmayacağı ve barışın sağlanacağı idi.[155] İkinci maddede mütarekeye sadık kalınacağı,[156] üçüncü maddede ise; Eflak ve Boğdan Kaleleri'nin

---

BOA., A.{AMD, 53/19, BOA., A.{SKT, 90/3; Rusya generali tarafından tasdik edildiğine dair bkz. BOA., A.{SKT, 90/10.

153 *"…mütareke müzakeresine mübaşeret olundukda Rusyalunun istilasında olan kal'a ve memleketleri harben olmayub herbirini birer gün hile ile zabt u gasb etmekde olduğundan cümlesinin şimdiden tahliyesiyle …çekilmeleri…ve ol tarafda vaka'-sa'ir boğazların ve Bozcaada'nın dahi tahliye ve Rusya gemilerinin ol tarafdan kaldırılmasıyla Akdeniz Boğazı tarafında…"* BOA., HAT, nr. 1009/42401-İ.

154 BOA., HAT, nr. 276/16195.

155 *"…işbu sened-i mütarekenin imza ve hatemi 'akabinde berr u bahr ve nehirde ve kaffe-i mevazı'da Devlet-î Alîyye ve Rusya askerleri beyninde cümle harekat-i hasmane terk-ü ref oluna ve bu babda cemi' me'murlara canib-i Sadrıa'zami'den ve Rusya Devleti cenerali En-şef Cenerali tarafından 'acaleten ulaklar ihracıyla tenbih-nameler erişdirile. Şöyle ki bundan sonra tarafeyn askerleri miyanında mugayir-i silm ü safvet bir güne harb ü husumet olmayup, mu'amelat-i dosti icra oluna…"* Mütarekenin birinci maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 936; BOA., HAT, nr. 253/14395.

156 *"…Devlet-î Alîyye ile Devlet-î Rusya beyninde müvalat-ı tammenin müceddeden rabtına, tarafeyn-i mu'ahedeyninden niyyet-i halısa derkar olmakdan naşi, işbu mütarekenin imzasından sonra vakit geçmeksizin musalaha-i hayriyyenin dahi 'akd ü temhidi zımnında canibeynden murahhaslar ve*

35 gün içinde boşaltılması söz konusu olmuştur.[157] Dördüncü maddede Rusya, Osmanlı Devleti'nden teminat istemiştir. Bu teminat Akdeniz ve Bozcaada'yı boşaltırken herhangi bir olası olumsuzluk sonucunda tahliye uzar ise harp açılmayacak olmasıydı.[158] Beşinci maddede Osmanlı Devleti, Rusların Boğazlarda gemiler haricinde küçük kayıkları var ise onların da tahliye edilmesini istemiştir.[159] Altıncı maddede esirlerin geri verilmesi[160] ve son olarak yedinci madde de[161] ise

---

mahall-i mükaleme ta'yiniyle ictima' ve müzakre ve sulh u salahın 'akdine mümkin mertebe ta'cile tarafeyn müte'ahhid ve ba'de-ezin musafata mugayir halet tekevvün etmamesine canibeyn mukdim ve mücidd olup, lakin ihtimal-i ba'id olarak şayet bir tarafdan su'ubet vuku'uyla maslahata halel gelür ise, beyne'd-devleteyn mütareke evvel-behara, ya'ni sene-i hicriyyenin iki yüz yirmi üç senesi şehr-i saferu'l-hayrı gurresine ve tarih-i 'İseviyye'nin bin sekiz yüz sekizinci senesi nisanının üçüncü gününe kadar mümtedd ola…" Mütarekenin ikinci maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 936.

[157] *"…Devlet-î Alîyye'nin Rusya askeri tarafından işbu seferde istila olunan bi'l-cümle kıla' ve memalikini ve Eflak ve Boğdan memleketlerini şimdiden işbu mütarekenin in'iadı 'akabinde hin-i istilada bulundukları hey'et ve eşya ve top ve mühimmat ile tahliyeye başlayup, evvelki hududuna çekile. Şöyle ki Eflak ve Boğdan memleketleri ve kal'alar ve sa'ir yerlerin tahliyesi işbu sened-i mütareke imzası tarihinden otuz beş gün zarfında tekmil oluna. Ve eyyam-ı merkume zarfında mahll-i mezkure tahliye olundukca, kal'alar teslimi için Devlet-î Alîyye tarafından Komisar, ya'ni ba'zı me'mur tezyir oluna. Vakt-i musalahaya kadar Devlet-î Alîyye askeri dahi Memleketeyni merkümeteynde bi-hude durmayup, eyyam-ı merküme zarfında Tuna'nın sağ tarafına çekile. Kezalik hin-i musalahaya kadar İsma'il ve İbra'il ve Yergöğü kal'alarında dahi mikdar-i kifayeden ziyade asker kalmaya. Ve evvel emirde Eflak ve Boğdan'dan Rusya askeri çekilür iken, tarafeynden muhabere olunup, 'Osmanlu askeri dahi beraberce çekile. Ve musalaha murahhasları vüruduna dek Eflak ve Boğdan'ın idaresine müdahale olunmaya. Ve işbu şart muktezasınca Rusya askeri tarafından tahliye olunacak kal'alara ehalisinden ma'ada, 'akd-i musalahaya değin asakir-i 'Osmani idhal olunmaya…"* Mütarekenin üçüncü maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 937; Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 213; Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 539-540.

[158] *"…zikr olunan üçüncü şart mefhumu üzere Rusya Devleti, Bozcaada'yı ve işbu mütareke-i hayriyyenin haberi Akdeniz'e varıncaya kadar sa'ir istila olunmuş mahal var ise anları dahi tahliye ve teslim edeceği misillü, Akdeniz Boğazı'nın tarikını küşad için ol tarafda olan gemilerini dahi kaldurup kendü limanına gider iken, Akdeniz'de şedid furtuna ve yahud ahar güne eşedd-i ihtyacla hacet mess edüp bir mahalle uğradıkda, Devlet-î Alîyye me'murları tarafından mümana'at olunmayub, i'anet oluna. Şöyle ki mukaddemce Akdeniz Boğazı tarafında, esnay-ı muharebede Rusyalu tarafında kalan Devlet-î Alîyye kalyonu ve esirleri ve sa'ir bu makule tutulmuş sefine ve eşya var ise anlar dahi redd ve muharebe-i merkümede taraf-ı Devlet-î Alîyye'den alınmış Rusya sefinesi var ise kezalik i'ade olunub ve zikr olunan Rusya donanması gider iken Akdeniz'de Devlet-î Alîyye re'ayasından kimseyi istishab eylemeye…"* Mütarekenin dördüncü maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 937-938.

[159] *"…Kezalik Sünne ve ol taraflarda vaki' sa'ir boğazlar tarikında dahi mevani' olmamak ve Devlet-î Alîyye'nin sefayini geşt ü güzar etmek için, ol havalide Rusya Devleti'nin ince donanma takımından ma'dud kayıkları var ise, cümlesini boğazlardan taşra çıkarup haricde dokunulmamasını, Devlet-î Alîyye lazım gelenlere tenbih eyleye. Ve hacet mess edüp bir limana girerler ise mümana'at olunmaya…"* Mütarekenin beşinci maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 938.

[160] *"…Hukuk-ı efrad-ı beşere ri'ayet, lazıme-i nasafet olmağla, tarafeyn-i mu'ahedeynde ne mikdar üsera var ise te'hir olunmayub, Rusyalu tarafından Devlet-î Alîyye'de din-i İslamı kabul ve Osmanlulardan Rusya tarafında tenassur edenler olur ise, bi't-tahkik anlardan ma'ada zükur-u inas ve Devlet-î Alîyye ve Rusya re'ayasından kangı rütbeden olur ise olsun bila-semen ve la-'ivaz temamen sebilleri tahliye oluna. Ve el-yevm Rusya Devleti tarafında olan Devlet-î Alîyye kal'a muhafızları ve me'murları ve sa'ir cümle ehalisi, işbu mütareke 'akabinde bulundukları yerlerden bila-noksan ihraç ve göç ve eşyalarıyla taraf-ı Devlet-î Alîyye'ye irsal kılına…"* Mütarekenin altıncı maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 938-939.

mütareke şartlarının bir hafta zarfında veya mümkünse daha az bir sürede uygulanması ve mütareke şartlarının kabul edilmesi bulunmaktadır. 24/25 Ağustos 1807 tarihinde imzalanan Slabozia Mütarekesi sırasında Rusların, Galib Efendi'yi Sırp meselesinde sıkıştırmaları bir hayli önemlidir. Gerek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışılması ve gerek Galib Efendi'nin bu konuda diplomasideki üstünlüğünü konuşturması çok önemlidir.[162]

Sırplıların, Nemçe ve diğer ülkelerin desteğini alarak ayaklanmaları ve Osmanlı topraklarını bir baştan bir başa işgal etmek istemeleri neticesinde Sırp meselesi Osmanlı'nın yeni doğan problemlerinden biri olmuştur. Hain olarak adlandırılan Sırpların üzerine bir miktar asker gönderilip bastırılması ve isyanın anında çözüme kavuşturulması çok kolaydı. Lakin; Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu buhran neticesinde isyan bastırılamayarak gitgide büyüyen bir yangın halini almıştır.[163]

Rus temsilci Serciyo, Osmanlı Devleti'nin Sırplarla da bir mütareke yapması gerektiğini söyleyerek baskıda bulunmuştur. Ancak; Galib Efendi ileri görüşlü bir diplomat olduğu için buna imkan vermeyerek, Osmanlı Devleti'nin kendi tebaası ile mütareke imzalamasının mümkün olmadığını ileri sürmüş ve bu teklifi çok sert bi dilde reddetmiştir. Eğer; bu hususta ısrar edilirse mütarekeyi terk ederek orduya katılacağını ve savaşa devam edileceğini bildirmiştir.[164] Rus murahhas Serciyo ise; üstü kapalı bir şekilde Sırp maddesi kabul olunmaz ise harb olunmayacağını belirtmiştir. Eğer; olası bir harp çıktığında da savunması Sırpların

---

[161] *"…İşbu mütareke senedinin canib-i Serdar-ı ekremiden ve Rusya Devleti En şef Cenerali, rütbetlü ri'ayetlü Mikelson Ceneral tarafından iktiza eden tasdik temessükleri bila-imhal gönderilmek üzere Türki ve Efrenci'si tarafımızdan Rusya Devleti murahhası ve mutevassıt-ı muma ileyhima caniblerinden hatem ü imza ve mübadele olunmağla, zikr olunan tasdîk temessükleri dahi: "Bir hafta zarfında ve mümkin ise daha evvelce mübadele oluna" deyü sened olmak üzere tarafeynden ketb ü imla ve işbu yirmi iki cumadelahıresinin otuzuncu günü Yergöğü Kal'ası havalisinde İslabozye Karyesi'nde mübadele ve i'ta olunmuş olmağın, canib-i Şevket-menakıb-ı hazret-i Cihandari'den vekalet-i mutlaka ve ruhsat-ı kamilemiz muktezasınca, tarafımızdan dahi şurut-ı merk me ū temamen kabul ile ri'ayet olunacağı hasebiyle, tasdikan li'l-mak işbu temessük tahrir ve mübadeleten i'ta vü tesyir olundu; hurrire fi'l-hadi ve'l-'işrin min-cumadelahıre li-seneti isna ve 'işrin ve mi'eteyn ve elf; fi Sahray-ı Silistire. İmza el-Müstemiddü minallahi'-ekrem Çelebi Es Seyyid Mustafa el-Vezirü'l-a'zam…"* Mütarekenin yedinci maddesi için bkz. Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 939.

[162] Süleyman Paşa'ya verilen bir kıta asker ile Sırpların bastırılmak istenmesi ve Eflak'da bulunan valinin asilere yardım ettiği ve hainlikle suçlanması hakkında ayrıca bkz. BOA., HAT, nr. 132/5485.

[163] BOA., HAT, nr. 152/6418, 276/16197-A.

[164] BOA., HAT, nr. 1364/53873.

içerisinde Rus askerlerin bulunuyor olduğu ve askerini koruma amaçlı taarruzda bulunulacağıydı. *"…Sırpların içinde Rusya askeri bulunmaktadır. Askerimi korumak maksadıyla taarruzda bulunurum…"*[165] şeklinde söyleyerek Osmanlı Devleti'ni haklıyken haksız duruma düşürme planlarını ima etmiştir. Bu sözlerine ek olarak Rus temsilcisi, Sırpların içerisine Rusların karışmış olduğunu ve Sırpların üzerine yapılacak bir hareketin Rusya ile de savaşmak manasına geldiğini ileri sürerek teklifinde ısrar etmiştir. Babıâli tarafından verilen emir gereği Slabozia'da bulunan Galib Efendi'nin imzaladığı anlaşma şartları onaylanmış ve memnuniyetle karşılanmıştır. Babıâli'nin tek isteği Sırplı maddesinin öne çıkarılmaması ve burada bulunan askerlerin geri çekilerek bu bölgeyi tahliye etmeleriydi. Sırplıların bu karara riayet etmesi ve meselenin devletin başına dert açmadan halledilmesi Galib Efendi'nin görevlerinden birisiydi.[166] Bunun üzerine Vidin ve Fethülislam arasındaki bölgede, anlaşma imzalanana kadar savaş haline son verildiğine dair Rusya ve Osmanlı Devleti arasında ayrı bir metin imzalanmıştır.[167]

Sadrazam Efendi, Fransa Elçisi Sebastiani aracılığıyla haber alarak, Fransa İmparatoru'nun mütarekeyi Paris'de yapmak istediğini ve eğer bu teklifi Galib Efendi reddeder ise açıkça bir savaşın olacağını belirtmiştir. Meşveret meclisinde bu teklifin tartışılıp bir karara bağlanacağını bildiren Babıâli, Galib Efendi'ye bu meselenin sonuçlanması süresince Akdeniz Boğazı'ndaki Rus donanmasının tahliye edilmesi hususunda görüşmeler yapmasını önermiştir. Galib Efendi, Rus murahhas Serciyo ile mütareke koşullarını yüz yüze görüşmüştür. Serciyo'ya, Osmanlı askerinin çekilmesi ve esir olarak bulunan Rus askerlerinin geri verilmesini uygulamaya hazır olduğunu lakin; Rus askerlerinin bulundukları mahallerden geri çekilmeyerek daha da ileriye hareket etmelerinin mütarekeye ket vurduğunu bildirmiştir.[168]

Osmanlı Devleti'nin anlaşmadan beklentisi şu şekilde idi. Fransa, Rusya'yı Eflak-Boğdan üzerindeki nezaretinden ve Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmaktan

[165] BOA., HAT, nr. 1364/53873.
[166] BOA., Kamil Kepeci Defter (KK.d) 18, s. 19.
[167] BOA., A.{AMD, 53/18; BOA., HAT, nr. 276/16197-A.
[168] BOA., Kamil Kepeci Defter (KK.d) 18, s. 26-30.

vazgeçirmeliydi.[169] Ayrıca anlaşma, Sırplara dair bir madde içermemeliydi. Bunun dışında Osmanlı Devleti, Slabozia Mütarekesi ile Rus savaş gemilerine açmış olduğu boğazları diğer devletlerin savaş gemilerine de kapatmayı ve ticaret gemilerini kontrol etmeyi istemekteydi. Ayrıca; Rusya'dan savaş tazminatı istenmesi, Rusya'nın iki devlet arasında sınır olan Kuban Nehri'ne riayet etmesi ve Gürcistan'ın Osmanlı himayesinde olduğu kabul edilerek bu bölgeye saldırmaması, Anakra ve Kemhal gibi kalelerin Ruslar tarafından iadesi ve yıkmış oldukları Anapa Kalesi'nin inşaat masraflarının ödenmesi de ileri sürülen şartlar içerisindeydi.[170] Muhatabları olan Rusya ve Fransa'nın amacı ise bambaşkaydı. Bu iş sadece bir oyundan ibaret olup asıl amaçları Osmanlı topraklarını ele geçirmek idi.

Galib Efendi'nin Slabozia Mütarekesi'ndeki başarısı, Babıâli tarafından tebrik edilerek en iyi şekilde mükafatlandırılacağı bizzat Sadrazam tarafından haber edilmiştir.[171] Babıâli, Galib Efendi'nin Slabozia Mütarekesi esnasında göstermiş olduğu hizmeti Devlet-î Alîyye'nin şanına yaraşır olarak betimlemiştir.

Fransa Elçisi Sebastiani'nin verdiği cevapları ileten ve haberleşmeyi sağlayanın bizzat o dönem Reisülküttab olan Halet Efendi olduğu görülmektedir. Konumuz açısından Halet Efendi'nin önemi ise şu şekildedir. Nizâm-ı Kadîm yanlısı olan Halet Efendi ile Nizâm-ı Cedîd yanlısı olan Galib Efendi arasında sürekli bir çatışma yaşanmaktaydı. Bu çatışma, Babıâli koridorlarında oldukça yankı uyandırarak hizipleşmeye kadar varmıştır. İki hizbin adamları olan Halet Efendi ile Galib Efendi'nin bu önemli mütareke ve devletin şanına yaraşır bir hizmet için tek yürek oldukları görülmektedir.[172]

Mütarekenin imzalanıp, Babıâli'ye ulaşan taslağı görüldükten sonra Mehmed Said Galib Efendi'ye görevi karşılığında hediye verilmiştir. Hediyenin ne olacağı hayli tartışılmıştır. Hediye meselesinin bu denli önemli oluşu ise IV. Mustafa'nın, Galib Efendi'yi, III. Selim ricalinden olduğu ve Nizâm-ı Cedîd yanlısı bir devlet adamı olarak nitelendirmesi ve verilecek olan hediyenin miktarını

[169] BOA., HAT, nr. 1437/59056.
[170] Süheyla Yenidünya Gürgen, *a.g.e.*, s. 172; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 234-235.
[171] BOA., Kamil Kepeci Defter (KK.d) 18, s. 19.
[172] BOA., Kamil Kepeci Defter (KK.d) 18, s. 29-33.

düşürmesi oldukça dikkat çekicidir. Buradan da görülüyor ki; IV. Mustafa her ne kadar tahta amcasının zorlamasıyla geçmiş gibi görünüyorsa da, III. Selim ve etrafındaki devlet adamlarına karşı bir kini ve hırsı bulunmaktaydı. Arşiv belgelerinde görülen ifadeler bunu açıkça ortaya koymaktadır. Sadrazamın on bin kuruş altın verilmesi uygundur demesi[173] ve Padişah'ın yani; IV. Mustafa'nın cevap olarak üç beş bin kuruşluk altın münasiptir demesi hayli ilginçtir.[174]

Osmanlı Devleti'nin anlaşmanın yapılması için neredeyse Sebastiani tarafından dayatılan bütün şartlara uyduğunu belirten Galib Efendi, Ruslar ve Fransızların adeta anlaşmanın yapılmaması için sürekli bahaneler öne sürdüğü kanaatindeydi. Ruslar, mütareke şartlarının belirlenmesi neticesinde verilen kararlara uyma sözü vermelerine rağmen anlaşma şartlarına uymamaya devam etmekteydi. Eflak ve Boğdan'ı[175] tahliye etmeleri gerekirken bilakis oraya daha da yerleştikleri gibi Sırpları bağımsız hale getirerek kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için bir hayli çaba sarfetmekteydi. Galib Efendi, sürekli Fransa'ya arabulucu sıfatını göz önünde tutarak Rusya'nın mütareke şartlarını yerine getirmediğini dile getirmekteydi. Galib Efendi, Osmanlı Devleti'nin mütareke şartlarını yerine getirerek Tuna'nın karşı yakasına çekildiğini fakat, Rusların hiçbir şekilde bir harekette bulunmadığını defalarca beyan etmiştir. Fakat; Fransa, bugün yarın diyerek oyalama politikasına geçmiş bulunuyordu. Galib Efendi, Laskarov'a resmi bir protestoname göndererek mütareke şartlarının yerine getirilmesini aksi takdirde mütareke şartlarını uygulamaktan vazgeçeceğini belirtmiştir.[176]

Aynı zamanda bütün bunlar yani, Fransa'nın iki yüzlü siyaseti yetmezmiş gibi her fırsatta Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden bahseden Napolyon, bir oldubittiyle Dubrovnik ve Korfu'yu ele geçirmiştir. Mehmed Said Galib Efendi,

---

[173] *"...saltanat-ı seniyyelerinden olmağla on bin guruş atiyye ihsan-ı zikr olunan on bin guruşun altun olarak Enderun-u hümayunlarından irade buyrulur yohsa hazine-i amirelerinden verilmesine irade-i seniyyeleri..."* BOA. HAT, nr. 1363/53802.

[174] *"...üç beş bin guruşluk altun münasib görülmekle..."* BOA., HAT, nr. 1363/53802.

[175] BOA., HAT, nr. 225/14501.

[176] *"...bu andan i'tibaren vazifeme hitam bulmuş nazarıyla baktığım cihetle artık izahat kabul edemeyeceğimi ve taahhüdatın mevki'-i icraya vaz'ını taleb zımnında vaki' olan bu teşebbüsümün sonuncu olduğunu beyan eylerim..."* Hariciye Nezareti, Türkiye Muhaberatı, Galib Efendi'den Lascarov'a, 1807 nihayeti-15 Teşrin-i Evvel 1807. Ayrıntılı bilgi için bkz. Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 215.

Fransa'nın tutumunu önceden tahmin ediyordu lakin; bu konuda yanılmak istediği de aşikardı. Fakat; gelinen bu son radde de Galib Efendi, Fransa'yı dediği ile yaptığını tutmayan bir devlet olarak tanımlamıştır. Mehmed Said Galib Efendi, mütareke süresince diplomatik ağırlığından ödün vermeyerek Osmanlı Devleti aleyhinde ya da zor duruma sokacak kararlara imza atmamaya özen göstermiştir.[177] Mütareke sona erdikten sonra Sadrazam'a haber veren Galib Efendi, onay ve mühürler için izin istemiştir. Sadrazam; bizzat Padişah'a gönderdiği telhisde, Galib Efendi'nin sadece bir kağıtla Eflak ve Boğdan'ı geri aldığı ve aynı zamanda diğer kalelerinde Osmanlı Devleti'ne katıldığını bildirmiştir. Galib Efendi'nin diplomatik başarısı bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Sadrazam; Galib Efendi'den, gayretli, sadık ve dikkatli bir devlet adamı olarak bahsederek, Sırp maddesi üzerinde ısrar etmelerine rağmen bunu kabul etmediğini de belirtmiştir. On beş bin kuruş hediye verilmesini layık gören Sadrazam; Padişah'ın emri üzerine Galib Efendi'ye sadece beş bin kuruş hediye vermiştir. Padişah'ın böyle bir karar vermesi Galib Efendi'nin Nizâm-ı Cedîd yanlısı olduğundan dolayıdır diyebiliriz. Kadîm geleneklere bağlı olan IV. Mustafa; Nizâm-ı Cedîd yanlısı olan Mehmed Said Galib Efendi'ye diplomatik başarısına rağmen psikolojik bir baskı uygulamaktaydı.[178]

Tuna'dan geçerek İstanbul'a varan Galib Efendi, Tuna kenarında Babıâli'ye bir mektup yazmıştır. Mektupta mütarekenin sonuçlandığını, tercümanın ondan evvel İstanbul'a doğru yola çıktığını ve mütareke senedinin bir nüshası onda olması neticesinde tercümanın Babıâli'ye varıp varmadığını içermekteydi. Galib Efendi'nin ne denli işine sadık ve disiplinli bir devlet adamı olduğu bu mektubunda da dikkat çekmektedir.[179]

Rusların, Sırp maddesine olan baskıları Galib Efendi'nin öngörüsü ve başarılı diplomasi dili vasıtasıyla o an için geçiştirilmiştir. Mehmed Said Galib Efendi'nin Paris elçiliği ve Amiens Barış görüşmelerindeki tutumunu diplomasideki ilk meyvesi olarak görürsek eğer; Slabozia'daki başarısı da ilk meyvenin olgunlaşıp ikinci meyvesinin filiz vermesidir.

---

[177] Slabozia Mütarekesi sonrası dönüş yolunda Galib Efendi ve mahiyeti Meriç kenarında dinlenmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 210.
[178] BOA., HAT, nr. 1365/54052, 1363/53802.
[179] BOA., HAT, nr. 1346/52644.

III. BÖLÜM

MEHMED SAİD GALİB EFENDİ'NİN DİPLOMASİDEKİ ÖNEMİ

A. RUSÇUK YARANI VE FAALİYETLERİ

Mehmed Said Galib Efendi'nin, Slabozia Mütarekesi sonrası devlet ricalindeki yükselişi hızla devam etmekle beraber yeni tehlikeleri de beraberinde getirmekteydi. Hızla yükselen başarısı, devletteki ileri gelenlerin de dikkatini çekmekte ve hem Rusçuk Yaranı Cemiyeti'nden gelmesi hem de Nizâm-ı Cedîd yanlısı olup III. Selim destekçisi olan bir görevlinin bu denli devlet ricalindeki yükselişi Kadîmcilerin gözüne batmaktaydı. Mehmed Said Galib Efendi'nin devlet kademelerindeki yükselişine geçmeden evvel, Rusçuk Yaranı'ndaki faaliyeti ve Alemdar Mustafa Paşa vakasındaki rolüne değinmekte fayda vardır.

Tarihe Rusçuk yaranı olarak geçen cemiyet; Silistre Valisi ve Tuna Seraskeri Rusçuklu Alemdar Mustafa Paşa, Mustafa Refik Efendi, Mehmed Said Galib Efendi, Abdullah Ramiz Efendi, Mehmed Tahsin Efendi ve Mehmed Emin Behiç Efendi'den müteşekkildi.[180]

Yeniçerilerin baskı ve zorbalıklarına dayanamayan ve Kabakçı Mustafa İsyanı sonrasında tahttan indirilen III. Selim, Nizâm-ı Cedîd programının başarısız kalmasından dolayı bir hayli üzüntülü olmakla beraber, Rusçuk Yaranı'ndan da bir hayli ümitli idi. Alemdar Mustafa Paşa; meydana gelen Rusçuk Yaranı Cemiyeti ile beş hocalı bir öğrenci haline gelmiştir. Cemiyetteki kişiler daima III. Selim'in yaptığı yenilikler ve programlardan bahsederek yeniden başa geçmesi gerektiğini

[180] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 82.

tembihliyorlardı.[181] Alemdar Mustafa Paşa da, bunun idrakinde olmasıyla beraber yeniçerilerin zorbalıklarını bizzat cephede görmüş bulunmaktaydı. Rusçuk Yaranı, bu işi başarabilmek için öncelikli hedefleri Alemdar Mustafa Paşa ile Sadrazam'ı barıştırmak ve Alemdar Mustafa Paşa'yı Edirne'de bulunan orduya getirmektir. Bilakis; Sadrazam'a ve İstanbul'a teminat vermek ve bundan başka Sultan Mustafa'nın yakın adamlarını ikna edebilmek çok önemliydi. Ayrıca orduya adam sokarak her olaydan Alemdar'ı ve Rusçuk Yaranı'nı haberdar etmek gerekliydi. En önemli ve başta gelen konu ise; III. Selim'e bir suikast yapılmasını engellemekti.[182] Rusçuk Yaranı, niyetlerini açığa vurdukları zaman III. Selim'in hayatının tehlikeye gireceğini düşünerek, IV. Mustafa'nın yakınlarına samimiyetlerini inandırmak mecburiyetindeydiler.[183] Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a gitmesi için önce bir kişinin İstanbul'a varması ve nabız ölçmesi gerekmekteydi. Mustafa Refik Efendi; ailesini görme bahanesiyle, İstanbul'dan ruhsat alarak yola çıkmıştır.[184] Ağustos

---

[181] *"…Alemdar Paşa'nın yanında muhtemi' olan Refik ve Galib ve Tahsin ve Behiç ve Ramiz Efendiler Sultan Selim'in ve mütegalabe-i asrın menfuru olduklarından Alemdar Paşa'ya şehriyar-ı mahluk muhsin ve mükerremini ve anın haliyle Devlet-î Alîyye'nin giriftar olduğu iğtisas beyan ve irad ede ede akıbet iade-i cülus huşuna ikna eylediler. Lakin bu emr-i azim pek çok mukaddemelata muhtaç olmasıyla sırası düştükçe iktizasına göre hareket olunmak üzere tertib ve tasmim olunduktan sonra evvela Refik Efendi ve ikinci defa da Behiç Efendi İstanbul'a gelüb…"* Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, IV, s. 54.

[182] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 80.

[183] *"Alemdar ve Yaran, nihayet emellerine ulaşarak İstanbul'a doğru harekete geçmişlerdir. Yaran, planın bundan sonraki aşamalarında herhangi bir sorun çıkmasını istemediğinden, İstanbul'a ulaştıklarında kendilerine bir gaile çıkaracağını düşündüğü Kabakçı Mustafa'yı ortadan kaldırmak için Pınar Hisarı Hacı Ali'yi onun üzerine göndermiştir. Hacı Ali Ağa, adamlarıyla gizli bir şekilde Kabakçı Mustafa'nın evini sarmışlar ve içeri ansızın girerek "hakkında emir var" diyerek, yatak odasında kafasını kesmişlerdir. Hacı Ali Ağa, Kabakçı'yı öldürdükten sonra onun mal varlığını yağmalamış ve kesik başını Çorlu konağında bulunan orduya göndermiştir. Kabakçı Mustafa'nın ortadan kalkmasıyla İstanbul'a gelmekte olan Alemdar Mustafa Paşa ve Yaran için büyük bir sorun bertaraf edilmiş, böylece de İstanbul'da, Rusçuk Yaranı'nın önünü kesecek kimse kalmamıştır."* Ayrıntılı bilgi için bkz. Mensure Öztürk, Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa ve Mallarının Müsadere Sürecine Kısa Bir Bakış, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, Nisan 2015, s. 106-107; Cevdet Paşa, Alemdar'ın ordu harekete geçmeden iki gün evvel Pınar Hisarı Ayanı Hacı Ali'yi Kabakçı'ya öldürtmesi için gönderdiğini söylemiştir. (Bkz. Cevdet Paşa, *a.g.e.*, IV, s. 2194.)

[184] İstanbul'a ilk önce Mustafa Refik Efendi, daha sonra ise Behic Efendi gelmiştir. Behic Efendi'nin temasları sonrası, Alemdar'ın, İstanbul'a gelmesi için müsaade alınabilmiştir. III. Selim'i tahta geçirmek üzere Alemdar'ın himayesinde kurulan gizli örgütün çalışmaları neticesinde Mustafa Refik Efendi'nin gizlice IV. Mustafa ile görüştüğü ve Alemdar'ın İstanbul'a gelerek zorbaları ortadan kaldırma planından bahsettiği ifade edilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tülay Ercoşkun-Erdoğan Keleş, "Stratford Canning'in Kaleminden Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu ve Üç İsyan (1807-1809)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:33, Sayı:56, Ankara, 2014, s. 289.)

ayının ortasında İstanbul'a ulaşan Mustafa Refik Efendi, kararlaştırıldığı gibi hemen faaliyete geçmiştir.[185]

Bilhassa Hazine Vekili Nezir Ağa'ya[186] gereği gibi hulul etmiş ve Hazine Kethüdası Selim Ağa ile Baş Çuhadar Abdulfettah Ağa'ya yakınlık göstermiştir. Mustafa Refik Efendi, bunlarla gizli gizli görüşmüş, onlara yeniçerilerin zorbaca hareketleri ile devlet nizamını bozmaları, vazifeleri dışındaki işlere karışmaları, bilhassa azilleri iade, Şeyhülislam tayini gibi büyük işlere cüret etmelerinin devletin aleyhine olduğunun ve bunların da Padişah'ın gücünü zayıflattığını üzülerek belirtmişti.[187] Buna karşı Alemdar Mustafa Paşa'nın, Padişah'a bağlılığından bahsedip onun İstanbul'a gelmesiyle bunların düzeleceğini belirtip, Paşa'nın İstanbul'a gelmesi için izin istemiştir. Buna inanan şahıslar durumu IV. Mustafa'ya arz ettiklerinde Padişah IV. Mustafa *"Ocaklı yatışır gibi oldu, şimdilik durun."*[188] diyerek buna müsaade etmedi. Yalnız; Mustafa Refik Efendi'yi Reisülküttaplık'a asaleten tayin ederek mükafatlandırdı. Maksadına ulaşamasa da uygun bir ortam yaratan Mustafa Refik Efendi, Edirne'ye dönerek burada Mehmed Said Galib Efendi ve Tahsin Efendi ile buluşmuştur.

Bu sırada nedense durumdan kuşkulanmış olan IV. Mustafa'nın adamları III. Selim'i ortadan kaldırma düşüncesine kapılmışlardır. Fakat; devlet erkanının yeniçeri ağası ve yeniçerilere olan ikazları şu şekilde olmuştur:

"Sultan Osman hadisesinden beri üzerinizde olan lekeyi henüz silemediniz, maazallah bu işe muvafakat ederseniz ocağınız ebedi lanete mazhar ve gazabı ilahi ile zir-ü zeber olacağı mukarrerdir."[189]

Rusçuk Yaranı; kurulan planın başarıyla uygulanabilmesi, III. Selim'in hayatının kurtarılması maksadıyla, uzun uzadıya kendi aralarında müzakereler yapmıştır. Alemdar Mustafa Paşa'nın gerçek gayesini bilmeyen IV. Mustafa ve

---

[185] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 82-84.
[186] IV. Mustafa devrindeki Kızlar Ağası olarak geçen Nezir Ağa, III. Selim'in katledilmesinde başrolü oynamaktadır. Bkz. Kalost Arapyan, *Rusçuk Ayanı Mustafa Paşa'nın Hayatı Ve Kahramanlıkları*, Çeviri: Esat Uras, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II. Seri, No: 9, Ankara 1943, s. 9.
[187] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 83.
[188] *A.g.e.*, s. 86.
[189] *A.g.e.*, s. 87.

Sadrazam, onu İstanbul'a davet ederek sonlarını hazırlayacaklarının farkında değillerdi. Rusçuk Yaranı'nın en faal üyesi olan Mehmed Said Galib Efendi; gerek merkez yönetimindeki mevkii ve gerek Alemdar'a her türlü bilgi taşıması sayesinde devlet kademelerinde çok önemli bir yere sahip olmuştur.[190] Drıault; özellikle eserinde, Mehmed Said Galib Efendi'den son derece kurnaz ve hilekar bir devlet adamı olarak bahsetmiştir.[191] Slabozia Mütarekesi sonrası ikinci defa Reisülküttaplık mevkiine yükselen Mehmed Said Galib Efendi yönetimdeki başarısını da kanıtlamış bulunmaktaydı.

Rusçuk Yaranı'nın devlet kadrolarına girmesi ve yükselmesi hızla devam etmekteydi. Mehmed Said Galib Efendi Reisülküttab, Mustafa Refik Efendi Kethüda, Mehmet Tahsin Efendi Çavuşbaşı, Mehmet Emin Behic Efendi Muhasebe-i Evvel, Alemdar Mustafa Paşa'nın akrabası olan Seyyid Efendi, Ordu Kasapbaşı olmuştur. Rusçuk Yaranı'ndan dört kişi orduda toplanmış ve sadece Ramiz Efendi, Alemdar Mustafa Paşa'nın yanında kalmıştır.[192] Rusçuk Yaranı, öyle iyi bir plan düzenlemişti ki; III. Selim'in katli[193] mevzubahis olduğunda tüm soğukkanlılığını göstermiştir. Merkezde; gerekirse III. Selim'in katlinin düşünülebileceğini söyleyen Mehmet Emin Behic Efendi, meşveretteki ağalar üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.[194]

Rusçuk Yaranı'nın el altından yaptığı plan[195] hatasız bir şekilde ilerlemekteydi. Orduy-u Hümayun'un müttefik eline geçmesi ile beraber planın saat

---

[190] Orhan Fuad Köprülü, *a.g.m.*, s. 711.
[191] Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 333.
[192] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 95.
[193] *"...Hatta Sultan Selim'in idamını dahi tehid ile..."* Bkz. Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, IV, s. 54.
[194] *"...Evet Sultan Selim'in izalesi elzem ve o berhayat oldukça şevketlu efendimizin rahat ve huzur bulmayacakları malumdur; lakin madem ki, Ocaklu ve bilcümle İstanbul halkı ve Rumeli Ayanlar ile Serasker Paşa anın hilafındadır vücudu ve ademi müsavi olup bir şey yapamayıcağı müsellemdir; idamı ise bazı mahzurları mucib ve hatıra gelmeyecek fenalığı celp edebilir..."* Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 99.
[195] Bir yandan Alemdar Mustafa Paşa'yı, III. Selim'in tekrar tahta geçmesi gerektiği konusunda etkilerken bir yandan da bu konunun çok zor olduğunu da biliyorlardı. Bu müzakereler esnasında Alemdar Mustafa Paşa onlara büyük bir cesaret ve itimatla: *"Ey yüksek şan ve şeref sahibi devlet ricali, kumandanlar ne için bu asiler yüzünden müzakere ve müşavereleriniz korku ve dehşet altında oluyor? Biz, devleti idare eden adamlarız. Eğer biz, kendimiz, maruz bulunduğumuz musibetlere, felaketlere süratle derman bulamaz isek öldürücü korkunç tehlike gelip çatacaktır. İşte, Tuna civarındaki şehir ve kasabaları düşmanlarımız elimizden alacaklar. Hepsinin üstüne, her tarafa, büyük bir musibet çöktü. Asiler tarafından tahta geçirilmiş olan Padişah'ımızın idareye cesaret ve*

gibi işlediği aşikardı. Orduya giden yeni Defterdar, orada Refik Efendi, Galib Efendi ve Tahsin Efendi'ler ile görüşerek durumu Alemdar Mustafa Paşa'nın yanında bulunan akıl hocası Ramiz Efendi'ye yeni gelişmeleri bildirmişlerdir. Artık; Alemdar Mustafa Paşa'nın gelmesi için vakit kollanmaktaydı.[196] Alemdar Mustafa Paşa; yanındaki sekban askeri[197] ve bir kısım ulema ile Soğuk Çeşme Kapısı'ndan geçip Bab-ı Hümayun'a, oradan Orta Kapı ve son olarak da Ak Ağalar Kapısı'na ulaşmıştır. Bu arada Beşiktaş Sahilsarayı'na geziye çıkmak üzere gerekli hazırlıkların yapılmasını emreden IV. Mustafa, yoldan geri dönmüştür; ki döndüğü sırada da Alemdar Mustafa Paşa, Babû's-Saade Kapısı önünde bulunmaktadır.[198]

---

kifayeti yoktur. Takdir ve tefekkür kudreti, kendisinde mevcut değildir. Bilhassa onlardan çekinmektedir. Bu yüzden kanun ve nizam ortadan kalktı, her yerde fenalıklar, fesatlar yol aldı. Eğer devletimizin menfaatini, halkın refahı ve saadetini arzu ediyorsanız, evvela meşru hükümdarımız Sultan Selim'i hapisten çıkararak tahta geçirmeli ve sonra hepimizde matlub veçhile devleti idare etmeliyiz." dedi. Devlet ricali, askeri kumandanlar, ileri gelenler, vaziyeti takdir etmekle beraber, bu işi başa çıkarmağa muktedir olamayacaklarını itiraf ettiler. O zaman Mustafa Paşa onlara: *"Acaba size neresi güç geliyor ki böyle söylüyorsunuz? Bana itimat ediniz. Allah'ın inayetiyle az zaman içinde size bunu temin edeceğim."* dedi. Derhal Sadr-ı Azam Çelebi Mustafa Paşa, Kaymakamı Mustafa Kethüda, Reis Galib Efendi, Defterdar Behic Efendi, Yeniçeri Ağası Çavuşbaşı Tahsin Efendi, Kul Kethüdası, Ordu Kadısı ve orada mevcut bulunan bazı zevat, kendi dinleri üzerine emirlerine sadık kalmak üzere derhal yemin ettiler ve bu aht ve misakı yazı ile de tespit ve tahtim eylediler. Bkz. Kalost Arapyan, *a.g.e.*, s. 7.

[196] "…Rusçuk Yaranı'ndan dördünün (Refik, Galib, Tahsin, Behiç Efendiler) bizzat orduda vazife almaları ve Serdar-ı Ekremin itimadını celp ile safdil Sadrıazam'ı istedikleri gibi idare eylemeleri ve bunun neticesi olarak Sadrıazam'la, Alemdar'ın aralarını bulmaları tertip edilen planı kolaylaştırmıştı…" Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 101.

[197] *"… Alemdar kuvvetlerinin İstanbul sokaklarında acayip kıyafetleriyle gezmeleri ve Alemdar'ın sertliği ortalığı sindirmişti; İstanbul'da bulunan kaldırım kabadayılarının sesleri çıkmaz olmuştu. Ataullah'ın, Şeyhülislamlık'tan birinci def'aki azlinde hükümdarı tehdit eden yeniçeriler, bu def'a bir şey söylemiyerek başlarını önlerine eğmişlerdi. Keza; Kabakçı Mustafa'nın idamından dolayı homurdanan ocaklılar bunu da unutmuşlardı. Alemdar ile, Sadrazam arasında verilen gizli bir karar mucibince İstanbul'da Padişah ve Sadrazam aleyhtarlariyle hükümet işlerine fuzuli müdahale edenler tedip olunacaklar ve bu iş bittikten sonra Alemdar Mustafa Paşa, yine Tuna boyuna vazifesi başına dönecekti; hakiki maksat ise Sultan Selim'i tekrar saltanata geçirmekti…"* Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 120; Alemdar Mustafa Paşa, ordu Edirne'den dönerken askerleriyle beraber Sadrazam'a yoldaşlık ederek yolda var olan zorbaları sindirmiş ve etkisiz hale getirmiştir. Enver Ziya Karal; Alemdar Mustafa Paşa maiyetindeki asker sayısını 16.000 olarak belirtmesine rağmen; gerek Kalost Arapyan ve gerek İsmail Hakkı Uzunçarşılı olsun bu rakamı 15.000 olarak vermiştir. Mustafa Nuri Paşa, Netayic'ül-Vukuat'ta 10-15.000 olarak belirttiği rakamı baz alarak Alemdar'ın asker sayısı 15.000 diyebiliriz. Bkz. Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 88; Kalost Arapyan, *a.g.e.*, s. 7-10; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 112; Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, IV, s. 54-57.

[198] "…Sultan Mustafa Han Çırağan Köşkü'ne gitmek üzere iken Alemdar'ın Babıâli'ye vürudu istimağ olunmağla terk olunmuş ve eğer Alemdar Paşa'nın gelmesi yarım saat kadar tehir etmiş olsa idi Sultan Mustafa sarayda bulunmayacak ve emr-u matlub suhuletle hasıl olacak imiş ne çare ki mukadderat aleyhine Sultan Selim Hazretlerinin şehadetine ve bu sebeple pek çok kan dökülmesine…" Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, IV, s. 56-57; Sadrazam; direkt yanına Nezir Ağa ve Bağdatlı Hacı Ali Ağa'yı çağırarak: *"İş işten geçiyor şevketmeab efendimiz bana ruhsat ihsan buyursun; şimdi derun-ı İstanbul'da bulunan Refik Efendi ile refiklerini idam edeyim; hariçte yalnız Alemdar ile Ramiz kalır; İstanbul kapılarını kaparız ve ocaklu ile bilittifak anların dahi çaresine*

III. Selim'in katlinden sonra, II. Mahmud[199] için endişelenen Alemdar Mustafa Paşa onu koruma çabası içine girmiştir. Nitekim; III. Selim'in öldürüldüğü

---

bakarız ve illa sonra nedameti çekilür." demiş ise de Alemdar'ın, III. Selim'i öldürmek için geldiğine inandırılmış olan Nezir Ağa ile diğerleri Alemdar'ın, Padişah'a karşı rabıtasından bahs ile Sadrazam'ın evhama kapılmış olduğunu ve rahatsız olmamalarını tavsiye ile Babıâli'den ayrılmışlardır. Kalost Arapyan; Alemdar Mustafa Paşa'nın saray kapısından içeri girmeyi beklerken III. Selim'i katledenler arasında Nezir Ağa'nın olduğunu belirtmiştir. Fakat; İsmail Hakkı Uzunçarşılı eserinde Nezir Ağa'nın bu cinayete ortak olmadığı onun Alemdar'ın bizzat kendisinin III. Selim'i öldüreceğini düşünen bir görevli olarak not almıştır. Alemdar Mustafa Paşa, Babıâli kapısını açtıktan sonra bizzat Sadrazam'ın kendisinden mührü istemiştir. Alemdar Mustafa Paşa III. Selim ile görüşmek istediğini bildirir. Fakat; IV. Mustafa sarayın tüm kapılarını kapatarak III. Selim için ölüm fermanı hazırlamaktaydı. Yapılan görüşmeler neticesinde III. Selim ve II. Mahmud'un öldürülmesine kanaat getirildi. Bu sayede IV. Mustafa tahtta tek varis olarak kalacak ve taht değişikliği yaşanmayacaktı. Sultan Selim'i öldürenlerin kaç kişi ve kimlerden oluştuğuna dair tam bir fikir birliği olmamasına rağmen aktif rol oynayanların birkaç harem ağası olduğu bilinmektedir. (Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 201; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 303; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 121-122); III. Selim'in tekrar tahta çıkarılma meselesi ortaya çıktıktan sonra hem IV. Mustafa ve adamları, hem de Alemdar Mustafa Paşa ve yanındakiler için sancılı bir süreç de başlamıştır. Bazı dönem tarihçileri suçu yine harem ağalarına atmakla birlikte, IV. Mustafa'nın da bir rolü olduğunu ima eder. Örneğin, Asım'a göre, IV. Mustafa'nın huzuruna çıkan Şeyhülislam Arif Efendi meseleyi anlatırken, IV. Mustafa karşısındakini Alemdar Mustafa Paşa ile iş birliği yapıp kendisini tahttan indirmek için saraya gelmekle suçlar ve ölümle tehdit ederek Şeyhülislam'ı huzurundan kovar. Buradan da Padişah'ın o sırada gergin olduğu ve Alemdar Mustafa Paşa'nın kendisini hal etmek için saraya geldiğini anladığı sonucu çıkıyor. Ne yazık ki Asım'da, Şeyhülislam Arif Efendi'nin Padişah'a tam olarak ne dediğini ve IV. Mustafa'nın niye bu kadar sinirlendirdiği tespit edilmemektedir. Başka bir dönem tarihi; Netayicü'l Vukuat yazarına göre; Alemdar Mustafa Paşa tarafından IV. Mustafa'ya gönderilen Şeyhülislam Arif Efendi, III. Selim'in cülusunun istendiğini belirtir. Bunun üzerine sinirlenen Sultan, *"Sizler Sultan Selim'i istiyorsunuz pek güzel Sultan Selim'i veririm ancak telef ve helak edüp cenazesini veririm."* cevabını verir. Buna göre, cülus meselesini doğrudan Şeyhülislam ifade etmiş ve IV. Mustafa'nın sert tepkisi ile karşılaşmıştır. Bkz. Aysel Danacı Yıldız, "III. Selim'in Katilleri", *Osmanlı Araştırmaları XXXI*, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2008, s. 60-61; Kubbe altına kadar gelen Alemdar Mustafa Paşa, Halet Ağa isminde birisiyle Kızlar Ağası'nı yanına davet etti; Küçük Mercan Ağa denilen Darüssaade Ağası geldi. Alemdar ona gayet ciddi bir tavırla: *"Abe Ağa, Devletliler, Rumeli Ağaları, Anadolu hanedanları Sultan Selim Efendimizin tekrar cülusunu matlub ediyorlar. Buraya onun için geldik; tiz var Sultan Selim Efendimizi çıkar."* dedikten sonra Şeyhülislam'a dönerek *"Haydi Efendi sen de var Sultan Mustafa'ya anlat."* diye ikisini birden içeri gönderdi ve kendisi de orada kapıya yakın bir servi ağacının altındaki çimen üzerine oturdu; Şeyhülislam, Sultan Mustafa'nın huzuruna çıkarak Alemdar'dan işittiğini anlatırken gazaba gelen Padişah *"Bu fesatta sen de Paşa ile müttefik imişsin, önüne düşüp te beni hal eylemeye geldin şimdi seni parça parça ederim"* diye tehdit etmesi üzerine mazeret arz etmek isteyen Şeyhülislamı: *"Yıkıl git bire kallaş herif, bu derneği dağıt ve Paşa'yı iade it yoksa seni şöyle ederim"* sözleriyle yanından kovmuş ve dışarıda da Padişah'ın adamlarının hakaretamiz muamelelerine hedef olan Şeyhülislam kaçarak yakasını kurtarabilmiştir. Heyecan içinde Alemdar'ın yanına gelen Şeyhülislam Arif Efendi, maruz kaldığı muameleyi anlatırken heyecanla söylediği sözler birbirini tutmadığından bu işten şüpheye düşen Alemdar hiddetle: *"Bire münafık herif sen içerde işi başka kalıba döktün. Tiz var bu işe bir suret ver."* diye bağırıp belindeki kılıca davranınca ne yapacağını şaşıran zavallı Şeyhülislam tekrar kapıya doğru koşarak gidip birinci kapıdan içeri girmiş ise de tam o sırada içerde tekmil vehametiyle baş gösterecek cinayete mukaddime teşkil etmek üzere Babû's-saade'nin ikinci kapısı kapanmış olduğundan içeriye giremeyip iki kapı arasında kaldı. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 124-125; Asım Efendi, *a.g.e.*, II, s. 203; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII, s. 305.

[199] *"Şehzade Mahmud, III. Selim'i öldüren canilerin elinden fedakar cariye ve hizmetkarlarının yardımıyla, sarayın damına çıkarak kurtulmaya muvaffak olmuştu. Damdan indirilerek tahta çıkartıldı ve Padişah ilan edildi. Bayraktar ve ulema ve devlet ricali ve ocak ağaları biat ettiler."* Bkz. Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 89.

kesinleşince II. Mahmud'un cülusuna yoğunlaşan Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmud'un tahta geçmesinde büyük rol oynamıştır.[200] II. Mahmud'un tahta geçmesinden sonra, III. Selim'i katledenlerden intikam alınması için bir hayli uğraş veren Paşa hepsine gerekli cezayı vermiştir. Rusçuk Yaranı'nın kendilerine muhalif olanları, III. Selim'i katledenler bunlardır diyerek Alemdar'ın önüne attıkları görülmektedir.[201] II. Mahmud'un tahta geçmesi sonrası, Paşa da; sadrazam olarak atanmıştır. Sadrazam olduktan sonra Rusçuk Yaranı'nı da etrafında toplayıp ekibini kuran Paşa; Ramiz Efendi'yi, uhdesine vezaret vererek Kaptan-ı Deryalık'a, Tahsin Efendi Defterdarlık'a, Refik Efendi Sadaret Kethüdalık'ına ve Mehmet Said Galib Efendi Reisülküttablık'a[202] getirmiştir. Bu suretle yenilik taraftarları tekrar iktidara gelmiştir. Fakat; bu dönemde İmparatorluk'un durumu bir hayli kötü olmakla beraber ayanlar da isyana kalkışmaktaydı. Anadolu ve Rumeli ayanlarını toplayarak bir toplantı yapılmış ve Sened-i İttifak[203] imzalanmıştır. Sened-i İttifak, tarihte örneği

---

[200] Sultan Mustafa tahttan çekilmek istemeyerek III. Selim ile Şehzade Mahmud'un öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine katiller grubu oluşturulmuş ve katiller harem dairesinde ibadetle meşgul olan Sultan Selim'i öldürmüştür. Bkz. Mensure Öztürk, *a.g.m.*, s. 107; III. Selim son nefesine kadar bütün kuvvetiyle uğraştı, müdafaa etti. Fakat nihayet çaresiz, harap, bitkin bir halde, ızdıraplar içinde feci ve acı bir ölümle, 45 yaşında, terki hayat etti. Bkz. Kalost Arapyan, *a.g.e.*, s. 10; Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 88; İsmail Hakkı Uuznçarşılı, *a.g.e.*, s. 132-133.

[201] *"Alemdar İstanbul ahvalini ve devlet işlerini bilmediği için etrafındaki Rusçuk Yaranı ne derler ise anı yapıyordu. Rusçuk Yaranı irtica işinde alakası olmayan ve fakat uzaktan ve yakından kendilerine aleyhdar ve muarız olanları da o vesile ile sürgün ettirmişlerdi."* Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 138; *"Mahmud-ı Sani tarafından Sadrazam nesbedilmiş olan Alemdar; idare-i umurda son derece zalimane davrandı. Sultan Selim'in katillerinden ve Mustafa-yı Rabi'in gözdelerinden otuz üç kişinin başını kestirdi. Yamakların zabitlerini boğdurarak denize attırdı. Sultan Selim'in vefatında i'lan-ı şadmani etmiş olan saraylılar diri diri torbalara dikilerek denize atılmışlardı. Sultan Selim'in cenaze alayı son derece mutantan oldu. Cidden sadık ve vefakar olan pek çok tarafdaranı ağlayarak cenazeyi ta'kib eylediler. Ağustos'ta Sultan Mahmud'un kılıç alayı Ayasofya Cami'-i şerifinde icra edildi. Mustafa Paşa merasime ve adat ve teamülata muhalif olarak maiyyetinde müsellah Bulgar ve Arnavud askeri bulunduğu halde iştirak etmişti. Bu hal herkes tarafından şayan-ı nefret addolundu. Aleyhdarları bundan istifade ile müşarün-ileyhi düşman-ı kanun diye teşhir ettiler. Alemdar bütün nuzzarı kendi adamları meyanından intihab etmişti. Bilhassa Avrupa usulü üzere yeni bir ordu vücuda getirmek azminde bulunuyordu. Sultan Selim'in tekmile muktedir olamadığı bir iş, ihtimal kendisine müyesser olacaktı. Diğer taraftan numune ortaları te'sis ederek Yeniçerileri ıslah etmeği de düşünüyordu."* Bkz. Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 335.

[202] *"...Ve ene mine'l-müte'ahhidin es-Seyyid Mehmed Sa'id Galib, Re'isülküttab..."* Bkz. Şanizade Mehmed Ataullah Efendi, *a.g.e.*, s. 81.

[203] Ali Akyıldız, "Sened-i İttifak", *DİA*, XXXVI 2009, s. 512; Ali Akyıldız, "Sened-i İttifak'ın İlk Tam Metni", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2, İstanbul 1998, s. 209-222. Bazı tarihçiler bu senetten Osmanlıların Magna Carta'sı, Hükümdar ile Ayan arasında yazılı bir anayasa denilebilecek bir anlaşma diye söz ederler. Vergi konusunda Padişah'ın yetkisini sınırlamak, Hükümet ile Padişah arasında bir ayrım yapmak, sorumluluk ve yükümlülüklerin karşılıklılığı hükmünü getirmek gerçekten de meşrutiyetçiliğe atılan adımlardır. Magna Carta'nın aksine bu anlaşma daha sonraları Osmanlı İmparatorluğu'nda meşruiyetçilik davasını ilerlemekte kullanılmıştır. Böylece pek sınırlı bir etkisi ve önemi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Ünal, *a.g.m.*, s. 584-585; *"Sened-i İttifak'ın*

bulunmayan bir vesikadır. Rumeli'de ve Anadolu'da kendi kendilerine sivrilmiş ayanların varlığını devlet, bu senetle kabul ettikten başka, onlara ve çocuklarına bazı haklar da tanımış oluyordu. Bu aşağı yukarı derebeylik sistemi idi. Fakat; Sultan II. Mahmud ve yakınları Sened-i İttifak'ı Padişahlık'ın hak ve salahiyetlerine aykırı görmüşler ve senedi hazırladığı için Sadrazam'a kin beslemişlerdir. Alemdar Mustafa Paşa ise; ayanları sindirecek bir orduya sahip olmayan devlet için bu senedi mevcut şartların içinde realist bir düşüncenin neticesi olarak kabul etmiştir. İşin gerçeği de zaten bu şekilde idi.[204] Mehmed Said Galib Efendi'nin bizzat kendisinin de Reisülküttab olarak senet altında imzası bulunmaktadır.[205] Sened-i İttifak'ın imzalanması neticesinde, Alemdar Mustafa Paşa'nın sonu da yavaş yavaş gelmekte idi. Bizzat yeniçerilerin Babıâli duvarlarına *"Rumeli'den geldi bir çıtak, bayram ertesi ya kılıç oynayacak ya bıçak"*[206] yazıları yazarak, Alemdar'ı resmen tehdit ettikleri aşikardır. Paşa ise; bir alay baldırı çıplak yeniçeri ne yapabilir düşüncesiyle sonunu kendi kendine hazırlamıştır. Tarihe Alemdar Vakası olarak geçen bu olay sonucunda Paşa, mahzende bulunan barut fıçılarını ateşleyerek bulunduğu yeri havaya uçurmuştur. Patlamanın etkisiyle, mahzenin etrafındaki yeniçerilerin de çoğu ölmüştür.[207] Alemdar Mustafa Paşa'nın destekçileri olan, Rusçuk Yaranı'ndan Refik

---

düzenlenmesine yol açan hadiseler silsilesi, yani III. Selim'in Nizam-ı Cedid hareketi, İstanbul'da yeniçeri ocağının aşağı tabaka halk ve ulemanın işbirliği ile yaptıkları ihtilal, buna karşı taşra ayanını ve hanedanlarını temsil eden Alemdar Mustafa Paşa'nın diktatörlük devri oldukça iyi bilinmektedir. Siyasi tarih bakımından Sened-i İttifak büyük ayanın, devlet iktidarını, kontrol altına alma teşebbüsünü ifade eder." Bkz. Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye*, IV. Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, Mart 2018, İstanbul, s. 97.

[204] Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 93.

[205] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 143.

[206] *A.g.e.*, s. 154.

[207] A.g.e., s. 155; Patlamadan iki gün sonra yangın sönmeye yüz tutarken altın ve mücevher aramak amacıyla etrafı arayan yağmacılar, bir demir kapı bulmuş onu açtıktan sonra bir demir kapı daha bulmuştur. Bu kapının da açılmasıyla üç ceset ortaya çıkmıştır. Bu üç kişi Alemdar Mustafa Paşa, Baş Kadını ve Harem Ağasıdır. Cesetler hiç bozulmadan durmuştur. Muhtemelen dumandan zehirlenerek ölmüşlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mensure Öztürk, *a.g.m.*, s. 112; Cansız yatan bedeninde, belinde Sultan Mahmud tarafından hediye edilmiş kılıç, elinde ise tabanca bulunuyordu. Ceset yeniçeriler tarafından sokaklarda sürüklendikten sonra bir ağaca asıldı. Paşa'nın cesedine hakaret eden ve aşağılayan yeniçeriler ağzına soktukları sopa parçasını orada bulunanlara göstererek *"Bakınız Rumeli eşkıyası tütün çekiyor."* diye alay etmişlerdir. Alemdar Mustafa Paşa'nın cesedi zorbalar tarafından ağır hakaretlerle yollarda sürüklenerek Atmeydanı'na getirilmiştir. Bkz. Fatih Ünal, *a.g.m.*, s. 584; *"Asiler Sultan Mahmud'u hal'den fariğ olmakla beraber 1808 Kanun-ı Evvel İhtilali, 1807 Mayıs İhtilali gibi Yeniçeriler ve ulema sınıfının muzafferiyeti ve Temmuz günlerinin ahz-i intikamı demekti. Alemdar ve iki kölesinin naaşları iltica etmiş oldukları kule derununda bulundu. Yeniçeriler, Paşa'nın naaşını sokakta sürükleyerek parçaladılar. Ramiz ve Kadı Paşalar Rusçuk'a firar edebildilerse de orada da takibata maruz kaldılar. Ramiz Paşa, Rusya'ya firar etmek istedi, fakat Eflak'ta katl olundu.*

Efendi ve Tahsin Efendi isyan başlayınca paramparça edilmişlerdir. Kaptan Paşa Ramiz Efendi, Ruslara sığındıktan sonra yapılan anlaşma gereğince iade edilmiş ve Yerköy'de idam edilmiştir. Aynı şekilde Kadı Paşa da, memleketi olan Alanya'ya ulaşmış ise de gönderilen ferman gereğince Tekelioğlu Mehmet Ağa tarafından Ocak 1809'da öldürülmüştür. Ayrıca Behic Efendi ve Moralı Ali Efendi de gizlendikleri yerde bulunarak birkaç ay sonra ortadan kaldırılmışlardır.[208] Bu esnada Mehmed Said Galib Efendi'nin konağına gelen Yeniçeriler, burada sekban askeri aramışlardır. Galib Efendi bilmemezlikten gelerek kimi aradıklarını sormuş içeri buyur etmiştir. Hatta; Mehmed Said Galib Efendi, kendi elleriyle bir güğüm kahve pişirerek yeniçerilere ikramda bulunmuştur. Yeniçeriler, sekban askeri aradıklarını başka bir maksatlarının olmadığını söyleyerek ve *"korkmayın safanızda olun"* diyerek konaktan çıkmışlardır.[209] Ayrıca; Galib Efendi'nin *"Ben ocaklıdan ayrılmam bana lazım değil"*[210] demesi de araştırmamız açısından oldukça dikkat çekicidir.

Mehmed Said Galib Efendi, Alemdar Vakası'ndan sonra bir kez daha hayati tehlike atlatmıştır. Fakat; Galib Efendi bu tehlikeden de ustaca sıyrılmış[211] ve ricacıların araya girmesiyle hayatta kalabilmiştir.

İmparatorluk'da bu denli karışıklıklar olurken, devlet toprakları da bir yandan haritalar üzerinde, Napolyon ve Rus Çarı arasında paylaşılıyordu.[212]

Kadı Paşa da derviş kıyafetinde İstanbul'a dönmek üzere iken yolda parça parça edildi." Bkz. Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 339.

[208] Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 233-234.

[209] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 186-187.

[210] *A.g.e.*, s. 187; Şanizade Mehmed Ataullah, *a.g.e.*, s. 109-110.

[211] *"Galib Efendi anlara karışmayub Kur'an-ı Kerim ile meşgul olur imiş. Yeniçerilerin casusları bunların ahvaline med nazar-ı dikkat ve iştirak akvallerine havale-i edegeldiklerinden Galib Efendi'nin bu hali ba'ş selameti olmuşdur."* Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 59; *"Galib Efendi, ta Ramazan'ın bidayetinden beri rüfekasının ve Alemdar takımının gözüne batan tafralarından dolayı beraberinde bulunmaz ve anların gittikleri Camii'lere gitmez ve gitse de ayrı durur idi; ekseriya Ayasofya'daki canib maksurelerden birinde kendi kendine mahfice tilaveti Kur'an eylemeği adet edinmiş idi. Yeniçeri içtimalarında ve vak'anın tertibatı müzakeresinde orta ustaları Rusçuk Yaranı'nın esamisini bir lisanı intikam ile yad eyledikleri halde bunlardan birçoğu Galib Efendi için: O anlardan değildir; sulehadan hoşça bir adamdır ne aralarında gezer ne anları tanır; hep görürüz kendi başına maksurede Mushaf okur diye tarafdarlık ederlerdi."* Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 187; *"İdare-i umuru saltanat muhavveli uhdei ricali devlet olduğu cümle indinde müsbet olmağla bunların fıkdanı, mesalihi mülke baisi perişani olub ez cümle Galib Efendi mezayayı esrarı devlete arif ve düveli mütenevvia muahedatı senedatına ve derdest olan Rusya mükalematı tahriratına vakıf olmağla bu surette cümlesini mahv ve idam himayetkarii devlet davayı mücerredine zıd ve hılafı mahzı telef ve israfdır deyu isti'falarına gayret ve ihtimam iderek kabulü kavli na makullerinden istinkaf eylemeleriyle maznunı ehli insaf olduğu üzre hele Galib Efendi bu defa dahi tahlis olundu."* Bkz. Şanizade Mehmet Ataullah, *a.g.e.*, s. 140.

Napolyon; zaten Tilsit Anlaşması'ndan beri sürüp gelen Rus dostluğunu kuvvetlendirmek maksadıyla, Erfurt görüşmelerinde de Çar Aleksandır ile Osmanlı Devleti'ni paylaşma stratejileri kurmaktaydı. Osmanlı devlet adamlarından bilhassa Mehmed Said Galib Efendi, Napolyon'un, Tilsit ve Erfurt Anlaşmaları'nda, Çar Aleksandır'a yapmış olduğu vaadleri öğrenmiştir. Napolyon'un bu şekildeki tutumu, dostluğunun ne derece güvenilmez olduğunu Osmanlılara göstermiştir.[213] Tilsit ve Erfurt görüşmelerinden haberdar olan İngilizler Osmanlı Devleti'ne, Napolyon aleyhine kurulan ittifaka girmeleri için telkinlerde bulunuyorlardı. Bu tarihten itibaren Bükreş Anlaşması'nın sonucuna kadar Osmanlı-Rus ilişkileri sürekli harp halini almıştır.

B. BÜKREŞ ANLAŞMASI (28 Mayıs 1812)

Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında imzalanan Slabozia Mütarekesi'nden sonra anlaşma şartları yerine getirilmemiştir. Bunun sonucunda, savaşın yeniden başlaması üzerine birçok kayıplar verilmiştir. Mehmed Said Galib Efendi ise Slabozia Mütarekesi'nden sonra tekrar devlet ricaline girmiş ve en üst makamlarda yerini almıştır. Reisülküttap makamı ile şereflendirilen Galib Efendi; savaş esnasında da[214] Ordu Reisülküttabı olarak, Ruscuk'un alt tarafında

---

[212] Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s. 96.

[213] *"Napoleon hedefe muvasalatı pek yakın addettiği bir zamanda tevkif edildi. Arzu ettiği gibi bir İmparator olamadı. Hakikaten, zahiren ne kadar parlak ve şaşaadar olursa olsun, dehasına nazaran pek aşağı bir mevkide kaldı. Tam manasıyla bir imparator olmak isteyen müşarünileyh, bir milletin mazik, dar hududu dahilinde kapanıp kalmak istemiyordu. 1814'te Talleyrand'ın dediği gibi İmparator, Fransa Kralı olmakla iktifa edemezdi. İşte bu suretle müşarün-ileyhin tasavvuratının sahasını mekasıdının derecesini bir dereceye kadar tedkik etmek mümkindir. Fakat, müşarün-ileyh sırrını kendisiyle birlikte mezara kadar götürmüştür. Azametini tezyid ve pek ulvi olan adem-i muvaffakıyetini mümkin mertebe telafi eylemek için avamın vasıta-i teshiri olan bu mübhemiyyeti namının etrafında bir hale şeklinde muhafaza etmiştir. Bu haleyi Roma İmparatoru'nun taşıdığı tac-ı müşa'şa ile tefsir etmek mümkin olabilir."* Bkz. Edouard Drıault, *a.g.e.*, s. 375.

[214] *"...Sadaret makamına getirilen (Nisan 1811) İbrail'in yiğit savunucusu (Laz) Ahmed Paşa'nın emrinde 68 toptan oluşan bir topçu birliği ile birlikte, çoğu becerikli birliklerden oluşan 60 bin kişilik bir ordu vardı. Ayrıca saldırıya geçecek kadar güçlü olduğunu da düşünüyordu. Bu yüzden Haziran ayı başlarında Rusçuk'a doğru ilerledi ve Rusçuk'dan yalnızca iki mil uzaklıktaki Kadıköy'e siperli bir karargah kurdu ve buradan İsmail Paşa emrinde 10 bin kişiyi Vidin ve Sırbistan üzerine*

bulunmuştur. Osmanlı askerleri ile cengaverce Ruslara karşı cenk etmiştir.[215] Fakat; Rusların mühimmat ve zahire açısından üstün olması hasebiyle Başgeneral Kutozof'un[216] ağır tahribatları neticesinde buraları terk etmek zorunda kalmışlardır. Galib Efendi'nin bu denli ileri görüşü sayesinde askerler hezimete uğramaktan kurtulmuş ve geri çekilerek canlarını kurtarmıştır. Askerlerini sağ salim Babıâli sınırına ulaştıran Galib Efendi, üst tarafta bulunan Osmanlı askerinin ahvali için toplantılar düzenleyerek bu durumun nihayetine varılmasını[217] teklif etmiştir.[218]

Memleketeyn'e olan saldırıları ve savaşın neticesinde Sadrazam ile Rus Başgeneral Kutozof arasında ilk mütareke imzalanarak özel bir anlaşma yapılmıştır. Birlikler silahları olmadan serbestçe gidebilecek ve aynı zaman da her iki taraf da barış yanlısı bir çizgide olacaktı. Fransa ve Rusya savaşının bu esnada patlak vermesi neticesinde Rusya; barış görüşmelerine daha fazla ağırlık vermiştir. Rusya'nın

---

gönderdi…" Bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 503; Şanizade Mehmed Ataullah, *a.g.e.*, s. 502.

[215] BOA., HAT, nr. 963/41217.

[216] *"…Prens Mihail İllarionoviç Golonişçev Kutuzof, 16 Eylül 1745'de Petersburg'da doğdu. Henüz 14 yaşında iken onbaşı rütbesiyle Rusya ordusuna girdi. Lehistan ve Osmanlılarla yapılan savaşlara katıldı. 1784'de general oldu. 1791'de Osmanlı-Rus Savaşı'nın bitiminden sonra devlette yüksek memurluklarda ve dışişlerinde görev aldı. 1793 yılında İstanbul'da Rusya büyükelçisi olarak bulundu. Sonra tekrar orduda görev aldı; ancak Napolyon'a karşı Austerlitz yenilgisinden sonra kumandanlıktan alındı. Daha sonra Çar I. Aleksandr tarafından yeniden göreve çağırılarak 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'na katıldı…"* Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XXI; *"…1811 Mart ayında Tuna Ordusu Başkomutanlığı'na getirilmiş çok yaşlı bir adam olan General Kutozof, büyük işler yapmaya, belirleyici darbelerde bulunmaya veya Rusların Boğdan ve Eflak'ta nefret uyandırmaya başlayan yönetimini bilgece ve iyi niyetli bir idare ile daha dayanılabilir hale getirmeye ve pekiştirmeye uygun değildi…"* Bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 502.

[217] Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X. s. 7.

[218] *"…Serdar-ı Ekrem işe yarayacak askeri intihab ve istishab ile Yergöğü yakasına geçüp Rusçuk tarafında Tepedelenli Ali Paşazade Veli Paşa ve Kethüday-ı Sadr-ı Ali Galib Efendi ile Divan-ı Hümayun tercümanı Dimitraşko Beyzade ve bir mikdar perakende asker kalmış idi ve Rusçuğun üst tarafında Veli Paşa ve alt tarafında Galib Efendi birer mikdar dirindi asker ile hayme nişin-i gaflet edilir. Kutozof bu hale muttaliğ olacak anların kayıdsızlığından istifade etmek üzere Ramazan'ın yirmi altıncı Pazar ertesi gecesi dubalara bir mikdar asker irkab ve Rusçuğun üst tarafında dikili taş nam-ı mahale imrar edüb bu fırka-i müfreze geceleyin hendek ve tabya inşaasıyla karargaha ihkam etmiş olduğu aley'ül sabah duyulunca ordunun kısm-u azamı olan esnaf güruhu emval ve eşyalarını derun-u şehre idhal etmek üzere telaşa düşmeleriyle bağteten herç ü merç suretleri nameyan oldu ve salı günü saat iki sularında Rusyalu iki bin kadar Kazak askeriyle ibtida Veli Paşa üzerine hücum ederek anı kaçırdıktan sonra Galib Efendi tarafına yürüdükde a'nın maiyetindeki asker dahi mühimmat ve sa'ireyi terk ile iftanü heyezan Rusçuk derununa girmeğe şi'tayab olmalarıyla Kazaklar buldukları eşyayı garit ve Rusçuğu muhasaraya mübaderet eylediler. Bu suretle Rusçuk mahsur olduktan başka karşudaki Serdar-ı Ekrem ordusuna beru tarafdan zad ve zahire nakl müşkil olduğundan o dahi ol tarafda mahsur hükmünde kaldı ve Rusçuk'daki mahsurin gibi karşudaki tevaif-i askeriye dahi vesveseye duçar oldu…" a.g.e.*, X, s. 8; Nitekim karşıda kalan askerlerin çiğ at eti yedikleri ve bunun tek yemekleri olduğu oldukça dikkat çekicidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 505.

mütareke öncesi şartlarına bakılacak olursa istekleri bir hayli çoktu. Rusya, Anadolu sınırından, Fas Nehri'nin denize döküldüğü yere kadar olan alanın kendisine verilmesini ve Rumeli'de, Basarabya kıtasıyla Boğdan'ın bir kısmını isteyerek, Siret Nehri'nin hudud olması şartını koyarak ve ayrıca, Osmanlı Devleti'nden de 20 milyon kuruşluk tazminat istemiştir. Ek olarak, Sırbistan'ın özerkliği meselesini de müzakere maddesi olarak sunmaktaydı.[219]

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında gelişen bu olaylar neticesinde barış yapılması öngörülmüş ve en kısa zamanda barış maddeleri için bir araya gelinmesi kararlaştırılmıştır. Rusya, Babıâli ile sona erecek olan savaşın akıbetinden memnun idi. Bu sayede Fransa'ya karşı daha güçlü olacaktı.[220] Fakat; Fransa ile olan çekişmeleri görünürde bu şekilde olmasına rağmen, esasında yine iki devlet arasındaki anlaşma şartları uygulanmaktaydı.

Mehmed Said Galib Efendi, nihai barış anlaşmasında Osmanlı Devleti'ni temsil etmek üzere Baş Murahhas olarak Bükreş'e gönderilmiştir. Rusya ile yapılan savaş sonrası askerler dağılıp İstanbul'a varınca Sadaret Kethüdalığı'na getirilen Galib Efendi'nin, bazı yazma eserlerde[221] bu esnada Reisülküttab olduğu geçmektedir. Arşiv belgelerine[222] baktığımız da, Galib Efendi'nin 1811 yılında Sadaret Kethüdalığı'na atandığını görmekteyiz. Bu karışıklığın sebebini o dönemde yani; 1809 yılında Rusya ile yapılan savaşta, Galib Efendi'nin Reisülküttab olarak orduya atanması olarak açıklanabilir.[223] Nitekim; Şanizade Tarihi'nde de,[224] Galib Efendi'nin Sadaret Kethüdalığı görevinde bulunduğu aşikardır.[225]

---

[219] *"…Rusyalu Anadolu cihetinden Faş Nehri'nin denize münsebb olduğu yerde bir küçük kıt'anın kendüsüne terk edilmesi ve Rumeli cihetinde Boğdan'dan ma'dud olan Basarabya kıt'asıyla Boğdan'ın bir mikdarı kendüsünde kalmak üzere Siret Nehri'nden hudud kesilmesi ve taraf-ı Devlet-i Aliye'den yirmi milyon guruş tazminat-ı harbiye verilmesi ve Sırbistan'ın bir dereceye kadar müstakil olması hususlarına kana'at ederek bu vechle akd-ı musalaha olunmak üzere akd mütareke olunması için Kutozof'a ruhsat vermiş idi…"*Cevdet Paşa*, a.g.e.*, X, s. 9.
[220] Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 506.
[221] Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 236.
[222] BOA., HAT, nr. 986/41781.
[223] *"…Reisülküttab sıfatıyla 1809 seferine katılan Galib Efendi…"* Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Fuad Köprülü, *a.g.m.*, s. 330; Şanizade Mehmed Ataullah, *a.g.e.*, s. 451.
[224] Şanizade Mehmet Ataullah, *a.g.e.*, s. 546.
[225] *"…Zikr-i güzar eylediği üzere Bükreş tarafında Murahhas-ı Evvel olan Kethuday-ı Sadaret-i 'uzma Galib Efendi'nin…"* Bkz. *a.g.e*., s. 546.

1. Bükreş Anlaşması'na Dair Mehmed Said Galib Efendi'ye Verilen Talimat

Şeyhülislam'dan alınan fetva neticesinde Sadaret Kethüdası Mehmed Said Galib Efendi,[226] Yergöğü tarafına gönderilmiştir.[227] Sadaret Kethüdası Mehmed Said Galib Efendi birinci murahhas olarak,[228] ikinci murahhas olarak Orduy-ı Hümayun Kadısı Müftizade İbrahim Selim Efendi, üçüncü murahhas olarak da Yeniçeri Katibi Abdülhamid Efendi Yergöğü tarafına doğru harekete geçmişlerdir.[229]

Mehmed Said Galib Efendi'ye verilen talimatta aslında, Osmanlı Devleti'nin Bükreş Anlaşması'ndan beklentileri dile getirilmiştir. Söz konusu talimatta; Kili ve İsmail kaleleri Osmanlı Devleti'nde kalmak üzere, Büyükdemirli Hendeği'nden, Fondof Suyu'na ve oradan Karadeniz'in bittiği noktaya kadar sınır olmak üzere Prut'tan tahtit olunması maddeleri bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin tebaasından olan Sırpların o ana kadar işledikleri suçların affedilerek ellerinde bulunan tüm bölgelerdeki istihkamları yıkılarak eskiden olduğu gibi Müslümanların elinde bulunan köyler Müslümanlarda, Sırpların elinde bulunan köyler Sırplarda kalacaktır. Sırplar, Osmanlı Devleti reayası olmayı kabul

---

[226] Kethüda olarak bulunan Yusuf Agah Efendi görevden ayrılarak yerine Reisülküttab Galib Efendi Sadaret Kethüdası olarak atanmıştır. Galib Efendi'nin yerine Mektupçu Arif Efendi Reisülküttab olarak atanarak, Başhalife Süleyman Faik Efendi de Arif Efendi'nin yerine mektupçu görevine başlamıştır. Bkz. BOA., HAT, nr. 319/18737; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s. 544; Nihat Karaer, *a.g.m.*, s. 22; Fatih Ünal, *a.g.m.*, s. 587; Selim Hilmi Özkan, *a.g.e.*, s. 206; Enver Ziya Karal, a.g.e., s. 100; Şanizade Mehmed Ataullah, *a.g.e.*, s. 504-526.

[227] *"...Rusçukdaki yeniçeriler ise bizim yoldaşlarımızı karşuda bıraktınız ne yapacak iseniz yapınız anları kurtarınız deyu rica ve niyaz u edasında bir takım kil'ükari bi'lmeale vaaz etmeleriyle giderek bir arbede çıkarmaları menhuz olmakdan naşi Serdar-ı Ekrem hemen Ceneral Kutozof ile akd-ı mütareke edüb müzakere-i şurut-u musalahaya dahi karar verilerek Devlet-î Alîyye dahi hudud ve şurudu sabıka üzere akd-ı musalaha emelinde iken Orduy-u Hümayun'un perişanlığı hasebiyle sulh ve salah iktiza Babıâli'ce mecburiyet görülmüş..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 10

[228] Galib Efendi, Eflak ve Boğdan meselesine dair oluşan problemleri ve barış müzakerelerini görüşmek maksadıyla murahhas olarak mütarekeye atanmıştır. Bkz. BOA., HAT, nr. 1149/45618; Orduda Reisülküttab olarak görev yapan Galib Efendi Başmurahhas olarak müzakereye tayin edilmiştir. Bkz. BOA., HAT, nr. 1007/42294, 1008/42385, 716/34195.

[229] BOA., HAT, nr. 1517/27; *Kethüda Galib Efendi ve Orduy-u Hümayun Kadısı Müftüzade Selim Efendi ve yeniçeri efendisi Hamid Efendi sefaretle Yergöğü canibine gönderildi..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 10 *"Bu anda ise Fransa İmparatoru Bonapart Rusya memalikine hücum etmek üzere olduğundan Rusyalular akd musalaha heveskar olmalarıyla bi'lmuhabere Vezir Kethüdası Galib Efendi müzakere-i sulhiyye-i zımnında Bükreş'e gönderildi. Ancak Moskovlular Asakir-î İslamîyye'nin avdetine ruhsat vermeyüb fakat zahire i'ta ederlerdi. Bu hal ile biraz zaman daha çadırlarda adam mümkün olmadığından Moskovlular Asakir-î İslamîyye'nin silahlarını alub misafireten Eflak köylerine taksim eylediler."* Bkz. Mustafa Reşit Paşa, *a.g.e.*, s. 67.

ederek ellerinde bulundurdukları silahları ya satacaklar ya da bedeli karşılığında devlete teslim edeceklerdir. Cizye ve diğer vergileri de eskiden olduğu gibi devlet tarafından düzenlenecektir. Bundan sonra vergileri her ne olursa olsun senelik üç taksitte Belgrad'da toplanarak İstanbul'a gönderilecektir.

Eflak ve Boğdan'a ait olan şartlar talim edilecek, özellikle Eflak-Boğdan beylerinin görevde kalış süreleri ve değiştirilmesiyle ilgili Rusya Devleti'nin hiçbir şekilde müdahalesi olunmaması şartıyla düzenlenecektir. Ayrıca, Rumeli İhtilali'nin müzakerelere engel olduğu haberi bildirilerek Rusların bu İhtilal sebebiyle isteklerinin çoğalacağını ve çok dikkatli olması gerektiği de geçmektedir.[230]

Anadolu maddesinde, Rusya tarafından verilecek cevaba göre davranılacaktır. Eğer, kabul edilebilecek bir şekilde ise, o tarafta Rusya'nın nakliyat yapabilmesi için bir iskelenin tahsisine izin verilecek, taahhüt edilecektir. Şöyle ki; yukarıda ifade edildiği üzere İsmail ve Kili kalelerinin Osmanlı Devleti'ne geçmesine Rusya rıza gösterdiği takdirde, Anadolu'da eski hududun ve şartların verilmesi karşılığında yalnız gidip gelmek için münasip iskelenin Rusya tarafından da kullanılmak üzere tahsisi kılınacaktır. Mehmed Said Galib Efendi, tüm bu hususlarda tam yetkili idi.[231]

a. Yergöğü'de Yapılan Görüşmeler

Sulh yapmak için verilen ruhsatname[232] ile birlikte Osmanlı heyeti [233] yola çıkarak Rusçuk iskelesine varmıştır[234] ve iskelede onları Rus görevlileri karşılamıştır. Bu karşılanış Galib Efendi tarafından hoş karşılanmasına rağmen yine de içinde bir o kadar kuşku barındırmaktaydı. Arşiv belgelerine baktığımızda ise; tam aksinin yaşandığı görülmüştür. Galib Efendi; anlaşmanın yapılacağı yere geldiği vakit Rusların mütarekelere hemen başlamadıklarını ve Osmanlı murahhaslarını

[230] BOA., HAT, nr. 526/25737.
[231] BOA., HAT, nr. 1096/44418.
[232] BOA., HAT, nr. 1517/26, 1517/25.
[233] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XXVII.
[234] Yola çıkmadan evvel Galib Efendi, Rus murahhaslarına hediye olarak şal verilmesini istemiştir. *"…Bükreş'e azimet etmiş olub malum saadetleri olduğunu vechile taraf-ı Devlet-î Alîyye'den düvel-î ecnebiyyeye ta'yin ü irsalinde Hazine-i Hümayun'dan aidiyete ba'zı iktiza edenlere hediye içün biraz eşya i'tası kaidey-i kadimeden ise de…"* Bkz. BOA., HAT, nr. 985/41726.

görmezlikten geldiklerini söylemiştir. Bunun üzerine Babıâli'ye haber salan Galib Efendi, burada durmanın manasının olmadığını belirtmiş ve geri dönüş için izin dahi istemiştir.[235]

Mehmed Said Galib Efendi ve heyeti; Rus görevlilerinin yanlarında getirdikleri sandallara binerek Tuna'nın sol yakasına geçmişlerdir. Burada verilen mola sonrası atlara binilerek Yergöğü'ye doğru yola koyulmuşlardır. Başgeneral Kutozof karşıladığı heyete ilk olarak Osmanlı Padişahı tarafından ruhsatnameleri olup olmadığını sormuştur. Bunun üzerine Mehmed Said Galib Efendi, Sadrazam tarafından verilen ruhsatnamenin yanlarında olduğunu belirterek Sadrazam'ın bizzat Padişah'ın isteği doğrultusunda hareket ettiğini söylemiştir. Nitekim; buradaki nahoş durumdan da belli oluyor ki; Rusya daha mükaleme başlamadan evvel pürüzler çıkarmaktaydı. Başgeneral Kutozof; Sadrazam'ın, Padişah'ın emri olmadan ruhsatname veremeyeceğini biliyordu fakat yine de işi zora sokmak için bu gibi ufak sorunları büyüterek diplomatik sorunlar yaratmaktaydı.

Başgeneral Kutozof, bunun üzerine ruhsatname gelmeden mükalemeye başlayamayız diyerek Galib Efendi ile uzun münakaşalar yaşanmıştır. Esasında münakaşaya sebep olan konu ise; ruhsatname gelene kadar Tuna'nın diğer tarafında kalan Osmanlı askerlerini harb esiri olmadan alıkoyması ve bunların Ruslar tarafından gerekli mahallere yerleştirilecek olmasıdır. Bu sayede ruhsatnamenin veriliş garantisi sağlanmış olacaktır.[236] Aslında bu gibi durumlarda herhangi bir kalenin rehin olarak verildiğini lakin elde bulunan askerler dolayısıyla buna gerek kalmadığını belirten Başgeneral Kutozof'un üslubu Mehmed Said Galib Efendi'yi oldukça hiddetlendirmiştir ve böyle bir şey söz konusu dahi olamaz demiştir.[237] Başgeneral Kutozof, Galib Efendi'nin bu şiddetli çıkışı sonrası bizzat Sadrazam Ahmed Paşa'ya yazdığı 15 Teşrin-i-Evvel 1226-27 Ekim 1811 tarihli bir mektup da[238] Padişah'dan verilmiş sulh için ruhsatname olmayışını eleştirmiştir. Fakat; sulh konusunda gayet samimi olduklarını yazarak ruhsatname gelene kadar sulh

[235] BOA., HAT, nr. 1008/42395.
[236] BOA., HAT, nr. 989/41822-E.
[237] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XXVIII.
[238] *A.g.t.*, s. XXVII.

müzakerelerine başlanacağını ve harbe devam edilmeyeceğini eklemiştir. Bu konuda Sadrazam Ahmed Paşa memnuniyetini bildiren bir cevap yazmıştır.

Galib Efendi'nin yanında tercümanlık yapacak olan kişinin kararı verilirken çok düşünülmüştür. Dimitraşkov Beyzade'nin kardeşi Panoyataki Beyzade mi yoksa Panoyotaki Beyzade'nin kaynı olan Kostaki mi Yaş'a doğru yola çıkacak kararsız kalınan sorunlardan bir diğeriydi. Padişah'a sunulan bu husus neticesinde karar Sadrzam'a bırakılmış ve o hangisini bu hizmete layık görüyorsa onun gönderilmesi için karar çıkmıştır.[239] Lakin; Zınkeısen'deki veriler neticesinde tercümanın ismi Dimitri Morozi olarak geçmektedir.[240]

Osmanlı ve Rusya murahhasları arasında, 1 Kasım 1811-2 Aralık 1812 tarihleri arasında Yergöğü'de görüşmeler yapılmış olup 19-29 Kasım arasında Galib Efendi ve heyetinin ruhsatnameleri gelmemesi sebep gösterilerek görüşmelere ara verilmiştir. Osmanlı müzakerecileri, Sadaret Kethüdası Galib Efendi, Ordu Kadısı İbrahim Selim Efendi, Yeniçeri Efendisi Abdülhamid Efendi[241] ve müzakerelerin asıl ruhu olarak yanlarındaki Babıâli Tercümanı Dimitri Morosi, barışın kesin destekçileri ve Fransa'nın amansız muhalifleriydiler. Zira; Rusya ile ilişkiler bir kez daha koptuğunda, Babıâli'nin yeniden Napolyon'un ve Divân-ı Hümayun'da şahsi rakipleri olan Fransız yanlılarının eline düşebileceğinden endişe etmişlerdir. Dolayısıyla; daha az lehte şartlar altında olsa bile, barışın bir an önce akd edilmesi en güvenilir çare olarak görülmüştür.[242]

Bu sırada meydana gelen diplomatik kriz, ortamı epey germiştir. 2 Aralık 1811 tarihinde İsveç maslahatgüzarının göndermiş olduğu mektubun tercüme edilmesi için Rusya Devleti'nin mektuba el koyması Galib Efendi'yi oldukça şaşırtarak Babıâli'ye şifreli bir mektup göndermiştir. Rus murahhası İtalinski, mektubu kendi sır katibine vererek tercüme etmesini istemiştir. Mektubun tercüme edilmiş halinin çok gizli olmasını isteyen Rus murahhası, eğer bu mektubun içinde

---

[239] BOA., HAT, nr. 774/36289.
[240] Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 506.
[241] Müzakereler başlamadan evvel Abdülhamid Efendi, Rus Murahhası İtalinski ile görüşmesi için bizzat Padişah'dan izin istenilerek Rusçuğa gönderilmiştir. Bu bölümde de gördüğümüz üzere Abdülhamid Efendi üçüncü murahhas olarak Bükreş Anlaşması'nda görevlendirilmiştir. Bkz. BOA., HAT, nr. 985/41692.
[242] Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 506.

yer alanların duyulması halinde kendisinin yani sır katibinin sorumlu olduğunu söylemiştir. Tercüme edilen mektubun bir benzerini kaleme alma amacında olan Rus murahhası, Galib Efendi'nin öngörüsü üzerine bunu gerçekleştirememiştir. Galib Efendi, Babıâli'ye gönderdiği şifreli mektubunda bu gönderilen mektubun tercümesini bizzat Osmanlı Devleti'nin elinde olması gerektiğini ve asıl mektubun tekrar istenerek tercüme yapılmasının zorunluluğunu bildirmiştir.[243]

Aynı tarihte Galib Efendi, Rus murahhası İtalinski ile yaptığı görüşme neticesinde Rus askerlerinin geri çekilmesi gerektiğini ve bu hususta Rusya İmparatoru'na bilgi verilmesini istemiştir. Rus murahhası İtalinski, hudud meselesini açarak işi kılıfına uydurmaya çalışmış ancak; Galib Efendi'nin diplomatik tavrı neticesinde görüşme esnasında bu fikirde geri adım atılmıştır. Galib Efendi, Babıâli'ye yazdığı tahriratında işlerin kopma derecesine kadar geldiğini fakat, verilen emre sadık kalması gerektiği için sakinliğini koruduğunu bildirmiştir. Nitekim; Rus murahhası İtalinski askerlerin geri çekilmeleri için Rusya İmparatoru'na haber verildiğini, mektubun Petersburg'a doğru yola çıktığını söylemiştir.[244]

Mehmed Said Galib Efendi aynı zamanda ruhsatname meselesinin öne sürülerek mütareke şartlarını ve imzaların atılmasını önleyici bir politika izlendiğinin farkındaydı. Fransa ve Rusya savaşının meydana gelmesi hasebiyle Fransa'nın dahi Osmanlı Devleti'nden ümit besleyerek yanına çekmek istediğini biliyordu. 14 Zilkade 1226 tarihi Cumartesi gününde (30 Kasım 1811), Rus murahhası İtalinski'nin evinde buluşup bizzat yüzyüze görüşen Galib Efendi, Sır katibinin kendi isteğine göre düzenlediği mektubun tekrar tercüme edilmesi isteğini dile getirmiştir. Ayrıca; Anadolu hududu hakkında verilen kararın kabul edilemez olduğunu bildirerek Babıâli'nin bu konu hakkında talimatı olduğunu da söylemiştir.[245]

Galib Efendi'nin şifreli tahriratlarından biri de Rus askerlerinin geri çekilmesi hususundaki maddenin kabul edilmediğini, her sözünün Başgeneral Kutozof'a iletildiğini, bu süre zarfında zamanın boşuna geçtiğini ve Rus murahhasların müzakerede birer maşa olarak hareket etiklerini bildirmiştir. Bu

[243] BOA., HAT, nr. 989/41821-C.
[244] BOA., HAT, nr. 989/41821-E.
[245] BOA., HAT, nr. 967/41330-A.

mektub üzerine Babıâli ise; gerektiği şekilde hareket etmesi için Galib Efendi'ye talimat vermiştir.[246]

Yapılan ön görüşme neticesinde bu defa da Çar Aleksandr ön barış anlaşmasını hiçbir şekilde kabul etmiyordu. Hepsini doğrudan reddetti ve Başgeneral Kutozof'a ana karargahını ve barış müzakerelerinin yerini taşıdığı Bükreş'e 30 Aralık 1811'de gelen bir yazı gönderdi. Bu yazıda Tuna Nehri'nin sol kıyısında Ruslara esir düşen Osmanlı ordusunun, savaş esiri ilan edilmesi talep edilmiştir. Bu yüzden barış müzakerelerine ara verilmiş ve Başgeneral Kutozof, Osmanlı müzakerecilerine Bükreş'ten ayrılabileceklerini söylemiştir. Osmanlı heyeti ise; kalmayı ve müzakereleri gayriresmi olarak sürdürmeyi düşünmüşlerdir. 12 Ocak 1812'de Bükreş'de ilk resmi görüşme yapılmış olması ve daha sonraki görüşmenin 2 Mayıs 1812 tarihinde yapıldığı bilinmektedir. Nitekim; Galib Efendi'nin bu süre içerisinde Başgeneral Kutozof ve Rus murahhaslar ile gayriresmi görüşmeler yaptığı Zınkeısen tarafından da doğrulanmaktadır.[247]

Galib Efendi, Babıâli'ye gizli mektuplar göndererek herşeyden haberdar olmasını sağlamıştır. Nemçe elçisi tercümanı vasıtasıyla haber alarak, Fransa ve Nemçe elçilerinin aralarında anlaştıklarına ve bu anlaşmanın esasının Napolyon'un evlilik münasebetinin olduğunu Babıâli'ye bildirmiştir. Bu evlilik münasebetiyle beraber Fransa'nın Nemçe'den aldığı arazilerin geri verilmesi ya da bir kısmının iade edilmesi için Osmanlı Devleti'nden yardım beklenildiğine dair bilgi ve mektup eline geçmiştir. Fakat Galib Efendi, Babıâli'nin kararını tahmin edip böyle bir şey mümkün olabilir mi diyerek eleştiride de bulunmuştur.[248]

Yergöğü'de bir çadırda toplanan müzakere heyeti görüşmelere başlayarak karşılıklı isteklerini belirtmiştir. Rus murahhas heyetinde birinci murahhas Andre de İtalinski, ikinci murahhas General Sabaniyef ve üçüncü murahhas ise tanınmış Fonton tercüman ailesinden Josef Fonton'dur. Rus murahhasları, ruhsatname

[246] BOA., HAT, nr. 985/41694.
[247] Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 507.
[248] BOA., HAT, nr. 1279/49577.

gelinceye kadar sulh görüşmelerinin gerçekleşeceğini, bilhassa sulha istekli olduklarını ve Başgeneral Kutozof tarafından görevlendirildiklerini söylemişlerdir.[249]

Mehmed Said Galib Efendi, bizzat Osmanlı murahhas heyetinin sözcüsü olmuş ve tüm mütareke süresince yalnızca o söz hakkı alarak görüşlerini bildirmiştir. Görüşmeleri yürüten Galib Efendi; bizzat kendilerinin de sulha istekli olduklarını ve Sadrazam tarafından verilen sulh ruhsatnamesi ile birlikte memur edildiklerini beyan etmiştir. Rus murahhasları bundan sonra söz alarak Boğdan ve Boğdan dahilindeki Basarabya arazisinin Ruslara bırakılmasının, Tuna'daki Hızır İlyas Boğazı'nın sınır olarak tespit edilmesinin Başgeneral Kutozof tarafından talep edildiğini bildirmişlerdir.[250] Mehmed Said Galib Efendi, bu isteğin üzerine sakinliğini koruyarak Sadrazam ile Başgeneral Kutozof'un önceki görüşmelerinde sınırın Siret Nehri olarak kabul edildiğini söylemiştir.[251]

Başgeneral Kutozof'un Babıâli'ye yazdığı bir mektubunda Osmanlı Devleti için dostumuzdur demesi dönemin siyasi entrikaları gereği gayet normaldir. Fransa ve Rusya'nın savaş halinde olması ve herhangi birinin Osmanlı Devleti ile yakınlaşması neticesinde diğer tarafın savaşı kaybedeceği aşikardı. Nitekim;

---

[249] *"...berüce bal'a Yergöğü canibine iz'am olunan murahhas efendiler işbu bin iki yüz yirmi altı senesi şevvalinin on dördüncü Perşembe günü Yergöğü kasabasında Rusyalu tarafından tehyi' olunan çadırda Rusya murahhaslarıyla birinci def'a olarak icti'ma ile akd meclis-i mükâleme ettiler ve mücerred Serdar-ı Ekrem'in iradesine itimaden müzakereye girişilerek ruhsatnamelerin vüruduna kadar mevad-ı musalahayı müzakere ve oldukça teadil-ü tesviye etmek üzere karar verdiler..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 11.

[250] *"...Rusya murahhasları iptida Rumeli cihetindeki hududun ta'yinine ibtidar ile Basarabya arazisi tamamıyla Rusya Devleti'nde kalmak üzere Eflak ve Boğdan eyaletlerini beyninde öteden beru mu'tebir olan hudud ile Tunca'da Hızır İlyas Boğazı devleteyn beyninde had fa'sıl olması baş kumandanın matlubu olduğunu söylediler..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 11; *"Bundan evvel vuku' bulan mükalemelerde Moskovlular Eflak ve Boğdan memalikini ve Fas Nehri'ne kadar Çerkezistan'ın tamamen taleb edegeldiklerinden başka Sırplular'a dahi büyük imtiyazlar isterlerdi. Şimdi ise Fransalu ile harb olduklarından her nasıl olur ise Devlet-î Alîyye ile akd-ı sulha mecbur ettiklerine mebni Prut Nehri'nden hudud kıt'a olunarak Hotin ve Bender ve Kili ve Akkerman ve İsmail Kal'alarının temamıkıyle iktifa ve Sıplular'ı Devlet-î Alîyye'nin aguş-u merhamet ve itafetine teslim eylediler. Ol babda Bükreş Ahidnamesi namıyla müstehir olan ve iki yüz yirmi yedi senesi cemaziyel-ahire tarihiyle bulunan sulhname risale-i ahdiyyede mündericdir."* Bkz. Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 67-68.

[251] *"...Halbuki mukaddemce Serdar-ı Ekrem tarafından Rusya başkumandanı Kutozof ile ceryan eden muhaberede musalahaya esas olmak üzere Siret Nehri denilmiş olduğuna mebni murahhas efendiler nehr-i mezkurdan kat'ı hudud olunmak lazım geleceğini beyan etmekle Rusyalular bunun müzakeresini ferdaya tea'lik eylediler..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 11; *"...Halbuki Boğdan'ın büyük parçası Rusyalu tarafında kalacağından bu suret Rusyalunun canına minnet idi. Lakin Rusya murahhasları bunu bir nev'i semahat ü mürvet yolunda bir müsaade ü müvafakat kabilinden göstermek üzere birdenbire kabul eylemediler..." a.g.e.*, X, s. 12.

Rusya'nın izlediği politika hasebiyle bu üslupta bulunması şaşırtıcı değildir. Mehmet Said Galib Efendi, ayrıca Rus Başgenerali Kutozof tarafından samimi bir devlet adamı olarak betimlenmiştir. General Kutozof yazdığı mektubunda, Anadolu hududu maddesinden vazgeçilmeyeceğini ve bunun açıkça Osmanlı murahhaslarına söylendiğini fakat; sadece bu maddenin her iki taraf için de uygun hale getirilebileceğini bildirmiştir. Ruhsatnamenin hala gelmediğini, Galib Efendi'nin müzakereye memur edildiğini şifahen iletmesine rağmen yine de müzakerelere devam edilmiş olduğunu Rusya tarafından güzel ağırlandığını da eklemiştir. Sired hududu maddesinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini kabul eden General Kutozof, şark hududu maddesi için ise, Galib Efendi'nin hiçbir şekilde değişiklik teklifinde bulunmaması gerektiğini söylemiştir.[252] Babıâli'nin Kutozof'dan tek isteği ise savaş halinin barışa dönüşmesi ve her iki tarafın da dost kalması idi. Sadrazam tarafından verilen ruhsatnamelerin kabul edilmeyerek bizzat Padişah'ın ruhsatnamesini isteyen Rus murahhaslar, Babıâli'den gelen mektuba rağmen bu isteklerinden vazgeçmemişlerdir. Mektupta, bizzat Sadrazam'ın mührü ve Padişah'ın emri ile yazıldığını, bunun yeterli olduğunu söylemiştir. Asıl meselenin müzakere şartları olması gerektiğini bildiren Babıâli, var olan ruhsatnamenin sorun edilmemesi gerektiğini de eklemiştir. Buna örnek olarak da; Rusçuk önündeki kayık inşa ve tamiri maddesi belirtildiği surette olmadığından bu konunun ruhsatname konusundan daha önemli olduğunu bildirmiştir.[253]

Her iki taraf da kendi görüşlerini savunmuş ve sonuç olarak ortak bir noktaya varılamamıştır. Başgeneral Kutozof'a bildirilen bu mesele daha sonraki görüşmelerde mevzu bahis olmak üzere,[254] mütareke ertesi güne ertelenmiş ve nihayetinde Rusya murahhasları Baş General'in Siret Nehri hududu konusunu kabul etmemesine rağmen mütarekeye ket vuruyor denmesin diye kabul ettiğini beyan etmişlerdir.[255]

---

[252] BOA., HAT, nr. 1093/44363-J.
[253] BOA., HAT, nr. 1093/44363-D.
[254] *"...Henüz kendülerine ruhsatname-i hümayun gelmeden Siret Nehri hudud olmak esası üzerine mevad-ı musalahanın müzakeresine taraf-ı Serdar-ı Ekrem'den ruhsat verildi..."* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 10.
[255] *"...ferdası cum'a günü akd olunan meclis-i mükalemede Rusya murahhasları Siret Nehri'nin had fa'sıl olması Kutozof'un efkarına muvafık değil isede ibtida bu mes'ele meydana çıkmış olduğundan*

İkinci günün başlıklarındaki bir diğer mesele ise, Tuna Boğazı maddesi idi. Rusya murahhasları, Hızır İlyas Boğazı'nın sınır olması gerektiğini söylemişlerdir. Fakat; Mehmed Said Galib Efendi bu konunun haritadan bakılarak karar verilmesi gerektiğini söylemiştir. Rusya murahhasları, harita çıkarıp incelediklerinde Hızır İlyas Boğazı sınır olursa, Osmanlı Devleti'ne Tuna'da boğaz kalmayacağını ve Siret Nehri hudud olduğuna göre sınırın Kili Boğazı olmasına karar verdikleri görülmüştür.[256] Fakat, karşılıklı münakaşaların olması üzerine tercüman Fanton, Baş General Kutozof'a, verilen karar hakkında fikri sorulmuştur. Kutozof, iki maddeyi de reddederek Sünne Boğazı'nın hudud olması gerektiğini bildirmiştir. Kutozof'un bu önerisi diplomatik bir planın parçası idi. Bu sayede Osmanlı'nın güvenini sağlayacağını, ne derece insaflı bir görevli olduğunu bildirecekti. Zeki bir diplomat olan Galib Efendi ise; Kutozof'un ne amaçla böyle bir teklifte bulunduğunu tahmin edebiliyordu. Çıkarı olmadan bu şekilde hareket etmeyeceğini bilen Galib Efendi, tahmininde haklı çıkmıştı. Nitekim; Kutozof Osmanlı'dan Kalas'a yakın bir adanın Rusya'ya terkini talep etmekteydi. Bundan ziyade Siret Nehri hudud olduğundan dolayı Boğdan Osmanlı idaresinde kalacağından, imtiyazların yenilenmesi ve genişletilmesini istemekteydi. Mehmed Said Galib Efendi ise; daha önce Sadrazam ile Kutozof'un karşılıklı musalaha ettiklerini ve bu mevzu bahsin söz konusu olmayacağını her iki taraf da teyit etmiştir diyerek ikinci görüşmeyi sonlandırmıştır.

Ertesi gün kar yağışı sebebiyle toplantı yapılamayarak daha sonraki gün çarşı içinde bir oda tahsis edilmiş ve mükaleme gerçekleşmiştir. Osmanlı murahhası Galib Efendi, iade edilecek olan İbrail, Yergöğü, Kulle kalelerine ait Rusların elinde bulunan mühimmat, top ve havanların noksansız teslim edilmesi gerektiğini,[257] sulh senedinin imzasından itibaren iki hafta içinde bölgenin tahliye edilmesini söylemiştir. Uzun münakaşalar neticesinde orta yol bulunmuştur. Fakat; Rusya'nın

---

emr-i ehemm-i musalahayı tas'yib etmiş olmamak için çaresiz buna muvafakat eyledi demek gibi sözler ile bunu haylice tatlı satdılar ve…" a.g.e., X, s. 12.

[256] *"…buna mukabil Tuna'da Hızır İlyas Boğazı'ndan kat'i hudud olunmasına dahi murahhas efendiler tarafından muvafakat olunması memul olduğunu dermiyan ettiler. Beru tarafdan ise Kili Boğazı'nın had fasıl olması dermiyan olunmağla ceryan eden mübahesat-ı keşidenin neticesinde an'a Tuna'nın akındısı hudud olmak üzere iki boğazın ortasında vakı'a Sünne Boğazı'nın had faslı olması hususunda ittifak-ı ara hâsıl oldu fakat Kalas'ın karşusında bulunan ve eyyam--ı şıtada su altında kalan bir sagir adanın Rusyalu'ya terk olunması Kutozof tarafından musırrane teklif olunmakla beru tarafdan dahi muvafakat gösterildi…" A.g.e.*, X, s. 12.

[257] BOA., HAT, nr. 980/41592.

Memleketeyn üzerinde verilmiş olan imtiyazların genişletilmesi gerektiğini tekrarlaması üzerine Galib Efendi; *"meram ne ise şimdiden beyan olunsun"*[258] diyerek tepkisini dile getirmiştir. Nitekim; Osmanlı Devleti'nin imtiyazları genişletme gibi bir maddeye onay vermesinin oluru yoktu.[259]

Dördüncü kez yapılan görüşmede tekrar Memleketeyn maddesi münakaşalara sebep olmuştu ve Memleketeyn meselesine ek olarak Anadolu hududu maddesi de Osmanlı murahhaslarını iyiden iyiye hiddetlendirmekteydi.[260]

Beşinci ve altıncı görüşmelerde de Memleketeyn maddesi büyük tartışmalar yaratarak sürekli görüşmelerin ertelenmesine sebebiyet vermiştir. Yedinci görüşmede Rus murahhasları henüz Osmanlı murahhaslarının ruhsatnamelerinin İstanbul'dan gelmemesini şüpheli bularak görüşmelerin dahi yararsız olabileceğini ima etmişlerdir. Galib Efendi verdiği açık ve susturucu cevaplar ile tekrar müzakerelere dönülmesini sağlamıştır. Rus murahhasları bunun üzerine Siret Nehri'nin sol yakası Rusların, sağ yakası Osmanlıların olduğuna göre asıl nehir kimindir demeleri ortamı bir hayli germiştir. Osmanlı murahhasları nehrin Osmanlı tarafına ait olduğunu söyleyince Rus murahhaslar bunun kavga ve çekişmelere sebep olacağını söyleyerek

---

[258] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XXX.

[259] *"...çadırda mükaleme kabil olmadığına mebni Rusyalu tarafından mükaleme içün Yergöğü kasabasında çarşu içinde bir oda tahsis kılınmağla orada üçüncü def'a olarak şevvalin on yedinci pazar günü akd olunan meclis-i mükalemede Rusyalu tarafından red olunacak kal'aların keyfiyet-i teslimi uzun uzadıya müzakere olundu. Ba'de Rusya murahhasları tarafından Memleketeyn'in yani; Eflak ve Boğdan'ın tecdid ve tevsi' imtiyazatı hususu teklif ve Memleketeyn beğlerinin intihabı hakkında bir nizamname yapılması dermiyan kılındı. Beru tarafdan tevsi' sözüne i'tiraz olunarak imtiyazat-ı kadimenin ibkasından başka bir şey kabul olunamıyacağı beyan olundu. Yine bu meclis de Rusya murahhasları tarafından Anadolu canibinde tarefeyn askerlerinin bulundukları mahalden kat'i hudud olunması dermiyan edüldü. Beru tarafdan dahi hudud-u sabıkanın ibkasında ısrar gösterildi ve bu tarafın sözleri bir yere gelmek kabul olamayacağı anlaşıldı ve nihayet Serdar-ı Ekrem'den istizan olunmak üzere mübahaşaya hitam verildi…"* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 12.

[260] *"...şevvalin o sekizinci pazar ertesi günü akd olunan dördüncü meclisde Rusya murahhasları tarafından yine Memleketeyn'nin tecdid ve tevsi' imtiyazatı meydana konuldu ve buna da'ir hayli mübaheseler vuku' buldu ferdası salı günü akd olunan meclisde yine bu bahisler tekrar olunduktan başka bundan akdem akd olunduğu üzere Memleketeyn beğlerinin müddeti olan sekiz senenin te'kidi ile müddetin inkazasından akdem beğlerin istifaları dahi kabul olunmamak mes'elesi dermiyan olundukda beğlerin sekiz seneden akdem azl olunmamalarına bir şey denilemeyüb istifaları vukuunda dahi kabul olunmamak nasıl olur denilüb Rusya murahhasları tarafından dahi istifaya mecbur edilmek hatırası dermiyan olunmağla bunun üzerine pek çok mübaheseler ceryan eylemişdir. Kezalik Rusya murahhasları Memleketeyn ahalisinin senevi' Devlet-î Alîyye'ye verecekleri icnas-ı zahireden fazla kalacak mahsulat memleketi serbest olarak istediklerine satmağa meazun olmalarını irad eylediler. .....Ba'de dört def'a akd olunan mükâleme meclislerinde ibhas-ı sabıka tekrar ve Rusya murahhasları tarafından Fransızca ve beru tarafdan Türkçe olarak kaleme alınan maddeler mukabele ve tadil ve mümkün mertebe tarefeynin efkarını yekdiğere tekarrüb ile uğraşıldı…"* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 13.

nehrin ortası hudud olmalıdır görüşünü ortaya atmışlardır. Müzakere neticesinde Siret Nehri'nin ortası hudud olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Sekizinci görüşmedeki münakaşa konusu ise; her iki devlet arazisinde bulunup diğer tarafa geçmek isteyenlerin hakkında verilen bir kağıt olmuştur. Dokuzuncu görüşmede ise; sekizinci görüşmedeki maddelerin Başgeneral'e sunulması sonucunda hazırlanan iki madde Osmanlı murahhaslarına verilmiştir. Hava şartlarının ağır olması ve murahhasların hasta olması sebebiyle görüşme sonlandırılmıştır. Onuncu görüşme, dokuzuncu görüşmenin sonunda Rus murahhasları tarafından verilen esir değişimi ile ilgili kağıdın münakaşası ile geçmiştir.[261] Murahhasların Galib Efendi'nin yanında yabancı dilde konuşmalarına rağmen uyanık ve gözü pek bir diplomat olan Mehmed Said Galib Efendi murahhasların tavır ve hareketlerinden konuşulanları çözmüş ve Babıâli'yi haberdar etmiştir.[262]

Bu münakaşalardan sonra, Eflak voyvodasının azli olduğunda memlekette ikamete devam hususundaki madde danışılacak idi ne oldu şeklinde Rus murahhaslarının sorusuna Galib Efendi, bu hususun Sadrazam tarafından kabul edilmediğinin Başgeneral'e bildirildiğini söylemesi üzerine Rus murahhasları, Başgenaral'in amacının dostluğu yenilemek ve mükalemelere devam etmek olduğundan, bu maddeden vazgeçtiklerini dile getirdiler. On birinci görüşmede Rusya murahhasları, onuncu görüşmede esir değişimi konusundaki engelleri ve ortaya konan delilleri Başgenaral'e anlattıklarını, kendisinin bu güçlük çıkaran maddelerin çıkartılmasını istediğini bildirmişlerdir. Genel görüşmeler yapılarak on birinci toplantıda sona erdirilmiştir.[263]

---

[261] *"...Rus tarafı bu hususu 'muharabe sırasında esir olmuş olub, Osmanlı memleketinde bulunan İseviler hangi kabileden olursa olsun iadesi' şeklinde yazmıştı. Osmanlı tarafı ise bu hususun her iki tarafa da şamil olabilmesi için 'Osmanlı memleketlerinde' ve 'hangi kabileden olursa olsun' tabirlerini çıkartmak istediler. Ruslar ibarede yalnız Hristiyanlar tabirinin kaldığını bunun ise bütün kabilelere şumülü olmayacağından bu hususun açıklanmasını ve ayrıca 'Osmanlı memleketlerinde bulunan' kaydının niçin kaldırıldığını sordular. Osmanlı murahhasları, Hristiyan tabirinin genel bir laf olup herkese şamil olacağı; ayrıca Osmanlı Devleti'nin dahi Rusya'da bu çeşit tebaası bulunduğundan bu hususun şumülü için Osmanlı memleketleri kaydının kaldırıldığını söylediler. Rus tarafı ise, Rusya'da bulunan bütün İseviler esir hükmünde olmadığından bu hususda mukabelenin gerekmediğini ifade ettiler. Bundan sonra taraflar arasındaki görüşmeler ve münakaşalar bu minval üzere uzun uzadıya sürmüş ve bir sonuç elde edilmeden tarafların incelenmesinden sonra tekrar görüşülmesine karar verilmiştir..."* Bkz. Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XXXV.

[262] BOA., HAT, nr. 980/41609.

[263] *"...ve ba'de zilkaidenin ikinci pazar ertesi günü on birinci def'a olarak bir muhtasır meclis oldu*…" Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 13.

İstanbul'dan gelecek olan ruhsatnamelerin hala Yergöğü'ne ulaşmaması neticesinde görüşmelere 10 gün kadar ara verilmiştir. Bu süre zarfında Osmanlı murahhaslarına ayrı ayrı gelen ruhsatnamelerin gelmesiyle görüşmelere devam edilmesi gerektiğini bildiren Galib Efendi, Rus murahhaslara haber göndererek ruhsatnamelerin değişimi merasiminin yapılabileceğini söylemiştir.

Mehmed Said Galib Efendi, ruhsatname ile gelen talimata göre; daha önce Sadrazam ve Başgeneral Kutozof arasında yapılan mükalemedeki maddelerden vazgeçildiğini ancak; bunun sebebinin vakit geçirmek, oyalamak, harbe başlamak isteği olmadığını, bizzat Padişah'ın isteği üzerine gerçekleştiğini bildirmiştir. Şimdi yapılacak teklifler neticesinde hemen sulh yapılmasına istekli olduklarını söyleyerek sözü Rus murahhaslarına devretmiştir.

Rusya murahhasları şaşkınlık içerisinde Galib Efendi'yi dinlemişler ve bu değişikliğin sebebini açıklamasına rağmen tekrar Galib Efendi'ye sualde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Galib Efendi, sulh görüşmelerindeki ilk madde olan Siret hududunun, Padişah tarafından kabul edilmediğini belirterek Sadrazam'ın Padişah'ın sözüne bir üst söz söyleyemeyeceğini ek olarak söylemiş ve durumu açıklamaya çalışmıştır. Rus murahhaslar bunun üzerine mükaleme görüşmelerine devam edilemeyeceğini, zabıt tutmayacaklarını ve durumu Başgeneral'e anlatmak hasebiyle görüşmelere son verildiğini duyurmuşlardır.[264] Sadrazam'ın bu fikir değişikliği sonucunda Padişah tarafından bizzat Galib Efendi'ye bir tahrirat gönderilmiştir. Sadrazam'ın fikir değişikliğinden şüphelenerek, Galib Efendi'den ordunun hali ve müzakere maddeleri hakkında bilgi istemiştir. Eğer; Sadrazam'ın

---

[264] *"…bu mükalemeler ise hep Serdar-ı Ekrem'in emrine müstenid olub henüz suret-i resmiyede ruhsatnameler mübadele olunmamış idi ve eğerçe bu esnada murahhas efendilerin ruhsatnameleri gelmiş ise de taraf-ı hümayundan esas musalaha tağyir ve tebdil olunarak ana göre Serdar-ı Ekrem'e ta'limat-ı seniye gönderilmiş idi. Şöyle ki: Siret Nehri'nden kat'i hudud olunduğu takdirde Hotin ve Bender ve Akkerman kal'alarıyla beraber Kili ve İsmail Kal'aları dahi Rusya tarafında kalmak ve bu vesile ile Rusyalu Tuna ağızlarına malik olmak lazım gelüb bu ise devlet-i aliyece pek muzır ve kabul ve tahmili ağır bir şart olduğu halde Babıâli Fransa ile Rusya devletlerinin yek diğeri aleyhine muharebeye hazırlanmakda olduklarına gereği gibi tahsil-i vukuf ve ma'lumat eylemiş olduğuna mebni bundan istifade etmek üzere şart mezkur tağyir olunarak Kili ve İsmail kale ve kazaları Devlet-î Alîyye'de kalmak üzere Prut Nehri'nin bir mikdarı tarafeyn memalikini fasıl olarak bir noktasından denize kadar bir hadd-ı hudud ta'yin olunmasın musalahaya esas ittihaz kılınması Serdar-ı Ekrem'e ferman buyurulmuş idi. Binaen aleyh on ikinci meclisde ruhsatnameler mübadele olunmuş ise de esas değişmiş olduğundan müzakereye girişilemeyüb Rusya murahhasları Baş Kumandan istizan etmek üzere sözü kesdirdiler…"* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 14.

fikir değişikliklerinde bir başka sebep var ise gereğinin yapılması hakkında ayrıca haber gönderilmesini de istemiştir.[265]

On üçüncü görüşme; Rus murahhaslarının, Başgeneral'e sunulan madde değişikliğinin Petersburg'da bulunan İmparator Aleksandr'a bildirilmesi gerektiğini açıklamasıyla başlamıştır. Sözü devralan Galib Efendi, geçen gün Rus murahhası İtalinski ile yaptıkları görüşmede, Prut Nehri'nin bir kısmının her iki devlet arasını ayıran sınır olabileceğini, İsmail ve Kili kaleleri arazisinin Osmanlı tarafında kalacağından bahsettiklerini söylemiştir. Bu görüşmeden Başgeneral'in de haberi olduğunu söyleyen Galib Efendi, Rus murahhaslarının ilk maddeye göre bu şekilde bir görüşte bulunduklarını belirtmeleri üzerine diplomatik oyunların başladığını farkederek asıl maksadın farklı olduğunu sezmiştir. İmparator'un kararının beklenileceği söylenilmesi üzerine toplantıya son verilmiştir.[266]

Müzakerelerin ara verildiği görüşme tarihi olan 12 Ocak 1812'den, 2 Mayıs 1812 tarihine kadar Mehmed Said Galib Efendi, Rus murahhaslar ve Başgeneral Kutozof ile gayriresmi görüşmeler yapmıştır. Gayriresmi görüşmelerde Rusya, Anadolu hududu, Siret hududu ve Sırp maddeleri üzerinde değişiklik yapılmayarak

---

[265] BOA., HAT, nr. 525/25709.

[266] *"…ve Tuna Nehri'nin ağızlarına malik olmak Rusyaluca pek mühim bir mes'ele olarak esasın ol vecihle tebdil olunmasından naşi muğbir ve müteessir olduğundan zilkaidenin on altıncı Pazar ertesi günü on üçüncü def'a olarak akd olunan meclis-i mükalemede Rusya murahhasları bundan dolayı şikayet sıyakında bir takım taryizat ve itiraza ibtida ettiler ve (evvela bu babda ceryan eden halet-i mugayir hakkaniyettir. Zira Sadrazam Hazretleri tarafından ibtida mütareke taleb olunub bizim tarafımızdan musalaha irad olundukda tanzimen mübaşeret olundu. Ba'de tarafımızdan Boğdan eyaleti tamamıyla taleb olunmuş iken Siret Nehri denilmesine muvafakat olundu. Harekat-ı hasimanenin def'i ve harbe me'mul olan münafık tehiri ve mevsimin geçmesi hep bizim aleyhimize vakı' oldu ve baş kumandan her bir tehidinde sabit kadim olmuş iken Sadrazam Hazretleri'nin hiçbirine muvafakat etmemesi ba'is istiğrabdır saniyen ruhsatnamelerin vakt-i vürudu mu'gayir-i musafat bir suretdedir ki Sadrazam Hazretleri'nin Asitane'den celb-ü haber ve ruhsat eylemeleri hususu nihayet on altı gün zarfında mümkün ve irade-i şahane bilünübde a'na göre sizin terhis olunmanız lazım iken bu kadar vakit imrar ile Baş Kumandan'ın bayağı mevkı'-i tağlitte kalması mugayir…bir keyfiyet olmuşdur ve Baş Kumandan gayet müteessirdir ki işbu dediğiniz şeyler Rusya Devleti tarafından derpiş kılınub kendüsünün mesu'liyetini mucib olacağı derkardır) dediler. Buna cevaben murahhas efendiler tarafından (Sadrazam Efendimiz bu babda ma'zurdur zira Baş Kumandan ile ibtidaki ve mukatebeleri on gün kadar mümted oldu bu da bizim bu tarafa meclubu ve memuren vürudumuzda tarafınızdan ruhsatname-i hümayun taleb olduktan sonra Asitane'ye yazıldı gönderilen tahrirat şevvalin yirmi ikisinde varmış Asitane'de dahi …mükaleme ve müzakere olunduktan sonra şevvalin ahirinde ruhsatnameler tahrir-ü talimat-ı seniyye ile beraber tesyir buyrulmuş geldiği gibi ketm-ü tehir edilmeyerek ibraz olundu… mevsimin müruru ise ahd-i tarafeyne nafi olmadığı derkardır kaldı ki iki devlet beyninde musalaha akdi emr-i azim olub kah esnay-ı müzakerede ve kah tasdikinde ilğa olunageldiği…) denildikden sonra biraz da ibraz sufute dair sözler söylenerek meclise hitam verildi…"* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 14-15.

kabul edilmesini ve aksi takdirde Osmanlı askerlerinin halinin iyi olmayacağını ima etmiştir.[267] Rus murahhası İtalinski ile yaptığı görüşmelerde ise Galib Efendi, Anadolu hududu maddesinin hiçbir şekilde kabul edilemez olduğunu bildirmiştir.

b. Bükreş'te Yapılan Görüşmeler

On dördüncü görüşme yeri Bükreş'e devredilerek burada devam edilmesine karar verilmiştir. Rus murahhasların hoşgeldiniz merasiminden sonra konuya girilmiş ve İmparator'un, Siret Nehri'nin hudud olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. İmparator Aleksandr, bu konuda Osmanlı Padişahı kadar diretmekteydi. Mehmed Said Galib Efendi bunu kabul edemeyeceklerini, Padişah'ın kesin emri olduğunu söylemiştir. Tatarları alıkoyan Ruslar, yavaş yavaş esirleri geri göndermeye başlamıştı. Fakat; Anadolu hududu maddesini kabul ettirmek için türlü oyunlar yapmaktaydı. Galib Efendi, Anadolu hududu maddesinin kabul edilmeyeceğini, aksi takdirde sulh yapılmayacağını ve Babıâli'den gelen kesin emrin bu olduğunu bildirmiştir.[268] Rusların, İbrail Kalesi'ne yaptıkları hücum neticesinde esir düşen Osmanlı askerlerinin iade edilmesi kararını da dile getirmiştir.[269] İsmail ve Kili kaleleri ile arazilerinin Osmanlı Devleti'nde kalması, Eflak ve Boğdan Beylerinin tayinlerinin Osmanlı'nın isteğine göre gerçekleştirilmesi gerektiği ve Çerkez, Abaza, Gürcü taifesinin de Osmanlı Devleti'nin gözetimi altına girmesi için müzakerelerde bulunmuştur.[270] Bunun üzerine Rus murahhaslar, Başgeneral ve Sadrazam'ın önceden karar vererek Siret Nehri'ni hudud kabul ettiklerini aksi takdirde karşı tarafta bulunan Osmanlı askerlerinin harb esiri olarak tutulacağını belirtmesi üzerine, Galib Efendi hiddetlenerek Sadrazam ve Başgeneral arasındaki görüşmenin sadece mektuplaşma olduğunu ve mühürlü bir senet olmadığını, ayrıca ilk maddede daha önce zaten Siret Nehri hududunu kabul etmediklerini, sorun çıkardıklarını dile getirerek toplantıya son vermiştir.[271]

---

[267] BOA., HAT, nr. 1092/44324.
[268] BOA., HAT, nr. 1096/44407-C.
[269] BOA., HAT, nr. 980/41609.
[270] BOA., HAT, nr. 1096/44418-D, 1096-44418-E.
[271] *"...bunun üzerine Rusya Baş Kumandanı dahi Petersburg'dan istizane ta'lik maslahat etmekle emr-ü mükaleme mınkati' olup artık Yergöğü'de mükâleme vuku bulmadı ba'de Bükreş'de Rusyalu tarafından tahsis olunan mükâleme konağında zilhiccenin yirmi yedinci günü tarafeyn murahhasları*

Bu esnada Fransa Devleti, Rusya İmparatoru ile görüştüğünü ve güya Rusya'nın, Osmanlı Devleti ile barış yapmak istemediklerinin aşikar olduğunu dile getirmiştir. Osmanlı Devleti ile ikili ittifak yapmak isteyen Fransa; son kozunu da oynamış oluyordu. Nitekim; Babıâli, Galib Efendi'ye gönderdiği talimatta her iki devlete mesafeli yaklaşması ve ikili ittifaklara yanaşmadan yapıcı bir yaklaşımda olmasını istemiştir.[272] Ayrıca; Galib Efendi Rusların Tuna maddesini öne çıkardıklarını, Tuna Nehri'ne köprüler yapılmak istendiğini, bir yıldır çözüme kavuşmayan Sırp maddesi hakkında yeni baskılar yaptıklarını, Babıâli'ye bildirmiştir.[273] Babıâli ise; gönderdiği cevap tahririnde Sırpların imtiyazlarına izin verildiğini ve buna göre gereğinin yapılmasını söyleyerek, İran tarafından bir mektubun tercümesini Galib Efendi'ye göndererek İran'ın da sulha dahil edileceğini bildirmiştir.[274] Babıâli'den gelen takrirde ayrıca tarafsızlık meselesinde değişiklik olmamasını ve Osmanlı Devleti'nin her iki tarafla müttefik halinin caiz olmadığı söylenmiştir. Öyle ki; Avusturya Devleti tercüman vasıtasıyla müttefiklik hususunda bir mektup göndermiştir. Avusturya ile Fransa Devleti'nin müttefik olarak anlaştıklarını ve Osmanlı Devleti'nin de kendi taraflarına geçerek ittifak kurmaları istenmiştir.[275]

Galib Efendi'nin, Babıâli'ye gönderdiği bir diğer şifreli mektubunda Tercüman Fanton'un yanına gelip, Başgeneral'in görüşmek istediği hususlar olduğunu ve gece saat birde görüşme yapılması için Kutozof'un hanesine gidileceğini bildirmiştir. Fransa ve Nemçe konsolosları duymadan gizli bir görüşme yapılacağını bildiren Galib Efendi, görüşmede konuşulacak olan konuları az çok tahmin edebiliyordu. Civarı gezme bahanesiyle müzakere heyetinden ayrılarak, Tercüman Fanton ile Bükreş dışında bulunan Başgeneral Kutozof'un evine gitmiş ve yazı odasında görüşme yapmışlardır. Görüşmede; Galib Efendi'nin önüne konulan Rusça yazılmış bir mektubun Fransa'dan geldiğini ve Osmanlı aleyhinde yazıldığını

---

ictima' ile on dördüncü def'a olarak akd olunan meclis-i mükalemede Rusya murahhasları (Baş Kumandan'ın esas maddeye da'ir devleti tarafına göndermiş olduğu kağıdın cevabı geldi mucibince o dahi bize ta'limat verdi.) mukaddemesıyla kelama ağaz ederek…" Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 15.

[272] BOA., HAT, nr. 990/41832-H.

[273] BOA., HAT, nr. 1093/44348.

[274] BOA., HAT, nr. 1001/42039.

[275] BOA., HAT, nr. 982/41634-A; Fransa-Rusya Savaşı'nın çıkması neticesinde her iki devletin Osmanlı Devleti'ni müttefik olarak istemeleri. Bkz. BOA., HAT, nr. 1097/44420.

bildiren Kutozof; eğer inanmıyorlarsa mektubun Osmanlı Divan tercümanına tercüme ettirilip tekrar kendilerine verilmesini de eklemiştir.[276] Nitekim; Galib Efendi bunun müttefik olma niyetiyle olduğunu biliyordu. Öyle ki; Fransa'nın İspanya'da vuku bulan muharebeleri istediği gibi olmuş ve sıra Rusya'ya gelmişti. Başgeneral Kutozof, Galib Efendi'ye, Osmanlı Devleti ile Rusya'nın ittifak halinde olarak Fransa karşıtı siyasette bulunmasını teklif etmiştir. Bu teklifini ise Fransa'nın Osmanlı karşıtı yaklaşımda olduğuna ve Osmanlı topraklarını ele geçirme niyetine dayandırmıştır. Galib Efendi; bu teklifi kabul edemeyeceğini, Babıâli'den gelen talimat üzerine tarafsızlık politikası izlediğine kaldı ki; Rusya'nın, Fransa ile savaş hali olmadan evvel Osmanlı Devleti topraklarını paylaşma planları yaptıklarını da ima etmiştir.[277]

On beşinci görüşmede, Rusya murahhasları söze başlayarak Başgeneral'e devleti tarafından verilen bir talimat olduğunu ve dört maddeyi kapsadığını beyan ettiler. Bunlardan birincisi, Osmanlı Padişahı'nın hükümranlık hukukuna halel getirmeden, Sırp reayasının emniyet ve rahatları için iç işlerinin kendilerine bırakılmasını, ikincisi Yergöğü'de yapılan görüşmeler neticesinde Osmanlı Devleti'nde kalacak olan Eflak ve Boğdan maddesinin tekrar gözden geçirilmesi, üçüncüsü Siret Nehri'nin hudud olarak kabul edilmesi ve son olarak dördüncüsü, Anadolu hududunda Rusya'nın elinde olan arazilerin, Rusya'ya terki istenmesiydi. Mehmed Said Galib Efendi, sulhun sonuçlanmasını erteleyen sebebin Siret Nehri olması ile beraber Anadolu hududu meselesinin de var olduğunu söylemiştir. Bu hususta muharebeden önceki hududun aynen geçerli olmasından başka bir şeklin kabulünün mümkün olmadığını defalarca ve açıkça belirten Galib Efendi, şimdi ise bu maddenin hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini ve sulhun yapılması için öncelikle bu konuda anlaşılması gerektiğini anlatmıştır.[278] Uzun münakaşalara rağmen sonuca varılamayarak, Sırp maddesi konusunda ise kesin ve kati bir cevap veren Galib

[276] BOA., HAT, nr. 990/41832-G.
[277] BOA., HAT, nr. 987/41814.
[278] BOA., HAT, nr. 1092/44338.

Efendi, bu kararın tamamen iptalini istemiştir. Ruslar bunun üzerine Sırp maddesinin müzakeresine daha sonra devam edilmesi kararı ile toplantıyı sonlandırmıştır.[279]

[279] *"…matbu'u mefhumumuz olan İmparator Hazretleri'nin Devlet-î Alîyye ile akd musalaha ve musafata heveskardı. Lakin bu hevesi Sırp reayası içindür. Ahr-i devletten dolayı vesair hususdan bir güne ihtiyata mebni değildir Devlet-î Alîyye ile tecdid musafata kemal hevesi derkardır. Ancak mukaddim-i müzakere olunduğu üzere esasın Siret hududu ile rabıta bulması ve Sırplu'nun te'min-ü arahelerüne dair olan suretin tanzim olunması ve Anadolu tarafında şimdiye kadar harb ile alınmış …bulunmuş olan mahallerin Rusya tarafında kalması ve ol havalide Rusya ta'biyetini kabul etmiş olan tevaifin kendü hükmünde bıragılması şartlarıyla sulhu taleb eder dediler. Murahhas efendiler dahi bilmukabele (Şevketlü Efendimiz'in Rusya devletiyle tecdid-i musafat ve musalahaya rağbetleri derkardır. Ancak Siret hududu nezd-i hümayunda makbul olmayub ol babda kabule olacak suret-i emr-u tenbiye buyurmuş olmalarıyla keyfiyet Yergöğü'den etrafıyla tefhim olunmuş idi. Bundan hariç memuriyetimiz yokdur.) deyu cevab verdiler. Bunun üzerine Rusya murahhasları tarafından (Rusya İmparatoru Siret maddesinde vakı' olan muahedenin ilgasını şan-u devletine mahal-i ad eylediğinden Sadrazam Hazretleri'nin akd eylediği esasın taraf-ı hümayundan adem-i kabulüne mukabil kendüsü dahi mütareke ve asker hususu için Baş Ceneral tarafından verilen senedin ilgasıyla Asakir-i Merkumenin esir-i harb olmasını ve mütarekenin feshini …eder.) denildi. Beru tarafdan dahi Siret maddesi Sadrazam ile Baş Kumandan beyninde mukatebe ve muhabere nu'andan olub akd-ü imza ile muahede hükmüne girmemişdir ama bu asker ve mütareke maddesi Sadrazam ile Baş Kumandan'ın mühr-ü imzalarıyla me memzi sened olmak hasebiyle muahede nev'inden olmayan…itimad ve itibar kalmamak lazım gelir.) deyu mukabele edildi ise de Rusya murahhasları mutalib İmparator'unun suret-i kat'iyyede olduğunu söylediler murahhas efendiler dahi…söylediklerini tekrar eylediler artık mükâlemeye mahal kalmadı meclis tamam oldu. Lakırdı kesildi. Soğukluk ile meclisden kalkıldı ve mukaddeme misafir kalmak üzere Eflak köylerine yerleşdirilmiş olan Asker-î İslamîyye Rusyalu tarafından harb esiri hükmünde tutuldu. Rusyalunun…üzere musalahaya meyl-ü…Fransa'ya karşu büyük bir muharebeye hazırlanmak için olduğu halde burasını…insaniyyete hidmet yolunda göstermek isteyüb bir tarafdan dahi istediği şerait ile musalahaya Devlet-î Alîyye'yi ikna' için ihafe ediyordu. Devlet-î Alîyye ise zirrursuzca bu gaile-i harbiyeden kurtulabilmek için Rusya ile Fransa devletleri beyninde alameti olan muharebenin zuhuruna med nazar-ı intizar etmekde idi. Murahhas-ı evvel Galib Efendi'nin manzur-u fikr olan muhaberat-ı hafiyesinden anlaşıldığına nazaran Rusya Cenerali'nin taraf-ı Devlet-î Alîyye'den bir nişan almak emelinde bulunduğu Efendi-î Mumiîleyhe esma' olunmuş o dahi der-i devlete inha eylemiş ve taraf-ı Devlet-î Alîyye'den ecnebilere nişan ita'sının mukaddemaları emsali olub hatta Alemdar Mustafa Paşa'nın sadaretinde murahhas da'veti için İstanbul'a gelmiş olan bir Rusya kapudanına taraf-ı Devlet-î Alîyye'den nişan verilmiş ise de Devlet-î Alîyye'de ecnebiyye nişan i'tası akdemce ihdas olunmuş bir adet olub ancak Sultan Mahmud Han Hazretleri'nin cülusundan berü yalnız berüce bal'a bir def'a Rusya kapudanına nişan verilmiş ve andan başkasına verilmeyerek ol a'det metruk olmuş idüğüne ve şimdi Rusya Cenerali'ne nişan verilse İngilterelü ve Fransalu dahi talebdan-ı hal'-i kalmayacaklar mutala'asına binaen bu hususun meskutuna bırakılması Galib Efendi'ye mahrimane is'ar kılınmışdır ve bir mucib talimat-ı* seniyye *İsmail ve Kili kazaları bucak arazisi beru tarafda kalmak üzere Prut'dan kat'i hudud olunmak maslahatına…için Galib Efendi tarafından Rusya Cenerali ile baz'ı refikasına iki bin kese akçe vaad olunmuş ve keyfiyeti baz'ı mutaala't-ı politikaya mebni Ceneral tarafından …devletine inha kılınmış ise de berüce bal'a Petersburg'dan makus cevab gelmekle maslahat-ı pesmande olmuşdur. Berüce meşru akd musalahada… müşkilata bakılursa Devlet-î Alîyye ile Rusyalu beyninde iade-i muhabere olunmak lazım gelüb eğerçe Napolyon'un Rusyalu aleyhine tedarikat-ı harbiyesi günden güne ziyadeleşmekde olmasına nazaran Rusyalu'nun…teklifini tahfif ile sulha yatması…ise de (hazr ol cenge eğer saliğül silah ister isek) mefudunca Orduy-u Hümayun'un kutlu bulunması feraiz-i umurdan görülmesi de ve iş bu sene-i cedide muharreminin gazası kanun-i evvel…yirmi üçüne müsadif olarak mevsim bahar yaklaşmış olmasıyla Nevroz'da Serdar-ı Ekrem ordusuna erişmek ve salisi piyade ve…süvari olmak üzere Anadolu'dan altmış dört bin nefer…tertib ve kol kol süvariciler ta'yin olundu ve geçen sene merteb olan…askerinden Orduy-u Hümayun'a vasıl olanlar…akl olub anlar dahi vaktiyle erişmemiş oldukları cihetle…tertibine kalp-ü tahvil olunmuş idüğünden…meşru…olan askerin vaktiyle sevk olunmalaru için işbu yirmi yedi senesi muharreminin evailinde fermanlar tahrir*

On altıncı görüşmede, her iki devletin murahhasları bir hayli hiddetlenerek direkt tartışmaya girmişlerdir. Mehmed Said Galib Efendi yanında bulunan Orduy-u Hümayun Kadısı Selim Efendi ve Yeniçeri Katibi Abdülhamid Efendi'yi sakinleştirerek diplomatik olgunluğuyla söze girmiştir. Galib Efendi Rus murahhaslarına yönelerek mütarekenin bu denli uzamasının sebebinin Rusya'nın sulha yanaşmaması olduğunu ve bilhassa barışın gerçekleşmeyerek harbe devam edilme isteğinin olduğunu söylemiştir. Yaşanan münakaşalar ve karşılıklı olan ithamlar neticesinde de toplantıya tekrar son verilmiştir. Ayrıca bu esnada; Mehmed Said Galib Efendi 12 Mayıs 1812 tarihinde Babıâli'ye gönderdiği bir mektubunda

---

kılındı berüce bal'a Rusyalu'nun teklif urufesinde ısrarı üzerine…Bal'ada beyan olunduğu üzere geçen sene Devlet-î Alîyye ile Rusyalu beyninde akd mütareke ve Siret Nehri hudud olmak esası üzerine on üç def'a Yergöğü'de bir def'a Bükreş'de akd meclis-i mükaleme olunarak emr-i musalaha kuvve-i karibeye gelmiş iken taraf-ı Devlet-î Alîyye'den bu esasın tebdil olunmasından dolayı Rusyalu gücenmekle fesh mütareke vakti' rüşte-i mükaleme olunmuş idi. Halbuki Napolyon'un Rusya üzerine yürüyeceği…gibi tahkik eylediğinden Rusyalu Devlet-î Alîyye ile musalahaya muhtaç olduğuna mebni Rusya İmparatoru Aleksandr kendüsünün müşvik ve…olan Amiral Çiçekof'u mezuniyet-i kamile ile Tuna ordusu kumandanı nasb eyledi. Çünkü Osmanlı muharebesinin devamı Rusya devleti için pek muzır bir keyfiyet idi. Zira Tuna sevahilinde altmış bin nefer bulundurduktan başka gerüde Ceneral Kutozof kumandasıyla kırk bin neferden merkeb bir de ihtiyat ordusu tutmağa mecbur idi. Halbuki Napolyon'un hücumunda yüz bin asker Rusyalu için bir büyük kuvvet idi ve ol vakit dünyanın birinci süvarisi olan Osmanlılar Napolyon'un hazırlamakda olduğu bir dehşetlü ordunun sağ cenahında bulunarak rüyanın açık ovalarında nasıl…at oynatacakları ve Rusyalu'ya ne mertebe şaşkınlık verecekleri muhtaç ta'rif değil idi. Binaen-aliyye Çiçekof'un talihatı icab hale göre Rusyalu'nun mutalebini tahfif ve yalnız Basarabya kıtasına kanaat edübde bu suretle dahi Devlet-î Alîyye'yi ika edemez ise kemal-i şiddet ile hücum ve iktiham ederek İstanbul'a kadar…velhasıl Osmanlı muharebesine ser'yan bir nihayet vermek hususlarından ibaret imiş. Bu sebebden naşi Devlet-î Alîyye murahhasları ile Rusya murahhasları işbu bin iki yüz yirmi yedi senesi rebiülevvel-ahirinin on dokuzuncu cum'a günü Bükreş'de Rusya murahhas-ı evveli İtalinski'nin hanesinde tekrar ictima' ile on beşinci def'a olmak üzere akd meclis-i mükâleme ettiklerinde Rusyalu tarafından esas musalaha olmak üzere dört madde dermiyan kılındı. Birincisi Sırplu'nun emniyet ve istirahatleri zımnında umur-ı dahiliyeleri kendülerine tefvis olunub Padişah-ı Al-î Osman Hazretleri'nin hukuk hükümdarisine halel gelmeyerek kemal-i intizamlarını…ikincisi Yergöğü'de müzakere olunduğu üzere Eflak ve Boğdan'a dair tanzim olunan şurutun te'yidi maddesidir. Üçüncüsü Anadolu maddesidir ki muharebeden evvel…ol canibde Rusyalu yedinde bulunan arazinin Rusya'ya terkiyle kıt'a hudud olunmak ve eğer şimdiki halde bu suret kabul olunmaz ise Rusyalu yedinde bulunan arazi beş seneye kadar tahliye olunmayub müddet-i merkumede tarafeynden me'murlar ta'yin ve müzakere olunarak tehdid kılınmak veyahut şimdi bu madde musalaha şurutunda meskut ve metruk bırakılmak şıklarından birinin ihtiyadıdır. Dördüncü madde Yergöğü'de karar verildiği üzere Siret Nehri'nden kat'i hudud olunmasıdır. Murahhas efendiler tarafından buna cevaben öteden berü maslahata mani' olan başlu sebeb Anadolu maddesidir ki bu husus da hudud kadimenin ibkasından ma'ada bir nesine kabul olunmaması memuriyet-i kat'iyemiz iktizasındandır deyu mukabele edildi. Ba'de Rusya murahhasları tarafından iade-i müdaa olunarak (Anapa'dan kemhale varunca olan araziden Devlet-î Alîyye'nin nef-i yok Rusyalu'ya ise buralarının şiddet lüzumu olmak hasebiyle bundan keyfiyet edemez ve Rusya'ya tabi Gürcü taifesinin ve…denilen Çerkes Dağı semtindeki…Rusya'ya ta'biyeti cihetle ol taraflara mühimmat-ı sefiriyye ve akçe Kırım ceziresinden hicren getürülüb ol canibe ihraç ve andan suhuletle içerüye nakl olunur kabi'ül-sefir dahi buralara olan şiddet ihtiyacını Devlet-î Alîyye'ye is'ar-u hatta Avrupa'da cari olan adet üzere ol tarafların…ile iştirasını irad ve tezkir etmiş ise de Devlet-î Alîyye'de ol adet olmadığından tereddüd olunub ba'de nakl eşyaya ruhsat verilmiş idi denildi…" Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 15-24.

Başgeneral Kutozof'un yerine sabık General Çiçekof'un Bükreş'e geleceğini bildirmiştir.[280]

On altıncı görüşmeden sonra on sekiz gün ara verilerek gayriresmi görüşmeler ve yazışmalar neticesinde ortak karar verilmiş idi. On yedinci görüşmede ise; sulh maddelerine yönelik her iki taraftan da öneri alınarak anlaşma şartlarının belirlenmesi kararlaştırıldı. Rusya murahhasları söz alarak sulh görüşmelerinin sonuçlanmasına engel olan sorunların çözüme kavuşturulması ve öneriler sunulup gün içinde imzaların atılmasını önermiştir. Babıâli ise; Başgeneral Kutozof'a gönderdiği mektupta ruhsatname sorununun halledildiğini başka bir meselenin kalmadığını lakin mütarekelerin yine de uzatıldığını belirterek musalahanın bir an önce imzalanıp tasdik edilmesini istemiştir.[281]

Mehmed Said Galib Efendi, anlaşmayı bir an önce tamamlayabilmek için çok çaba göstermiştir. Barış görüşmeleri devam ederken, Fransa ve İngiltere'nin müdahalelerinin engellenmesi için bir an önce anlaşmanın tamamlanması isteniyordu. Galib efendi, anlaşmayı sonuçlandırabilmek için azami gayret sarfediyordu. Bu gayretinin altında Babıâli'den aldığı bir talimatında etkili olduğu bilinmektedir. Söz konusu talimatta, Rusya ile yapılan görüşmeler hakkında Nemçe ve Fransa'nın haberdar olmaması istenmiş ve aynı hassasiyetin Ruslar tarafından da gösterildiği anlaşılmaktadır.[282]

Bükreş Anlaşması'na son şeklini veren on yedinci ve on sekizinci görüşme de, Osmanlı murahhasları da sulh için hazır olduklarını ve tek gayretlerinin bu olduğunu en başından beri yinelemelerine rağmen tekrar teyit etmiştir.[283] Birinci

---

[280] BOA., HAT, nr. 966/41293, 963/41254-A.
[281] BOA., HAT, nr. 1096/44418-İ.
[282] BOA., HAT, nr. 1097/44421-E.
[283] *"...elhasıl Rusyalu Devlet-î Alîyye ile musalahaya mecburiyet görüb Devlet-î Alîyye dahi istirahate pek ziyade muhtaç olduktan başka baz'ı düvel-i Avrupa dahi kendüsünü fedakarlık ihtiyarıyla musalahaya teşvik eylemekde idi. Binaen aliyye tarafeyn murahhasları birbirine yaklaşarak mevzu'-ba'is olan maddeleri te'dil eylediler. Şöyleki: Rusyalunun Rumeli cihetinde matmu' nazırı Basarabya ile beraber Eflak ve Boğdan'a ve Tuna Nehri'nin ağızlarına malik olmak ve Sırbistan'ın kamilen istiklalini kazanmak iken yalnız Basarabya'yı...iştirake kani' ve Anadolu tarafındaki edalarından fariğ olub akdemce Rikab-ı Hümayun'dan ledi'ül-istizan İstanbul'ca dahi sur meşruha muvafık hal ü musalahat görülmüş idüğünden murahhaslar beynünde müzakere ve mübahese olunarak nihayet (Prut Nehri memleket-i Boğdan'a duhulünden Tuna'ya mansıb olduğu mahale Tuna'nın sahil...Kili Boğazı'na adar memalik-i devleteyni fasıl ve Kili Boğazı tarafeyn beyninde müşterek ve Eflak ve Boğdan'ın imtiyazat-ı sabıkası baki olmak ve Anadolu semtinde vesa'ir mahallerde olan hudud*

madde olarak dostluğun yeniden tesis edilmesi sunulmuştur. İkinci madde olarak suçluların ve suçların affı istenmiştir. Üçüncü maddede, önceki anlaşmaların onayı tekrar edilmiştir. Dördüncü maddede Prut Nehri ortası hudud olarak kabul edilmiştir. Beşinci maddede Prut'un sağ yakasında olan araziler ve kalelerin tamamen Osmanlı Devleti'ne iade edilmesine karar verilerek, bu maddeye dahil olan Eflak ve Boğdan'ın ise, Yergöğü'de yapılan uzun görüşmelere mutabık kalarak senetlerin geçerli olacağı bildirilmiştir. Eflak ve Boğdan maddesinin yeniden dörder maddeye sunulması öngörülmüş fakat, Osmanlı murahhaslarının itirazı üzerine ufak değişikliklerle bu karar değiştirilmiştir. Altıncı maddede, esas senedin üçüncü şartı olan Prut hududu haricinde, Anadolu tarafında ve diğer yerlerde iki devlet arasında muhasara öncesi hudud olan yerlerin geçerli olacağı ve bu bölgelerde mevcut

---

kabü'lsefîr olduğu vecihle ibka olunmak ve Sırbistan kal'alarına taraf-ı Devlet-î Alîyye'den konulacak müstahfızları tarafından Sıplu hakkında tea'di vuku' bulmaması içün bu babda lazım olan emn-ü istimaletlerini ve Devlet-î Alîyye'nin bazı cezair-i hicr-i sefidde ve muvakı' sa'irede olan reayasının nail oldukları fevaid-i musellu Sırplu'nun dahi umur-u dahiliyelerinin kendü taraflarından idaresi ve berüce maktu' ledi'ültahsis kendü yedlerinden kabz-ü teslimi musellu vakı' olacak istidalarını Devlet-î Alîyye Sırp ile tanzim eylemek) maddelerine karar verildi ve bu menval üzre bir kıt'a esas mukavele senedi yapıldı ve cemaziyel evvelinin dokuzuncu Çarşamba günü akd olunan on dokuzuncu meclisde olan bu senedin Türkçesi ile Fransızcası mukabele edildi. Ba'de Rusyalu'nun İran Devleti'yle akd musalaha etmesi murahhas efendiler tarafından teklif olundukda Rusya murahhasları Devlet-î Alîyye'nin böyle istihzan olunur lakin ahitnameye öyle bir şurut derç olunamaz dediler ise de buna da'ir ceryan eden mübaheşetin neticesine Rusya Devleti'nin İran Devleti ile akd musalahaları hususunda taraf-ı Devlet-î Alîyye'den musa't olunmasına Rusya Devleti'nin razı olacağını ahitnameye bir madde derç edilmesine Rusya murahhasları tarafından mutala' gösterildi. Rusyalu bu sefîr esnasında bucak teğyir olunur Basarabya kazasını istila ettikde bucak Tatarlar'ından Yedisan Kabilesini Rusya memleketinden iskan eylemiş olduğundan kabile-i merkume memalik-i Devlet-î Alîyye'ye iskan olunmaları içün Bab-ı Devlet'e muraca'at eylemiş olduklarına mebni bunların memalik-i Devlet-î Alîyye'ye nakilleri hususu dahi meclis-i mezkurede lediülirad Rusya murahhasları tarafından buna cevaba Rusya Devleti'ne terk olunan yerlerin Ehl-i İslam'ı istedikleri halde memalik-i Devlet-î Alîyye'ye nakl hane etmeğe me'zun olmaları hakkında musalahanameye bir madde derç olunacağından Yedisan kabilesinin haseten zikr-i lazım gelmez dediler isede kabile-i merkumenin Devlet-î Alîyye'ye müracaatları vuku' bulmuş olduğuna mebni ahidnamede zikr olunmaları matlub ve mültezim olduğundan bunlar hakkında bir fıkra-i mahsusa dercine karar verildi. Ferdası Çarşamba günü akd olunan yirminci meclis-i mükalemede Rusyalu tarafından red-ü iade olunacak memleketlerin tahliyesi hususu mevzu' bahis olub bunun içün Rusyalu tarafından üç buçuk ay mühlet istenildikde ol emirde berü tarafdan…olunduysada Prut'tan…kadar muvakı' Rusyalu'nun asker ve edavatı mevcud olduktan başka Belgrad'da dahi askeri bulunduğundan bunların nakli içün o kadar müddet ta'yini nisabında görüldü. Berüce meşru karargir olan mevad-ı esasiyeye göre on altı maddeyi havi tanzim olunan musalaha senedleri işbu bin iki yüz yirmi yedi sene-i hicriyyesi cemaziyel-evahilesinin on yedisine müsadif olan bin sekiz yüz on iki sene-i miladiyesi mayıs rumiyesinin on altıncı günü Bükreş'de imza ve mübadele olunduktan sonra işbu musalahaname murahhas-ı evvel Galib Efendi'nin mühürdarı ile Rikab-ı Hümayun'a takdim edildi…beyan olunduğu üzere ahidname ve tahrirat kethüdamız izzetlü Galib Efendi'nin mühürdarı Nuri Efendi bendeleri bu tarafa vürud etmiş…" BOA., HAT, nr. 984/41688, 985/41720; Galib Paşa ve mühürdarının Bükreş tarafında bulunması ve Rusya ile yapılan Bükreş Anlaşması'nın maddelerinin payitahta ulaştırılması ve Galib Efendi'nin görevini hakkıyla yerine getirmesinden dolayı tasdikname-i hümayunda kendisinden dualarla bahsedilmesi Şanizade Tarihi'nde geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şanizade Mehmed Ataullah, *a.g.e.*, s. 549.

kalelerin de şimdiki durumları ile tamamen Osmanlı Devleti'ne iade edileceği kararı verilmiştir. Yedinci maddede, Rusya'ya bırakılan memleketlerin ahalisinden ve diğerlerinden Osmanlı tarafına nakl olunacak Müslümanlar'a engel çıkarılmayacağı, emlak ve eşyaların on sekiz ay içerisinde dilediklerine satıp bedelini alabilecekleri belirtilmiştir. Sekizinci madde, esas senedin dördüncü şartı olan maddenin aynısı olup ayrıca Rusya tarafından bu muharebede esir düşen Sırpların kurtarılması hususu yazılmıştır. Osmanlı tarafı burada Sırp tabirine itiraz ederek münakaşalar yaşatmış ve sonucunda madde genel anlamda yazılmıştır. Dokuzuncu madde, esir değişimi ile ilgili hususlarda ve iki taraf tebaasının geride kalan dava veyahud alacaklarının sonuçlandırılması hakkında mutabakat sağlanarak Osmanlı Devleti'ne iade edilecek arazinin tahliye müddetlerine karar verilmesine geçilmiştir. Rusya murahhasları, gerek Rumeli ve gerek Anadolu için Eylül sonu itibariyle dört ay, Osmanlı murahhasları ise, Anadolu tarafına iki, Rumeli tarafına bir ay müddet vermiştir. Fakat; murahhaslar arasında yaşanan tartışmalar neticesinde her iki taraf için de süre üç buçuk ay olarak belirlenmiştir.

Nihayetinde, son mükalemedeki hususlar esas olmak üzere 21 Mayıs 1812 tarihinde anlaşma imzalanmıştır.[284] Osmanlı Devleti'nin elde ettiği sonuç beklediği gibi olmamıştır. Nitekim; anlaşma şartları görüşülürken verilen kararlar ile sonradan kabul edilen maddeler istenilen sonucu vermemiştir. Öyle ki; en önemli maddelerden biri olan Sırplara özerk haklar tanınmış ve daha önce belirtilen hususların hiçbiri kabul edilmemiştir.[285]

Anlaşma şu maddeleri içermekteydi. Taraflar aralarındaki her türlü düşmanlığa son vererek, her iki devlet tebaasından savaşa dahil olanlar için af ilan edilecektir. Her iki devlet arasında yapılmış önceki anlaşmalar, bu anlaşma değişmediği takdirde geçerli kılınmıştır. Rumeli tarafında devletler arasındaki hudud, Prut Nehri'nin, Boğdan'a gittiği yerden Tuna'ya döküldüğü yere kadar ve oradan

---

[284] Mehmed Said Galib Efendi'nin bizzat kendisi maddeler altına şu notu düşmüştür: *"...On altı maddeden ibaret andlaşma ve teyidnameler, Osmanlı Devleti Padişahı'nın bize verdiği ruhsatnamesi mucibince tarafımızdan imza ve mühürlenerek, Rusya Devleti murahhaslarının imza ve mühürlü senediyle mübadele olundu. Cemaziye'l-evveli'nin on yedinci günü sene bin iki yüz yirmi yedi, Bükreş kasabasında..."* Mehmet ilkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XLIV-XLV; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 27; BOA., HAT, nr. 986/41782.

[285] BOA., HAT, nr. 1096/44418, 1097/44421-E.

Kili Boğazı'na ve oradan da Karadeniz'e kadar Tuna Nehri olarak karar verilmiştir. Rusya Devleti, Prut'un sağ yakasındaki bölgeyi Osmanlı Devleti'ne iade ederek Anadolu tarafında da savaş öncesi hududu kabul etmiştir. Osmanlı Devleti'nin, Rusya'ya terk ettiği bölgelerde bulunan Müslüman ve sair tebaasından isteyenler mal ve emlaklarını dilediklerine satarak, Osmanlı tarafına 18 ay içinde geçebileceklerdir. Osmanlı Devleti'ndeki yerleşik Hristiyanlar da aynı şartlar altında Rusya tarafına geçebilecektir. Yedisan Tatarlarının nakil masraflarını Osmanlı Devleti üstlenmiştir. Sırplar için ise; genel af ilan edilmiş olup Sırp bölgesinde savaş sırasında yapılan istihkamlar yıkılıp askeri malzemeler Osmanlı Devleti'ne verilecektir. Sırpların iç işleri kendileri tarafından idare edilecek aynı zamanda vergileri de kendileri tarafından toplanıp maktuen Osmanlı Devleti'ne verilecek ve esirler karşılıklı olarak iade edilecektir. Her iki devlet tebaasının savaş sebebiyle sekteye uğrayan iş, dava ve alacakları kısa zamanda sonuçlandırılarak Rusya Devleti; Rumeli ile Anadolu'da, Osmanlı Devleti'ne iade edeceği yerlerde bulunan askerlerini ve donanmasını en geç üç ay içinde geri çekecektir. Cezayir, Tunus ve Trablusgarb ocakları korsanlarının, Rusya Devleti ve tebaasına verdikleri zararlar hakkında Yaş Anlaşması'nın yedinci maddesinin koyduğu usullere riayet edilecektir. İran Devleti ile Rusya Devleti arasındaki savaşın durdurulması ve taraflar arasında mutabakat ile sulh akdi hususunda Osmanlı Devleti'nin bir çalışma yapmasını Rusya Devleti kabul etmiştir. Anlaşmanın imzasından sonra ise karşılıklı düşmanlık ve savaş halinin sona erdiği iki taraf kumandanlarına derhal duyurulacaktır. Sulh anlaşması, iki tarafın murahhasları tarafından imzalandıktan sonra Sadrazam ve Rusya Başmurahhası tarafından te'yid olunup yine murahhaslar aracılığıyla on gün içinde mübadele edilmesi kararı verilmiştir ve aynı zamanda anlaşma Osmanlı Padişahı ve Rusya İmparatoru tarafından tasdik ve te'yid olunup en geç dört hafta içinde murahhaslar vasıtasıyla mübadele edilecektir.[286]

Anlaşma imzalanmış olmasına rağmen taraflar arasında kabul edilen maddelerin cari olabilmesi için metinlerin tasdik edilmesi ve mübadelesinin gerçekleşmesi gerekiyordu. Sürenin uzatılmasının, tespit edilen sınırlarda bulunan

[286] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. XLIV; İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 341; Şanizade Mehmet Ataullah, *a.g.e.*, s. 46-47.

yerleşim tahliyesini özellikle, Anadolu meselesinin hallini geciktireceğinden endişe eden Galib Efendi, Babıâli'ye üst üste gönderdiği yazılarda bir an önce tasdikin yapılmasını istiyordu. Babıâli de, Galib Efendi ile aynı kanaatteydi.[287] Nitekim; 29 Mayıs 1812 tarihinde Bükreş Anlaşması her iki taraf açısından tasdik edilmiştir.[288]

Bükreş Anlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, Galib Efendi'nin diplomatik görevi sona ermiş ve söz konusu anlaşmada yer alan maddelerin uygulanmasına nezaret işi de onun sorumluluğuna bırakılmıştır. Esirlerin mübadelesi hususu, yoğun mesai sarfettiği konulardan biri olmuştur.[289] Ruslar, müzakereler esnasında ancak baliğ olan esirlerin iade edileceğini büluğa ermemiş Müslüman çocuklarını Hıristiyan addedilerek iadesini kabul etmediği için bu konuya azami dikkat göstermiş ve en ince ayrıntısıyla bile kendisi ilgilenmiştir.[290] Anlaşma sonrası Mehmed Said Galib Efendi'nin uğraştığı sorunlardan biri de, Ruslara esir olan Kazakların nerede olduklarının tespiti olmuştur.[291]

C. BÜKREŞ ANLAŞMASI'NIN SONUCU

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında süregelen harp halinin neticeye kavuşması olarak tarihe geçen Bükreş Anlaşması, 24 Haziran 1812'de başlayan Fransa-Rusya Savaşı esnasında Rusya'nın, Napolyon'a karşı rahat bir mücadele yapmasını sağlamış oluyordu. Bunun içindir ki; Napolyon, Osmanlı Devleti'yle Rusya arasında barış yapılacağını anlayınca, Osmanlı Devleti'ni savaşa devam etmeye teşvik etmek istemiş ve bu yönde ısrarlarda bulunmuştur. Bu şekilde de, Fransa kendisini rahatlatarak, Rusya'yı her iki cephede de savaşa mahkum edebilecekti. Fakat; Osmanlı Devleti, Napolyon'un Tilsit ihanetini ve Osmanlı-Rus barış görüşmelerinde Osmanlı Devleti'ne karşı takınmış olduğu tavrı unutmamış ve

[287] BOA., HAT, nr. 1097/44422, 1097/44420, 1097/4420-C
[288] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. 256.
[289] Galib Efendi, esirlerin iade edilmesi ve ayrıca esir olarak bulunan askerlerin de geri verilmesini istemiştir. Bkz. BOA., HAT, nr. 980/41592.
[290] BOA., HAT, nr. 990-41831-E. (Belge, 7 Cemaziyelahir 1227 tarihli olmasına rağmen özetinde 7 Ra 1227 olarak kaydedilmiştir.)
[291] BOA., HAT, nr. 1004/42118.

artık Fransa'ya olan güveni kalmamıştı. Zaten, Rusya ile savaşa devam edecek durumda da bulunmuyordu. Özellikle askeri açıdan çok kötü durumda olan Osmanlı Devleti daha kendi içindeki sorunlarını çözebilmiş değildi. Bu sebepledir ki; Bükreş Anlaşması'nı imzalama taraftarı olmuştur. Napolyon, daha sonra Saint-Heleni'de, Moskova yenilgisinin sebepleri arasında, *"Türklerin tam savaşmaları gerektiği bir sırada, barış yapmaları"* olduğunu zikredecektir.[292] Gerek Sadrazam'ın ordugahında ve gerekse İstanbul'da barış yanlıları (yeniçeriler ve halk) bu arada üstünlüğü ele geçirdiklerinden son zorluklar da kolayca aşılmıştır. Galib Efendi, daha sonraki zamanlarda bir defasında Kont Andreossy'e şu itirafta bulunmuştur:

"Ne topumuz, ne mühimmatımız ne de ordumuz kalmıştı; halk barış istiyordu, barış yapmak zorunda kaldık, kaderimize böyle yazılmış."[293]

Mehmed Said Galib Efendi, *"...bi'l-cümle düvel-i ecnebiyyeye ve ale'l-husus Rusya'ya bir vechle emniyyet ca'iz olmaz…*" sözünde diğer devletlere olan güvensizlik oldukça dikkat çekmektedir. Nizâm-ı Cedîd yanlısı olarak görülen Mehmed Said Galib Efendi'nin devlet yönetimindeki görevleri esnasında bilakis son dönemlerinde Kadîm yanlısı olduğu ve devletin dışarı değil de kendi içine dönmesi gerektiğini kavramıştır.[294]

Mehmed Said Galib Efendi, her ne kadar mütarekeler esnasında Sadrazam'ın sözünden çıkmamış olmasına rağmen karşılıklı yazılan mektuplarda öneri ve eleştirilerde bulunmayı da ihmal etmemiştir. Özellikle; asker nizamının ve ordunun halini eleştiren Galib Efendi'nin, devlet yönetimine ne denli vakıf olduğu aşikardır. Sadrazam Ahmed Paşa ile Mehmed Said Galib Efendi arasında geçen bir yazışmada birinci madde kararında Sünne Boğazı'nın müşterek olması ve Kalas önünde gayri meskun bir adanın Ruslara terki konusunda müzakerelerde verilen kararı tenkit ederek, Tuna Boğazlarının önemi ve boğazların büyük bir kısmının Osmanlı elinde olması gerektiği hakkında Galib Efendi'yi ikaz etmiştir.[295] Buna mukabil Galib Efendi, Sadrazam'a bütün boğazlar elde olsa dahi bu donanma ile süreklilik kazanılamayacağını söylemiştir. Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Silistre gibi Tuna

[292] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 113.
[293] Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 514.
[294] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 42.
[295] Mehmet İlkin Erkutun, *a.g.t.*, s. L.

kıyısındaki Osmanlı şehirlerinde tersaneler kurulup Tuna donanmaları yaptırıp gerekli düzen kurulmadığı takdirde boğazları almanın bir faydası yoktur diyecek kadar acı eleştirilerde bulunmuştur. Galib Efendi'nin açıksözlü bir diplomat olduğu burada da karşımıza çıkmaktadır.[296]

Cevdet Paşa Tarihi'nde,[297] Osmanlı Devleti'nin başarısızlığa uğradığı iki sonuç dikkat çekmektedir. Birincisi Rusların Tuna'ya ayak basmaları ve diğer ikincisi ise Sırplara verilen imtiyazlardır[298] ki; anlaşmanın bir mirası olarak Mora Meselesi Osmanlı'ya bırakılmış bulunmaktadır.

Mehmed Said Galib Efendi'nin müzakereler süresince sakinliğini koruması oldukça dikkat çekicidir. Yeri geldiğinde hiddetlenmesine rağmen ortamı yumuşatarak makul bir öneride bulunması görüşmeler esnasında Osmanlı Devleti'ne büyük bir katkısı olmuştur. Nitekim; Galib Efendi, Bükreş'de diplomatik kariyerinin doruğuna ulaşmıştır. Gerek Başgeneral Kutozof ile olsun gerek Rus Başmurahhası İtalinski olsun birebir olan görüşmeleri neticesinde keskin sonuçlar vermeyen, daha kabul edilebilir maddelere imza atılmasına olanak sağlamıştır.

---

296 *"…ve cemaziyelevvelinin yirmi dokuzuncu günü Mühürdar Efendi Dersaadet'e vasıl buldu. Ferdası Şeyhülislam konağında meclis-i akd olundu musalahaname okundu kabul kılındı ve gurre-i cemaziyelahire tarihiyle tasdiknamesi yazıldı sureti zeyirde (I) işaretiyle irad olundu…"* Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 25-27; Eserlerde dikkat çeken bir diğer konu ise, bu başarısız olan maddelerden dolayı Sultan II. Mahmud'un oluşan öfkesidir. Zira Zinkeisen; bu konuda şu bilgiyi vermiştir: *"Padişah'ın öfkesi, Sadrazam'dan sonra Bükreş Anlaşması'nın asıl müzakerecilerine yöneldi. Bilhassa Napolyon'un ve Fransız yanlılarının ajanları, Padişah'ı bu barışta daha iyi şartların elde edilememesinin suçu öncelikle Rusya'dan rüşvet alan Babıâli tercümanı Dimitri Morosi'nin ailesinin suçu olduğuna ikna etmeye çalışmışlardı. Ayrıca Memleketeyn'den herhangi birinin voyvodalığa getirilmesini engellemek için ellerinden gelen herşeyi yaptılar. Morosi, İstanbul'a döndüğü taktirde, kendisini orada nasıl bir akıbetin bekleyeceğinin pekâlâ farkındaydı. Dostlarının, Rus yönetiminin kendisine uygun bir yıllık maaşla birlikte sığınabileceği bir yer teklif ettiği Rusya'ya çekilmesi yönündeki telkinlerine kulak asmamıştı, zira Babıâli'nin intikamının böyle bir durumda İstanbul'da kalan ailesine yöneleceğinden endişe etmişti. Bu yüzden Galib Efendi ile birlikte İstanbul'a dönmeyi yeğledi, zira asıl sorumluluğun kendisine değil Galib Efendi'ye yükleneceğini planlıyordu. Lakin Galib Efendi, Padişah'ın gözünde suçlu değildi, ki zaten Galib Efendi'nin suçu yoktu. Galib Efendi Tuna Nehri'ni aşar aşmaz Morosi'yi hemen tutuklamasına ve esir olarak Sadrazam'ın Şumnu'daki ordugahına götürmesine dair bir emir almıştır. Böylece Eylül ayında Galib Efendi ile birlikte Rusçuk'a vardığında, hemen zincire vuruldu ve Şumnu'ya götürülerek, buraya geldiği gibi Sadrazam'ın hanesinde hazır bulunan birkaç uşak tarafından saldırıya uğradı ve öldürüldü. Bu cinayete ister istemez tanıklık eden Galib Efendi bu sahneden öyle etkilenmişti ki, ömrü boyunca ateşli bir hastalığa tutulduğu rivayet edilmektedir."* Lakin daha sonraki yıllarda Galib Efendi'nin gayet sağlıklı olduğu Sadrazamlık görevine nail olacak kadar yükseldiği bu rivayeti çürütmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 526.

297 Cevdet Paşa, *a.g.e.*, X, s. 28.

298 *"…Bükreş Ahidnamesi'nde mestur olan müsaadete kanaat etmeyüb istiklale karib-ü imtiyaz talebine cür'et ve harekat-ı isyanıyeye müdavemet eylediler. Binaen-Alîyye Sadr Müşarileyh üç kol asker tertibiyle üzerlerine hücum-u rast geldiği…"* Bkz. Mustafa Reşid Paşa, *a.g.e.*, s. 70.

Bükreş Anlaşması'ndan anlaşılıyor ki; devletler arası diplomatik krizler Yakınçağ'a damgasını vurmuştur ve mütareke süresince yaşanan münakaşalar, eleştiriler ve olumsuz üsluplar diplomasinin ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Mehmed Said Galib Efendi'nin devlet kademelerindeki yükselişi Bükreş Anlaşması sonrası İstanbul'a döndüğünde de devam etmiş ve üçüncü defa Reisülküttablık makamına getirilmiştir. Üçüncü Reisülküttablığında çok az bir süre görev yapan Galib Efendi, merkezde yaşanan hizib çatışmaları neticesinde Kütahya'ya sürgün edilmiştir. 1814 yılında Bolu-Viranşehir vezirlik rütbesi ile tevcih edilmiş ve ardından 1821 yılında vezareti kaldırılarak Konya'da mecburi ikamet verilmiştir. 1822 tarihinde vezirliği geri verilerek Kayseri ve Bozok Sancakları Mutasarrıflığı görevine getirilmiştir.[299] 1823 tarihinde ise Hüdavendigar ve Kocaeli Sancakları ilavesiyle Karadeniz Boğazı'nın Rumeli sahilleri muhafızlığı verilmiştir. Osmanlı Devleti merkezi yönetiminde yaşanan hizib çatışmalarının Galib Efendi'nin kariyerinde ne denli ön plana çıktığı çok rahat görülmektedir. Nitekim; devletin en yüksek makamlarından biri olan Sadrazamlık görevine 1823 tarihindeki tayininden kısa bir süre sonra Gelibolu'ya ve oradan da Manisa'ya olan sürgünü bunun bir diğer örneğidir. Daha sonrasında tekrar vezirliği iade edilerek Erzurum Valiliği ve Şark Seraskerliği görevine getirilmiştir. Sultan II. Mahmud tarafından Balıkesir'e sürgün edilen Mehmed Said Galib Efendi buradaki sürgün hayatı sırasında hastalanarak 1829 tarihinde vefat etmiştir. Osmanlı Devleti'nin en önemli devlet adamlarından olan Mehmed Said Galib Efendi'nin mezarı Balıkesir'de, Zağanos Paşa Camii'nde bulunmaktadır.[300]

[299] Orhan Fuad Köprülü, "Mehmed Said Galib Efendi…", *a.g.m.*, s. 330-331.
[300] *A.g.m.*, s. 331.

SONUÇ

Diplomasinin ve diplomasi aktörleri olan diplomatların en önemli görevleri de hiç şüphesiz rakip devletlerin bakış açılarını anlama ve askeri güçleri hakkında bilgi edinme çabalarıydı. Avrupa'yı daha yakından tanıyan bu elçiler artık değişimin tüm dünyada kol gezdiğini ve yönetimin merkezinde olan kılıcın yerini diplomasinin aldığını fark ederek diplomasiye daha fazla ağırlık vermişlerdir. Dönemin iç ve dış politikasını etkileyen unsurlardan bir diğeri ise; devletin idaresinde kilit görevlerde bulunan bireyler arasındaki husumet ve iktidar kavgasıdır. Devlet erkanı iktidarlarını savaşarak kılıçla kazandıklarından, diplomatları güçlü bir muhalif sınıf olarak görmüşlerdir. Muhalif sınıf anlayışına rağmen dönemin en önemli aydınlar topluluğu meydana gelmiş ve Avrupa'nın o dönemdeki ruhunu kavrayabilen diplomatlar yetişmiştir. Bunun ilk ve aynı zamanda en önemli örneği Mehmed Said Galib Efendi olmuştur. Osmanlı devlet personeli içerisinde askeri kurum üyelerinin yerine diplomasi kadrolarının öne çıkışı bu sürecin çok yönlü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kadim'den Cedid'e doğru yükselişe geçen değişim rüzgarı Osmanlı Devleti'nin Avrupa diplomasi sistemine entegre olması açısından çok önemli bir süreç haline gelmiştir. Gerek yabancı devletlerden gelen elçiler ve gerek Osmanlı Devleti'nden Avrupa'ya giden elçiler gözlemler yaparak kültürler arası bir tünel oluşturmuşlardır ve bu tünelde çıkarları doğrultusunda görevlerini idame ettirmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin Avrupai diplomasi sistemine entegre olması açısından oldukça önemli olan XVIII. yüzyıl sonu, XIX. yüzyıl başları geçiş süreci olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde Nizâm-ı Kâdim ve Nizâm-ı Cedîd anlayışının çatıştığı ve bu çatışmalar neticesinde köklü kırılmalar meydana geldiği görülmektedir. Bilindiği üzere, oldukça sancılı olan geçiş süreci devlet kademelerinde de iki hizbin (Nizâm-ı Kâdim-Nizâm-ı Cedîd) çatıştığı bir alan haline gelmiştir. Hizib çatışmalarının yanısıra, devletin Avrupa'ya açılarak farklı bir bakış açısıyla yaklaştığı yenilik kavramı dönem açısından en dikkat çekici unsur olmuştur. Yenilik, değişim kavramlarını içeren Nizam-ı Cedid artık garplılaşmakta olan düzen anlamına

kavuşmuş ve bir nevi Avrupai düzenin devlet kademelerinin basamaklarından adım adım geçtiği görülmüştür.

XVIII. yüzyılda, tehlike çanları gitgide daha fazla çalarken, Osmanlıların kibiri biraz olsun azalmaktaydı. Osmanlı elçileri, barış anlaşmaları imzalamak, ittifaklar kurmak ve diğer diplomatik girişimler amacıyla Avrupa'ya doğru yönelmişlerdir. Nitekim; elçilerin sözlü ya da yazılı raporları neticesinde Avrupa'da olup biten anlaşılıp kavranmaya başlanmıştır. Devletin yeniden yapılandırılmasını üstlenen Osmanlı sefirlerinin işlerini zorlaştıran en önemli engel hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nin şanına halel getirmemekti. Aynı şekilde çok sayıda Avrupalı diplomat ülke sınırlarına girip Osmanlı yönetici zümre ile birebir iletişimde ve temasta bulunmuşlardır. İletişim halinde olmaları Osmanlıların Avrupa yaşam tarzını görmeye başlamalarında da etkili olmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi, askeri, idari olayların ve dış ilişkilerin anlaşılabilmesi; aslında tüm bu kavramlara ışık tutan fakat; perde arkasında kalmış devlet adamlarının çalışılması ve araştırılması sayesinde olacaktır.

Çalışmaya konu olan Mehmed Said Galib Efendi'nin özel hayatına dair elimizde kronikler dışında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Nitekim; devlet kadrolarına girdikten sonra başlayan kayıtların öncülüğünde çok önemli bilgiler edinilmiştir. Mehmed Said Galib Efendi'nin Avrupai diplomasiye entegre olması, gerektiği zaman mütekabiliyet istemesi oldukça dikkat çekicidir. Gerek Fransa elçiliği ve gerekse Slabozia ile Bükreş Anlaşması'ndaki diplomatik başarıları oldukça ayrıntılıdır. Slabozia Mütarekesi esnasında merkeze gönderdiği mektuplarda *"Sırplar kimdir? Onlar Osmanlı tebaasıdır"* diyerek herhangi bir müdahale edilmemesi gerektiğini vurgulayarak hukuki mesnetlere dayandırması diplomasiyi ne denli ustaca kullandığının göstergelerinden biridir. Belgelerde rastladığımız şifreli mektuplar, devlet yönetimine ne denli hâkim olduğunu da gözler önüne sermiştir. Mehmed Said Galib Efendi ve diplomatik serüvenini fırtınanın dinmediği bir denizde olan geminin kaptanı olarak betimlersek hiç de yanılmış sayılmayız. Aynı zamanda bu dalgaların arasında bulunan kaptanın, fırtınanın yönüne doğru dümen kırması da diplomatik cengaverliğine örnek olarak verilebilir.

Müzakereler süresince camdan bir topla oynar gibi özenle, beceriyle diplomasiyi kullanan ve attığı her adımın neler getireceğini tahmin edip, ona göre hareket eden, diplomasi diline hâkim olan Mehmed Said Galib Efendi, devlet kademelerinde de çok hızlı bir şekilde yükselmiştir. Zekâ, kabiliyet ve mantığını iyi kullanan Galib Efendi diplomatik başarısının yanı sıra devlet kadrolarındaki en üst makama da erişmeye hak kazanmıştır. Mora İsyanı'nın uzaması neticesinde, II. Mahmud tarafından 1823 yılında Sadrazam olarak ilan edilmiştir.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde döneme damgasını vurmuş olan Galib Efendi; emsallerine göre daha farklı bir bakış açısı, soğukkanlılığı, ince zekası ve öngörüsüyle tarihimizdeki yerini almıştır. Sonuç olarak; Mehmed Said Galib Efendi Pertev Efendi'yi ve Pertev Efendi de Mustafa Reşit Paşa'yı yetiştirerek modern diplomasinin kurucusu haline gelmiştir. Diplomatik açıdan bir ekol oluşturan Mehmed Said Galib Efendi'nin Osmanlı Devleti'nin yönetim esaslarında oldukça etkili bir rolü bulunmasıyla beraber, modern diplomasi anlayışının temelini atarak gelecek diplomatlara ışık tuttuğu da göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

a. Hatt-ı Hümayun

BOA., HAT, nr. 1193/46905-04, nr.119/4825, nr. 140/5818, nr. 169/7155, nr. 158/6586, nr. 119/4802, nr. 143/5981, nr. 1335/52067, nr. 137/5660, nr. 5770, nr. 169/7217, 163/6791, 141/5845, 1093/44373, nr.138/5715, 138/5719, 137/5660, nr. 138/5708, nr. 138/5715, nr. 11/354, nr. 138/5664, nr. 140/5807-F, 138/5665, 138/5717, nr. 258/14821, nr. 169/7219, nr.140/5807, nr.140/5808, nr. 166/6969, 1487/64, nr. 1193/46905-Ç, nr. 253/4395, nr. 1365/54038, nr. 1361/53654, nr. 836/37731, nr. 1364/53873, nr. 145/6101, nr. 1009/42401-İ, nr. 276/16195, nr. 132/5485, nr. 152/6418, nr. 276/16197-A, nr. 1437/59056, nr. 1363/53802, nr. 225/14501, nr. 1365/54052, nr. 1346/52644, nr. 963/41217, nr. 986/41781, nr. 319/18737, nr. 1149/45618, nr. 1007/42294, 1008/42385, 716/34195, nr. 1517/27, nr. 526/25737, nr. 1096/44418, nr. 1517/26, 1517/25, nr. 985/41726, nr. 1008/42395, nr. 989/41822-E, nr. 774/36289, nr. 985/41692, nr. 989/41821-C, nr. 989/41821-E, nr. 967/41330-A, nr. 985/41694, nr. 1279/49577, nr. 1093/44363-J, nr. 1093/44363-D, nr. 980/41592, nr. 980/41609, nr. 525/25709, nr. 1092/44324, nr. 1096/44407-C, nr. 1096/44418-D, 1096-44418-E, nr. 990/41832-H, nr. 1093/44348, nr. 1001/42039, nr. 982/41634-A, nr. 1097/44420, nr. 990/41832-G, nr. 987/41814, nr. 1092/44338, nr. 966/41293, nr. 963/41254-A, nr. 1096/44418-İ, nr. 1097/44421-E, nr. 986/41782, nr.

1097/44422, nr. 1097/4420-C, nr. 990-41831-E, nr. 1004/42118, nr. 984/41688, nr. 985/41720,.

b. Kamil Kepeci Tasnifi Defter (KK d.)
Dosya No:18

c. Bab-ı Asafi Dosyaları Amedi Kalemi
A.{AMD, 53/18, A.{AMD, 53/19

d. Bab-ı Asafi Sadaret Kethüdalığı
A.{SKT, 90/3, A.{SKT, 90/10.

B. KAYNAK ESERLER VE İNCELEMELER

AFYONCU, Erhan, "Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokrasi", *Türkiye Günlüğü*, S.58, Ankara Kasım-Aralık 1999, s.183-185.

AHMED RIFAT EFENDİ, *Verdü'l Hadaik*, İstanbul 1283.

AHMET CEVDET PAŞA, *Tarih-i Cevdet*, C. VII-XII, İkinci Baskı, Dersaadet 1309.

AKSAN, Virginia H., *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, III. Basım, İstanbul 2017.

----------, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, İstanbul Ocak 1997.

AKTAŞ, Necati, "Amedci", *DİA*, III, 1991.

AKYILDIZ, Ali, "Sened-i İttifak'ın İlk Tam Metni", *İslam Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1998.

----------, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2006.

----------, "Sened-i İttifak", *DİA*, XXXVI, 2009.

ALTUĞ, Yılmaz, "1856'dan Önce Osmanlı Devleti'nde Modern Hukuk", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999.

ALTUNİŞ GÜRSOY, Belkıs, "Amedi Galib Efendi Sefaretnamesi", Atatürk Kültür Türk ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, *Erdem Dergisi*, Aydın Sayılı Özel Sayısı:III, Cilt:9, Sayı:27, Ocak 1997.

ARAPYAN, Kalost, *Rusçuk Ayanı Mustafa Paşa'nın Hayatı Ve Kahramanlıkları*, Çeviri: Esat Uras, II. Seri, No: 9, Ankara 1943.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, 14. Baskı, İstanbul 2014.

ASIM EFENDİ, *Tarih-i Asım*, I-II, İstanbul 1867.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 26. Baskı, İstanbul, Şubat 2018.

BEYDİLLİ, Kemal, "Kabakçı İsyanı", *DİA*, XXIV, 2001.

----------, "Nizâm-ı Cedîd", *DİA*, XXXI-II, 2007.

----------, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim Ve Dönemi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi(İSAM), İstanbul 2010.

----------, "Tirsiniklioğlu İsmail Ağa", *DİA*, XLI., 2012.

DANACI YILDIZ, Aysel, III. Selim'in Katilleri, *Osmanlı Araştırmaları XXXI*, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2008.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 5, İstanbul 1971.

DERİN, Fahri Çetin, "Kabakçı İsyanına Dair Yazılmış Bir Tarihçe", *Belleten*, Sayı:VI, Ankara 1942.

DRIAULT, Edouard, *Napoleon'un Şark Siyaseti Selim-i Salis, Napoleon, Sebeastıanı ve Gardane*, Mütercim: Köprülüzade Mehmed Fuad, Çeviriyazı: Selma Günaydın, Ankara 2013.

Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, Cilt 1, nr. 9, 4 Kanun-i Evvel 1332/17 Aralık 1916, nr. 10,24 Kanun-i Evvel 1332/6 Ocak 1916, nr. 11, 31 Kanun-i Evvel 1332/13 Ocak 1917, nr. 12, 5 Kanun-i Sani 1332/18 Ocak 1917, nr. 13, 14 Kanun-i Sani 1332/27 Ocak 1917, nr. 15, 28 Kanun-i Sani 1332/10 Şubat 1917.

Enver Ziya Karal, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul 1938.

ERCOŞKUN, Tülay-KELEŞ Erdoğan, "Stratford Canning'in Kaleminden Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu ve Üç İsyan (1807-1809)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:33, Sayı:56, Ankara 2014.

ERKUTUN, Mehmet İlkin, *Mevrid'ül-Uhud 1812 Bükreş Andlaşması İle İlgili Galib Paşa Evrakı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

FINDLEY, Carter V., *Kalemîyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, Çeviri: Gül Çağalı Güven, 2. Baskı, Ekim 2016.

GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2002

Hariciye Nezareti, Türkiye Muhaberatı, Galib Efendi'den Lascarov'a, 1807 nihayeti-15 Teşrin-i Evvel 1807.

İbn-î Haldun, *Mukâddime*, Cilt II, İstanbul 1996.

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye*, IV. Cilt, 4. Baskı, İstanbul 2018.

Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesi, *Milli Tetebbular Mecmuası*, I.

KARAER, Nihat, "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri, Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri", *OTAM*, 30/Güz 2011.

KARAL, Enver Ziya, Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt, 10. Baskı, Ankara 2017.

KOLOĞLU, Orhan, "Fransız Devrimi ve Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999.

KÖPRÜLÜ, Orhan Fuad, "Mehmed Said Galib Paşa (1763-1829)", *DİA*, XIII, 1996.

KURAN, Ercüment, "1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999.

MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netayicü'l-Vuku'at*, IV, Dersaadet 1327.

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi Seçme Eserleri III*, 6. Baskı, İstanbul Ocak 2017.

ÖZKAN, Selim Hilmi, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, İstanbul 2017.

ÖZTÜRK, Mensure, "Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa ve Mallarının Müsadere Sürecine Kısa Bir Bakış", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, Nisan 2015.

SHAW, Stanford J., *Eski ve Yeni arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, Çeviri: Hür Güldü, 1. Baskı, İstanbul 2008.

SOYSAL, İsmail, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara 1999.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, C.2, İstanbul 1996.

ŞÂNİZÂDE MEHMED ATÂULLAH, *Tarih-i Şânizâde,* 1284/1867.

UNAT, Faik Reşid, Osmanlı *Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara 1968.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'den Gönderdiği Şifreli Mektuplar", *Belleten*, C.1, Sayı:1, Ankara 1995.

……, İsmail Hakkı, "Nizâm-ı Cedîd Ricâlinden Valide Sultan Kethüdası Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdazade Arif Efendi", *Belleten*, Cilt: XX, Sayı: 79, Ankara 1956.

……., İsmail Hakkı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, 2. Baskı, Ankara 2010.

ÜNAL, Fatih, "Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008.

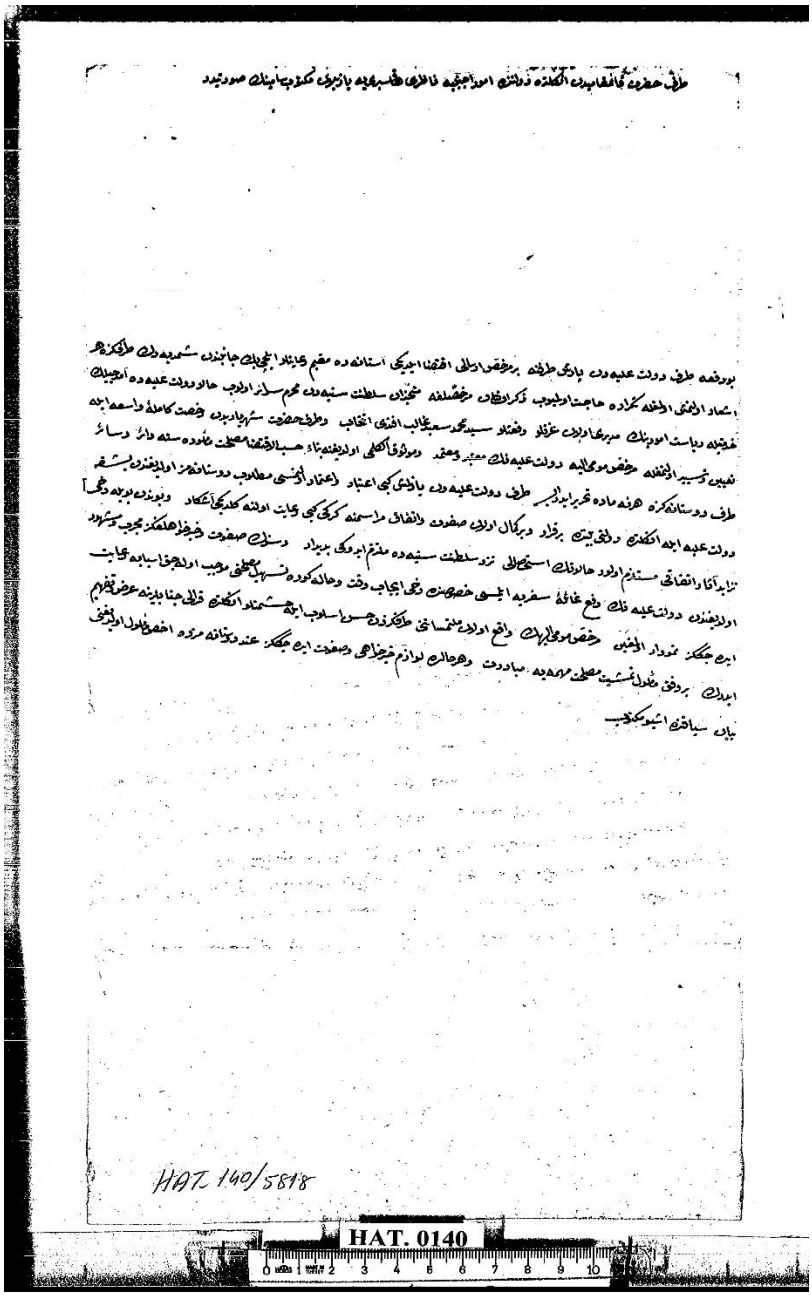
YENİDÜNYA GÜRGEN, Süheyla, *Devletin Kahyası, Milletin Efendisi Mehmed Said Hâlet Efendi*, İstanbul 2018.

---------- Süheyla, *Mehmet Sait Halet Efendi Hayatı İdari Ve Siyasi Faaliyetleri (1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008.

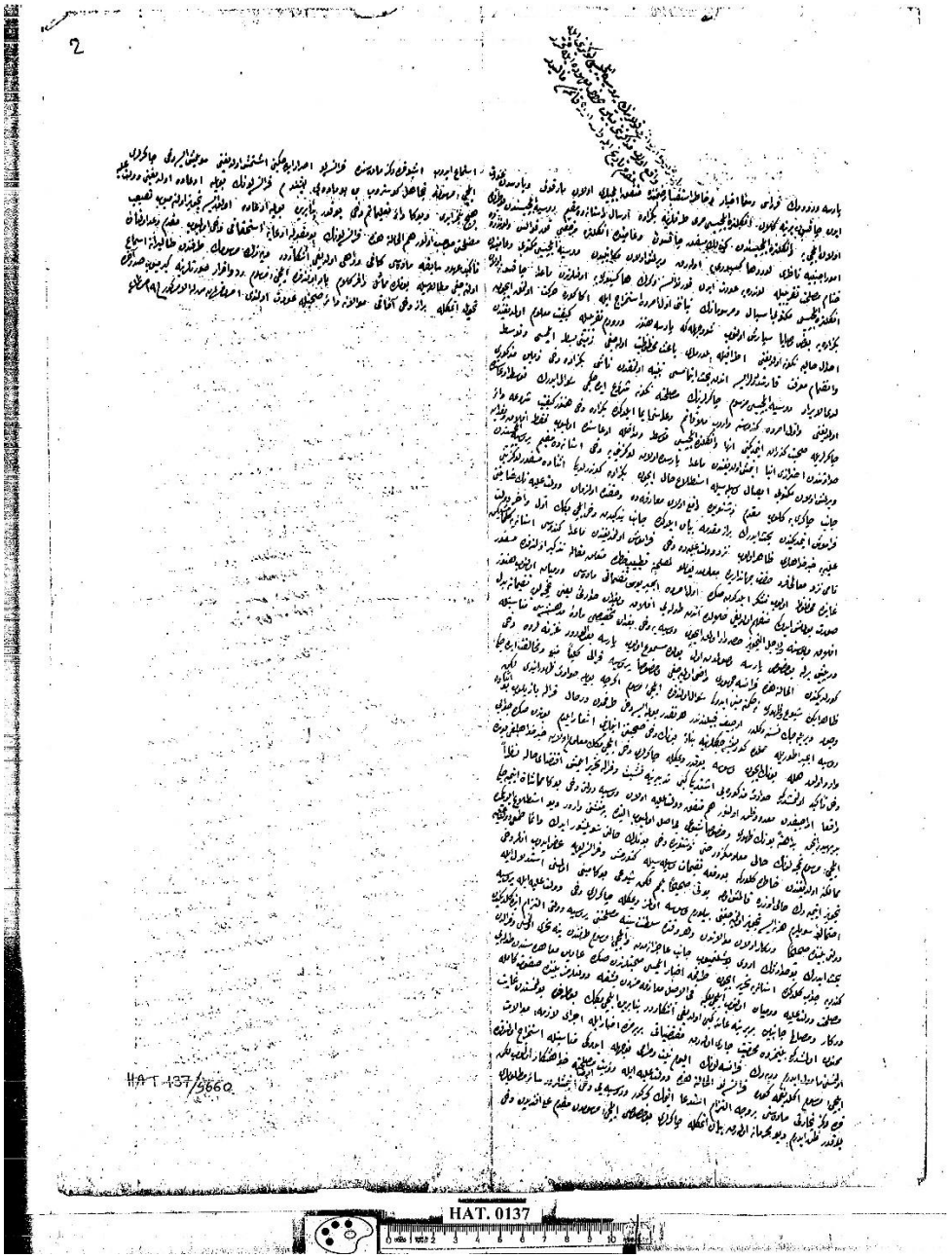
YEŞİL, Fatih, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Katibi Ebubekir Ratib Efendi(1750-1799),* İstanbul 2011

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt. 7, Çeviri: Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011.

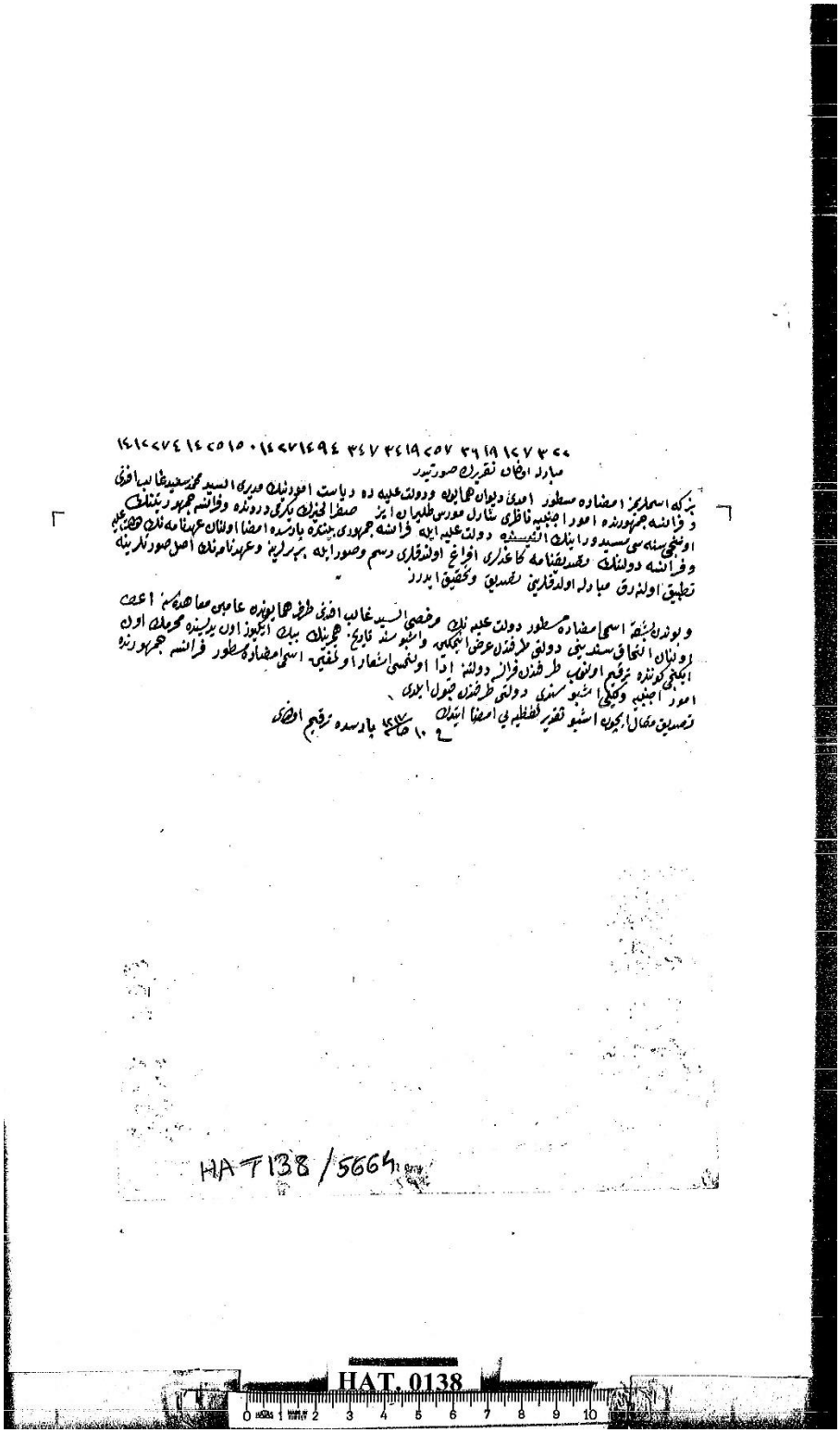
EKLER

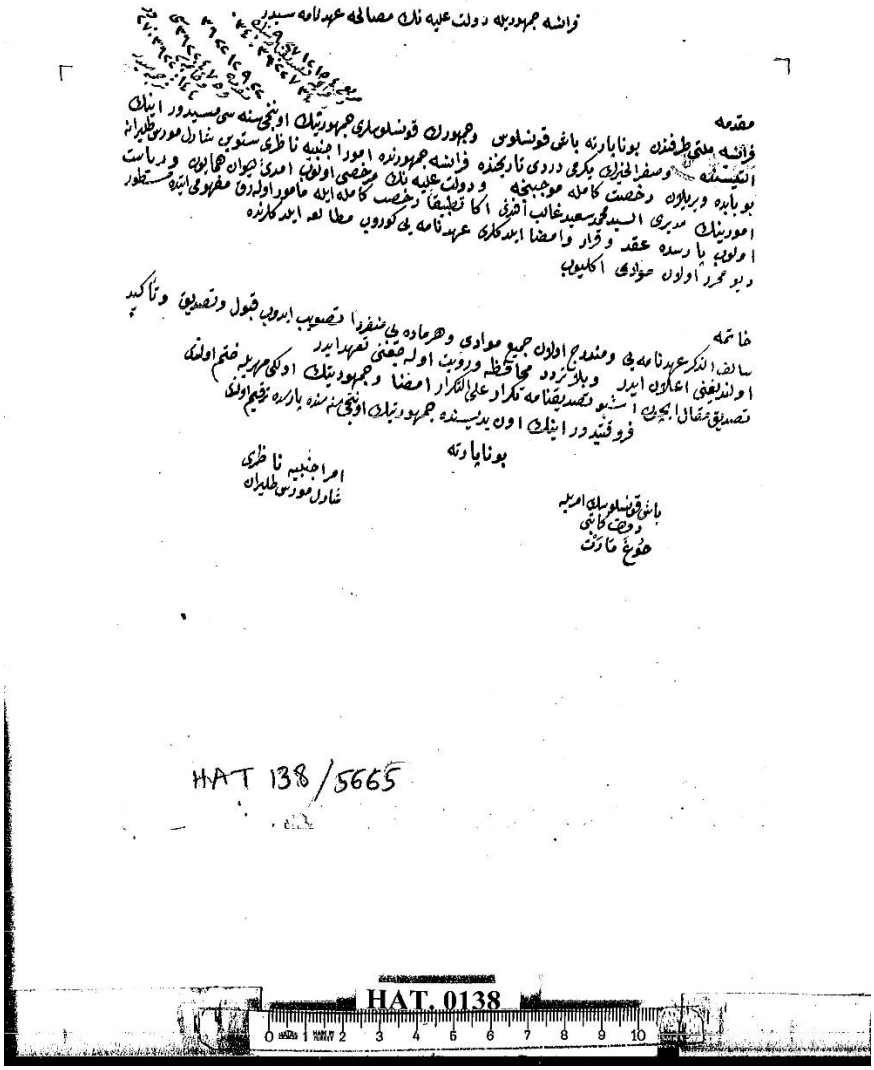
Amedi Galib Efendi'nin Paris'e murahhas olarak gönderilmesi. H. 29.05.1216 (BOA., HAT, nr. 140/5818)

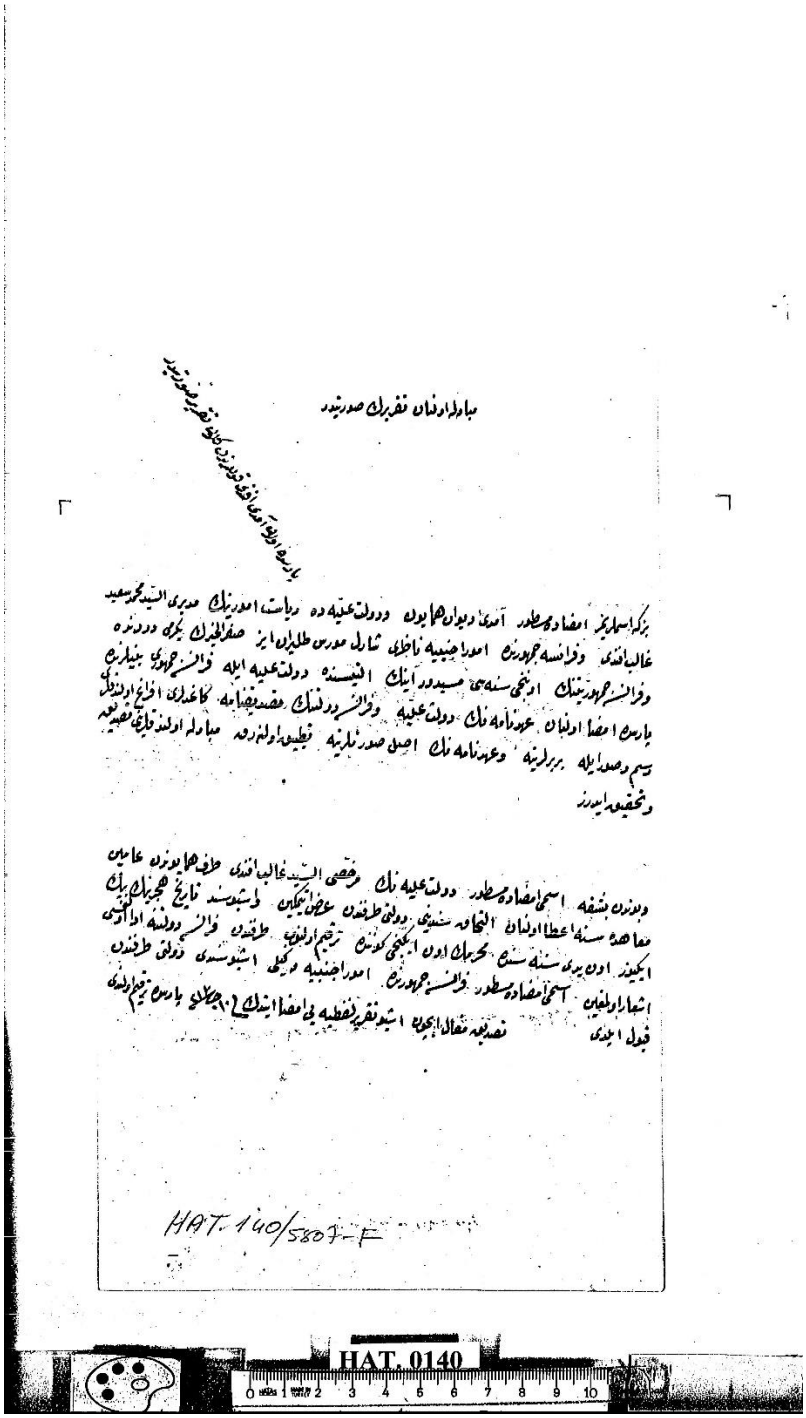
Amedi Mehmed Said Galib Efendi tarafından Sadaret'e gönderilen tahrirat. H. 19.02.1217 (BOA., HAT, nr. 137/5660)

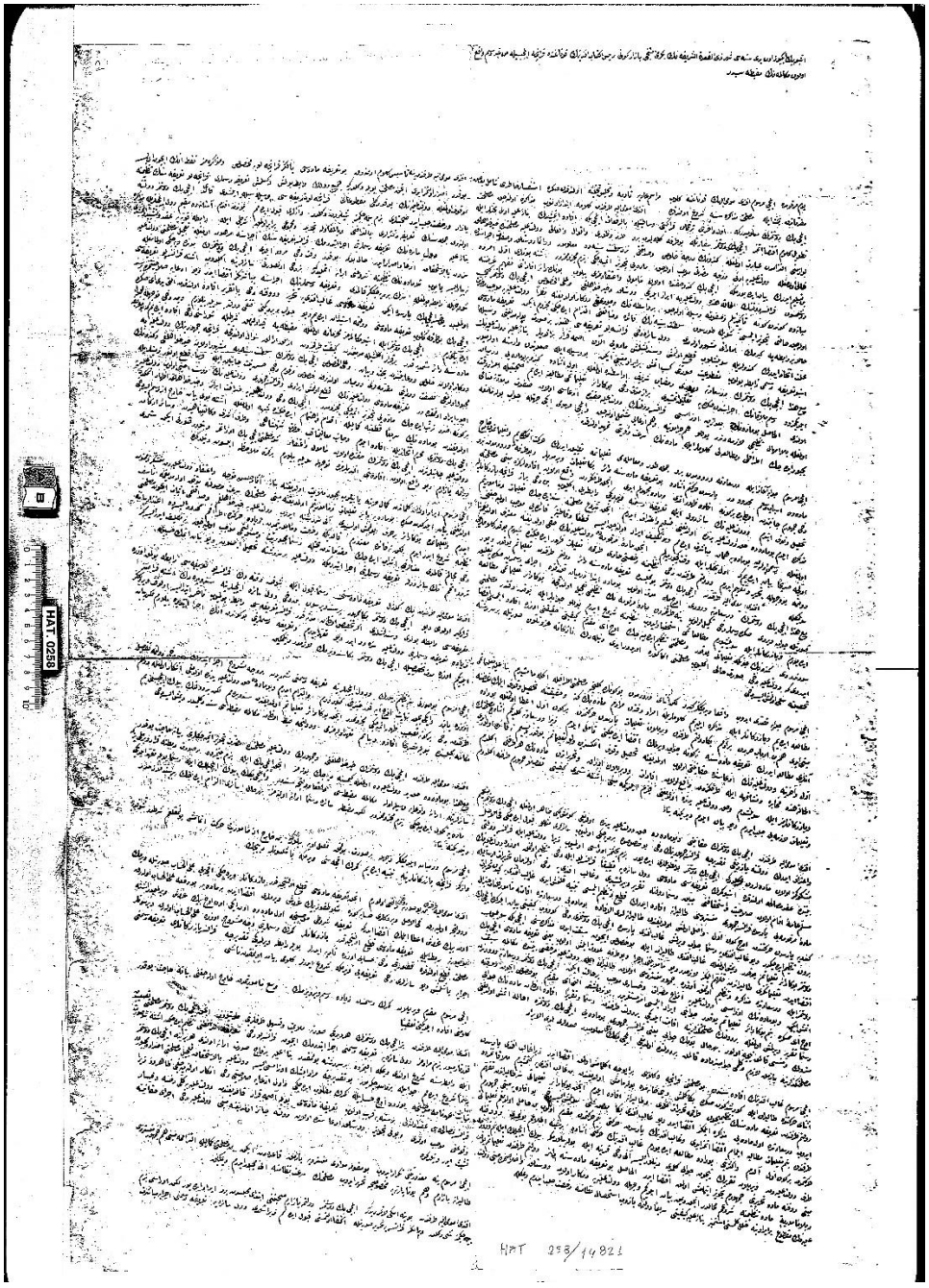
Osmanlı-Fransa anlaşmasının Hariciye Nazırı Şarl Mors Talleyran ile Amedi Mehmed Said Galib Efendi aralarında imzalandığına dair. H. 10.05.1217 (BOA., HAT, nr. 138/5664)

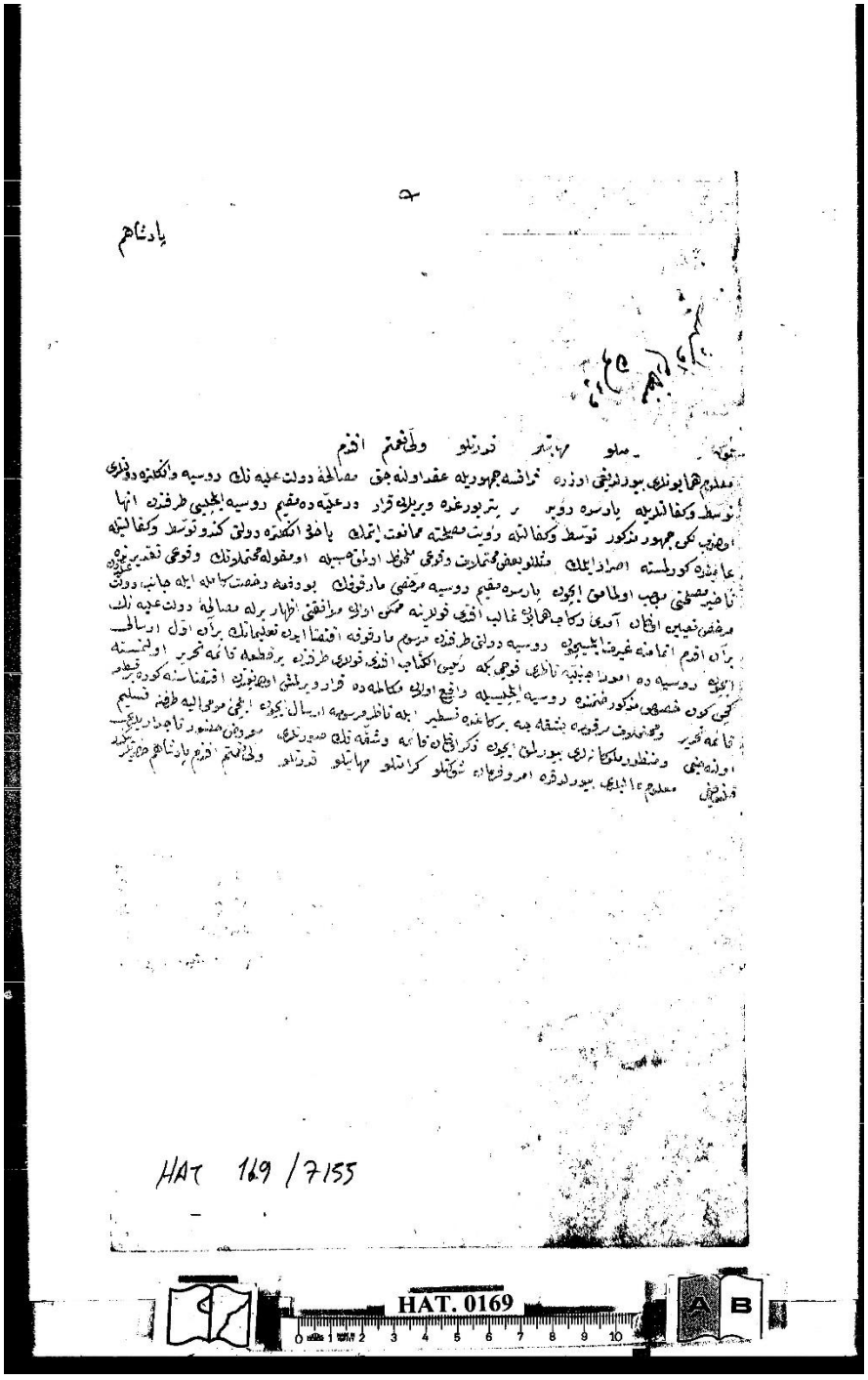
Osmanlı-Fransa anlaşmasının imzalandığına dair. H. 29.12.1217 (BOA., HAT, nr. 138/5665)

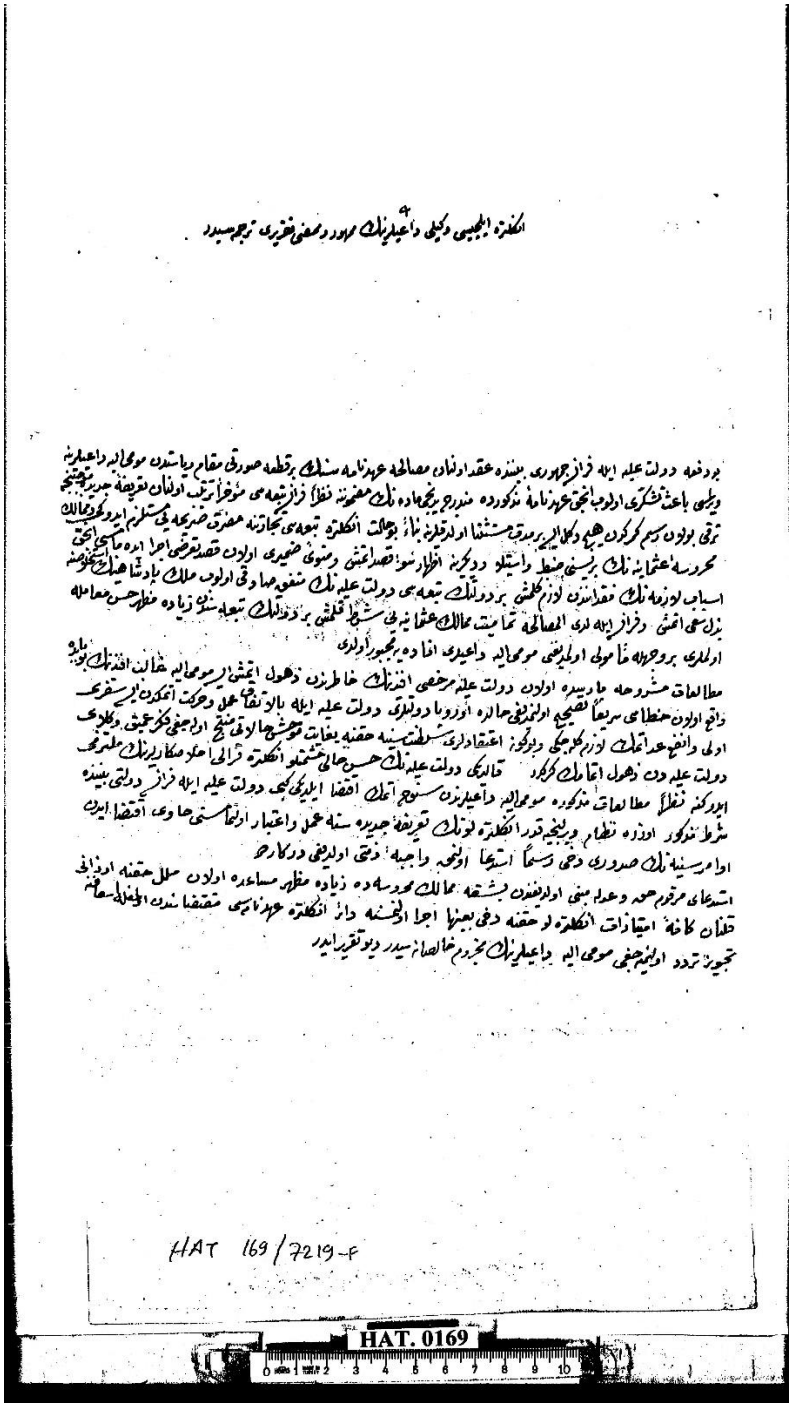
Paris'de imzalanan anlaşma şartlarının mübadelesine dair bilgi veren tahrirat H. 29.12.1217 (BOA., HAT, nr. 140/5807-F)

Tarife maddesine ve İstanbul'daki Fransız tüccarlarının itasına mecbur tutulacakları meblağa, Taleyran ve Galib Efendi'yle muharebeye dair Fransa elçisiyle reisülküttab arasında gayr-ı resmi yapılan mükalemenin mazbatası. H. 26.11.1217 (BOA., HAT, nr. 258/14821)

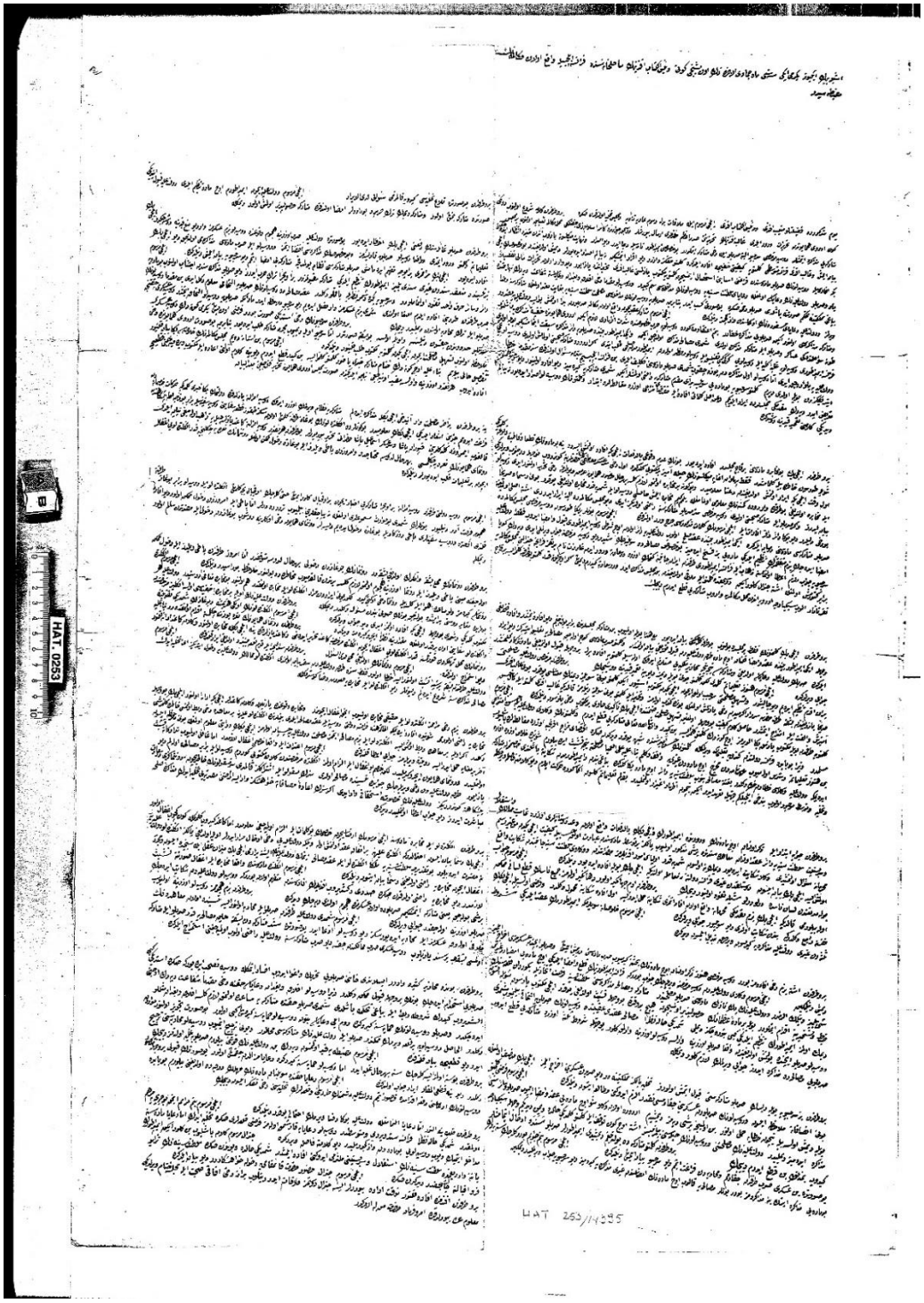
Galib Efendi'nin Paris'de imzalanacak anlaşmaya murahhas olarak atanması H. 29.12.1217 (BOA., HAT, nr. 169/7155)

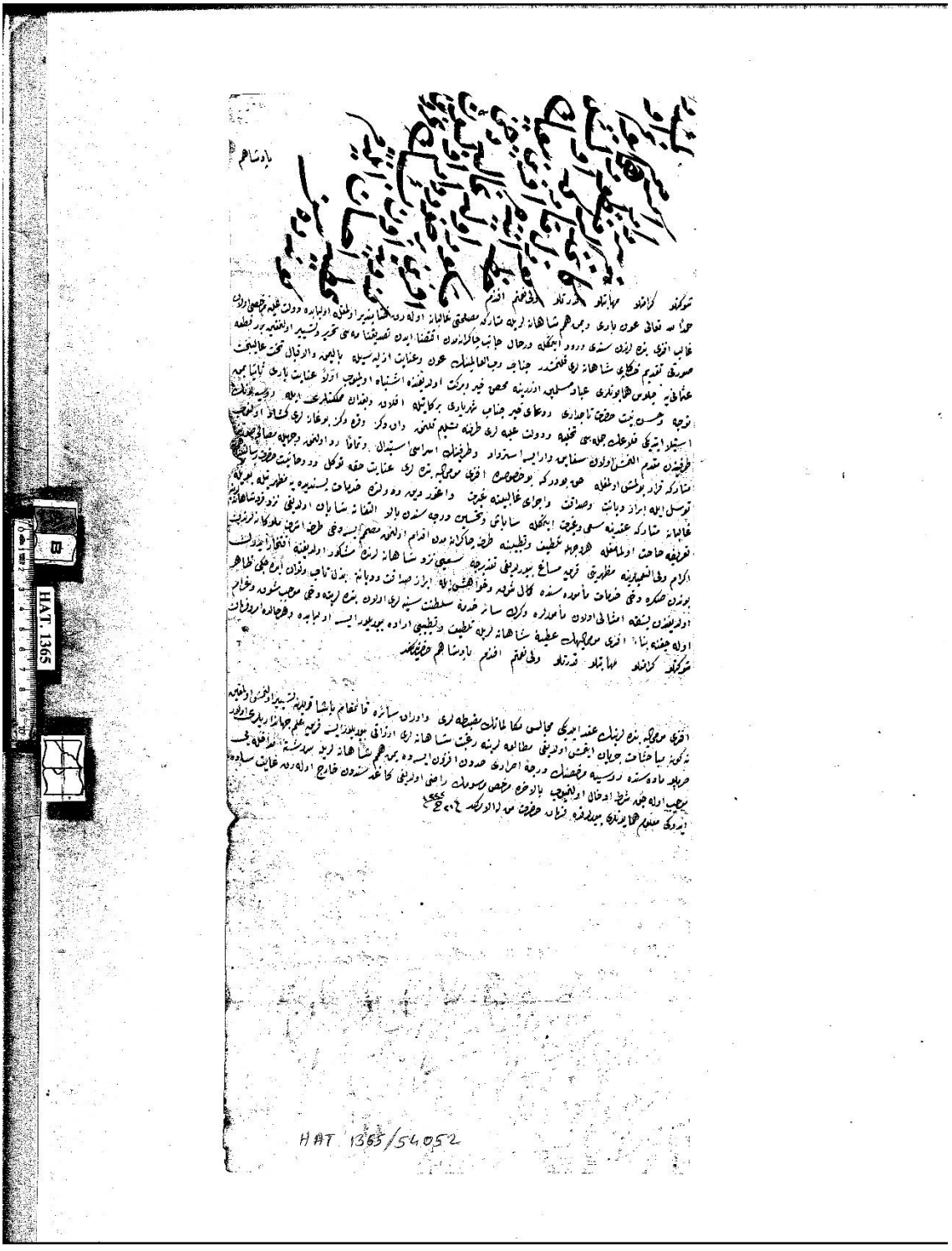
Paris'de imzalanan anlaşmanın kabulüne dair. H. 29.12.1217 (BOA., HAT, nr. 169/7219-F)

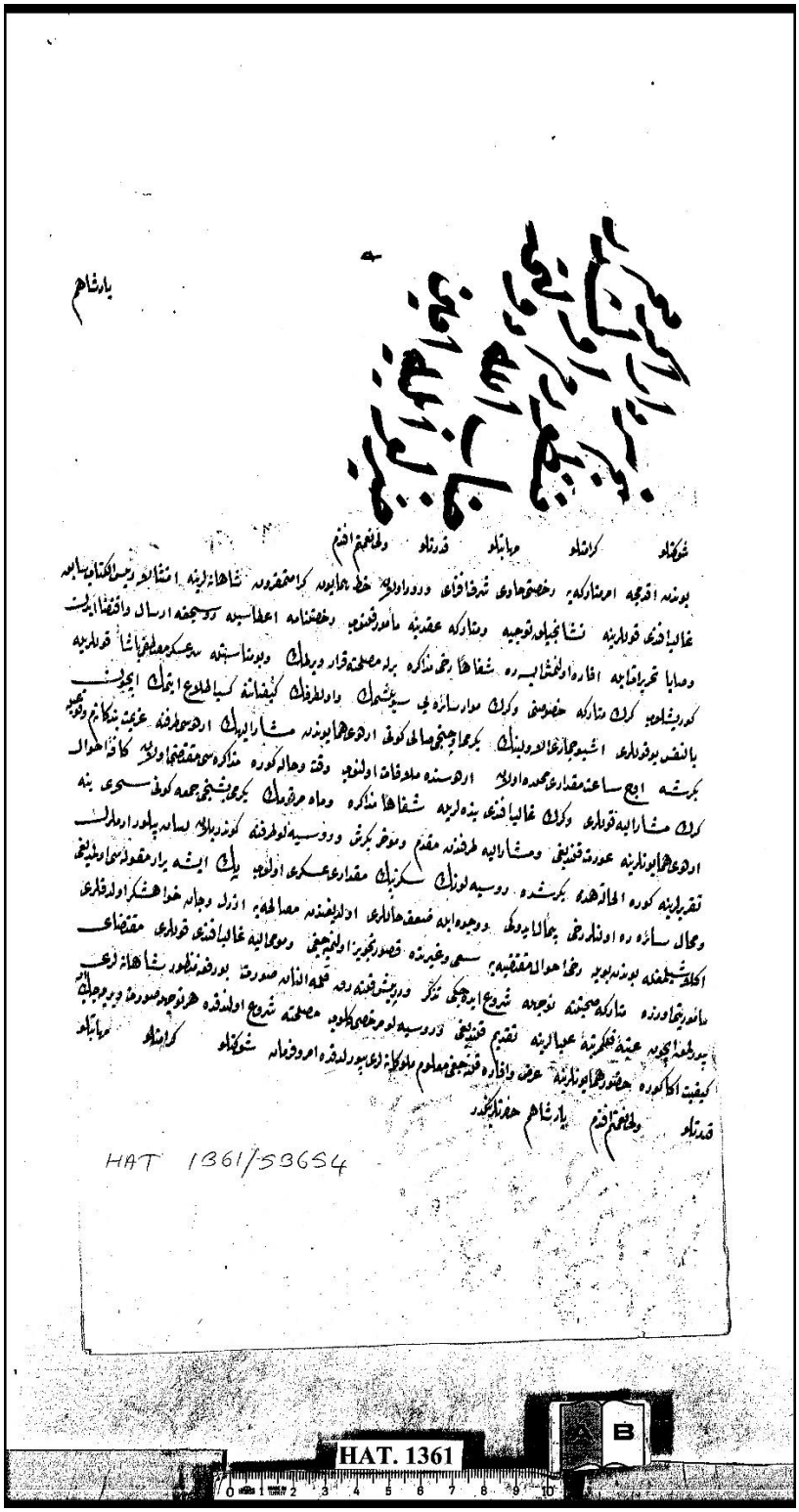
Galib Efendi'nin nişancılık görevine atanması, H. 03.06.1222 (BOA., HAT, nr. 1365/54038)

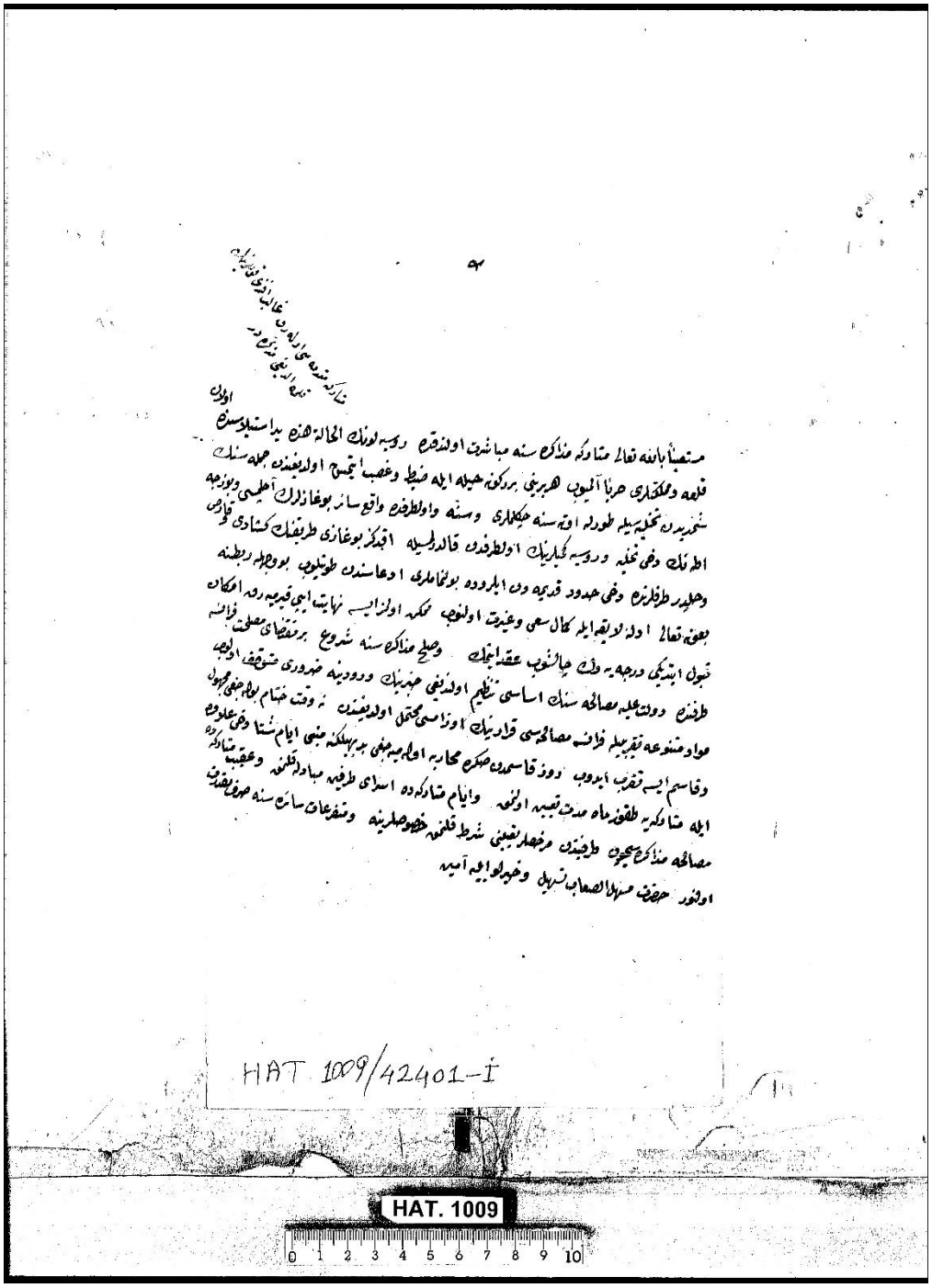
Slabozia Mütarekesi'nin mükaleme mazbatası. H. 15.06.1222 (BOA., HAT, nr. 253/14395)

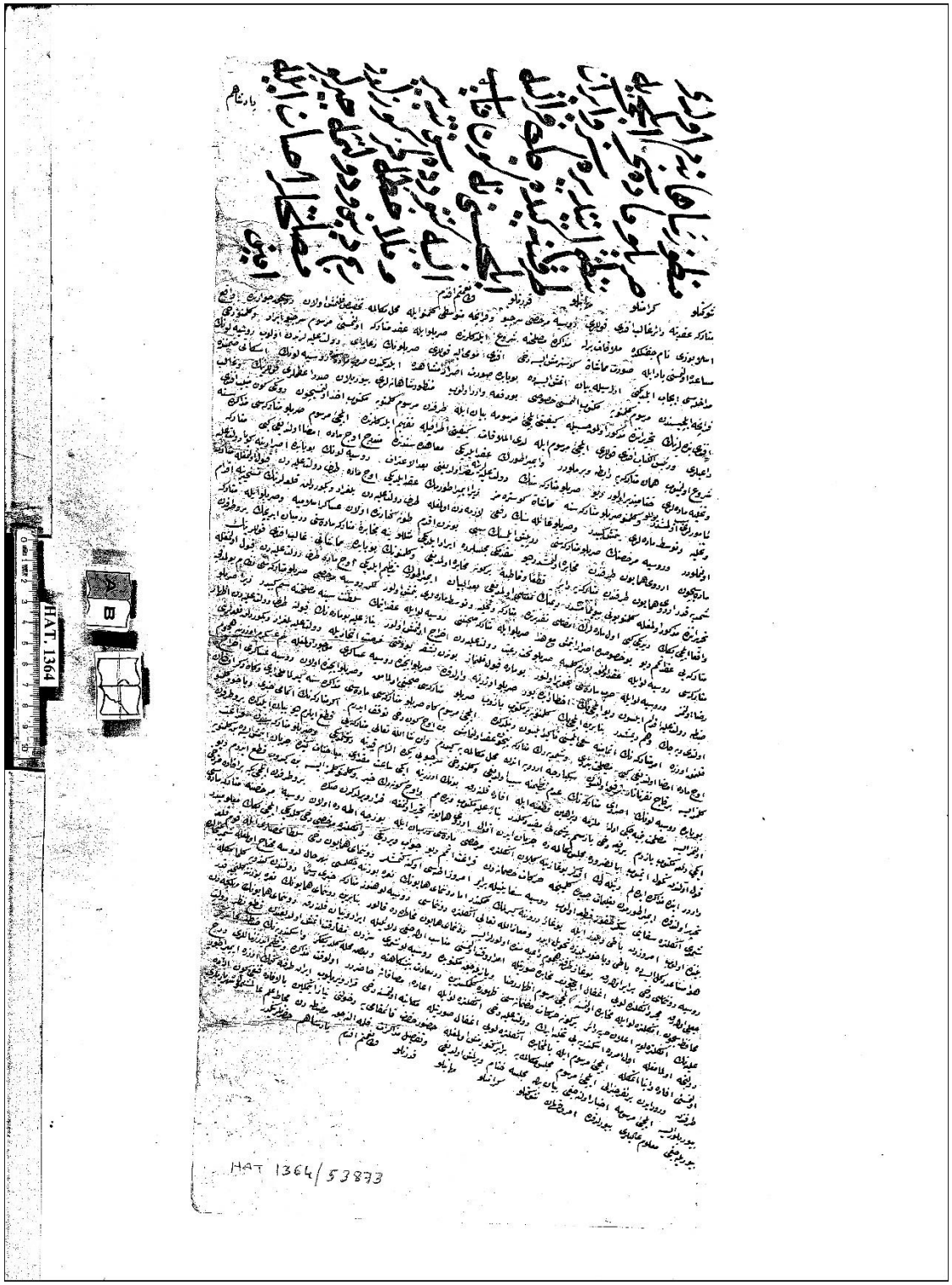
Mütareke akdolunduğu ve senedleriyle mazbatalarının gönderildiği hakkında sadrazamın telhisi. H. 20.06.1222 (BOA., HAT, nr. 1365/54052)

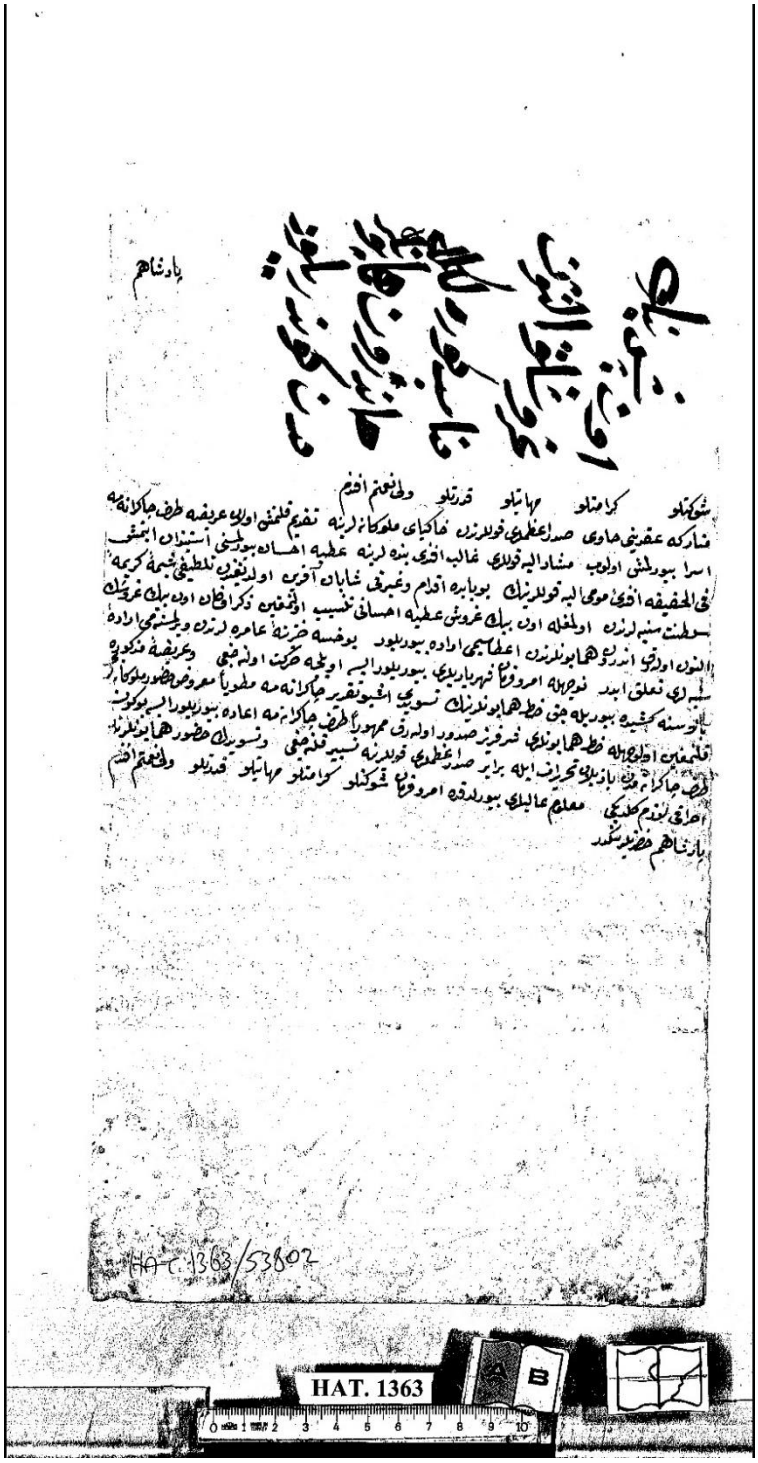
Galib Efendi''nin mütarekeye nişancılık unvanıyla gönderilmesine dair. H. 29.12.1222 (BOA., HAT, nr. 1361/53654)

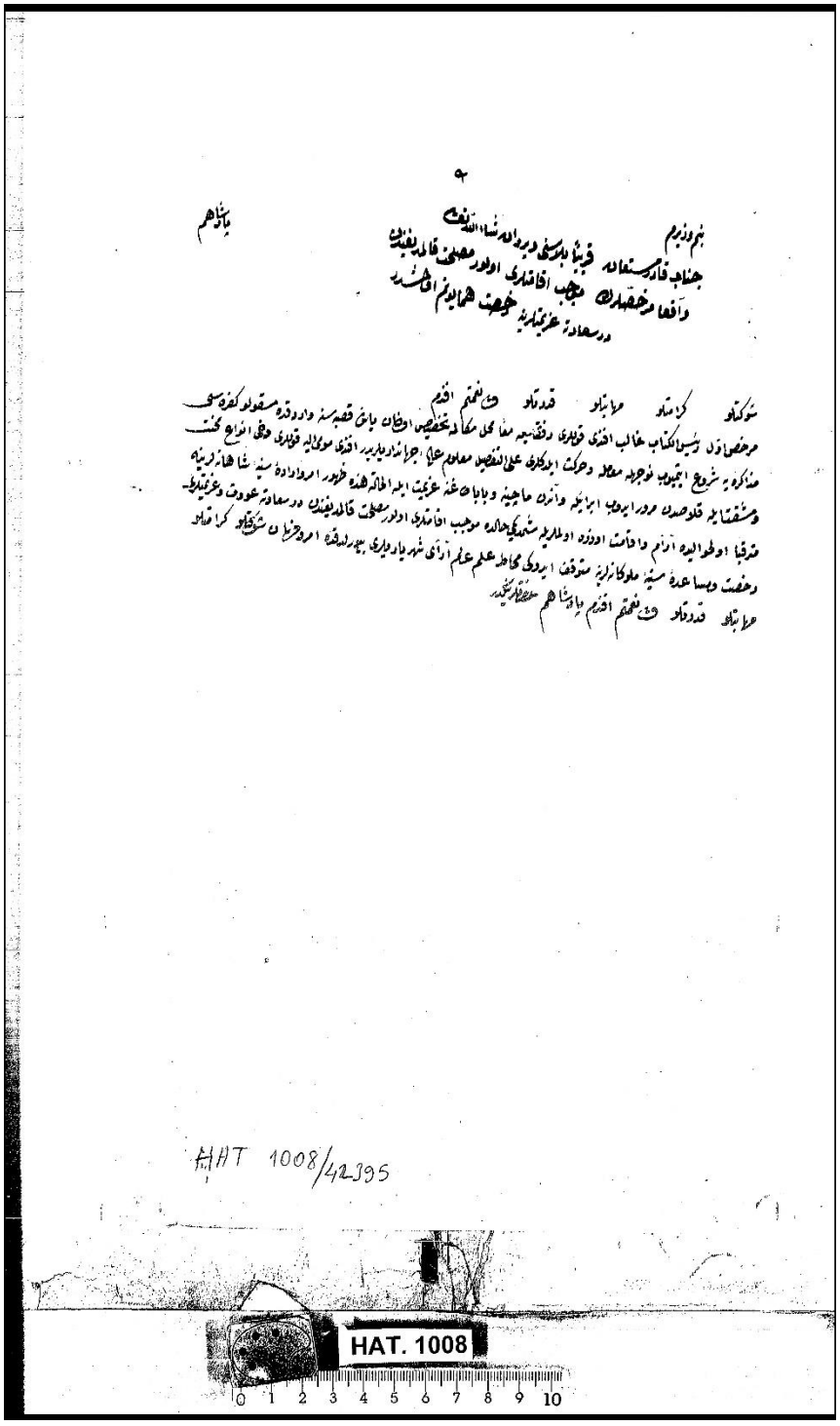
Baş Murahhas Galib Efendi'nin müzekkeresi. H. 29.12.1222 (BOA., HAT, nr. 1009/42401-İ)

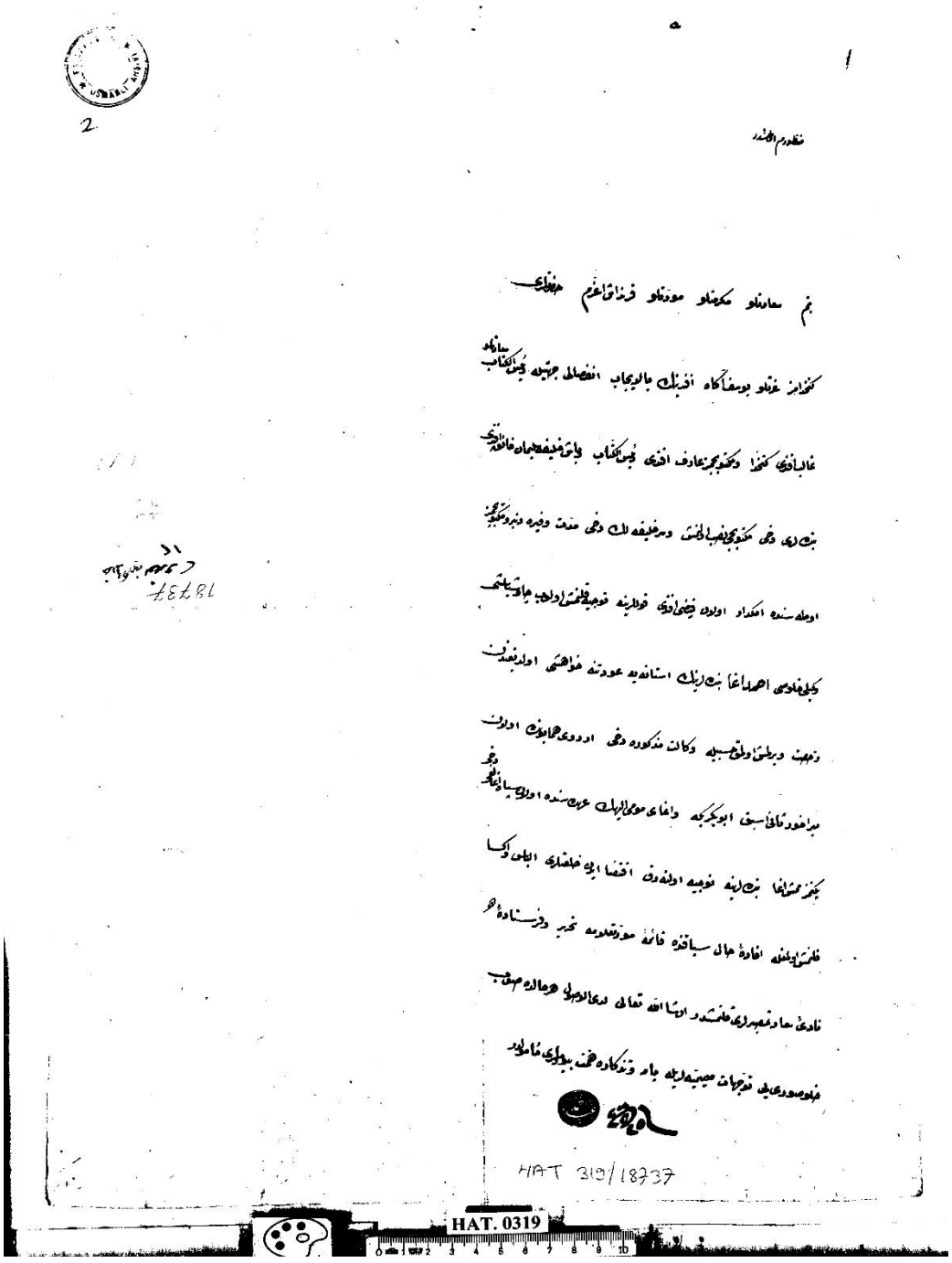
Slabozia Mütarekesi'nin başladığına dair bilgi veren tahrirat. H. 29.12.1222 (BOA., HAT, nr. 1364/53873)

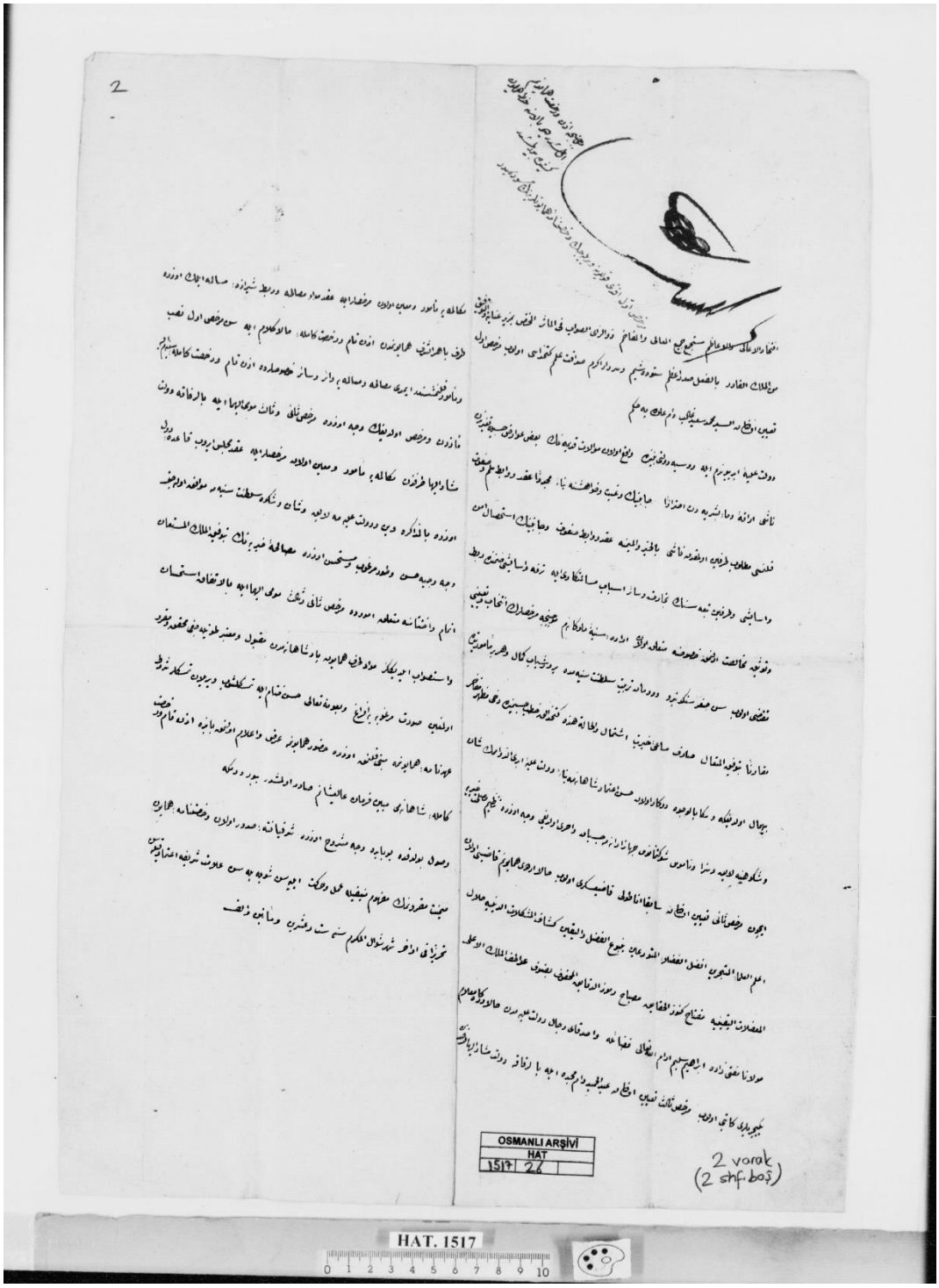
Mütarekenin akdolunduğu ve Galib Efendi'ye on bin kuruş altın ihsan-ı şahane verilmesi. H. 29.12.1222 (BOA., HAT, nr. 1363/53802)

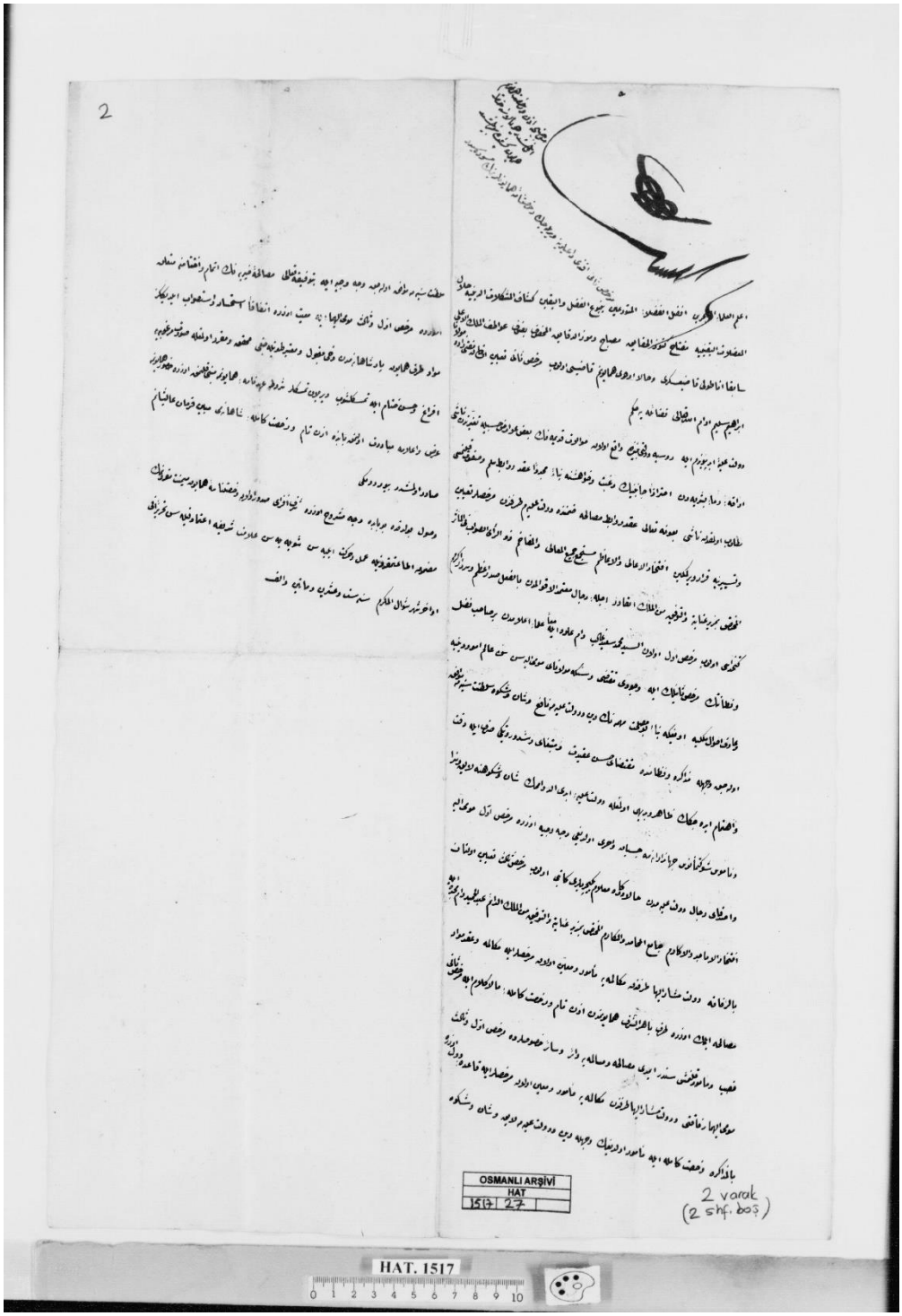
Reisülküttab Galib Efendi riyasetiyle Yaş kasabasına giden murahhasların, Rus murahhasları mükalemeye yanaşmadıklarından Babadağı'na avdet ve emir bekledikleri. H. 29.12.1224 (BOA., HAT, nr. 1008/42395)

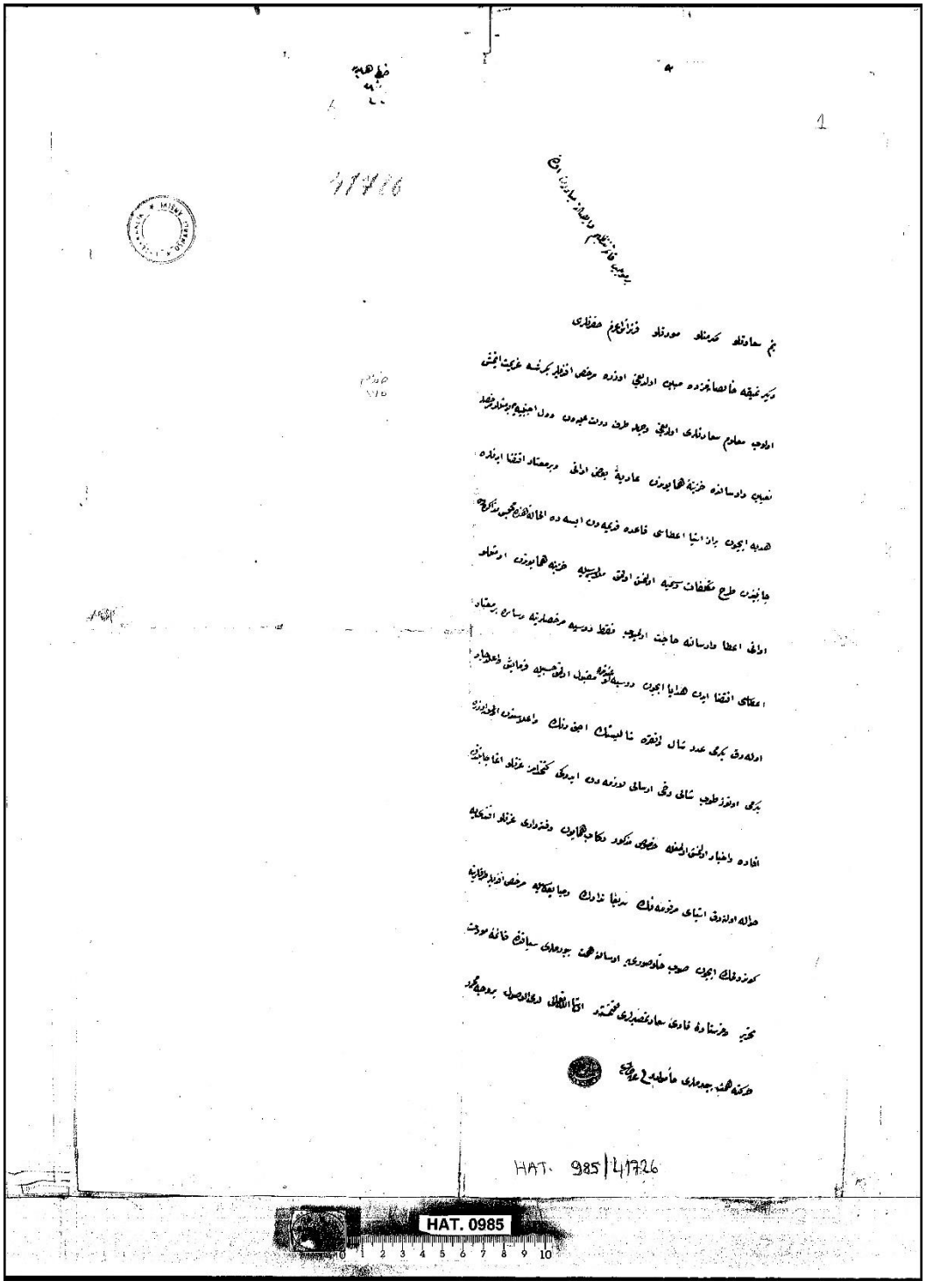
Galib Efendi'nin Sadaret Kethüdalığı görevine tayini hakkında. H. 25.06.1226 (BOA., HAT, nr. 319/18737)

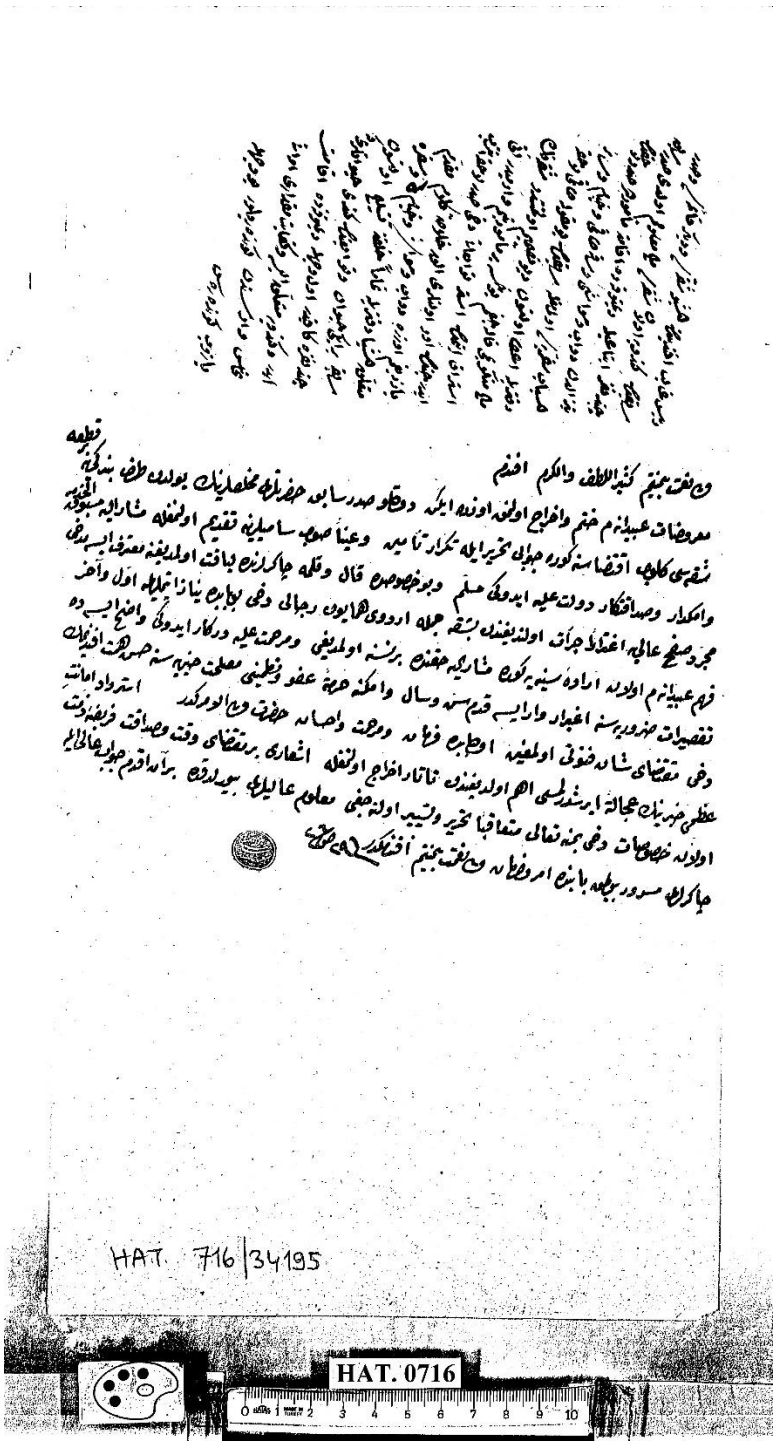
Rusya ile yapılacak musalahada (Bükreş Andlaşması) Murahhas-ı Evvel tayin edilen Sadaret Kethüdası Mehmed Said Galib için verilen ruhsatname. H. 29.10.1226 (BOA., HAT, nr. 1517/26)

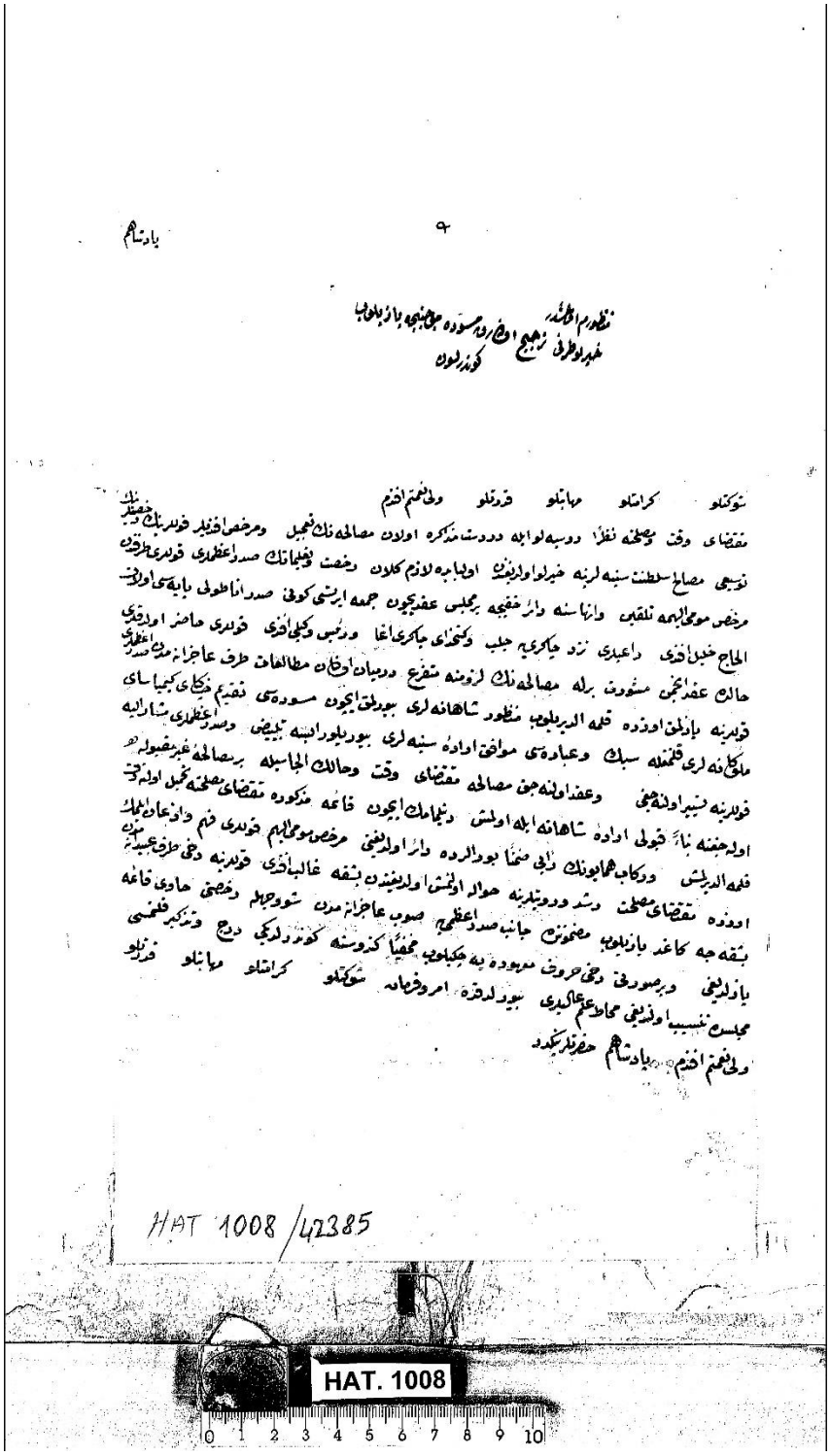
Rusya ile yapılacak musalahada (Bükreş Andlaşması) Murahhas-ı Evvel Sadaret Kethüdası Mehmed Said Galib ve Murahhas-ı Salis Dergah-ı Mualla Yeniçerileri Katibi Abdülhamid ile birlikte Murahhas-ı Sani tayin edilen Ordu-yı Hümayun Kadısı İbrahim Selim için verilen ruhsatname. H. 29.10.1226 (BOA., HAT, nr. 1517/27)

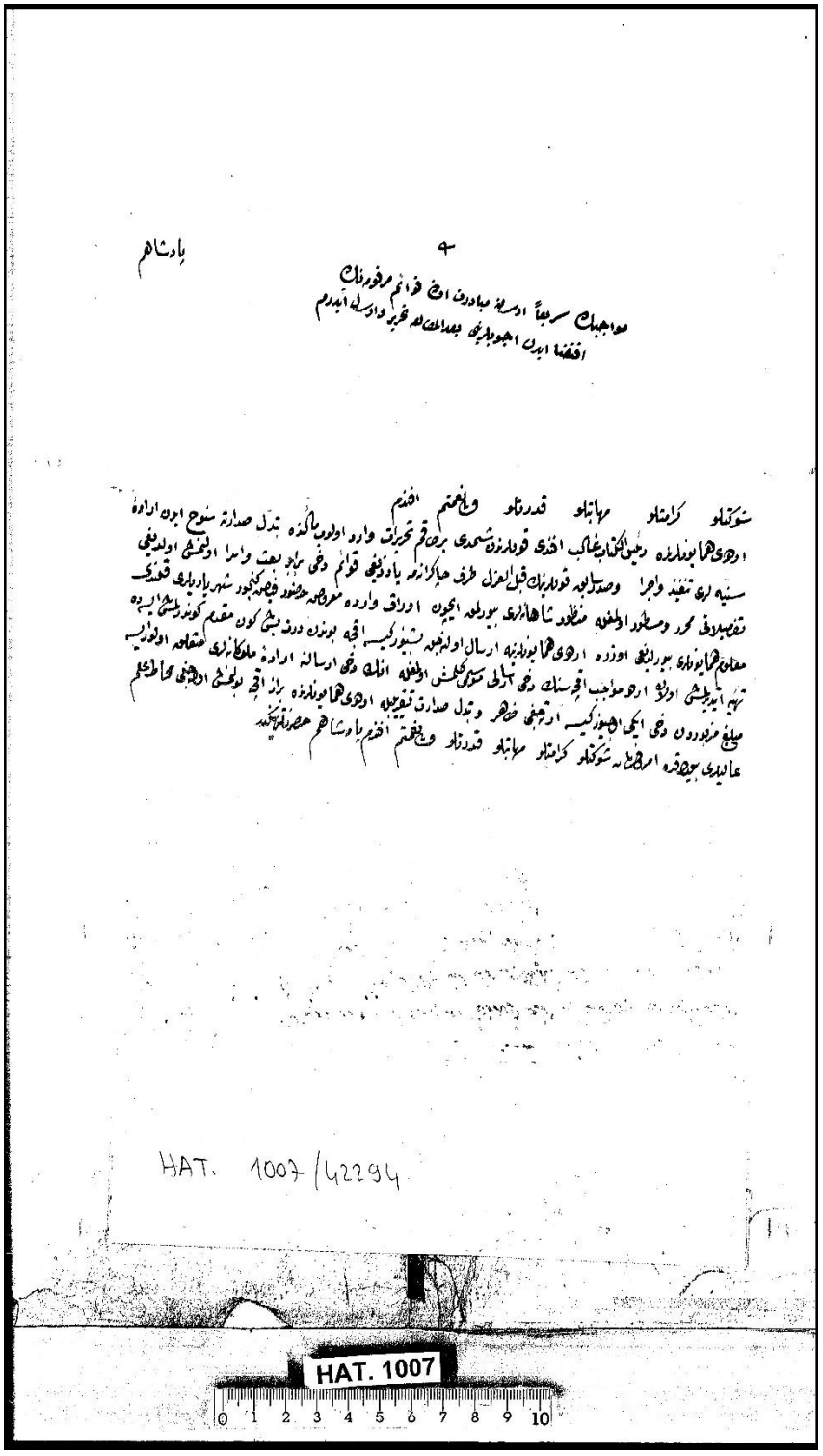
Galib Efendi tarafından Bükreş'de bulunan murahhaslara hediye takdim edilmesine dair Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Ahmed Paşa'nın tahriratı. H. 01.12.1226 (BOA., HAT, nr. 985/41726)

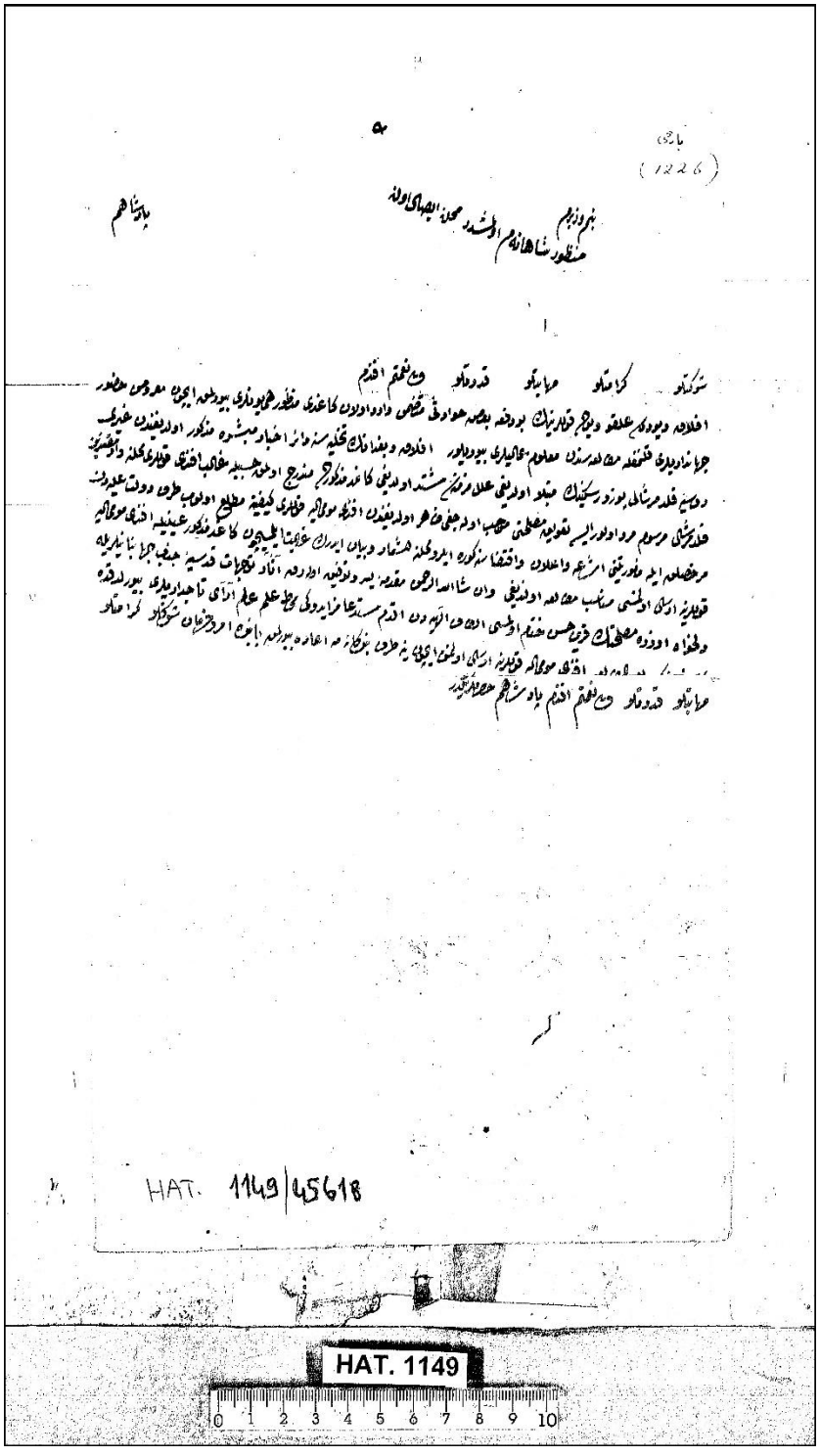
Azl olunan Sadrazam'dan mektub aldığına ve cevab yazdığına, Devlet-i Aliyye'nin emekdar ve sadıkı olduğundan himayeye layık olduğuna dair Reisül-küttab Said Mehmed Galib Efendi'nin takriri. H. 29.02.1226 (BOA., HAT, nr. 716/34195)

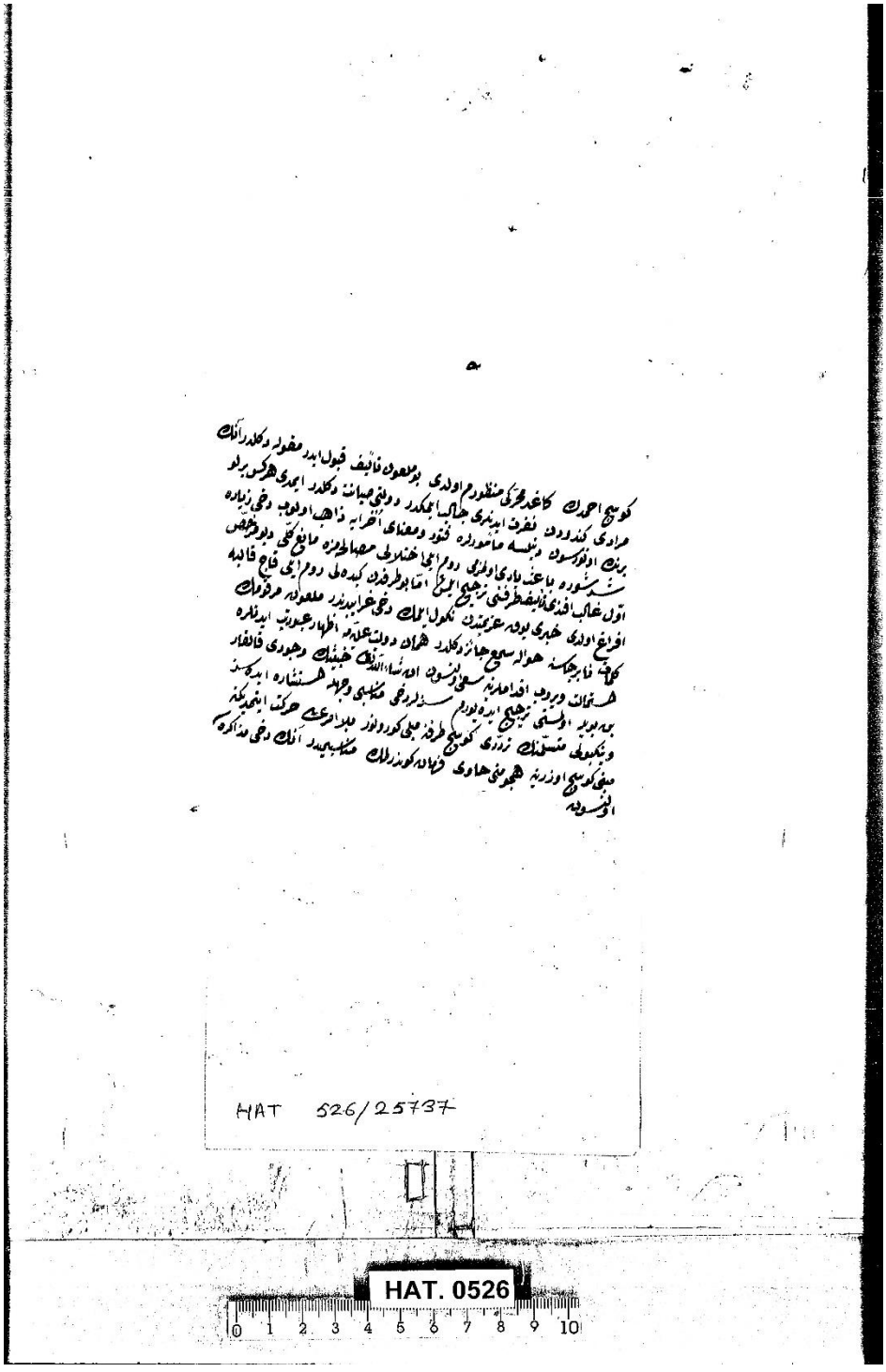
Başmurahhas Galib Efendi'ye talimat gönderilmesi ve mektup irsali. H. 29.12.1226 (BOA., HAT, nr. 1008/42385)

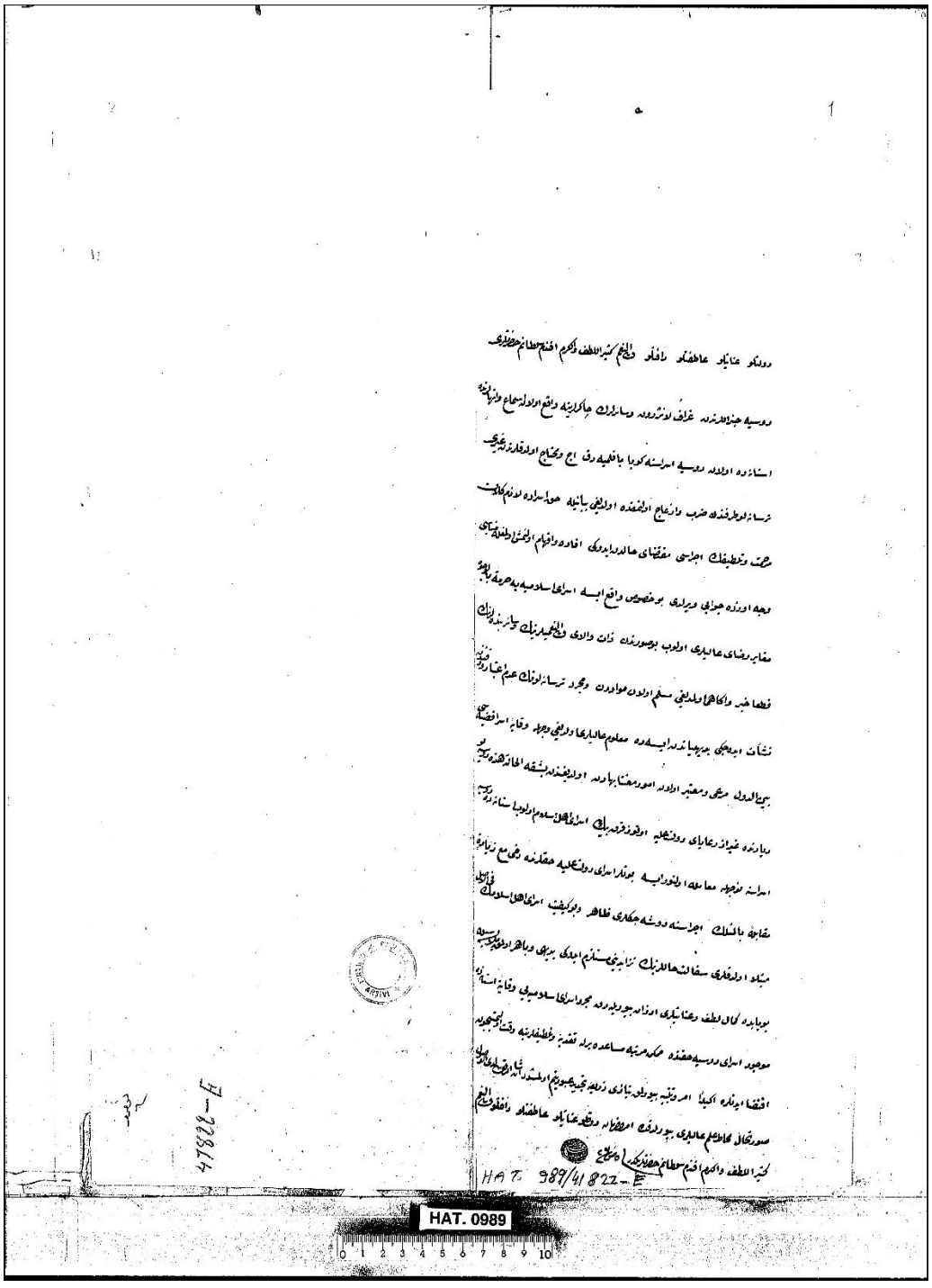
Orduda sadaret tebdiline ve oraya gönderilecek mevacibe dair Resisülküttab Galib Efendi'den gelen arızanın huzura arzı. H. 29.12.1226 (BOA., HAT, nr. 1007/42294)

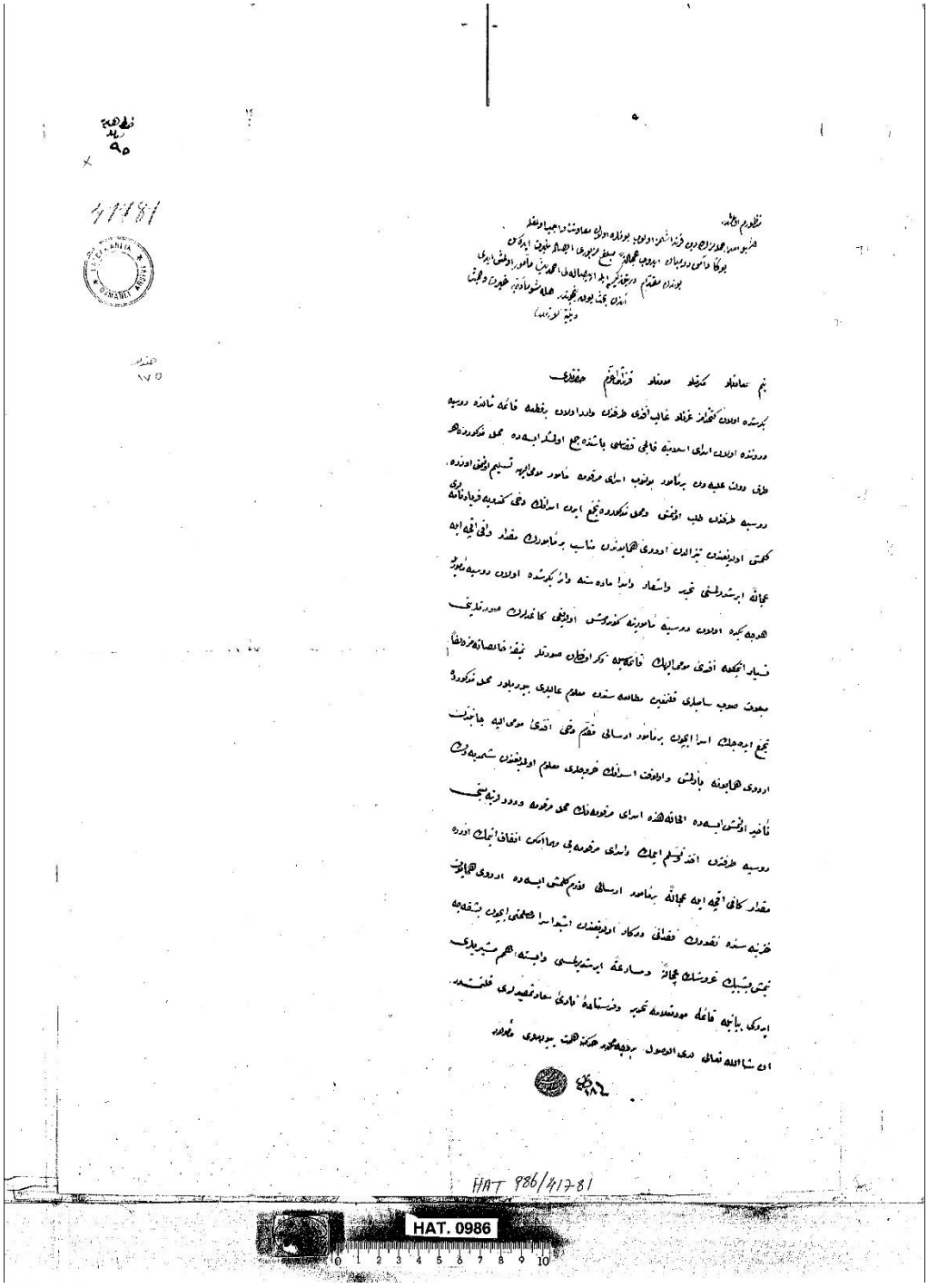
Eflak ve Boğdan'ın tahliyesi işleriyle meşgul olmak üzere Galip Efendi'nin murahhas olarak Eflak'a gönderilmesi lüzumuna ve bu hususta Eflak voyvodasından alınan takririn takdim kılındığına dair telhis. H. 29.12.1226 (BOA., HAT, nr. 1149/45618)

Rumeli ihtilali müsalahaya mani olduğundan telif tarafının bir kısmını Murahhas-ı Evvel Galib Efendi yazmış ise de, tahrikatta bulunan ve telifi mümkün olmayan Köseç Ahmed'in izale-i vücudu lazım olduğundan keyfiyetin müzakeresi. H. 29.12.1226 (BOA., HAT, nr. 536/25737)

Sadaret Kethüdası Galib Efendi'nin tahriratı. H. 05.02.1227 (BOA., HAT, nr. 989/41822-E)

Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Hurşid Ahmet Paşa'nın tahriratı. H. 18.07.1227 (BOA., HAT, nr. 986/41781)